

JAUME AIGUADER

LA NACIÓ POPULAR

MANUEL PÉREZ NESPEREIRA

Coberta

Barcelona, 1931

Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona.

AGA

JAUME AIGUADER

LA NACIÓ POPULAR

JAUME AIGUADER

LA NACIÓ POPULAR

MANUEL PÉREZ NESPEREIRA

FUNDACIÓ **JOSEP IRLA**

**Ajuntament
de Barcelona**

BARCELONA, DESEMBRE DE 2018

*«Després d'aquesta tempesta,
quan es retiren les aigües deixant
solc i llac de crueltats i heroïcitats,
de gestes sublims i d'actes folls,
retorna la biologia i altra vegada
els homes s'arredossen
en el que és permanent,
perquè és naturalesa: la nació.»¹*

1 Jaume AIGUADER. *Miquel Servet*, p. 84.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA
historia@irla.cat

EDITOR
JOSEP VALL

EQUIP EDITORIAL
JOAN ALMACELLAS
CARME PUJOL

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
SOFIA LOZANO

**AMB LA COL-LABORACIÓ
DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA**

**CONSELL D'EDICIONS I PUBLICACIONS
DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA:**
GERARDO PISARELLO PRADOS, JOSEP M.
MONTANER MARTORELL, LAURA PÉREZ
CASTAÑO, JORDI CAMPILLO GÁMEZ, JOAN
LLINARES GÓMEZ, MARC ANDREU ACEBAL,
ÁGUEDA BAÑÓN PÉREZ, PILAR ROCA VIOLA,
MARIA TRUÑO I SALVADÓ, ANNA GIRALT BRUNET,
BERTRAN CAZORLA RODRÍGUEZ.

DISSENY ORIGINAL
JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ
GRÀFIQUES CUSCÓ

ISBN
978-84-09-01395-1

DIPÒSIT LEGAL
B 9971-2018

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Pérez Nespereira, Manuel 1961- autor

Jaume Aiguader, la nació popular
Bibliografia. Index
ISBN 9788409013951
I. Barcelona (Catalunya). Ajuntament II. Fundació
Josep Irla III. Títol 1. Aiguader i Miró, Jaume 1882-
1943 2. Alcaldes - Catalunya - Barcelona - Biogra-
fia 3. Polítics - Catalunya - Barcelona - Biografia 4.
Metges- Catalunya - Barcelona - Biografia 5. Cata-
lunya - Història - 1923-1930, Dictadura de Primo de
Rivera 6. Catalunya - Història - 1931-1939, Segona
República Espanyola
929Aiguader i Miró, Jaume
94(460.23)"1923/1930"
94(460.23)"1931/1939"

Sumari

PRESENTACIÓ. L'alcalde de la Barcelona republicana.....	11
Ada Colau	
PRÒLEG. Un panglossià conscient de la realitat	13
Ramon Alquézar	
 JAUME AIGUADER, LA NACIÓ POPULAR	
Manuel Pérez Nespereira	
INTRODUCCIÓ. Un protagonista imprescindible	15
1. Marc històric: obrerisme i catalanisme	19
1.1. Obrerisme. Conflictivitat social	19
1.2. Catalanisme. Conflictivitat nacional	23
2. Infància i formació, entre Reus i Barcelona	29
3. Metge i higienista	39
3.1. El Primer Congrés Regional d'Ateneus y Associacions de Cultura	41
3.2. L'afer Queraltó.....	42
3.3. <i>Tramontana</i>	43
3.4. Vida familiar.....	45
3.5. Presidència de l'Ateneu Enciclopèdic Popular i acció política	47
3.6. Creació del Sindicat de Metges de Catalunya	51
4. Paroxisme conspiratiu.....	61
4.1. Monografies Mèdiques i la col·lecció «La Sageta»	75
4.2. La tasca com a escriptor	77
4.3. Obrerisme, nació i llibertat	83

5. Crisi i caiguda de la Dictadura	93
5.1. Manifest d'Intel·ligència Republicana.....	97
5.2. El moviment insurreccional de desembre de 1930	103
5.3. La Conferència d'Esquerres Catalanes.....	107
6. Poder. L'alcaldia de Barcelona	117
6.1. Obra de govern.....	123
6.2. Acusacions de corrupció i mal govern.....	129
6.3. Activitat de partit.....	133
6.4. Mort de Macià. Companys, nou president.....	143
6.5. <i>Pamflet</i>	145
6.6. Els Fets d'Octubre	147
6.7. Començament de la darrera obra. <i>Miquel Servet</i>	159
6.8. El triomf del Front d'Esquerres.....	165
7. Guerra	171
7.1. Ministre de la República.....	173
7.2. Complots reals o imaginaris.....	175
7.3. Activitat com a ministre.....	179
7.4. Els desencontres amb Negrín.....	183
8. Exili i mort.....	193
8.1. Exili a França	193
8.2. Repressió franquista.....	199
8.3. Exili a Mèxic	203
9. Record i reivindicació	215
10. Vigència del discurs de Jaume Aiguader	217
Fons documentals i gràfics consultats.....	221
Bibliografia	223
Índex onomàstic.....	231

Circa 1930

Jaume Aiguader.

GABRIEL CASAS / ANC

PRESENTACIÓ

L'alcalde de la Barcelona republicana

ADA COLAU

ALCALDESSA DE BARCELONA

Els quaranta anys de franquisme no només van suposar un període de repressió brutal, de pèrdua dels nostres drets i llibertats, sinó també un memoricidi del que havia estat l'experiència republicana. La llarga duració de la dictadura, una de les més longeves d'Europa, només s'explica per aquesta voluntat d'anihilar la memòria obrera i popular que havia fet possible el règim polític, social i nacionalment més avançat de tota la nostra història.

Malauradament, aquesta desmemòria es va perllongar amb l'arribada de la democràcia: la por a la involució de l'amenaça militar, i una excessiva rapidesa per passar pàgina del passat, van fer possible el consens polític que va permetre la segona restauració borbònica, i amb ella l'enterrament de l'experiència republicana. Han hagut de passar quaranta anys més perquè aquest vel comencés a esquarterar-se i s'iniciés un exercici de reparació de la memòria històrica que obrís les fosses de l'oblit i tanqués els mausoleus de la vergonya.

En aquest sentit, cal agrair un cop més el treball de la Fundació Josep Irla per recuperar la memòria republicana, d'aquells homes i dones que ens precediren i que un 14 d'abril van fer realitat els somnis alimentats per les classes populars durant més d'un segle. Després de la biografia de l'Hilari Salvadó, l'alcalde de la Barcelona bombardejada, ens arriba la biografia de Jaume Aiguader, l'alcalde que va portar la República a Barcelona.

La recerca biogràfica de Manuel Pérez Nespereira representa un exercici d'immersió no només en la figura d'Aiguader sinó sobretot en el mitjà polític, social i intel·lectual que va fer possible l'experiència republicana: l'obrerisme representat per la seva amistat amb Salvador Seguí i Francesc Layret; el catalanisme popular que el va portar a militar a Estat Català, a la Unió Socialista de Catalunya i a Esquerra Republicana; la seva participació en els debats artístics i culturals com a periodista i la seva vocació de servei públic, com a metge, alcalde, diputat i ministre de Treball i Assistència Social durant la guerra; i el seu exili a Mèxic.

Aquest no és només un llibre de reconeixement a una figura cabdal en la història de Barcelona i Catalunya, sinó també un llibre per al coneixement d'una generació d'intel·lectuals i de polítics que ens inspiren a les dones i homes d'avui per seguir treballant per una societat més lliure, més justa i més democràtica.

Barcelona, 28 de juny de 1931

Jaume Aiguader votant a les eleccions a Corts Constituents de la República,
al seu col·legi electoral del districte II.

JOSEP DOMÍNGUEZ / AFB

PRÒLEG

Un panglossià conscient de la realitat

RAMON ALQUÉZAR

PROFESSOR D'HISTÒRIA DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

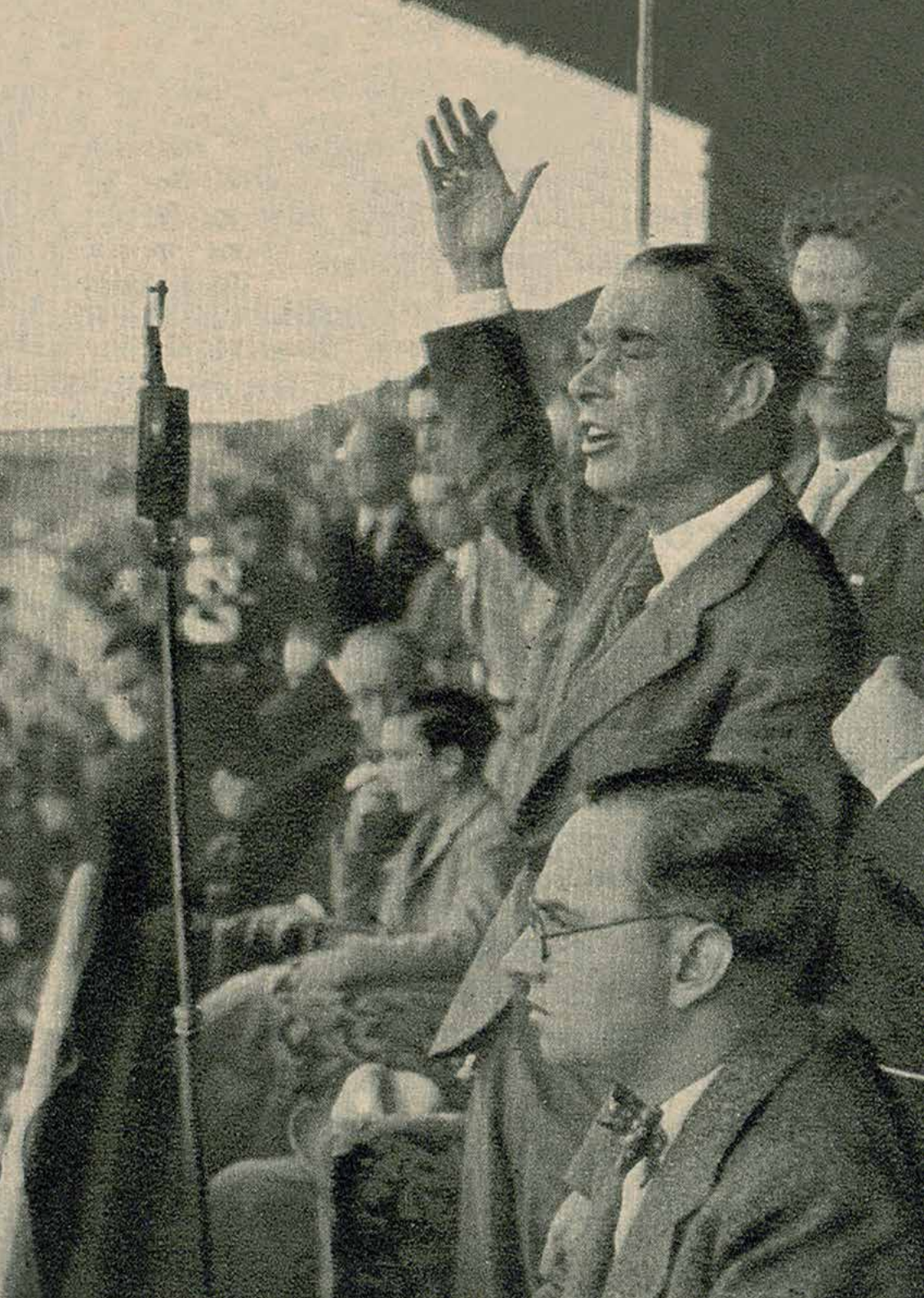
El llibre que el lector té a les mans és un exemple reeixit de biografia en el sentit més exigent d'aquest concepte. És una anàlisi molt homogènia de la trajectòria polièdrica i interdisciplinària del Dr. Jaume Aiguader i Miró, tot i que, lògicament, amb especial atenció a la seva destacada activitat política. Per assolir aquesta fita exitosa, l'autor ha realitzat una recerca bibliogràfica i hemerogràfica exhaustiva —completada per aportacions personals molt valuoses—, que ha abastat totes les múltiples facetes del biografat.

Res no ha escapat a la mirada analítica de Manuel Pérez Nespereira; s'ha endinsat en els orígens familiars com a pòsit del corpus ideològic i ètic de Jaume Aiguader, ha destacat la seva condició de metge preocupat per la dimensió social de la Medicina i per l'higienisme, ha valorat i inventariat la seva activitat literària —social, política i biogràfica— i editorial i, sobretot, ha posat èmfasi en la seva condició d'activista polític impenitent.

Tots els canvis estructurals, la revolució que anhelava Aiguader, els plasma—va—segons l'autor— en la mobilització del poble per aconseguir una societat lliure i justa. Aiguader era un panglossià, però sempre conscient de la realitat. L'optimisme de la voluntat prevalia sobre el pessimisme de la raó. La dedicació a la política era el vehicle per assolir la igualtat i la llibertat, que mai no podrien aconseguir-se en el capitalisme ni en el bolxevisme, la qual cosa no significava que postulés una equidistància dels dos sistemes, sinó que sempre abogà per la justícia social en un règim de llibertat individual i col·lectiva.

Aiguader tenia un concepte de justícia i espiritualitat deutor, en certa mesura, de la seva pertinença a la maçoneria, però, majoritàriament, de la seva creença aferrissada en la nació popular, entesa com el respecte a la voluntat d'un poble que cerca la llibertat social i nacional, independentment de la seva procedència. En aquest sentit, fou un detector perspicax de la importància que tenia i tindria la migració per assolir la cohesió social i nacional.

La fecunda trajectòria d'Aiguader: metge higienista, activista cívic, militant alhora d'Estat Català i de la Unió Socialista de Catalunya i finalment d'ERC, primer alcalde de la Barcelona republicana, diputat al Congrés, ministre durant la Guerra Civil... fa que, sens dubte, hagi de ser reivindicat com una de les figures indefugibles de la història del republicanisme catalanista.

**Barcelona,
22 d'octubre de 1933**

Intervenció
de Jaume Aiguader
al Festival Atlètic
de les JERECA celebrat
a l'Estadi de Montjuïc.
Josep Dencàs,
en primer terme.
AHCB (EL DÍA GRÁFICO)

INTRODUCCIÓ

Un protagonista imprescindible

«Coneixia el Dr. Aiguader pels seus articles a Justícia Social, on col·laborava amb força assiduitat. Era un home d'esquerra, molt a l'esquerra, un dels fundadors de la Unió Socialista i en contacte no solament amb els socialistes catalans, sinó també amb els anarco-sindicalistes. [...] Més tard vaig comprovar que la majoria dels seus pacients eren atesos als seus domicilis, cosa que el doctor feia caminant i prenent el tramvia perquè no tenia cotxe, per tota una vasta zona de Sants i d'Hostafrancs. De vegades els carrers s'havien de cercar a través de camps, seguint caminets polsosos o fangosos. Si els malalts tenien diners, cobrava; si no en tenien, els continuava visitant. Era un metge amb més consciència humana que impulsos de treure profit de la carrera per la qual havia hagut d'estudiar i de titular-se.»²

«Per altra part, la Unió Socialista de Catalunya suposarà la superació de l'antinòmia internacionalisme-catalanisme que havia establert el primer nucli socialista català, del PSOE, a finals del segle XIX i començament de l'actual. En aquest terreny, l'obra d'Andreu Nin, de Recasens i Mercadé i de Gabriel Alomar serà decisiva.»³

Presentem en aquestes pàgines una figura que, com moltes altres, no ha tingut posteriorment a la seva mort el record i l'homenatge que va guanyar en vida. En el cas de Jaume Aiguader la circumstància és molt més colpidora que en el cas de molts altres membres de la seva generació.

Per entendre l'estupefacció que significa aquest poc relleu donat, només cal que fem un repàs, evidentment sintètic, en aquesta introducció, del que va ser la seva figura i els llocs des dels quals va actuar a la vida pública.

Metge de professió i de vocació, però metge que vinculava les malalties a un estat social que les generava, de ben jove va freqüentar ambients anarquis-

2 Abelard TONA, *Memòries d'un nacionalista català. Del nacionalisme radical al comunisme. Història menuda (1922-1932)*, p. 109.

3 Josep TERMES, «Pròleg» a: Ricard ALCARAZ, *La Unió Socialista de Catalunya*, p. 6.

Barcelona, 11 de setembre de 1931

El president Francesc Macià i l'alcalde Jaume Aiguader reben un bany de masses en la celebració del primer Onze de Setembre amb la Generalitat restaurada, acompanyats d'altres destacats dirigents republicans: Enric Pérez i Farràs, Manuel Carrasco i Formiguera, Joan Casanovas, Ventura Gassol...

JOSEP MARIA SAGARRA / AFB

tes i sindicalistes; va ser amic i company de Salvador Seguí, Anselmo Lorenzo, Martí Barrera i Joan Peiró; va ser un dels fundadors de la Unió Socialista de Catalunya i del Sindicat de Metges a la dècada de 1920; va presidir l'Ateneu Enciclopèdic Popular en el període que, segons alguns estudiosos, tot i la Dictadura de Primo de Rivera, va ser dels més fructífers d'aquesta institució popular barcelonina; va participar a la majoria de les conxorxes per fer fora el dictador Primo de Rivera i la monarquia, sent la veu de Francesc Macià a l'interior; va ser el primer alcalde republicà de Barcelona; ministre de la República durant la Guerra Civil; delegat de Lluís Companys al Servicio de Evacuación de los Republicanos Españoles durant els primers mesos de l'exili...

Per no parlar de les seves obres en format llibre, les col·leccions mèdiques i no mèdiques que va endegar per fomentar el coneixement, tant l'especialitzat com el que tenia com a destinataris un públic més popular, o la infinitat d'articles i col·laboracions en tota classe de publicacions, des de publicacions locals com *Las Circunstancias* o *Germinal* de Reus fins a la *Revista de Catalunya*.

Aquesta activitat febril va fer de Jaume Aiguader un dels personatges més coneguts dins els cercles catalanistes i obreristes i, en general, en tots aquells espais on es covava l'oposició a la Monarquia i a la Dictadura del general Primo de Rivera, als anys 1920. I si el coneixement que es podia tenir del nostre metge podria semblar restret a Barcelona i a Reus, la llarga campanya de conferències i discursos públics entre 1928 i 1930, va fer que la seva figura passegés bona part del territori català.

Seria, per tant, d'esperar que el seu record, atesa la seva pregonera importància dins el catalanisme popular, ens l'hagués fet arribar, amb traços ben definits, als nostres dies.

La nit del franquisme no només va expulsar Jaume Aiguader del seu país; fins i tot la memòria de l'home es va difuminar. Present en qualsevol obra que faci referència a les lluites del catalanisme per a l'alliberament del país, només ens havia llegat el temps una figura bàsicament literària gràcies a la biografia que li va dedicar Josep Maria Pobleu.

És voluntat nostra posar el lector davant d'un dels protagonistes més imprescindibles del moviment nacional català de tots els temps, amb la característica distintiva que va cercar una síntesi de catalanisme i obrerisme, lliure però, de conceptes estalinistes. Lluitador en defensa de la pàtria, dels humils i de la llibertat a parts iguals, esperem fer justícia a la seva obra.

1882

La nena obrera
de Joan
Planella és
l'obra mestra
d'aquest pintor
barceloní
que copsa
la dura realitat
del treball
infantil durant
la Revolució
Industrial.
MHC

Marc històric: obrerisme i catalanisme

1

L'època que li va tocar viure a Jaume Aiguader venia prenyada de promeses i amenaces que s'havien anat gestant al llarg del segle XIX, amb dues línies paral·leles que conflueixen geogràficament al Principat, i pregonament a Barcelona: l'obrerisme i el catalanisme.

1.1. Obrerisme. Conflictivitat social

La industrialització endegada a la dècada de 1830, havia incrementat el gruix del proletariat industrial i havia convertit Barcelona i altres àrees del Principat, especialment l'àrea metropolitana fins als Vallesos, en escenari de conflicte per les terribles condicions laborals del primer capitalisme.

Aquesta conflictivitat va donar lloc a l'articulació de plataformes unitàries tant per part dels treballadors com de la patronal. El moviment obrer tenia com a primer objectiu una millora de les condicions laborals, i en segon terme, que cal no oblidar, un canvi en profunditat del model social i econòmic. Les organitzacions patronals tingueren també, un doble component: per una banda, la defensa dels interessos de classe davant els treballadors, i per una altra, una dialèctica permanent amb l'Estat (isabelí, republicà o restauracionista), per tal de protegir la seva indústria, monopolitzant el mercat interior i colonial espanyol.

Dins l'òrbita de l'articulació dels treballadors, el 19 de juny de 1870, tenia lloc el Congrés Obrer de Barcelona, celebrat al Teatre Circ Barcelonès, sota la presidència de Rafael Farga i Pellicer, i amb intervencions destacades de Josep Roca i Galès i Joan Farga i Pagès.

Aquest Congrés, fet en el marc del Sexenni Revolucionari (1868-1874) no ens ha de donar la imatge d'un moviment obrer català tolerat. De fet, en moments de prohibició de les associacions obreres, aquestes se solien camuflar sota el paraigua de societats cooperatives o mutualitats. Així, per exemple, la Societat Cooperativa de Teixidors a Mà de la vila de Gràcia, fundada el 1876, va tenir com a president Domènec Perramon, participant del Congrés Obrer com a delegat del ram tèxtil de Gràcia. La prohibició, durant la Restauració, de les asso-

Barcelona, 1899-1902

La càrrega de Ramon Casas reflexa l'ambient social a la Catalunya de canvi de segle amb la repressió contra el moviment obrer per part de l'Estat espanyol.

MG

ciacions obreres, inclosa la Federació Regional Espanyola de la Primera Internacional, creada a l'esmentat Congrés, està al darrere de la utilització de les societats cooperatives com a refugi.

El nostre país va crear un sindicat relativament sui generis, com va ser l'anomenat Tres Classes de Vapor, nascut entre 1868 i 1869, i que va ser el predominant a la resta del segle XIX. Rebia aquest nom per aplegar tres rams relacionats amb la producció tèxtil: filadors, teixidors i aprestadors. Fou un sindicat bàsicament reformista i moderat, raó per la qual no va ser dissolt pel general Manuel Pavía després del cop d'estat de 1874 que liquidà la Primera República, tot i que va participar al Congrés Obrer de 1870 i entrà a formar part, tot i que no globalment, de la Federació Regional Espanyola, i durant un temps va anomenar-se Tres Classes de Vapor de la Regió Espanyola. Ideològicament estava molt proper al marxisme, era antibakunista i tingué dos òrgans de premsa, *El Obrero*, entre 1880 i 1891 i *La Revista Social* a partir de 1892.

El 1870 i 1871 van resultar d'una gran importància. Segons l'historiador Miquel Izard el gran nombre de vagues produïdes el 1871 i 1873, amb resultats comunament decebedors, van ser una de les causes que explicarien la cautela i prudència, que en les disputes amb els patrons, les Tres Classes de Vapor mantindrien en el futur, no arriscant una convocatòria de vaga més que havent esgotat totes les possibilitats de diàleg i amb certes garanties d'un resultat favorable. També ha indicat Izard que les aparents dissensions entre el sindicat i els dirigents de l'AIT, provenien en part d'una tradició dels obrers cotoners del Principat acostumats a col·laborar amb els partits burgesos més radicals, demòcrates, republicans... De fet, el 1891 el sindicat va fundar el Partit Socialista Oportunista.⁴

En el decurs d'unes conferències celebrades a Barcelona l'agost i setembre de 1881, organitzades pel Centre Federatiu de les Societats Obreres de Barcelona i els seus voltants, es va prendre la decisió de crear un Ateneu Obrer, en la via de la recerca d'una nova societat més igualitària, treballant la base social a par-

tir de la cultura i l'alfabetització de les masses treballadores.

Però el caràcter reformista i «assenyat» de les Tres Classes de Vapor, tant pel seu decantament cap a posicions marxistes com per la seva voluntat cada cop més explícita de pactar certs aspectes laborals amb els patrons i acompanyar a aquests en la defensa del proteccionisme i en contra la política de tractats del Govern espanyol, el feren ben aviat blanc dels atacs dels treballadors més radicalitzats.

La data de desaparició de les Tres Classes de Vapor varia segons els autors, però podem afirmar que a partir de 1901 pràcticament no actua i que el 1916 deixa d'existir formalment:

«L'actitud individualista i exclusivista de la Federació la portà repetidament a la col·laboració amb els industrials (especialment els de Barcelona i el seu pla) en la seva recerca de millores concretes per als seus problemes purament laborals. Sembla que aquest col·laboracionisme i la seva actitud prudent en les qüestions no estrictament econòmiques la convertí en poc temps en un sindicat groc disposat a col·laborar amb la burgesia o amb les autoritats sempre que això semblava que afavoria els seus interessos particulars.»⁵

El progressiu arrecerament de les Tres Classes de Vapor anava acompanyat de la radicalització dels obrers en les seves lluites. Així, ja el 1899, i després de l'èxit d'una vaga a Manlleu que es va estendre per les comarques del Ter i el Llobregat, s'havia creat la Federació Tèxtil Espanyola que poc després de la seva constitució tenia ja uns 40.000 afiliats. El 1900, el Govern Silvela-Dato-Villaverde, va establir les primeres lleis laborals d'accidents de treball, la limitació de la jornada de les dones a la indústria a onze hores i la prohibició del treball de nens menors de deu anys. Davant la manca d'inspectors, la llei va quedar sense compliment fins el 1907; amb tot, va desvetllar una forta oposició de la patronal catalana. A l'octubre de 1900 i amb el recolzament del Foment del Treball Na-

4 Miquel IZARD, *Revolució industrial i obrerisme. Les "Tres Classes de Vapor" a Catalunya (1869-1913)*.

5 Ibídem, p. 9.

Mataró, 21 de juliol de 1907

Membres de la Secció d'Excursions de l'Ateneu Enciclopèdic Popular de Barcelona visitant un taller de construcció i reparació de màquines de gènere de punt, durant una excursió marítima, formada per 103 persones a bord del vapor Toro, a la capital del Maresme.

El president de la Secció d'Excursions era Bonaventura de Gatell i els membres de la Junta, Joan Amades, Jacint Cardona, Vicenç Duran, Sebastià Giralt, Josep Juncadella i Antoni Sánchez.

JOSEP MARIA SAGARRA / AFB

cional, es va declarar un lockout a la vall del Ter, amb l'objectiu d'acabar amb la Federació Tèxtil. La vaga general del tèxtil que el va seguir va fracassar; com a conseqüència, es desballestà la Federació i vuit-cents treballadors van ser acomiadats i condemnats a la fam per no trobar feina a cap fàbrica.

Aquest conflicte va estar connectat amb la vaga general a Barcelona de febrer de 1902, tot i que el motiu immediat va ser un moviment de solidaritat amb els obrers metal·lúrgics que duïen dos mesos demanant la reducció de la jornada laboral de deu a nou hores. La vaga va durar vuit dies, i tot i el seu caràcter pacífic, el Govern va respondre amb l'estat de guerra, el tancament dels centres obrers i la detenció de més de tres-cents dirigents.

En paral·lel, al llarg del segle XIX, van néixer diferents organitzacions patronals que tingueren en comú, la doble tasca de lluitar pels propis privilegis enfront la reivindicació obrera, i per altra lluitar permanentment amb l'Estat per assegurar-se, si més no, la protecció de la indústria amb el monopoli del mercat hispà.

A finals del segle XIX, les diverses patronals s'havien fusionat en un organisme que encara és viu avui dia, el Foment del Treball Nacional, unió dels preexistents Institut del Foment del Treball Nacional i l'Institut de la Producció Espanyola. Cal dir que l'organització patronal tampoc no va ser producte d'una conjuntura, sinó un procés de llarg recorregut del que podríem cercar el seu origen, si més no, a la dècada del 1840 amb la Junta de Fàbriques (1847) hereva de la Comissió de Fàbriques de Filats, Teixits i estampats de Cotó, fundada per fabricants cotoners a Barcelona el 1820.

El mateix 1902, any de la primera gran vaga general a Barcelona, tenia lloc la presentació per part del Govern espanyol del projecte de l'Institut del Treball, amb competències a tot l'Estat. Entre la patronal catalana es desfermà una forta oposició, duta a les Corts espanyoles per la Lliga Regionalista, en allò que consideraven que tenia d'intromissió en les relacions patrons-obrers. El capdavanter de la protesta a Catalunya va ser Lluís Ferrer-Vidal i Soler, que havia encapçalat i presidit la Junta Regional de Adhesiones al Programa del general Camilo García de Polavieja. Segons exposa la historiadora Soledad Bengoechea:

«Oblidant propostes espanyolistes, en nom de la patronal catalana, el president del Foment ofereix un altre tipus de solucions per a regular les relacions laborals en aquella regió, adduint que les mesures legislatives emeses pel govern significaven uniformitat.»⁶

Les solucions que suggeria Ferrer-Vidal se cenyien al territori de Catalunya, és a dir, remarcaven l'especificitat del cas català, argumentant que al Principat ja existia una tradició respecte a com s'havia d'organitzar el món del treball. En opinió de Ferrer-Vidal, aquesta tradició s'havia de plasmar, a la pràctica, en una Corporació gremial on hi havia d'haver representats patrons i obrers conjuntament, i la afiliació a la qual seria voluntària. Aquesta no era una crida que només tingués per destinatària la classe obrera, més aviat es tractava, també, d'una proposta defensada per una bona part dels ideòlegs de la patronal catalana de l'època que no cessaven de fer crides a les classes directores perquè s'organitzessin.

1.2. Catalanisme. Conflictivitat nacional

L'altra pota de la conflictivitat a Catalunya a començaments del segle XX, venia determinada per l'encaix dins l'estructura de l'Estat espanyol nascut del cop de 1874 a la Restauració, i que feia aigües visiblement.

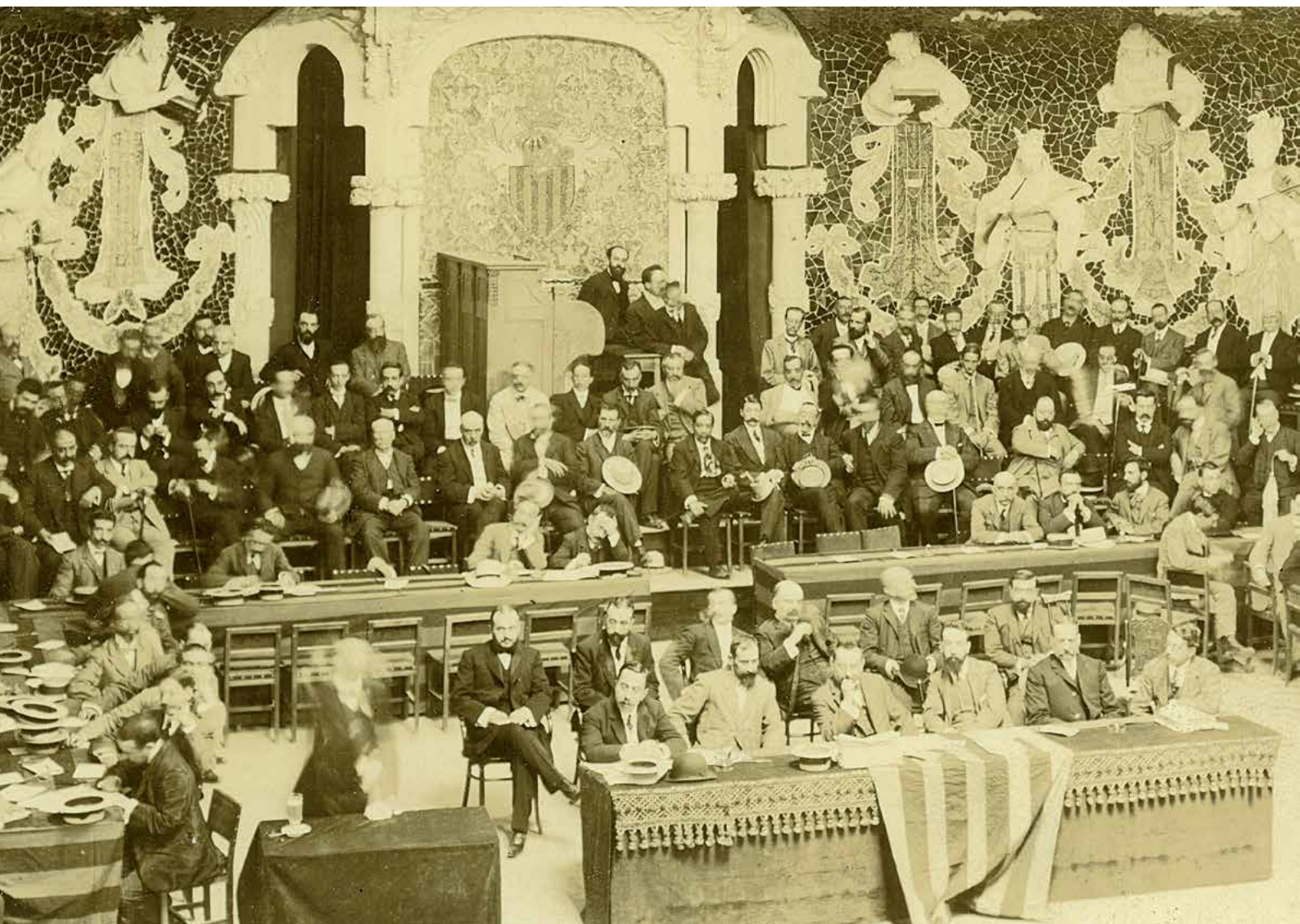
Si el segle XVIII havia estat el de l'ocupació militar del Principat i la subjugació per la força de les armes, al llarg del segle XIX, sense que això s'afluixés, es va dur a terme als territoris peninsulars de la monarquia la construcció política i orgànica de la nacionalitat espanyola. La unificació de lleis a les que s'aspirava amb els diversos decrets de Nova Planta imposats als territoris de la Corona d'Aragó a començaments del 1700, es vieren acompanyats al llarg del segle XIX d'una política d'uniformització. Les paraules del poeta alemany Ernst Moritz Arndt quan es preguntava el 1813 *«on era la pàtria dels alemanys»*, i es contestava, *«allà on es parli*

6 Soledad BENGOCHEA, *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*, p. 93.

Barcelona, 29 de juny de 1908

Assemblea Catalana al Palau de la Música, convocada per Solidaritat Catalana, reunint tots els càrrecs electes del país: regidors, diputats a Corts i a les diputacions provincials. S'hi poden identificar, entre d'altres, a la presidència, Lluís Duran i Ventosa, Enric Prat de la Riba i Emili Folch, a la fila del darrere, Francesc Layret i a les files de l'estrada, Josep Maria Vallès i Ribot, Francesc Cambó, Joan Ventosa i Calvell, Juli Marial i Francesc Macià.

FREDERIC BALLELL / AFB

alemany», els governs espanyols del segle XIX les van modificar amb el sentit de considerar que on hi havia Estat espanyol, s'havia de parlar espanyol.

Davant aquest procés unificador, que afectà des de la legislació, el territori amb la creació de les províncies, i l'establiment de lleis d'educació per espanyolitzar els infants, a Catalunya es desenvolupà una reacció al llarg de tot el període amb moments de major o menor virulència, i estructurada des de posicions polítiques antagòniques, i semblaria que irreconciliables. Tot i la dificultat d'establir fites, ens atreviríem a dir que entre l'«Oda a la Pàtria» de Bonaventura Carles Aribau el 1833 i *La nacionalitat catalana* d'Enric Prat de la Riba el 1906, l'oposició al sistema centralista espanyol es basava tant des dels rengles del catolicisme —integrat en certs casos— com des del republicanisme federal.

A més, en el cas català, i contrariant el criteri sostingut per diversos corrents historiogràfics, un element econòmic i demogràfic va jugar en contra del procés unificador espanyol. Tot i no ser capital de res, Barcelona havia iniciat a començaments del segle XIX, amb una empenta que venia ja de finals del segle anterior, un procés de creixement econòmic sense aturador, que portà aparellat un efecte crida de masses pagueses cap a la ciutat i pobles del Pla. Com que l'origen de les primeres onades migratòries era bàsicament de l'interior català, la ciutat, tot i el seu desenvolupament demogràfic, no només no perdia la seva identitat cultural, sinó que la renovava. No serà fins a finals de segle XIX i començaments del segle XX que els contingents immigrants siguin originaris d'altres indrets de la geografia peninsular, i fins i tot en aquest cas venien d'àrees lingüísticament i culturalment molt properes: Aragó i el País Valencià, amb extensions a Múrcia i Almeria.

Per acabar-ho d'adobar, el creixement de les poblacions de Barcelona i els pobles del cinturó, en ple procés industrialitzador, amb crisis econòmiques cícliques, generava una inestabilitat social que va provocar que Barcelona tingués el dubtós honor de ser coneguda com «la rosa de foc» o «la ciutat de les bombes».

A més, tot i la conflictivitat permanent, la ciutat posseïa una vitalitat envejable, en tots els sentits. Tot i les restriccions a la llibertat, va ser la porta d'entrada

de la Primera Internacional a l'Estat espanyol el 1870, bressol de la UGT el 1888, amb institucions com l'Ateneu Barcelonès que aplegaven als seus prestatges el millor i més nou de la producció cultural europea del moment i amb una burgesia que se sentia més propera a Europa que a la provinciana Espanya, per a la qual el trilingüisme català, espanyol i francès era habitual. A més existia un elevat nombre de cercles àcrates, societats lliurepensadores, grups espiritistes, tot un espai alternatiu de sociabilitat.

És aquest final de segle, el moment també, en què els esparsos moviments de reivindicació provincial-regional-nacional que havien tingut lloc al llarg del segle XIX, es personifiquen en una nova generació que ha begut de tots aquests corrents anteriors, que ha fet la pròpia síntesi i que arriba a la majoria d'edat. Si la lluita contra el sistema liberal i centralitzador s'havia establert a partir de dues opcions oposades, catolicisme i republicanisme federal, aquesta generació dels Enric Prat de la Riba, Lluís Duran i Ventosa o Francesc Cambó, entre d'altres, fa una síntesi dels corrents previs i dóna un pas decisiu. Tenen una idea i un pla per fer-la possible.

Després de l'Assemblea de Manresa, i les seves Bases del 1892, la Unió Catalanista no havia estat capaç de fer el pas a la política, deixant la seva actuació en aquells moments en la defensa d'una eixorca consciència nacional. Aquests joves plantejaren la seva lluita a partir de dues actuacions successives. En primer lloc, van aconseguir situar al capdavant de les institucions civils més importants membres del catalanisme polític naixent, com fou la victòria d'Àngel Guimerà a l'Ateneu Barcelonès. I posteriorment es llençaren a la lluita electoral, tot i el falsejament del sistema per part dels governs espanyols, fent servir de cap de cartell aquestes personalitats que havien estat prèviament al capdavant de les corporacions ciutadanes, en l'anomenada candidatura dels quatre presidents a les eleccions de 1901: Bartomeu Robert, expresident de la Societat Econòmica Barcelonina d'Amics del País; Albert Rusiñol, expresident del Foment del Treball Nacional; Lluís Domènech i Montaner, expresident de l'Ateneu Barcelonès; i Sebastià Torres, expresident de la Lliga de Defensa Industrial i Comercial.

Barcelona, juliol de 1909

Barricada de llambordes sobre els rails del tramvia al carrer de Salmerón —actual Gran de Gràcia— aixecada durant la Setmana Tràgica. Hi hagué 2.000 detinguts i es dictaren disset penes de mort, de les quals cinc foren executades. La mort del pedagog Francesc Ferrer i Guàrdia, pres com a instigador de la revolta, és la més recordada.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

Com a resultat immediat de les eleccions es creà la Lliga Regionalista. Però tindria un resultat més important, i que de fet arriba fins el dia d'avui: es constituí, en primer terme a Barcelona, un sistema de partits que no es corresponia amb el que detenia el poder a Espanya. A Catalunya, fins la Dictadura de Primo de Rivera, el sistema es basà en la lluita entre la Lliga i els republicans, més o menys catalanistes o centralistes, però amb exclusió a la pràctica dels partits dinàstics.

A més, el 1904 i amb motiu de l'actitud que havien de mantenir els regidors de la Lliga Regionalista respecte a la visita d'Alfons XIII a l'Ajuntament de Barcelona, va tenir lloc la sortida dels membres més progressistes de la formació, republicans que empraren *El Poble Català* com a portaveu ja des del 1904 i que el 1906 s'aplegarien en el Centre Nacionalista Republicà. Seria un dels múltiples camins dels catalanistes republicans, amb creació i desaparició de diverses plataformes polítiques d'acció, fins que el 1931 confluïren tots els grups en la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Per altra banda, el final del segle XIX havia assistit a una efervescència de la premsa i els opuscles catalanistes, en certs casos, com en el del primer Prat de la Riba, més nacionalistes i sobiranistes que pròpiament catalanistes en el concepte tou que se li ha aplicat habitualment. De fet, Prat de la Riba va haver de conèixer durant una setmana, el 1902, la presó del carrer de Santa Amàlia de Barcelona arran d'un article a *La Veu de Catalunya*, de la que era director.

Si l'Estat espanyol, amb la humiliació de la crisi de les Carolines del 1885, ja es veia en fallida, el 1898 la pèrdua de Cuba i Filipines, les darreres colònies, va ser un punt d'inflexió per part dels intel·lectuals que caminaren per la via de l'anomenat «regeneracionisme», ara plenament formulat. Amb aquest terme es volia fer palesa la necessitat de regenerar la vida de l'Estat, des d'una cultura somorta, fins a una vida política falsejada pel caciquisme.

Mentrestant a Catalunya, i també des d'una òptica regeneracionista hispànica, s'intentava combatre la ceguesa del govern central, es lluitava pel concert econòmic, es llançaven diversos comunicats adreçats al poble de Catalunya, tenia lloc el moviment de resistència fiscal conegut com el «tancament de caixes»...

Tota aquesta situació conflictiva tenia com a observadors els militars, que des del 1875 tutelaven el règim polític. Aquesta tutela sobre el país el 1905, amb els anomenats Fets del Cu-Cut!, donarien lloc a la Llei de Jurisdiccions, la resposta en forma de creació de Solidaritat Catalana i una crisi de no retorn entre l'Estat espanyol i Catalunya.

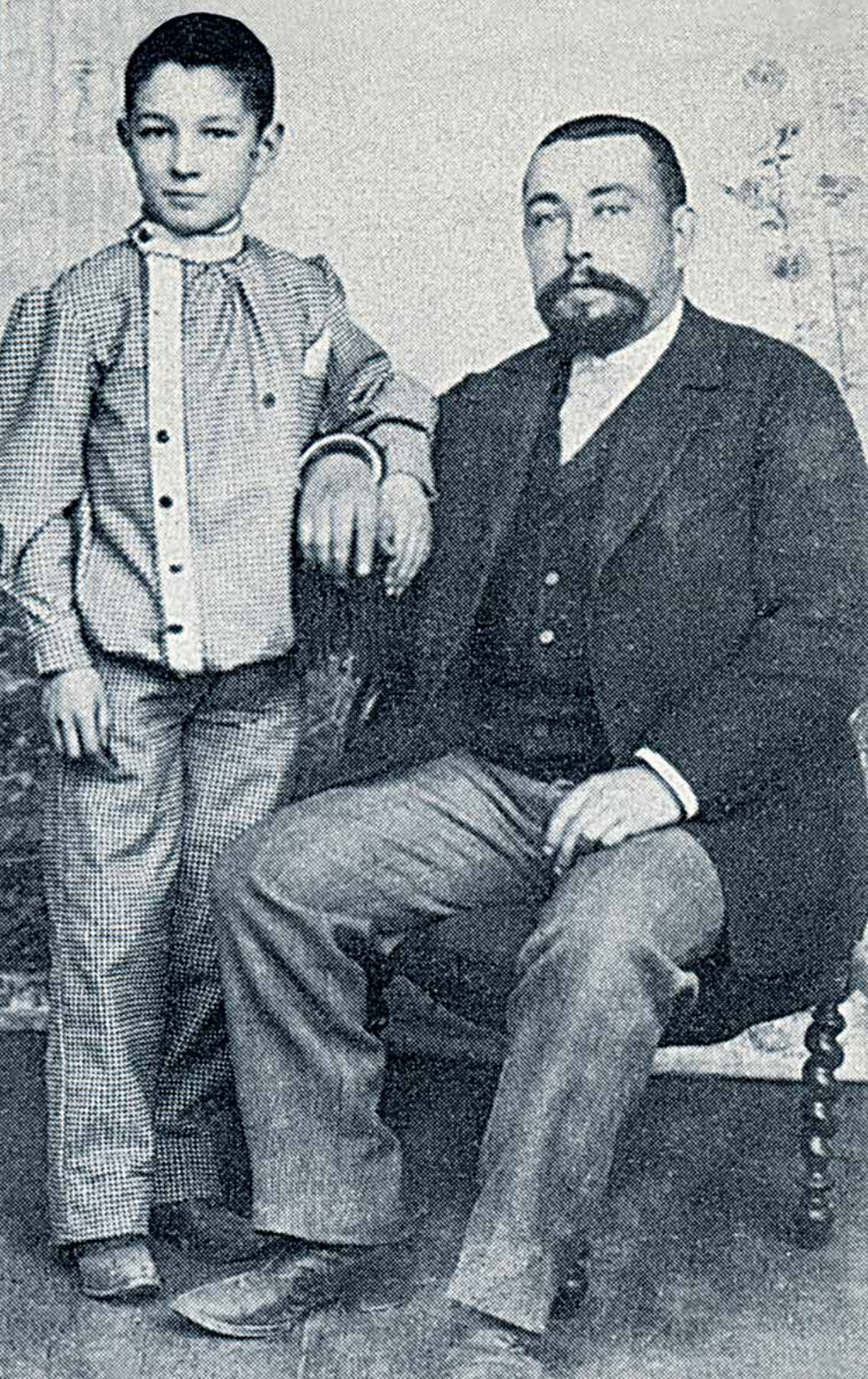
Quan arribà a Barcelona el 1899, per cursar els estudis de Medicina, aquest seria l'ambient de doble conflictivitat que trobaria el jove Jaume Aiguader que, al costat de la seva tasca de metge a les barriades més populars i per tant més desafavorides de la ciutat, explicaran els seus postulats polítics i socials, que ell mai no separarà. La seva vida i obra estarà dedicada a construir la nació popular. Uns conceptes, nació i popular, que per a Jaume Aiguader eren indestruïbles:

«Des de la Restauració, la tasca dels borbònics, polítics i palatins, ha consistit a esbiaixar, amagar, fer fonedissos els guanys de la Revolució de setembre i de tots els intents anteriors que volien europeïtzar el poble espanyol. Totes les violències foren emprades per a oposar-se a les idees liberals i democràtiques; una duana, formada per la guàrdia civil i la policia, i, quan convenia, l'Exèrcit, i més tard la milícia civil del Sometent, els privava l'entrada quan podia, i si no, l'expressió.

[...]

La vida de l'Estat espanyol s'anà podrint i contaminant de podridura totes les bones intencions. Ha fallat el sufragi universal en mans del caciquisme, i ha fallat la llei del jurat, i el servei militar obligatori, i fallà la llibertat de premsa. Tot sortia pervertit d'aquelles mans pecadores que abusaven de la misèria, de la ignorància i de la manca de civisme del poble espanyol.»⁷

7 Jaume AIGUADER, *Catalunya i la Revolució*, p. 8-10.

Reus, circa 1892

Jaume Aguadé i Serra
amb el seu fill Jaume.

FRA

Infància i formació, entre Reus i Barcelona

2

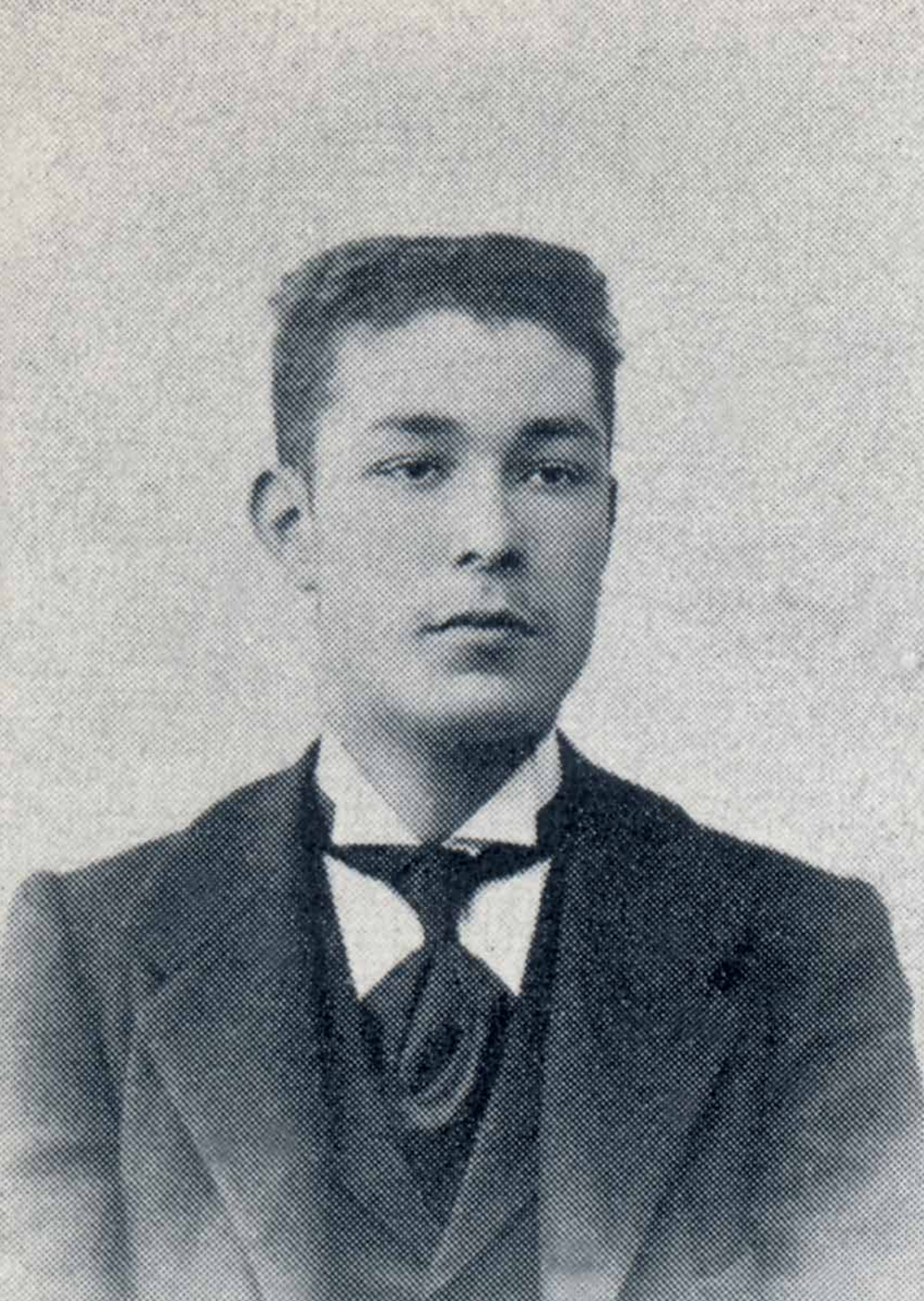
Jaume Aiguader i Miró va néixer a Reus el 24 de juliol de 1882, a les dues de la tarda, al domicili dels pares, carrer Primer del Rosari, 7, 1r. Era fill de Jaume Aguadé i Serra, natural de Reus, «del comerç», i de Rosa Miró i Castells de Barcelona.⁸ El pare sembla que va passar algun temps a Barcelona, com a conductor de tramvia. A *La imprenta* del 22 de juliol de 1877 es ressenyava com el dia anterior un passatger del tramvia número 5, de Sants, en baixar al carrer del Carme s'havia deixat oblidat un paquet amb 400 duros que el conductor del tramvia, Jaume Aguadé, va recollir i lliurar a l'Administració des d'on va ser retornat al seu propietari.

Els seus avis per línia paterna van ser Jaume Aguadé i Josefa Serra, mentre que els avis materns foren Pau Miró i Paula Castells. Va ser batejat el 30 de juliol a la parròquia de la Puríssima Sang. Els seus primers estudis els va seguir a Reus, a l'escola del mestre Domingo, des del 1886, amb tot just quatre anys.

També fou a Reus —a l'Institut de Segon Ensenyament— on va fer els estudis que el conduïren a l'obtenció del títol de batxillerat. El títol fou expedit a Barcelona, el districte universitari al qual pertanyia Reus, el 6 de juliol de 1897. Estudià Medicina a Barcelona des del curs 1899-1900 fins al 1906-1907 i li expediren el títol de llicenciat l'1 de febrer de 1908.

Acabada la llicenciatura a Barcelona, el seu expedient fou traslladat a Madrid per fer el curs de doctorat essent retornat a Barcelona el 7 de maig de 1908. Cal dir que si bé es pot qualificar la seva etapa de batxiller com a brillant, els estudis de Medicina els supera amb facilitat, però amb notes justes, no més enllà de l'aprobat. Aquesta poca brillantor només vingué acompanyada de tres notables en tota la carrera, i un excel·lent al darrer curs, dins l'Assignatura de Medicina legal impartida per Ignasi Valentí. La seva adreça en aquest perío-

8 Malgrat que la grafia del cognom familiar era Aguadé, i que en els documents oficials sempre constà d'aquesta manera, el nostre biografiat la corregí públicament, primer a la forma Aiguadé i finalment a Aiguader. Com que aquesta modificació era d'ús, però no legalitzada, doncs en aquells moments, al primer terç del segle XX, la llei no preveia cap mecanisme oficial de correcció dels cognoms, tots els seus fills i descendents van heretar la grafia original: Aguadé.

Circa 1898

Jaume Aiguader
en l'època d'estudiant
de Medicina.

FRA

de d'estudiant fou sempre al carrer Diputació, a l'Eixample: al primer curs 1899-1900, al número 375, baixos; al curs 1905-1906 al 125, 1a; i intermitentment al número 303, sense que el seu expedient ens doni més referències.⁹

Mentre cursava els estudis de batxillerat, freqüentava la penya literària que es reunia a la Llibreria Tost, al Raval de Jesús de Reus. En aquest lloc compartia inquietuds amb Joan Puig i Ferrer, que anys a venir esdevindria un eminent escriptor i posteriorment diputat d'Esquerra Republicana al Parlament de Catalunya.

El 1899 va tenir lloc un fet traumàtic. Hortensi Güell, company de jove, se suïcida. Arran d'aquest fet luctuós els amics feren un llibre dedicat al finat amb un treball del joveníssim Jaume Aiguader. En el llibre hi participaren a més: Josep Aladern, Salvador Borrut, Pere Cavallé, Francesc Cubells, Joan Pérez-Jorba, Joan Puig i Ferrer, Josep Maria Puig i Torrents, Josep Recasens i Mercader, Lluís Robert, Jaume Sardà, Josep Maria de Sureda i Miquel Ventura. El llibre portà per títol: *Tribut d'homenatge a la memòria de l'artista Hortensi Güell*. S'hi reproduïren uns versos d'Antoni Isern, un fragment del prefaci que Josep Güell i Mercader va posar en el llibre *Florescència* i alguns escrits del finat.

Ja a Barcelona, estudiant Medicina, assistia a la penya literària de Cosme Vidal, més conegut com a Josep Aladern, i alhora mantenia contactes amb els directors de la «Escuela Moderna». Eren els temps dels ideals anarquistes i començà amb els primers escrits, en castellà, sobre temes socials.

El 1901 va conèixer Plàcid Vidal per intermediació de Ròmul Salleres. Jaume Aiguader, que era el de menys edat d'aquella colla de joves estudiants intel·lectuals i lletraferits, vivia aleshores a casa d'una família originària d'Alcover, i la seva cambra era una mena de biblioteca, amb una munió de llibres de ciència, de literatura i de sociologia «*volums tots desllogats de tant de manulejar-los el seu propietari i els amics d'ell*».¹⁰ Segons Plàcid Vidal, Jaume Aiguader era el més optimista i entusiasta de la colla:

«A mesura que anàvem franquejant Jaume Aiguader i Miró, observàvem que anava evolucionant, cada dia més, vers les idees àcrates. Ell llegia, de preferència, els més remarcats sociòlegs i anarquistes, nacionals i estrangers, i es relacionava personalment amb tots els elements de tendència llibertària que hi havia a Barcelona. No sé si ell fou qui indicà Josep Aladern a Francesc Ferrer i Guàrdia, i tampoc no recordo fixament de què tractava el treball literari que va fer el meu germà per encàrrec del director de l'Escola Moderna.»¹¹

Reus, circa 1880

Rosa Miró i Castells,
mare de Jaume Aiguader.

FRA

9 UB-Arxiu històric.

10 Plàcid VIDAL, *L'assaig de la vida*, p. 128.

11 *Ibidem*, p. 130.

Barcelona, circa 1900

Jaume Aiguader —segon per l'esquerra— amb altres estudiants de Medicina en una classe pràctica d'Anatomia.

FRA

I afegia:

«Jaume Aiguader i Miró, llavors, sempre escrivia, interessadament, en llengua castellana. Tenia goig que nosaltres, per a les nostres inspiracions literàries, uséssim la parla vernacle, però ell, en agafar la ploma per fer-la intermediària de la seva comunicació amb el món, sempre es volia valer de l'idioma castellà, com Ròmul Salleres i Rocamora [...] malgrat que aquest rival li retragués que no s'hi adaptava finament. A Jaume Aiguader i Miró allò el preocupava molt poc.»¹²

Jaume Aiguader en aquella època col·laborava, de vegades amb pseudònim, en el periòdic *La Alarma* de Reus, de tendència anarquista, dirigida per Josep Médico, a qui es referia com a «Metge».

En la seva biografia d'Alfons Maseras, Montserrat Corretger fa referència a la colla modernista de Reus, instal·lada a Barcelona per a dur a terme els seus «*químèrics projectes*». A més de Maseras hi eren Jaume Aiguader, Emmanuel Alfonso, Joaquim Biosca, Antoni Isern, Rafael Marquina, Joan Pérez-Jorba, Pere Prat i Gaballí, Joan Puig i Ferrer, els germans Cosme i Plàcid Vidal, Xavier Viure i Xavier de Zengotita:

«L'àmbit intel·lectual més freqüentat per Alfons Maseras en els seus primers anys fou el taller d'impremta dels germans Vidal. Aquest local havia passat per diversos estatges del barri antic de Barcelona i el 1901 era al carrer de Balma, prop de la ronda de la Universitat. Les idees que amaraven aquest corpuscle intel·lectual eren bàsicament àcrates, introduïdes per Jaume Aiguader i Miró, del grup de Reus [...]»¹³

És el 1902 quan tenim notícies de les seves primeres relacions amb noies. Segons relata Plàcid Vidal:

«Jaume Aiguader i Miró, en aquelles hores, no solia reunir-se amb nosaltres. Festejava una noia molt sim-

pàtica, de Gràcia, que havia conegut a l'Hospital de la Santa Creu, en ocasió d'intervenir ell en fer-li una operació. L'especial il·lusió del jove estudiant era poder estar en companyia d'aquella jovencella, i ella el corresponia enamorada en les relacions. Fins, ell, influï en l'amiga ideològicament, avesant-la a llegir autors àcrates i entusiasmant-se parlant de les obres d'aquests. Jaume ens presentà aquella noia com la seva preferida i ella ens somreia i alternava en la nostra conversa discretament. La veïna gracienc que ara em plau recordar portava el nom de la Mare de Déu de la Llum, la seva família l'anomenava "Luz" i el galant li deia "Llumeta".»¹⁴

També aquell 1902 entrava en caixa per preparar-se de cara al servei militar. El 5 de setembre era notificat que li corresponia la zona de reclutament número 33, a Tarragona.¹⁵ Finalment, però, no arribà a servir a l'Exèrcit. El 19 de setembre pagava les 1.500 pessetes a la delegació d'Hisenda de Tarragona per redimir-se del servei militar, és a dir, del tribut de sang.¹⁶

Joan Puig i Ferrer fou un dels companys i estret amic de Jaume Aiguader en aquella etapa barcelonina de joventut. De fet, el llibre d'aquest autor *Vida interior d'un escriptor* fou publicat per Aiguader en tasques d'editor. En publicar *Camins de França*, Puig i Ferrer dedicaria el llibre a Jaume Aiguader i Plàcid Vidal. Gràcies a Puig i Ferrer podem atansar-nos a la filosofia vital del jove Aiguader:

«Per a l'Aiguader, l'amor, un amor abrandat a l'home i a la vida, era el fonament de tota moral; el tracte i el coneixement de l'home, l'única estètica. La seva existència es sintetitzava en una abraçada cordial i una gran curiositat. Ciència, art, literatura, els seus estudis i l'exercici de la seva carrera, tot ho enfocava des del punt de mira social. I no pas per qüestió de principi, sinó per sentiment que se m'encomanava a mi. Ell era el tipus de l'home apassionat, del cor en permanent entusiasme. La seva joventut va ésser una fornall encesa.

12 Ibídem, p. 130.

13 Montserrat CORRETER, *Alfons Maseras: Intel·lectual d'acció i literat (Biografia, obra periodística. traduccions)*, p. 24.

14 Plàcid VIDAL, *Op. cit.*, p. 150.

15 ANC-Fons Jaume Aiguader 01 -1

16 AMCB. F139 Represàlia política, exp. 8358

1 de febrer de 1908

Títol de llicenciat en Medicina i Cirurgia de Jaume Aiguader.

ANC-FONS JAUME AIGUADER

El cor li bullia d'amor i d'odi noble; el seu cervell era fecundíssim en plans i projectes. Tot ho veia sota un optimisme llampeguejant. El seu cor, generós i calent, li feia veure com a possible tota obra d'amor i de bondat. Vivia en plena utopia. I com que les idees li venien del cor, tots els seus pensaments, projectes i plans tenien color de flama.»¹⁷

Fou en aquell període terriblement convuls a la ciutat de Barcelona, en què Jaume Aiguader establí les seves opcions socials, cap als desfavorits, els utòpics, els profetes de societats millors i més justes:

«Jo em llevava, contrariat de vegades. A mig vestir-me, al punt de veure'l, l'amic ja em comunicava el seu entusiasme. On anàvem? Als centres obrers, on en aquell temps bullia una gernació febrosa; al carrer de Ferlandina, a la Placeta de Sant Simplicí, on trobàvem el poble obrer, revolucionaris d'ací i de l'estranger, propagandistes, gent violenta o somniosa, terriblement viva o llibresca, assedegada, en aquella època, d'ideal i de cultura.»¹⁸

Fou en aquell moment que Jaume Aiguader conèixeria molts dirigents sindicalistes i anarquistes, amistats que conservà al llarg de tota la seva vida o, cas més habitual, de la vida sovint curta d'aquells dirigents.

Una de les persones que més tractà, i que probablement més l'influï, fou Anselmo Lorenzo:

«Amb l'amic Aiguader visitàvem sovint l'Anselmo Lorenzo, treballador infatigable. Avui, que han passat anys, m'explico millor que aleshores la profunda simpatia que traspuava aquest home. Vell, constantment malalt, que es passava setmanes sense sortir al carrer, aquest treballador tipògraf havia esdevingut una mena d'obrer de la intel·ligència. Vivia de la seva ploma exclusivament, dins una llar modesta, plena de pau i de dolcesa. Hom el trobava sempre treballant al costat de

la dona i de la filla. Dintre aquella casa hi havia constantment un sorollet de rusc. L'home traduïa incessantment, comentava, prologava, escrivia llibres, opuscles terribles. Les dones, dali que dali a l'agulla. Arribàvem nosaltres a la seva cambreta de treball, i ell aixecava els ulls fatigats, ens amanyagava amb un esguard d'agraïment. El vell revolucionari tenia una tendresa tota paternal pels joves.

—Vosaltres sou la meva fe —ens deia.

Trobava paraules profundes i senzilles, no gens contaminades de retòrica revolucionària. Rarament ens parlava dels seus escrits. Com si tingués consciència d'allò que era —un cas de superació de la voluntat més que no pas una intel·ligència llampeguejant— amagava tota ombra de vanitat als nostres ulls. La seva glòria era d'haver arribat a viure del seu treball, fet a gust, sense trair les seves inclinacions. Car ell no s'ocupava sinó de textos revolucionaris. El seu triomf era d'haver aconseguit la seva emancipació; i vivia feliç amb la il·lusió de treballar per a l'emancipació d'altres homes. Seguia essent un obrer de la ploma, digne com pocs. Anselm Lorenzo era incapaç d'escriure una ratlla en desacord amb la seva consciència. Treballava alegrement, per tal com el treball no li era una càrrega, sinó un exercici agradable. Escrivia a poc a poc, amb escrúpol, sempre documentant-se, amb obres de consulta a l'abast de la seva mà. Era, com he dit, un obrer senzill de la intel·ligència. No era un revolucionari flamejant; tenia el cap molt clar i, el cor, de noi.»¹⁹

Era, doncs, una vida de joves que prenién contacte amb una doble realitat. No només la dels obrers i les seves famílies, que miraven de sobreviure com podien en aquella època dura, sinó també de les persones que, des del sindicat, l'associació, o la lletra impresa, miraven d'esmortir llurs patiments i de dibuixar una utopia que els donés fe en l'esdevenidor.

Era també l'època de joventut i, com no podia ser altrament, dels amors límit i de la separació dels amics. Sobre el 1903 Joan Puig i Ferrerter marxà, d'una manera novel·lesca:

17 Joan PUIG I FERRETER, *Camins de França*, p. 176.

18 *Ibidem*, p. 177-178.

19 *Ibidem*, p. 180-181.

«Jaume Aiguader i Miró, llavors, molts dies venia a veure'm a la nostra impremta i sempre passava una estona allí amb mi al taller. Com que sovint parlàvem de Joan Puig i Ferrer, jo, de vegades, amb cordial franquesa, llegia a Jaume alguna carta de Joan. Una d'aquelles vegades, l'indiscret destinatari de les tals missives, discretament, volia privar de descobrir una frase en la qual el trametedor em manifestava: "Sols a tu puc dir-te que la qüestió dels diners ens han fet separar, contra la nostra voluntat, a mi i a la meua companya; ella és a París i jo espero el dia d'anar-hi." L'oient devia notar torbació o incoherència en la lectura, i, quan vaig haver acabat, Jaume va agafar-me la carta, d'una revolada, somrient i exclamant:

—Ep, tu, paio! No vull que m'escamotegis res!

Jaume Aiguader i Miró va saber que Joan Puig i Ferrer se n'havia anat de Barcelona en companyia d'una institutriu francesa i que llavors ja s'havien separat.»²⁰

Les seves primeres incursions a la lletra impresa les va fer en espanyol. Tenim referències de les seves col·laboracions a *Las Circunstancias*. *Diario Republicano Gubernamental de Avisos y Noticias* de Reus, si més no des del 8 d'agost de 1902, quan publicà el seu primer article, titulat «Cuento» que és tal, però que, com faria sempre, aprofitava per a denunciar una societat hipòcrita convencional i amb la pedanteria pròpia de la ignorància. Sense pretendre fer una anàlisi exhaustiva fem referència a dos articles significatius: el 21 de novembre reflexionava, penosament, sobre els crítics literaris sota el nom, obvi, de «Los críticos»; i el 29 de novembre publicava «La ciencia» on posava en qüestió la universitat espanyola del moment.²¹ Més enllà d'aquell 1902 la seva col·laboració seria molt puntual.²²

Finalment es decidí a escriure en català. Seria des de la revista *Germinal* de Reus, que ell mateix amb

Francesc Cubells, Ròmul Salleres i Jaume Simó i Bofarull, iniciaren l'1 d'agost de 1905.²³ El primer article a què hem pogut accedir ja marca prou el que seria el seu tarannà. Sense ideal, la vida dels homes era quelcom d'eixorc, mort, com escriu. En aquell treball, «Vers l'ideal», el protagonista, en Joan, conversava amb diversos personatges, el pare, la mare, un amic, un viatger, un poeta i un miner. Escrit amb un estil naïf i poc elaborat, volia fer bandera de l'ideal, la voluntat i el canvi com a motor del món. Mancats d'aquestes palanques, érem morts amb aparença de vius. O simplement morts, com assenyalava Jaume Aiguader al viatger:

«En Joan. —Y que n'hem de fer dels ideals qu'hem assolit. Hem de pensar en altres il·lusions, hem de cercar el nou afany que'ns guihi. Feu com jo, ara estich enamorat de la vall.

El viatger. —iOh, no; ja he perdut la fé en els ideals!

Pausa. En Joan ab la virolla de son bastó de viatge comensa a fer un sot.

El viatger. —Qué feu?

En Joan. —Vostra tomba; vaig a enterrarvos, vos sou un mort. Ereu com la bombolla de sabó; al tocarvos vos heu desfet. Sou ben mort, company, ben mort.»²⁴

No abandonà, però, Barcelona, i continuà amb la seva vida de coneixença de la ciutat artística i, en bona mesura, subversiva. A la casa del carrer Comerç, on tenia el taller Isidre Nonell, s'acostumaven a reunir el pintor Joaquim Biosca, Joan Puig i Ferrer, Agustí Verdura i Plàcid Vidal i de vegades hi anaven Jaume Aiguader, el pianista Ferran Via i fins i tot Antoni Isern. El jove Aiguader no s'estava de donar uns punts

20 Plàcid VIDAL, *Op. cit.*, p. 175.

21 En aquest 1902 localitzem quatre articles: «Cuento», el 8 d'agost; «Golfos y señoritos», el 29 d'octubre; «Los críticos», el 21 de novembre; i «La ciencia» el 29 de novembre.

22 «La muerte de Pierrot», l'1 de gener de 1904; i «La ciencia ideal», el 30 de novembre de 1912. En aquest article fa referència a l'afer Queraltó.

23 Al Centre de Lectura de Reus hi trobem cinc números de la revista. Probablement la seva primera col·laboració estaria al número 1, ja que a l'índex del número 10 se'l situa a la pàgina 10. Gràcies a aquest índex podem donar el títol d'aquests articles, però només en podem consultar dos: «Conte de clar de lluna», p. 10; «Vers l'ideal», 16 de setembre de 1905, p. 55; «La filla de la ciutat», p. 85; «Dels homes y dels llibres», p. 113; i «Divagacions sobre'l dolor», 16 de desembre de 1905, p. 146.

24 «Vers l'ideal», *Germinal*, 16 de setembre de 1905, p. 58.

de vista sobre l'art, que, com tot el que fa referència a la creació artística podria ser discutit:

«Jaume Aiguader i Miró era el qui expressava opinions més particulars sobre la pintura. No trobava bé que els pintors es dediquessin al paisatge, i discutint amb Joaquim Biosca, apassionat, va dir:

—Quan es descobreixi i es perfeccioni la fotografia en colors, els pintors paisatgistes hauran de retirar-se.»²⁵

En el fons, no deixava de ser una confiança en el progrés i la tècnica, que havia d'afectar el món de l'art de la mateixa manera que, tard o d'hora, havia de millorar les condicions de vida i treball d'homes i dones.

Gràcies a un justificant de bona conducta, tramès per l'alcalde de Reus, Emili Briansó, sabem que Jaume Aiguader mantenia domicili estable a Reus. I, a més, hi estava empadronat, —al número 7 de la plaça Catalunya— tot i que la seva residència habitual ja era a Barcelona.

El 1906, amb motiu de la mort d'Henrik Ibsen, tenia lloc la publicació d'un quadern miscel·lani d'homenatge. Al costat dels treballs que publicaven Salvador Albert, Ignasi Iglésias, Joan Maragall, Apelles Mestres i Antoni Rovira i Virgili, s'hi trobava un de Jaume Aiguader. De manera complementària, dictava una conferència sobre el dramaturg noruec a l'Ateneu Enciclopèdic Popular, del qual n'arribà a ser president el 1921. Aquella va ser la primera de les intervencions en aquesta associació que Aiguader mantindria, si més no, fins 1932.

Les seves conferències, al llarg dels anys serien les següents:

- 1906 Henrik Ibsen
- 1911 Els nens retrassats
- 1913 Medicina i cirurgia generals
- 1914 Les malalties professionals
- 1921 Les cases barates i higièniques
- 1921 Nova tasca de l'Ateneu
- 1921 Els caràcters. Jean Paul Marat

- 1922 Discurs de cloenda a l'homenatge a Francesc Layret
- 1922 La solució del problema de la casa higiènica i a bon preu.
- 1922 Discurs d'inauguració del curs 1922-1923
- 1923 Discurs en l'actuació cívica contra el terrorisme
- 1923 Aiguader, Campalans, Casals, Maurín, Peiró, Pestaña:
«Per la Pau Social. Contra el terrorisme»
- 1924 Educació Cívica
- 1924 La lluita per la salut
- 1925 La sanitat de l'habitatge
(a la cooperativa La Flor de Maig)
- 1931 Com alcalde de Barcelona.
«La cultura obrera»
- 1931 L'Ajuntament de Barcelona i la República
- 1932 L'Obra de l'Ateneu Enciclopèdic Popular i els seus benefactors

Com es pot comprovar fàcilment, cultura, higienisme i defensa de líders dels moviments progressistes.

El 1907 acabava la carrera de Medicina a la Universitat de Barcelona, amb el títol de llicenciat expedit el 30 de juliol. Per tal de doctorar-se havia de fer els cursos i els exàmens a Madrid, i aprofitant l'estada a la capital de l'Estat acudí a les penyes intel·lectuals de l'època. Finalment, l'1 de febrer de 1908 rebia la titulació de doctor en Medicina.²⁶

25 Plàcid VIDAL, *Op. cit.*, p. 216.

26 AMCB. F139 Represàlia política, exp. 8358.

Barcelona, circa 1910

Jaume Aiguader.

CAC

Metge i higienista

3

Quan tornà a Catalunya, començà l'exercici de la seva professió a la barriada barcelonina d'Hostafrancs. Pel que sembla, establí la consulta particular al seu domicili, al carrer Consell de Cent, 13, 2n 2a, a unes passes de la regidoria del districte, als baixos del qual hi havia les dependències on exercí com a metge municipal, treball que inicià el 21 de febrer de 1911 en prendre possessió del càrrec de metge numerari de l'Ajuntament de Barcelona.

Tal com relatà Josep Maria Poblet:

«Però a Barcelona, on ha decidit d'establir-se, els primers temps són durs i més per a un home com ell que no sap massa de cobrar honoraris. La seva clientela és la de la barriada d'Hostafrancs, gent humil, pervinguda per indicació del seus companys anarquistes, entre els quals hi ha Salvador Seguí, el conegut “Noi del Sucre”; una parròquia que no pot pagar gaire i hom pot dir que, amb el cor generós del metge joveníssim, són molts els qui no paguen res. Avel·lí Artís ens descriu de nou l'Aiguader d'aquelles hores:

“Metge durant molts anys d'una de les barriades populars de Barcelona més denses de població, en coneixia tots els aveïnats —pobres, menestrals i rics—. Tots se'n refiaven com d'un amic sol·lícit que mai no els fallava, i si ells l'anomenaven per antonomàsia el doctor, ells els anomenava a cadascun pel seu nom, sense que mai no en confongués cap, perquè mai no s'oblida el nom que porta una persona benvolguda.”»²⁷

El contacte amb els més humils marcà el seu caràcter i determinà la seva trajectòria política. Si ja de jove havia tingut inquietuds socials, aleshores prengueren cos en els malalts que atenia diàriament.

A més de les relacions amb els sindicalistes, de les que parlà Josep Maria Poblet, també hi havia un espai per a la construcció de propostes des de la professió. Cal tenir present que, a Barcelona, la manca d'un Estat eficaç que moderés els desajustos de la industrialització va provocar que, ja des del primer

27 Josep Maria POBLET, *Jaume Aiguader. Una vida «amb Catalunya i per Catalunya»*, p. 25-26.

PRIMER CONGRÉS REGIONAL D'ATENEUS Y ASSOCIACIONS DE CULTURA

COMISSIÓ ORGANISADORA

PRESIDENT: Sr. President del «Centro de Lectura».

VOCALS: D. Antoni Porta Pallisé. — D. Eduard Borrás Sotorra. — Don Manuel Casagualda Navas. — D. Conrat Casas Durán. — Don Antoni Correig Clapés. — D. Ramón Fàbregas Trillas. — D. Eduard Navas Segarra. — D. Ramón Pons Vidal. — Don Joseph Prunera Sedó. — D. Lluís Ribé Martorell. — D. Joseph Serra Roca. — D. Ignasi Iglesias Casanovas.

Srs. Presidents de las Seccions *Científica, Literatura é idiomes, Art, Música, Excursionista, Ars y Oficis y Estudis Socials*.

Srs. Directors dels periódichs *Las Circunstancias, Foment Boletín del Colegio de Médicos, Magisterio Tarraconense, La Política, El Consecuente, La Justicia Social, La Lucha, Foc - Nou y Athenæum*.

SECRETARIS: D. Pere Jordana Borrás. — D. Joan Ferraté y Gili. — Don Jaume Cabré Jordá.

COMITÉ EXECUTIU

PRESIDENTS HONORARIS: D. Agustí Sardá Llaberfa. — D. Joan M. Forgas. — Don Joseph Balsells, *Senadors*.

D. Joseph Nicolau Sabater. — D. Juliá Nougues Subirá. — D. Ramón Mayner Socías, *Diputats á Corts*.

D. Antoni Estivill. — D. Joseph Casanovas. — D. Miquel Saludes. — D. Pere Cabré, *Diputats provincials*.

Molt lltres. Senyors Arcaldes de Reus, Tarragona, Barcelona, Lleida y Girona.

PRESIDENT: Sr. President del «Centro de Lectura».

VIS - PRESIDENT: D. Joseph Kies Alvarez.

VOCALS: D. Francesch Figuerola y Tarrats. — D. Joseph Recasens y Mercader. — D. Conrat Felip Pagés. — D. Joan Fatta Degiuli. — D. Pere A. Savé Argilaga. — D. Jaume Aguadé Miró, *Delegat á Barcelona*.

TRESORER: D. Eduard Navas Segarra.

SECRETARIS. D. Joan Ferraté Gili. — D. Octavi de Solo y de Cortada. — D. Pere Soronellas Llagostera. — D. Jaume Cabré Jordá.

Abril de 1911

Organigrama
del Primer
Congrés Regional
d'Ateneus y Associacions
de Cultura, del Comitè
Executiu del qual
Jaume Aiguader
en formà part.

CLR

terç del segle XIX, hi haguessin metges que van prestar atenció a les condicions mèdico-sanitàries de la ciutat, i a cercar els mitjans per socórrer, en allò que fora possible, els més desfavorits.

En aquell biaix cal situar la creació, el 15 de novembre de 1910, de l'Institut Mèdic-social de Catalunya. El seu objecte era l'estudi i perfeccionament de la medicina i de les condicions socials relacionades amb ella. Signaven el comunicat de presentació de la nova entitat el doctor Jaume Queraltó, Rafael Rodríguez Méndez i el mateix Jaume Aiguader, entre d'altres.

En la seva presentació deixaven establert ben a les clares quina era la filosofia amb què naixia la nova institució:

«No naixen els homes a l'etzar, sino am la marca dels qui els formaren. No viuen els homes a la ventura, sino emmotllats pels qui'ls rodejen. Hereden, i els emmotllen; i s'adapten o pereixen; i fins adaptats, sucumbeixen a voltes, porque el mateix motllo els maleja. ¡Quánts dels malalts que assistim son sols víctimes dels seus ascendents! Víctimes dels seus vicis, de ses passions i estravíos; però, aquests ¿qué foren sino reflexe dels estravíos i disbarats del seu temps? Els fills son epilèptics; els pares foren alcohòlics; més la culpa es de la societat marastra que'ls portà a l'embrutiment.»²⁸

3.1. Primer Congrés Regional d'Ateneus y Associacions de Cultura

Entre el 15 i el 17 d'abril de 1911 Jaume Aiguader participava dels actes celebrats amb motiu del 1r Congrés Regional d'Ateneus y Associacions de Cultura que es van desenvolupar al Centre de Lectura de Reus:

«El congrés ateneista va ser una idea del metge higienista Jaume Agudé Miró que va ser acollida per la Junta Directiva de l'entitat, la qual nomenà una comissió organitzadora amb aquest fi. Per a dur a terme l'organització del simposi, l'ateneu reusenc rebé subvencions de la Diputació de Lleida i dels ajuntaments de Reus i Barcelona.»²⁹

Es pretenia donar continuïtat a les trobades i l'any següent, del 25 al 27 de maig de 1912, a Vilanova i la Geltrú, tingué lloc el 2n Congrés amb una participació en aquest cas de 138 associacions i 1.475 congressistes individuals. La forta divergència ideològica entre els participants van tallar-ne la continuïtat.

28 ANC-Fons Jaume Aiguader 05-06. Full volant «Als nostres confreres, als nostres conterrànies».

29 Ramon ARNABAT, Xavier FERRÉ. *Ateneus. Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània*, p. 212.

En el 1r Congrés, Jaume Aiguader presentava un tema dins la Comissió d'Higiene i Medicina Social. Els temes oficials eren: «Norma de l'acció cultural segons els principis mèdich-socials» del doctor Jaume Queraltó; «Acció social dels Ateneus en la Higiene del Treball» del doctor Antoni Aluja; i entre els temes recomanats per aquesta Comissió hi havia la ponència de Jaume Aiguader, «Missió dels metges y farmacèutichs rurals en popularisar les ciències mèdiques y naturals: necessitat y medis...».

Cal indicar que entre els participants en aquelles jornades hi havia una bona part del col·lectiu de metges higienistes del país. Així, a la Comissió d'Higiene i Medicina Social hi eren el doctor Rafael Rodríguez Méndez, com a president honorari i el doctor Jaume Queraltó, com a president. I la Comissió d'Estudis Socials la presidia el doctor Ignasi Valentí. En d'altres comissions es trobaven també bona part de l'elit progressista de la cultura i política del país, com el president de la Comissió d'Estudis Polítics, Francesc Layret, però no sabia dir si el mateix qualificatiu serveix per als presidents de les comissions del Teatre, Àngel Guimerà de manera honorífica i Adrià Gual, si bé en aquest cas seria aplicable a l'amic de Jaume Aiguader, Joan Puig i Ferrer que exercia de vicepresident. A la Comissió de Ciències Físico-Químiques-Naturals hi havia com a president honorari Odón de Buen y de Cos. A la Comissió de Música el president era Joaquim Pena, presentat en la seva condició de president de la Associació Wagneriana. La presidència honorària de la Comissió d'Art requeia en Santiago Rusiñol. I finalment la presidència i vicepresidència de la Comissió de Premsa era per a dos republicans, Pere Coromines i Marcel·lí Domingo, respectivament.

En el Comitè Executiu organitzador del Congrés, Jaume Aiguader ocupava una de les vocalies, probablement més important que d'altres càrrecs nominalment més destacats, ja que era el «delegat a Barcelona». La presidència de la Comissió Organitzadora l'ocupava el president del Centre de Lectura de Reus, Jaume Simó i Bofarull.³⁰

3.2. L'afer Queraltó

Durant el darrer terç del segle XIX, i especialment a partir de la publicació de l'obra de Cesare Lombroso *L'uomo delinquente* (1876) es difongueren arreu del continent les idees de la coneguda com a Escola Criminològica Italiana, la qual afirmava que el delinqüent era un ésser predisposat al crim. En un moment fortament conflictiu en les societats occidentals, les teories lombrosianes calmaven la consciència dels sectors benestants, i sostreien de la societat cap culpa que algú els pogués voler imputar. No era la societat la malalta, i per tant, necessitada de reformes, sinó que els episodis truculents naixien d'individus concrets que arrossegaven al seu interior un component atàvic que els impedia adaptar-se, i per tant, delinquir:

«Un dels seus deixebles principals, Garófalo, a la seva Criminologia, rebla el concepte lombrosià de delinqüent com a individu diferent del comú de la societat, i que de fet, en la lògica del darwinisme, havia quedat resagat respecte a la resta d'éssers humans.

[...]

Amb l'acceptació de les teories de Lombroso de pertànyer el delinqüent a un món a part, segregat de la bona i honesta societat, s'obria el camí cap a la perversió del discurs i els plantejaments més reaccionaris, això sí, disfressats de ciència moderna.»³¹

Davant d'aquelles teories hi havia el corrent higienista, que posava l'accent en les condicions ambientals per a determinar la salut física i psíquica de l'individu i no vinculava cap trastorn amb cap ideologia.

La crisi que donà lloc a l'afer Queraltó s'ha de llegir en aquell context. Sembla ser que sobre el 1911, sense les figures de dos dels grans metges higienistes del nostre país, Rafael Rodríguez Méndez i Ignasi Valentí, entre els seus membres, les activitats «curatives» de certs metges del Patronato de Catalunya para la lucha contra la Tuberculosis, creat el 1904, van generar una important polèmica. En la línia dels lambrosians, i atès

30 ANC-Fons Jaume Aiguader 05.

31 Manuel PÉREZ NESPEREIRA. *La privatització de la follia: l'assistència psiquiàtrica a Catalunya durant el segle XIX*, p. 119.

que anarquista i criminal en la mentalitat benestant del moment eren sinònims, es van aplicar uns tractaments que pretenien modificar les idees polítiques d'algun dels malalts, per tal d'obtenir el rescat de les seves ànimes, rere una operació «cruenta». A més d'aquesta acció «cristiana», el patronat funcionava en bona mesura sense els marges que la llei li atorgava i Jaume Aiguader i el doctor Antoni Cortés i Valls —el seu futur sogre— demanaven:

«[...] la urgente necesidad de proceder á la reorganización del Patronato.

No solo lo demandan de consuno el Congreso de la Tuberculosis, el Instituto Médico Social de Cataluña, el Comité Catalán de Salud Pública, 123 sociedades culturales, obreras y políticas catalanas, diversas prestigiosas personalidades médicas y la Comisión permanente del Congreso de la Tuberculosis, sino que debe imponerla el buen criterio del Gobierno, que no ha de permitir siga funcionando ese Patronato en contra de la legislación vigente que rige en toda España.»³²

Finalment, el tema acabà als tribunals, ja que dos dels metges del Patronat es querellaren contra el doctor Jaume Queraltó, per quatre articles que havia publicat el juny de 1910: «Las boqueadas de la jauria», «El antro de la tortura», «Los perros del señor gobernador» i «Los Hombres del tatuaje», arran de la constatació d'una operació cruel i inhumana a què havia estat sotmès un anarquista amb la voluntat de salvar-li l'ànima.

Aquest conflicte tingué un recorregut que arribaria, si més no, fins el 15 de febrer de 1913, quan Jaume Aiguader, en un article, elogiava l'actuació de Queraltó:

«Avui el món compta amb un ideal més; un ideal de lluita brava, que compta amb un home, amb un héroe. Per això es vibrant i es fort, car les idees son cosa morta i freda mentres un home no se'n fa son solidari i campió

esforçat; la grandesa de les idees està en el valor dels qui les defensen.»³³

I per cloure aquell any, destacar la publicació de l'assaig *Aspectes socials de les infeccions sexuals en el matrimoni*. Cal dir que seria una temàtica recurrent en l'obra d'Aiguader, la vinculació de malaltia i condicions socials, especialment les malalties del «vici». D'una obra molt posterior, *Elogi dels metges i la medicina* del 1932, avanço un fragment:

«Si us hem combatut la disbauxa i el vici, l'amor infectat, l'alcoholisme, era perquè us entristia el final, perquè en emmalaltir-vos us matava la joia. Contorben el vostre cos i l'afebleixen, contorben el vostre esperit, i de la vostra intel·ligència, la meravella humana, en fa una desferra, i esdeveniu infrahomes o extrahomes.»³⁴

3.3. Tramontana

El 15 de febrer de 1913 sortia a la llum l'únic número de *Tramontana*, una publicació que n'homenatjava una d'homònima publicada per l'àcrata Josep Lluas: *La Tramontana* (1881-1893). La capçalera, que tenia com a promotor a Salvador Seguí «el Noi del Sucre», descrivia en primer lloc els motius pels quals apareixia, concentrats en dos mots «Catalunya i llibertat», un cop s'havien manifestat declaradament lliurepensadors. Tal com recollia la columna «Orientacions»:

«Volem una Catalunya per la llibertat. Volem llibertat per Catalunya. Volem una federació universal de pobles lliures. Volem que no hi hagin altres fronteres que les del respecte a les costums i llengües patries. Volem una transformació social, que'l treball no sigui una explotació humiliant i si una dignificació del home. Volem una eterna fraternitat humana.»³⁵

32 ANC-Fons Jaume Aiguader. «Comité Catalán de Salud Pública». Full volant que reproduïx una carta, datada a Barcelona l'1 de gener de 1912, adreçada al ministre de Governació, que signen el president, Dr. A. Cortés Valls i el secretari Dr. Aguadé.

33 «El poble i el Doctor Queraltó», *Tramontana*, 15 de febrer de 1913, p. 4.

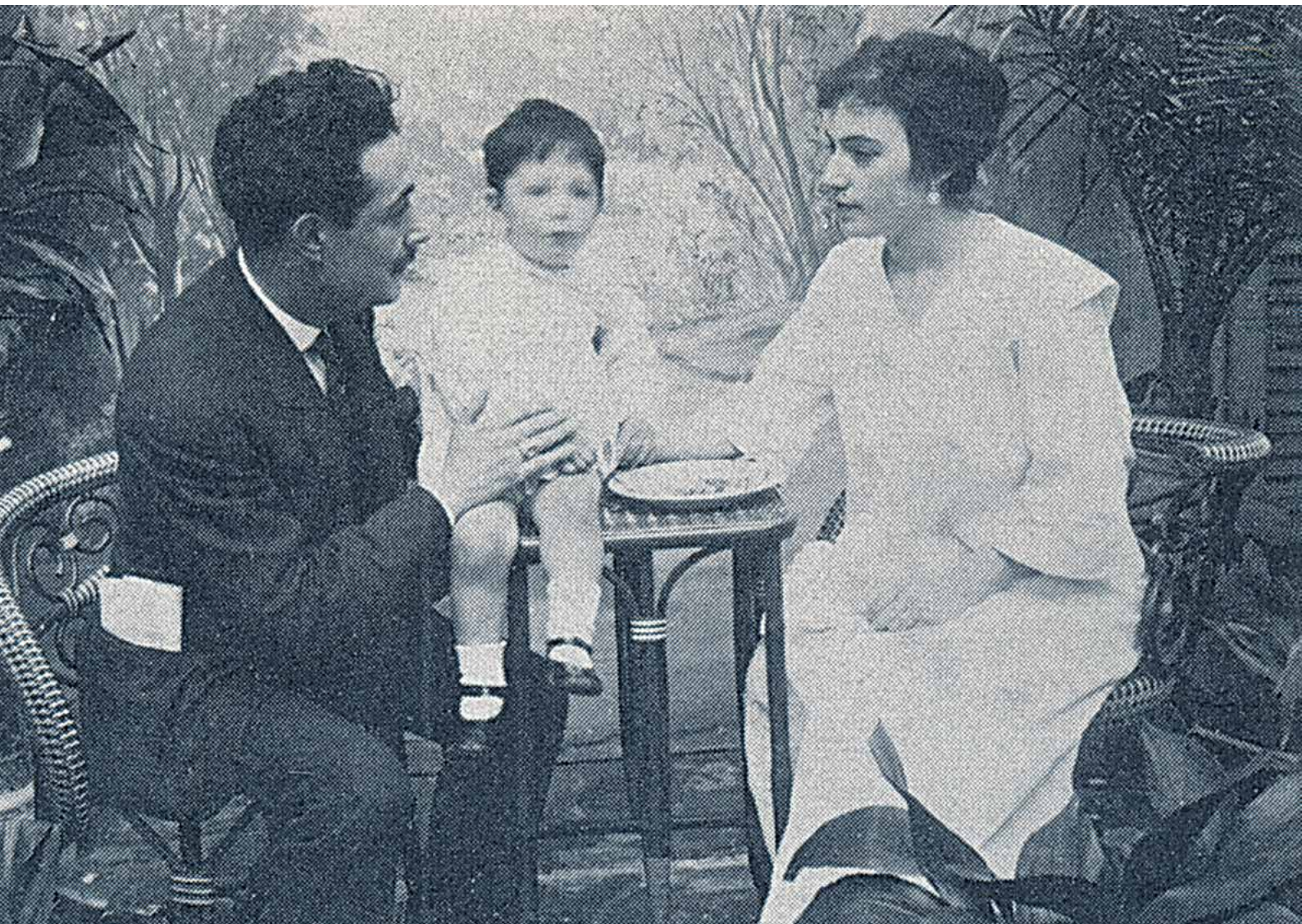
34 Jaume AIGUADER, *Elogi dels metges i de la medicina*, p. 171.

35 «Orientacions», *Tramontana*, 15 de febrer de 1913, p. 1.

Barcelona, circa 1916

Jaume Aiguader amb la seva esposa Carme Cortés i el primer fill del matrimoni: Jaume Anton.

FRA

Per acabar de mostrar la Catalunya que volien, sota el títol «La nostra Catalunya», afirmaven:

«Escrivim en català, estimem a Catalunya per que volem fer la més lliure pera l'home lliure. No la volem pas subjectà a cap jou estrany, però tampoc volem que cap tirania subjecti al home que viu a Catalunya. Aïmants de la llibertat de l'home, no podíem pas ser defensors de l'esclavitud dels pobles, però una lliberació i l'altra tenen que marxar a l'ensem: separar-les es un engany més, una mentida monstruosa.»³⁶

En segon lloc, la publicació es dedicava a glossar i enaltir la figura de Josep Lluas, ànima de la primera *La Tramontana*.

I en tercer lloc, i és aquí on intervé Jaume Aiguader, es fa una crida en defensa del doctor Queraltó, reproduint-ne un article seu i amb glosses i denúncies de la situació a què s'havia vist abocat el metge, després de perdre els litigis contra el Patronato de Cataluña para la lucha contra la Tuberculosis, i condemnat, a partir d'aleshores, a l'ostracisme i l'allunyament dels ambients mèdics.

3.4. Vida familiar

El 28 de desembre de 1912 Jaume Aiguader i Miró contreia matrimoni amb Carme Cortés i Lladó a l'església de la Concepció de l'Eixample barceloní.

El 30 de desembre de 1914, el matrimoni Aiguader-Cortés es canviava de residència, i des del carrer Diputació, 282, passava a habitar a la Gran Via de les Corts Catalanes, 464, on restà tot el temps que romangué a Catalunya, fins la derrota del 1939 i la marxa a l'exili. En aquest pis haurà d'abonar un lloguer de 1.800 pessetes a l'any. Cal dir a aquest respecte que hi ha un ball de dades respecte a on residia realment Jaume Aiguader el 1914-1915. Si bé a la documentació de l'Ajuntament de Barcelona es parla de l'establiment del doctor Aiguader, i per tant de la seva dona, a la Gran Via des

del desembre de 1914, en la documentació del mateix arxiu referida a la causa oberta per responsabilitats polítiques a partir de 1939, apareix com a domiciliat encara al carrer Consell de Cent, 13, i en la documentació del seu expedient professional com a metge treballador del consistori hi surt com fet el trasllat al nou domicili, Gran Via, 464, des del carrer de la Diputació, 282.

El nucli familiar es completaria amb l'arribada de quatre fills: Jaume Anton, el 1914; Carme, el 1915; Núria, el 1917; i Cristian, el 1921.

El fill petit, Cristian Aguadé, comentà a les seves memòries, que per estiuajar llogaven una casa a Vilanova i la Geltrú, que no quedava lluny de la casa de la família de Francesc Macià, tot i que a causa de l'agitada vida que portava rarament se'l trobava.

Respecte a la carrera mèdica, el 9 de febrer de 1915 Jaume Aiguader fou nomenat auxiliar del Cos Mèdic Municipal, amb un sou de 1.000 pessetes a l'any. Havia estat desenvolupant aquesta tasca des del 28 de gener de 1915, de manera interina, a l'espera del nomenament, i en va prendre possessió oficialment el 15 de febrer següent. No fou fins el 27 de setembre de 1917 que no seria ascendit a metge numerari amb un sou de 2.000 pessetes a l'any. El 4 d'octubre prenia possessió del càrrec.³⁷ El 1921, i en aquest cas per oposició, assolí la categoria de metge numerari. El sou passaria a ser de 3.750 pessetes a l'any.³⁸ Sabem que, si més no des del 31 d'agost de 1922, el seu càrrec passà a rebre la denominació de «metge de terme» de l'Institut de Beneficència Municipal.³⁹

Poc abans, el 6 de desembre de 1918, moria el seu pare Jaume Aguadé i Serra. I encara no dos anys més tard, el 4 d'agost de 1920, es constituïa una societat entre els tres germans: Jaume, Artemi i Rosa, amb el nom d'Artemio Aguadé Miró Hermanos, i un capital de 15.000 pessetes invertit per part de Jaume i Rosa. El 10 de juny de 1922 es dissolia la societat, que va passar íntegrament a risc i benefici d'Artemi, retornant aquest als seus germans el capital invertit. Però

36 Víctor FOCH. «La nostra Catalunya», *Tramontana*, 15 de febrer de 1913, p. 1.

37 AMCB. F139 Represàlia política, exp. 8358.

38 ANC-Fons Jaume Aiguader 01 -1.

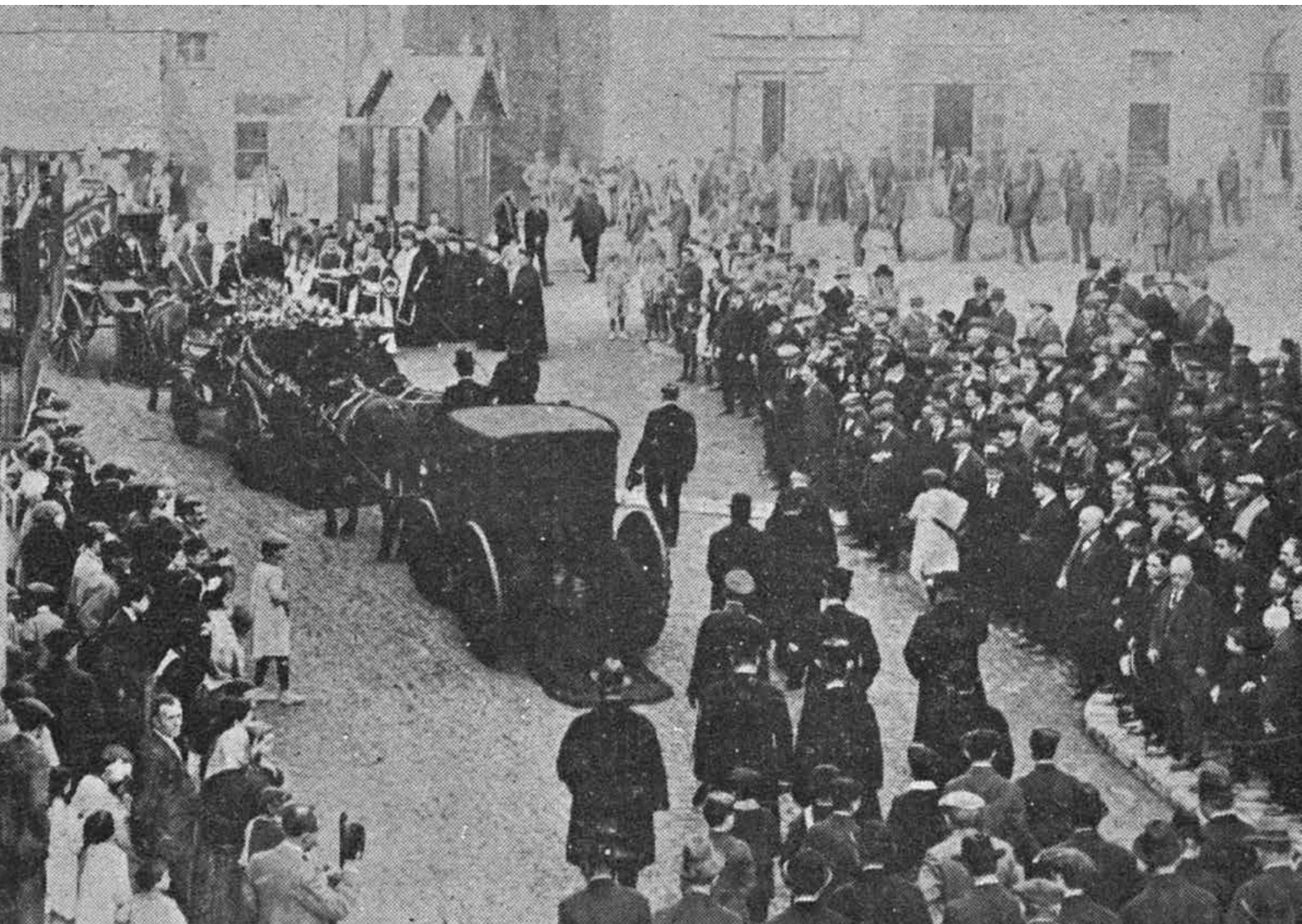
39 AMCB. F139 Represàlia política, exp. 8358.

Reus, 8 de desembre de 1918

Enterrament de Jaume Aguadé i Serra. El seguici fúnebre, al seu pas per la plaça de Catalunya.

Aleshores, Artemi Aiguader era el primer tinent d'alcalde de Reus.

ROCA I RIBAS / CLR (EL HERALDO DE CATALUÑA)

aquesta devolució no es faria als interessats, sinó a la mare en dos terminis. Artemi va retornar 15.000 pessetes, però no les altres que es quedà a compte dels drets d'herència tant del pare com de la mare.

També en aquest apartat més de caire privat, el 17 de febrer de 1922, Jaume Aiguader era admès com a soci del Montepio de Socorros Mutuos de la Unión Médico-Farmacéutica de Cataluña, amb uns drets d'entrada de 100 pessetes i una quota de 20 pessetes al trimestre.

3.5. Presidència de l'Ateneu Enciclopèdic Popular i acció política

Tot i que no podem parlar de períodes de pausa en la vida de Jaume Aiguader, no podem estar de fer notar com hi hagué un cert apaivagament de la seva activitat pública entre el 1913, quan col·laborava amb Salvador Seguí a *Tramontana*, i el 1920. En bona mesura, aquell «descans» és imputable, entre moltes cometes, a la seva nova situació familiar, ja que a més de casar-se, fins el 1921 van néixer els seus quatre fills, i a una necessitat de consolidar la seva carrera professional com a metge de l'Ajuntament de Barcelona.

Seria una pausa més aparent que real, atès que les seves inquietuds socials i nacionals continuarien actives, per molt que semblessin romandre en un segon pla davant les necessitats quotidianes. A més, des del curs 1921-1922 disposà d'una nova plataforma des de la qual difondre el seu ideari, de manera que arribés, en primer lloc, al seu públic natural.

Jaume Aiguader, que ja havia col·laborat des del 1906 en l'Ateneu Enciclopèdic Popular impartint-ne conferències o cursets —com els que va fer el curs 1913-1914 sobre «Medicina i cirurgia general» i el curs 1924-1925 sobre «Educació cívica»— accedia en aquell moment a la seva presidència, que detindria fins el 1925. Tal com ha descrit l'historiador Ferran Aisa referent al període de presidència de Jaume Aiguader:

«En la seva etapa presidencial l'Enciclopèdic viurà una de les etapes de més activitat, amb la realització d'una important tasca cultural, social i ciutadana. Amb

*campanyes de gran ressò, com la d'higiene, la d'ajuda als famolencs russos, pro intel·ligència d'Ateneus i contra el terrorisme. L'expansió i dinamisme d'aquests primers anys vint només es poden comparar amb els anys republicans.»*⁴⁰

A més, fou un període on Aiguader va fer més palesa la seva doble aposta per l'obrerisme d'arrel àcrata i el catalanisme radical entrant com a militant tant a la nounada Unió Socialista de Catalunya, on col·laborarà assiduament al seu òrgan *Justícia Social*, com a Estat Català, de qui acabà sent el referent a l'interior. Que no ens enganyi l'adjectiu «socialista» del grup. No és, en absolut, ni la deriva socialdemòcrata alemanya, col·laboradora del militarisme durant la Primera Guerra Mundial i repressora del moviment espartaquista el gener de 1919, ni molt menys, el projecte bolxevic.

La vinculació obrerisme-catalanisme no era una rara avis. Ja s'ha esmentat a *Tramontana* del 1913. L'historiador Francesc Bonamusa ha corroborat el sindicalisme vinculat al catalanisme referint que el 1912 —en un míting conjunt amb Manuel Serra i Moret—, Salvador Seguí ja es mostrava catalanista, i com Josep Puig i Cadafalch havia quedat de seduït pel «Noi del Sucre». Tal com Seguí, en un míting, el 12 de gener de 1919, al Teatre Bosc de Barcelona, afirmava:

«Nosaltres —segueix dient— volem que Catalunya no sigui una colònia, com aquelles que tenen els senyors fabricants de Barcelona, en les que estan esclavitzats els seus obrers. Nosaltres volem que Catalunya sigui un poble lliure, conscient i ben administrat. Nosaltres som més catalans que ells, que tant es vanten de catalanisme. Tampoc volem fer el joc al Poder central, ja que aquest només espera l'ocasió de que els homes de l'autonomia es vegin impotents o qualsevol altre motiu per a negar la seva concessió, amb el pretext que no poden dominar ni saben governar als elements diversos que componen Catalunya.

Els obrers —afegeix— hem de continuar serens i disciplinats per a fer expressió de la nostra força i aconse-

40 Ferran AISA. *Una història de Barcelona. Ateneu Enciclopèdic Popular (1902-1999)*, p. 141.

guir el mínim de coses que són compatibles amb els interessos de la burgesia.»⁴¹

I en un altre míting, aquell mateix 1919, a l'Ateneo de Madrid, Seguí també assenyalava:

«[...] nosaltres els treballadors, com sigui que amb una Catalunya independent no hi perdriem res, ans al contrari, hi guanyariem molt, la independència de la nostra terra no ens fa por. [...] Una Catalunya alliberada de l'Estat espanyol us asseguro, amics madrilenys, que fóra una Catalunya amiga de tots els pobles de la Península Hispànica [...]. [...] és falsa la catalanitat dels qui dirigeixen la Lliga Regionalista. I és que aquesta gent avantposa els seus interessos de classe, és a dir, els interessos del capitalisme, a tot altre interès o ideologia. Estic tan cert del que dic, que sense pecar d'exagerat, puc assegurar-vos que si algun dia Catalunya conquista la seva llibertat nacional, els primers, si no els únics, repeteixo, que li posaran entrebancs, seran els homes de la Lliga Regionalista, perquè a Catalunya com arreu, el capitalisme està mancat d'ideologia.»⁴²

L'historiador Jordi Sabater, que ha estudiat les vinculacions entre anarquisme i catalanisme, ha afirmat:

«Però a més, Seguí no era l'únic a palesar la seva fidelitat al català. Joan Ferrer recorda com l'any 1918 la CNT comptava amb grans oradors “magnífics en dicció catalana” a part del “Noi”, com Fornells, Isgleas o Clara. I diferents anècdotes i testimonis ens retraten la CNT i el moviment obrer de les primeres dècades del segle com a majoritàriament catalanoparlant. Citem-ne algunes: Pestaña explica que quan arribà a Barcelona, en moure's en mitjans obreristes “lo que llamó más la atención fue que me expresase en castellano”; Ferrer recorda com pel simple fet de parlar en castellà hom

podia passar per policia; Leval comenta que per raons de clandestinitat necessità aprendre castellà i vingué a Barcelona amb aquest fi, però l'hagué d'abandonar ràpidament i traslladar-se a Saragossa, car, en paraules seves, a Barcelona “se habla mucho el catalán”; Vidiella assegura que a les reunions internes es parlava en català, i si hem de fer cas a Mintz, la força d'integració era tant potent que Durruti arribà a parlar públicament en català.»⁴³

Tot i avançar-nos, no podem deixar de destacar com els sindicalistes signaren el 1930 el Manifest d'Intel·ligència Republicana i com Joan Peiró també va signar, amb Jaume Aiguader, Lluís Companys, Joaquim Maurín i Manuel Carrasco i Formiguera, «Un manifiesto a todos los trabajadores» en protesta per l'expulsió de Francesc Macià i per donar a conèixer un Comitè Pro Llibertat dels presos polítics i socials, entre d'altres reivindicacions.

La lliçó inaugural del curs 1921-1922 de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, dictada per Jaume Aiguader en la seva condició de president entrant, la dividí en tres grans blocs: nova tasca de l'Ateneu. Cultura professional; problema de l'habitació obrera sana i a bon preu; i intel·ligència d'associacions de cultura popular. En aquest darrer cas cal entendre «intel·ligència» com a col·laboració i, eventualment, accions comunes.

Cal dir, d'antuvi, que la seva exposició era un cant amb lletres majúscules al treball de l'home i la dona de carrer, dels éssers anònims que mai havien comptat en la història, ni en la política, ni en la nació, ni en l'art. En primer lloc, i en una línia hereva del lliurepensament i de la veneració de la cultura com a origen primer i ineludible del progrés, explicava quina havia de ser la tasca de l'Ateneu i quina la voluntat dels homes i dones que assistien a les seves activitats. La lliçó inaugural, editada pel propi Ateneu, recollia:

«I aquí, a l'ATENEU, els homes vénen a demanar a la Ciència i a l'Art secrets a canvi de fervors. Vénen quan pleguen de son treball. il això és hermos! La Ciència,

41 «Mítin de la Confederación Regional del Trabajo», *El Diluvio*, 13 de gener de 1919, p. 7-8.

42 Francesc BONAMUSA, «Sindicalisme i catalanisme», dins AA.DD. *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*, p. 73, citant a Pere FOIX, *Apòstols i mercaders*, p. 97-98.

43 Jordi SABATER. *Anarquisme i catalanisme. La CNT i el fet nacional català durant la Guerra Civil*, p. 33.

l'Art, és un reposar per ells. És l'oblid de son treball fadigós, predicat com maledicció bíblica, sentit avui com esclavitud tirànica. És repòs per a son cos laçat, i és repòs per a son esperit ple de rancúnies.

[...] venen a buscar en la Ciència o en l'Art la paraula o la imatge lliberadora, la que els emancipi de totes les pors del passat, de totes les injustícies del present, la que, donant-els un Ideal, els obre la porta del pervindre.»⁴⁴

I per tal que quedés encara més palès el seu pensament en aquell moment afegeix:

«Si el socialisme donà una dignitat humana al treballador i un noble anhel de justícia, el sindicalisme li ha entregat a més una dignitat de productor. [...] Volem mostrar-li que abans, com ara, no sols s'escrigueren les grans idees, les sublims imatges, en els llibres, sinó també en els objectes produïts per sa mà; que l'obra de la civilització no ha sortit sols del cervell del savi i de l'artista, sinó que també ha creat civilització l'ignorant, l'analfabet, amb tal que treballés; i que un vidre, que un ferro, que una rajola bella, viurà a través dels segles portant cultura.»⁴⁵

Perquè, malgrat ser un fervent creient en el progrés, aquest no era, en si mateix, una panacea. El progrés, podia tenir diversos camins, i calia escollir aquell que dignifiqués el treball i el seu fautor, l'home:

«La civilització creada per l'industrialisme és, de dia en dia més, una civilització artificiosa, una simulació de civilització. S'imita tot, es falsifica tot, res és sagrat, ni l'obra artística, ni la producció científica; no s'atura ni davant de la salut, ni davant de la mort. De dia en dia l'obrer incompetent és més buscat, perquè cobra menys jornal, s'ajup amb més facilitat davant totes les exigències.»⁴⁶

44 Jaume AIGUADER. *Nova tasca de l'Ateneu. Curs 1921-1922*, p. 5-6.

45 *Ibidem*, p. 6-7.

46 *Ibidem*, p. 9.

Aquestes afirmacions estaven relacionades amb la creació d'una secció de cultura professional a l'Ateneu, ja que:

«Sols l'obrer pot salvar la civilització que no descansa en les paraules sinó en obres; les paraules sols tenen virtut quan produeixen obres, quan prometen obres pel demà. Sols l'obrer, unint-se a l'artista, al científic, fent-se ell artista i home de ciència, pot salvar l'obra de bellesa i de veritat que els segles han llegat acumulant-la a l'home d'avui i que no té dret a maltractar ni a prostituir.»⁴⁷

El segon tema del discurs fou l'habitació obrera, i el tercer, la relació amb d'altres ateneus i centres de cultura popular. Cal recordar que ja el 1911 i 1912 Jaume Aiguader havia col·laborat amb el doctor Queraltó en diferents trobades d'ateneus i centres semblants.

Des d'aleshores, amb la crisi social a Catalunya i els conflictes vaguístics del període 1917-1921, els treballadors i treballadores havien obtingut quelcom del que, el 1912, estaven privats: temps. El triomf de la vaga de la Canadenca a Barcelona el 1919, havia permès que l'obrer industrial aconseguís la jornada laboral de vuit hores, i per tant, com deia Aiguader:

«Avui amb la llei de les vuit hores, a l'obrer se li dona un més gros descans; hores vagaroses que no sabrà en què dedicar, potser. Nosaltres tenim de recollir-lo i servir-li de guia; nostres companys seran els propagandistes i l'esquer per emmenar-lo i conduir-lo a nostra casa i nosaltres, els Ateneus i Associacions culturals, devem ensenyar-li els Museus, portar-lo a les biblioteques, sentar-lo en les aules, guiar-lo en el laboratori, mostrar-li la civilització tota en ço que té de bell i de noble; aquesta civilització que ell ha pujat a costa de sofriments, que ell ha suat i no ha gaudit mai, que ell creava i sols en rebia les desferres i les malaurances; sols se li ensenyava el que tenia d'injusta, se li amagava ço que tenia de noble.»⁴⁸

47 *Ibidem*, p. 9-10.

48 *Ibidem*, p. 21-22.

Era el bell somni de la cultura redemptora de l'ésser humà que, de les mans d'ateneus obrers i societats populars, sorgia com a iniciativa del poble treballador i tenia com a destinatari el propi poble treballador.

Un somni que en aquells moments es trobava en perill per la cultura burgesa i espanyola, immediata, curtterminista i de vol baix. L'1 de maig de 1921 escrivia sobre el problema de la cultura unes paraules que, en bona mesura, són avui, segle XXI, plenament vives:

«El problema de la cultura és el problema espanyol per essència. Tota la vida del país es mou dintre d'un cercle viciós; marxa automàticament degut a la nostra ignorància. És la rutina que guia únicament nostres passes: caminem a les palpentes tantost no deixem el camí fressat i és que no sabem res de ço que envolta el camí, que omplien de clots i de mals passos les generacions que ens han precedit.

La ignorància a Espanya no és sols patrimoni del baix poble, sinó també de les classes elevades, en la majoria de les que, donats llurs medis i significança, hi hauria d'haver la major cultura.

Tant el comerciant com l'artista com l'advocat i el metge i l'enginyer saben solament el seu art, ofici o carrera, i encara malament, la major part de vegades: quatre regles per a les coses clares, per al més comú, i quatre martingales per a sortir del pas pels casos difícils. De les demés manifestacions del pensament i de l'acció humana res en saben ni els interessa.

Tota aquesta gènere ha fet la nostra vida grollera, exempta d'espiritualitat i de noblesa. Procuren treure només tot el partit material de la carrera i ofici, excusant-nos en un excepticisme immund i fent gala d'un sanxopanaxisme fastigós.

No havem sabut obrir bé les parpelles davant la vida per a omplir-nos els ulls de llum i de bellesa; no havem sabut descobrir, encara de la terra, el secret esplendorós de sublimitat i de grandesa que porta.

Havem anorreat l'esperit per a poder-nos revolcar en la matèria; i l'esperit, en abandonar-nos, ens ha deixat, com a venjança, lletjos i monstruosos.»⁴⁹

49 Jaume AIGUADER. «D'actualitat». *Noticiari de l'Ateneu Enciclopèdic Popular*, 1 de maig de 1921, p. 99.

L'interès pel problema de les habitacions obreres a Barcelona, traspasava el marc geogràfic del Principat com demostra el retall que el 20 de maig de 1921, Elías Sancho Gallel, «el Profeta Elías», director de la delegació a Catalunya del diari *El Tiempo* de Madrid, va fer arribar a Jaume Aiguader referent a una de les seves conferències, la dictada a l'Ateneu Enciclopèdic Popular amb el títol: «Les cases barates i higièniques». Segons ressenyava el periòdic, el doctor Aiguader havia posat de manifest en aquella conferència que la higiene calia considerar-la des del punt de vista del poble com un tema d'una nova moral, atès que viure sa era més que un problema científic, ho era també social i ètic. Aiguader havia donat les següents dades: si Barcelona encetava una política seriosa d'higienització, es baixaria el coeficient de mortaldat del 47,97% al 17,72%, coeficient que aleshores es donava al districte desè. Significaria passar de 14.325 defuncions a 9.552, és a dir, un estalvi de 4.773 vides, més d'un terç del total.⁵⁰ Val a dir que aquestes xifres, reproduïdes al diari, no quadren.

El que es prestava a més discussió era el model de solució que pretenia donar Jaume Aiguader a aquell problema. Segons l'historiador Eduard Masjuan, Jaume Aiguader va ser un dels impulsors de la importació de la idea de les cases barates de la socialdemocràcia alemanya a Barcelona. La idea es basava en solucionar el barraquisme horitzontal per habitatges verticals.⁵¹

En una conferència pronunciada, el 16 de juny de 1922, a l'Ateneu Enciclopèdic Popular, com a president de l'entitat amb el títol «La solució del problema de la casa higiènica i a bon preu» ja havia dit:

«No creiem pràctica la casa família, la petita torre-ta, que ha estat l'ideal de nostres constructors de cases a bon preu. La gran ciutat està lluny encara de poder pensar en les ciutats jardí. En canvi el gran casal, la casa bloc, fins la casa caserna que anomenen els francesos i nostre poble en diu hospicis, feta sana, constru-

50 ANC-Fons Jaume Aiguader 07.

51 Eduard MASJUAN, *La ecología humana en el anarquismo ibérico. Urbanismo "orgánico" o ecológico, neomalthusianismo y naturismo social*. p. 142-144.

ida alegre, és l'única solució que avui se'ns presenta. Hauria de destinar-se tota una maçana de l'Eixamplis a la construcció d'un gran casal per habitacions a bon preu. I és possible això a Barcelona, on s'hi veuen tantes i tantes clapes de terreny sense edificar. En cada maçana es podrien construir 32 cases amb baixos i set pisos d'alçària, de quatre o sis pisos-habitació a cada replà. Uns tindrien sortida al carrer, els altres a l'interior; però no foren aquests darrers bruts i antipàtics de les cases actuals de l'Eixamplis, sinó que la zona no edificada hauria d'ésser un jardí, un bell jardí per a esbarjo, no sols dels veïns del casal, sinó que, comunicant amb el carrer, servís com a jardí d'infants, ço que tanta manca fa a nostra ciutat.

[...] Perquè el Municipi, la Ciutat, esdevindria, en últim terme, el veritable propietari de la casa, ja que nosaltres creiem que el llogater pot sols aspirar a la possessió del seu pis, mai a sa propietat, puix fóra immoral que, de l'esforç de tots, ell, demà, aprofitant-se'n, pogués vendre'l, empenyar-lo o arrendar-lo.

[...] s'en podrien construir una vintena en el transcurs de molts pocs anys, i una vintena d'aquestes cases-bloc representaria 20 o 25 mil famílies que trobarien hostatge decent, sa. Fóra la solució del problema.»⁵²

Cal dir que Jaume Aiguader treballava des del coneixement quotidià del problema i amb la urgència d'aquest. Per altra banda, no podem confondre progressisme amb ignorància de les condicions objectives i, certament, entendre que la solució que es donava havia de tenir caràcter estructural i no pal·liar un fet puntual. La construcció de la casa amb l'hortet hagués implicat la construcció de la utopia obrera, però el cost i el termini necessari per dur-la a terme anaven molt més enllà del que multitud de famílies treballadores, per exemple a la ciutat de Barcelona que Aiguader coneixia bé, es podien permetre.

De fet, aquesta política de construcció miraria d'impulsar-la des de l'Ajuntament un cop va arribar a l'alcaldia el 1931.

⁵² «Ateneu. La solució del problema de la casa higiènica i a bon preu», *Noticiari de l'Ateneu Enciclopèdic Popular*, p. 67-70.

3.6. Creació del Sindicat de Metges de Catalunya

El Sindicat de Metges de Catalunya es va crear oficialment el 27 de març de 1920, als locals de l'Ateneu Empordanès del carrer del Pi, 11, principal, de Barcelona. Hi assistiren el delegat governatiu i uns cinc-cents metges. La iniciativa havia sorgit del 3r Congrés de Metges de Llengua Catalana, celebrat a Tarragona, el 1919. A la reunió constitutiva, foren elegits president i secretari Hermenegild Puig i Sais i Josep Mestre i Puig. El seu tarannà catalanista i progressista, provocaria un primer tancament durant la Dictadura de Primo de Rivera, fins que, rere el parèntesi republicà, seria liquidat per la Dictadura franquista.

Jaume Aiguader, present en la creació del Sindicat de Metges de Catalunya, col·laboraria, a més, en el *Butlletí* de l'entitat, sempre en la via de vincular la malaltia al fet social. Així, per exemple, cal fer esment d'un treball sobre el tema de la higienització.⁵³

Amb aquesta iniciativa, Aiguader no pretenia llençar una proposta política, sinó social, per tal de dur a la població el coneixement dels mitjans fàcils i ràpids per defensar la pròpia salut i allargar la vida:

«Ensenyar-los per què s'emmalalteixen, per què moren, dir-los com la societat, com la col·lectivitat pot defensar-los; que si no els defensa és autora o complis de la seva mort, que ja no és mort natural, sinó veritable assassinat.»⁵⁴

El 17 de març de 1924 era admès com a soci a la Mutual Mèdica del propi Sindicat de Metges de Catalunya.

El 1929 el Sindicat de Metges recuperava la idea ja plantejada el novembre de 1923 pel seu secretari, el doctor Busquets, de la creació d'una llar del metge. Un dels principals valedors d'aquella idea va ser el doctor Aiguader, que en un article aparegut en dues parts al *Butlletí*, el desembre de 1929 i gener de 1930, conside-

⁵³ Jaume AIGUADER. «La gran obra a fer del "Sindicat"», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, juliol-agost de 1921, p. 1-2.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 2.

BUTLLETÍ DEL SINDICAT DE METGES DE CATALUNYA

JULIOL-AGOST DE 1921

ANY II — NÚMS. 14-15

Direcció i Administració: PELAI, 30, 1.er - BARCELONA

El SINDICAT DE METGES DE CATALUNYA persegueix el major ennobliment de la funció social encomanada a la classe mèdica, defensant els interessos morals i materials dels metges residents a Catalunya, i protegint als associats i llurs famílies per medi d'Institucions de Previsió i Cooperació.

del dia 15 del corrent «El Sindicat de Metges de Catalunya» i «Mutual Médica» tindran el seu estatge al carrer de Santa Agna, 26, 28 i 30, primer.

COL·LABORACIÓ

La gran obra a fer del «Sindicat»

La missió defensora del SINDICAT DE METGES no ha acabat encara, però es pot donar per terminada, i la tasca primordial era demostrar als companys la raó de la seva existència; alguns repatanis i alguns pobres d'esperit no pesen pas com gros obstacle en l'obra feta i a fer.

La sindicació és una força. Però no una força suma de totes les nostres forces individuals, ajuntades, dirigides a un mateix fi, no; és una força nova, una energia que és molt diferent de la que podem desenrotllar nosaltres sols encara que aquesta la multipliquéssim per cent, per mil, per deu mil. La nostra acció individual enfront de l'Estat, del Municipi, de la Província o de la massa amorfa de la clientela particular, es movia, i es mourà sempre que isoladament obrem, en un pla de rebaixament i molts cops d'indignitat. Els beneficis no els cercàvem com una obra de raó i de justícia, fent valer un dret, sinó per camins extraviats, per la influència, pel soborn, per afalacs i per domesticitat moltes vegades.

Doncs bé, ni aquesta influència, ni aquesta astúcia baixa, ni aquesta domesticitat és la que ha unit i ha encarrilat el SINDICAT, no. Lo que ha ajuntat és lo que no podríem pas fer valer, lo que havia de restar amagat dintre nosaltres com una cosa vergonyosa i culpable; la justícia de les nostres reclamacions. I havia de restar amagat com un remordiment, perquè si en un moment d'altívesa ens engallàvem i cridàvem, la punició era immediata per indiscrets o per excèntrics. El SINDICAT és una força que ha donat als metges el dret i la justícia. Ell ens ha fet forts i ens ha donat una dignitat per a la nostra acció individual i col·lectiva.

Però si no volem que l'obra esdevenidora del SINDICAT degeneri i sigui anorreada, cal que son camí

progressiu, ascendent, el fem transcendent, que la seva extensió, es transformi en nitensitat; que si col·lectivament és una defensa, el fem col·lectivament també una agressió. Cal que si és una dignificació del metge com individu i en un sentit egoista i d'immediat benefici, el transformem en una dignificació de la Medicina en tot el que té de noble i d'altruista. Perquè si no ho fem així la seva obra acabarà per ésser xorca i baixa; com els antics gremis esdevindrà per fi una cosa plena de formulismes sense substància, morta i ridícula en el que voldria ésser espiritual; barroera, molesta, tirànica, baixament materialista, en el que voldrà ésser pràctica. Si no donem al SINDICAT més idealitat, nosaltres mateixos acabarem per perdre tota idealitat i com a ubriacs donarem voltes i més voltes a un punt imaginari, i com a ubriacs acabarem per caure a terra.

El SINDICAT té avui la plenitud de la força espiritual i no hi fa pas res que la força material no sigui completa. Aprofitem, doncs, aquest esperit ple d'energia i vessem-lo, vessem-lo ara perquè potser si esperéssim fóra tard. Omplim aquest esperit d'un ideal d'humanitat i llencem-lo al carrer en cerca d'aventures i treballs. Reclamem per als metges, per al SINDICAT DE METGES la direcció intel·lectual de la higienització, de la sanitat de Barcelona i de tot Catalunya.

Jo proposo senzillament, celebrar els metges de Barcelona una Assemblea en què s'estudii tots els problemes d'Higiene, la solució ràpida dels quals demana la Ciutat i les seues conclusions siguin motiu d'una propaganda activa entre els ciutadans.

La higienització de la ciutat és una obra completament desorientada, mancada de finalitat científica, obrant quasi constantment a l'impuls de compromisos polítics, de pactes de capelleta, i quan de més bona fe va, es confon llastimosament a l'estètica de la ciutat. Els tècnics als quals la ciutat encarrega, o deu encarregar aquesta obra, no es mouen pas amb

Juliol-agost de 1921

*Butlletí del Sindicat
de Metges de Catalunya,*
amb el primer article
de Jaume Aiguader
dels gairebé quaranta
que hi publicaria
al llarg de quinze anys.
BC

rava que del Sindicat no es podia limitar a ser una oficina. Ans al contrari calia dotar-lo:

«[...] un caliu espiritual que porti emoció a aquestes funcions burocràtiques, que les avivi i les ompli de cordialitats. Per aconseguir això ha d'ésser un bon recer pels associats i aixopugar el seu lleure i moments d'esbargiment com abans ho féu amb la seva defensa i ara la seva previsió, i és lenitiu de les seves trifulgues.»⁵⁵

També el 8 d'octubre de 1923 Jaume Aiguader era admès al Col·legi de Metges de la província de Barcelona i el mateix mes entrava com a soci de l'Ateneu Barcelonès, adscriuint-se a la secció de Ciències Naturals i Exactes.

De manera simultània a la seva activitat com a metge i com a president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, la seva relació amb els moviments sindicalistes i d'esquerres a Barcelona sovintejaven. Una bona part del que posteriorment donaria lloc a la Unió Socialista de Catalunya es reunia en diverses tertúlies, d'alguna de les quals ens dona detalls Mark Planellas-Witzsch en la seva biografia de Jaume Miravittles: al cafè Oro del Rin de Barcelona es reunia una colla de la que formaven part Gabriel Alomar, Jordi Arquer, Jaume Miravittles, Manuel Serra i Moret, els germans Joaquim i Josep Xirau i Jaume Aiguader, «amic de Francesc Layret i Foix i de nombrosos sindicalistes catalans com Salvador Seguí i Rubinat, ahora que membre de l'EC»⁵⁶.

Aquelles activitats d'Aiguader, tant les ateneïstiques com les trobades polítiques o les relacions amb els sindicalistes, es produïen al bell mig de la guerra oberta que, des del 1918 aproximadament, tenia lloc als carrers de Barcelona, entre dos contrincants disposats a solucionar les seves diferències amb el vessament de sang: més de 200 assassinats d'ambdós bàndols, però especialment entre els treballadors i els seus dirigents del Sindicat Únic. Cal dir dos contendents, encara que a la lluita hi haguessin quatre pro-

tagonistes. D'una banda, la CNT, amb la seva nova estructura nascuda del Congrés de Sants de 1918 de Sindicats Únics, i per una altra la patronal, els anomenats Sindicats Lliures i el Govern de la província. Tret de períodes de neutralitat, habitualment el Govern formava part del grup de patronal i Sindicats Lliures, molt especialment al trist període de Severiano Martínez Anido com a governador civil de Barcelona, entre 1919 i 1922.

Cal dir en aquest punt que dues fonts diferents fan esment a l'activitat de Jaume Aiguader al costat dels cenetistes. Per una banda, a l'expedient de responsabilitats polítiques, obert pel franquisme després de la Guerra Civil, se l'imputava haver estat metge dels pistolers del Sindicat Únic, mentre que el fill, Cristian Aguadé, assenyalà a les seves memòries que el seu pare en aquest període anava acompanyat de guadaespatlles confederals. Tot i no tenir constància documental, no ens estranya en absolut que aquestes informacions responguessin a una activitat real del nostre doctor, alineat, com no podia ser altrament, al costat dels treballadors.

En el decurs d'aquella guerra, el 10 de març de 1923 va ser assassinat Salvador Seguí. La seva mort va ser un cop fortíssim en una Barcelona que ja estava mig acostumada a la violència. De seguida es va dur a terme una col·lecta, en la que col·laborà Jaume Aiguader, per recollir diners per a la vídua i el fill del «Noi del Sucre». L'1 d'abril, pocs dies després de l'assassinat, Rafael Campalans va promoure el Comitè d'Actuació Civil, que va organitzar una campanya contra la nova espiral terrorista que s'esdevenia. La crida inicial va ser llançada des de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, aleshores presidit per Aiguader. Es van adherir l'Ateneu Barcelonès i el CADCI, la Federació Catalana del PSOE mitjançant el propi Campalans, Acció Catalana i la Federació Democràtica Nacionalista de Francesc Macià. També associacions d'estudiants, la Lliga dels Drets de l'Home, lògies maçòniques, la Federació Local de Cooperatives, la Unió de Rabassaires i el Sindicat de Metges de Catalunya.

Sembla ser que va ser en aquelles reunions, de les diverses entitats, que la primavera del 1923 van fer coexistència Francesc Macià i Jaume Aiguader.

55 Jaume AIGUADER. «El Casal del Metge», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, desembre de 1929, p. 14.

56 Mark PLANELLAS-WITZSCH. *El somriure de Catalunya. Un retrat biogràfic de Jaume Miravittles*, p. 70.

L'Estat Català ★

PUBLICACIÓ DE ORIENTACIÓ NACIONAL

Direcció: FRANCESC MACIÀ. Diputat

Redacció y Administració:

FEDERACIÓ DEMOCRÀTICA NACIONALISTA

Sant Honorat, 7,^a pral.

DE VALERA

Endreça

ESTAT CATALÀ, publicació, vol tenir per a vosaltres, races germanes en l'ideal d'alliberació, unes paraules de veritable cordialitat que exterioritzin el nostre afecte i segellin la nostra solidaritat de pobles oprimits.

GANDHI

IRLANDA. Per tu, doncs, germana Irlanda, el nostre amor i la nostra admiració.

T'estimem, però t'envegem alhora. Tu has donat al món la sensació més alta de l'heroisme. i no n'hi havia prou del nom de Tórceny Macswiney, que darrerament i per un més enllà de llibertat, un altre nom germà ofereix en sacrifici: Mary Macswiney.

Germana Irlanda: D'aquesta terra aspra, aixuta d'ideal, reb el salut dels nacionalistes radicals catalans.

L'ÍNDIA ANGLESÀ. Per tu, raça que esperes amb tossuda obstinació, la noble victòria. Per vosaltres, *els hindous*, que us sentiu subjugats per l'imperi anglès i aspireu a l'assoliment de vostra llibertat nacional, el nostre cor i la nostra ànima és amb vosaltres. Què hi fa que sigueu allunyats d'aquesta terra catalana? Nosaltres, que no som exclusivistes, ens sentim enduts per la simpatia que ens inspireu, pel sol fet de lluitar per la dignitat vostra.

Tu, germana Irlanda; vosaltres, germans de la terra del Indou-Kouck, l'hora de la desitjada redempció arribarà, inevitablement; llavors, tres races redivives entraran a la vida del món, aportant la seva col·laboració a l'obra de progrés i civilització humanes.

PER CATALUNYA

Fendim les ones, tal guerrers d'abans;
—de nou l'història que'ns vegi avançant—
volguem ésser-hi entre els pobles més grans.
Per Catalunya, els fanals ben endalt
fendim les ones, tal guerrers d'abans.

15 de desembre de 1922

L'Estat Català,

dirigit per Francesc Macià.

AHCB

Mesos abans, el 18 de juliol de 1922, als locals del CADCI, havia estat fundat Estat Català. La seva voluntat no era la creació de cap partit polític, sinó «una organització paramilitar amb l'objectiu de crear l'Exèrcit Català». ⁵⁷ La seva organització a l'interior estava conformada en escamots de divuit homes, tres escamots formaven una secció i tres seccions formaven un terç.

A *Solidaridad Obrera* del 24 d'abril de 1923 es publicà la notícia del míting contra el pistolisme i en protesta pels darrers assassinats —entre els quals el de Salvador Seguí— celebrat al Teatro Nuevo, pel Comitè d'Acció Civil presidit per Jaume Aiguader en la seva condició de president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular. En aquest acte unitari de les esquerres i el progressisme barceloní van intervenir: Pedro Gorga, de la Lliga dels Drets de l'Home, organització de la que també era membre Jaume Aiguader; Lluï, per la Federació Local de Sindicats Únics de Barcelona; Muntanyà, per Esquerra Catalana; Francesc Xavier Casals, pel CADCI; Rafael Campalans per la Federació Socialista; Joan Peiró per la CNT; Joaquim Maurín, pel setmanari *La Batalla*; Àngel Pestaña, per *Solidaridad Obrera*; i va tancar les intervencions Jaume Aiguader, qui afirmà que:

«Aquest acte pot tenir una importància grandiosa. En el manifest publicat per l'Ateneu Enciclopèdic Popular diem que l'Estat no sap acabar amb el terrorisme. Jo he pensat moltes vegades si es perquè no pot. L'Estat està quebrant a tot arreu. A Espanya ha fracassat ja des del seu origen. En els altres països d'Europa va ser la guerra la demostració de la seva impotència. L'Estat no va poder garantir la pau dels pobles ni contenir la catàstrofe que havia desencadenat amb les seves males arts. L'Estat no pot remediïr el mal. Quan van caure sobre l'Imperi Romà les hordes salvatges de la Pomerània i de la Germania, els capitans de les mesnades de bandolers es van convertir en senyors feudals. Era el triomf de la violència contra la raó. Aleshores els homes lliures de la ciutat, rere les seves muralles van defensar la llibertat i el progrés; avui cal que sigui també la ciutat i no l'Estat qui defensi la civilització. Ciutadans, aportareu el

*vostre concurs per a defensar la ciutat i la vida del dret i de la justícia?»*⁵⁸

Poc temps després, el 8 de maig de 1923, Jaume Aiguader, davant la mort de l'amic, i de tants amics, i per denunciar l'ambient malaltís en què s'havia instal·lat la ciutadania barcelonina, escriuïa a *El Diluvio*, que la cosa pitjor era:

«aquesta complicitat tàcita que la ciutat fins ara ha tingut amb el pistoler. Sembla talment que tota la ciutat fos terrorista; [...].

I no és que'l ciutadà estimi el terror; no és que vulgui sa persistència. No; ço que'l ciutadà simplista espera és que, del predomini absolut d'un o altre bàndol, el de la seva simpatia, acabi amb el terror i porti la pau a la ciutat.

*Però el terror no pot acabar mai amb el terror.»*⁵⁹

Va ser en aquell ambient de conflictivitat que naixia, el 8 de juliol de 1923, la Unió Socialista de Catalunya. Com a president honorari va ser nomenat Gabriel Aomar i com a vicepresident, i president efectiu, Manuel Serra i Moret. A la secretaria hi havia Josep Roure i de tresorer Antoni Font. Altres fundadors eren Emili Mira, els germans Joaquim i Josep Xirau, Manuel Escorza i, com no, Jaume Aiguader, en aquell moment metge del dispensari municipal de Sants i president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular.

La resta dels membres de la direcció del nou partit es repartien diverses vocalies. A la Secció de Relacions, Rafael Campalans, Josep Comaposada, Cristòfor de Domènech, Alfons Maseras; a la de Propaganda, Joan Fronjosà, Manuel Escorza, Vicenç Sala; i finalment, a Cultura, Feliu Elias (caricaturista conegut com «Apa»), Carles Fages, Emili Mira i Cosme Rofes.

57 Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló. (Memòries)*, p. 96.

58 «Actuación civil contra el terrorismo. El pueblo de Barcelona afirma, en imponente acto público, su voluntad inquebrantable de acabar con el crimen», *Solidaridad Obrera*, 24 d'abril de 1923, p. 1.

59 Albert BALCELLS. *Rafael Campalans. Socialisme català*, p. 79, cita aquest text com a extret de: Jaume AIGUADER «Per la pau de Barcelona», *El Diluvio*, 9 de maig de 1923, p. 26.

Cal dir que Jaume Aiguader seria la baula que uniria el republicanisme, el socialisme i els corrents cenetistes en la seva lluita contra la Dictadura de Primo de Rivera:

«Tant el Partit Republicà Català com la Federació Democràtica Nacionalista volien establir una convergència de base entre capes petitburgeses i classe obrera per mitjà d'una radicalització nacional i social.

[...]

Jaume Aiguader i Miró, home de confiança de Macià i futur alcalde de Barcelona el 1931, estigué probablement afiliat a les dues organitzacions [Estat Català i USC], ja que figurà entre els quaranta redactors i col·laboradors de "Justícia Social" el 1923 i publicà, entre altres, una sèrie interessant de quatre articles —L'obrer català i el socialisme— els mesos de gener i febrer de 1926, amb el pseudònim de Cot de Reddis i parlant com si fos membre de la USC. A Aiguader correspongué el mèrit d'haver iniciat el debat sobre les causes del fracàs del socialisme entre els obrers catalans i del predomini de l'anarcosindicalisme.»⁶⁰

Jaume Aiguader no només ingressà a la Unió Socialista de Catalunya sinó que, a més, col·laborà habitualment al setmanari de l'organització, *Justícia Social*. El seu primer article, «La Fallida de la Democràcia», portava un títol suggeridor dels moments polítics que travessava no només Catalunya i l'Estat, sinó tot el continent europeu, pocs anys després d'acabada la Gran Guerra, i en vies de digerir els profunds canvis a què aquesta contesa havia donat lloc, i no només en els països vençuts. Si bé hem d'interpretar aquell títol com l'enrunament de l'aparell que les classes burgeses, petites i mitjanes, havien construït, en un primer moment des de la idealitat donant lloc a tot un seguit de conceptes i paraules, el sol so de les quals posaven la societat en marxa. Acovardida, havia renunciat a aquesta idealitat, deixant les paraules buides de significat, i s'havia lliurat al gran capital dels diners i de la indústria. Perduda la idealitat, perdia el protagonisme

com a força determinant de la història, que requeia en mans d'un altre subjecte polític, en qui alenava, encara, «l'Esperit».

Atemorida pel proletariat, mirant de corrompre el món amb els diners, cega de les conseqüències que es podien esdevenir, va llençar el món a la darrera gran guerra, i amb ella, la mateixa classe mitjana es va destruir:

«Avui la classe mitja ja no existeix espiritualment. Tot intent de recabar la direcció del món es gira en contra d'ella; cal veure, només, el feixisme italià, en mans del gran capitalisme. Proletaritzada i al servei domèstic dels poderosos, la classe mitja no te ja cap virtut idealista i abandona la democràcia que era la seva tasca, per salvar petites prerrogatives, sense calcular que al negar la seva obra perd tot el que li restava de personalitat i fins el dret a l'existència. Esparverada davant la irrupció del proletariat en la direcció del món, deshonra els seus últims moments com la petita aristocràcia francesa abjurà deshonrosament el seu enciclopedisme davant de la Revolució.

[...]

I mentre la classe mitja es rebaixa i renega del seu passat revoltós, la classe obrera, com riu que surt de mare, avença i ajuda a enderrocar la seva obra: onada furiosa, gegantina, roja com un sacrifici, que avença amenaçant-ho i sepultant-ho tot, contenta de veure com els seus enemics cremen llurs banderes espirituals, car sap ben bé que en tota guerra llarga el triomf es d'aquell que romangui més fidel a l'Esperit. La primera victòria és, precisament, l'abandó de tota idealitat feta pels seus contraris, la renúncia a l'acció civil, a tota idea de cultura, a tot sentiment de justícia. Que l'enfonsament de la Democràcia burgesa com a espiritualitat és ja la seva primera i la seva més gran batalla guanyada. Això la fa des d'ara mestressa del pervindre.»⁶¹

Aquest valor de la idealitat, com a motor de transformació de la societat i tret distintiu de les forces protagonistes de cada moment històric, va ser una

60 Albert BALCELLS, *Rafael Campalans, socialisme català*, p. 64 i 66.

61 Jaume AIGUADER. «La Fallida de la Democràcia», *Justícia Social*, 3 de novembre de 1923, p. 1.

constant en l'obra i el pensament de Jaume Aiguader, com veurem en el seu recull de conferències *Amb Catalunya i per Catalunya* del 1930.

Retornant, però, al moment de publicació del primer article, no es pot deixar de banda el fet de ser dos mesos posterior al cop d'estat de Primo de Rivera. Aquella crisi del parlamentarisme, en el cas espanyol, ja no era una fórmula retòrica; havia esdevingut fet. Cal entendre que, en aquell article, i a la vista no només del que succeïa a l'Estat espanyol, sinó a la pràctica totalitat de l'Europa posterior a la Gran Guerra, el parlamentarisme tal com havia estat dibuixat teòricament, i exercit si més no des del darrer terç del segle XIX, era políticament mort.

A *Justícia Social*, insistia en aquest tema, veient en els propis trets com a classe, de la classe mitjana, l'origen del seu inevitable fracàs, ja que, aquelles característiques no podien fer una altra cosa que llançar-la als braços del gran capital i dels grans industrials:

«Darrera de la seva missió moral per aconseguir en la regència del món, la classe mitja sofí un error d'educació: menyspreà el treball, millor dit, menyspreà la producció del treball manual. Encara que no ho digués, tenia del treball que produeix suor al front per l'esforç físic, el mateix concepte bíblic de càstic. Fou una herència de l'aristocràcia, a la qual no es lliurà d'imitar simiescament en moltes coses. En recerca d'una selecció intel·lectual, abandonà el treball com esforç corporal i considerà als qui s'hi dedicaven com a ciutadans de condició inferior, com a protegits.

Llavors, per viure, no tingué altre remei que fer-se paràsita de la producció —única font de riquesa. Mentre l'enginy humà augmentava amb la maquinària les facilitats productives del treball, l'exèrcit d'intermediaris augmentava en una proporció major que el de productors. Exèrcit enorme que econòmicament no fou més que un modest servidor del gran capitalista, de l'amo, segons la llei de la democràcia, dels instruments de la producció. I petits industrials, en veritat sols feudataris de la gran indústria, petits comerciants, homes de professions lliberals, tots reberen ordres del plutòcrata, car amb l'altre element de la producció, el treballador, "no podia pactar-s'hi pel seu grau d'inferioritat".

*Aquest caràcter de servitut, després de la fallida econòmica que la guerra ha significat a tots els pobles, s'ha accentuat encara més i davant de la revolta del treballador, la classe mitja no ha tingut altra visió de la seva defensa, que l'allistar-se, ara sense condicions i sense orgull, a les bandes patronals.»*⁶²

Per a Jaume Aiguader la idealitat era progressiva, contemporània i revolucionària:

*«Però l'aristocràticisme intel·lectual no és més que una astúcia per a defensar una posició privilegiada. No és més que un hedonisme egoista: la recerca de una comoditat, un desig de plaer, d'un plaer que va descendant, descendant, i acaba per un sensualisme grogler. Tota la seva cultura són entreteniments d'una bona digestió. El seu seleccionisme és literatura emfàtica i pedant per acabar en un exhibicionisme sexual. Arreu es troba la manca d'idealitat, més, l'horror a l'idealitat. L'idealitat és l'enemic natural del conservador. Comencem per trobar com adversari a les idees. La Humanitat, el seu concepte de la Humanitat, no'm necessita d'idees, no necessita més que sensacions per al seu psiquisme primari. Les idees responen sempre a una interpretació personal i original. Quan aquestes idees es transformen en ideals d'actuació prosèlica i religiosa, de finalitat justiciera, la guerra és francament i obertament declarada. Tota la idealitat conservadora és arribar a l'absència d'idealitat. Tot el seu idealisme és per a combatre l'idealisme.»*⁶³

L'idealisme era sempre propietat d'aquells que creien i lluitaven pel progrés humà. De fet, i en això Aiguader no s'enganyava, estaven davant un nou tipus de religió laica, que havia creat un panteó propi. Així, al seu article «El Primer de Maig» a més d'aquells components de religió laica el descrivia i li donava un contingut nacional i alhora cosmopolita:

62 Jaume AIGUADER. «Incapacitat política de la classe mitja», *Justícia Social*, 24 de novembre de 1923, p. 2.

63 COT DE REDDIS. «Els conservadors», *Justícia Social*, 8 de desembre de 1923, p. 1.

«Té tot el caràcter d'una cerimònia ritual. Un dia a l'any els productors de tot el món deixen llurs eines de Treball i per damunt de les fronteres afirmen alhora la seva fè en la creació del pervindre.

Però, com en tota religió no dogmatitzada, la veu de Déu té en el cor de cada poble una sonoritat nova. Catalunya ha sentit el Primer de Maig com una hora de sacrifici i hi ha portat sempre un místic fervor.

Recordo jo encara, aquella petita ciutat provinciana, trenta anys enrera, es trasbalsava tota a cada Primer de Maig. Recordo l'esperverament de la meua família burgesa quan s'atansava la data fatídica, esparverament que en les velles dones de la família, beates resadores de rosaris, tenia el caràcter de les pors milenàries, anunci de catàstrofes, rumoreig de genets apocalíptics. Recordo que a mi, infant estemordit entre les faldilles de la meua mare, l'impressió que ens feien les noves exagerades de la manifestació disolta violentment i la baferada de viure que oratjava la meua petita ànima.

Per a Catalunya no ha sigut mai pròpiament una festa, una exteriorització cridanera de doctrina, sinó hora d'expiació; un combregar en el qual, per hòstia santa, immolava el seu propi cor. L'obrer català militant, fa aquest dia examen de consciència, és una introspecció, un jurar-se fidelitat a ell mateix. Prenent per model als màrtirs de Chicago es prometia un viure ideal aportant-hi cada jorn tots els seus fervors i adiestrant-se per a poder tenir, a la hora suprema del sacrifici, un gest bell i coratjós.

Si el socialisme crea la seva doctrina per al treballador i viu de la sava que el treballador li porta, té de revestir a través de les nacions fondes variants, té de tenir forçosament un pregon sentit ètnic —aquest sentit ètnic que el poble, en la seva simplicitat, serva sempre com un tresor per a oferir.— Cal respectar aquesta unció mística, aquest sentit religiós que el nostre poble —religiós per essència, encara que no hipòcrita— ha posat sempre en el Primer de Maig.

No hi fa res que l'origen anecdòtic del rite civil, sigui aquest o l'altre.

En l'ara, dels que moriren a Chicago, oferim avui un record per a tots els cavallers de l'ideal que han sofert persecució i mort. Pels que l'han sofert, pels que la sofreixen i pels que la sofriran, amb les mans exteses jurarem restar fidels al Pervindre.

Així celebrarem el Primer de Maig a la faisó catalana.»⁶⁴

Cal pensar que, en aquelles mateixes dates es complia un any del nomenament de Jaume Aiguader com a president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular. Si recordem el seu discurs sobre les noves tasques que havia de desenvolupar la institució, no podem obviar l'alta valoració que donava al treball de l'home sobre l'objecte, en contra de la producció industrial.

Ara bé, la idealitat, l'espiritualitat necessitava d'una llera determinada per tal d'expressar-se, i en aquest sentit Jaume Aiguader no es volia fer trampes. Al seu article «El problema de les barraques», explicava com l'espiritualitat precisava d'unes bases físiques, unes condicions socials per a manifestar-se:

«La llar és la escola de les costums. El problema de la llar és un problema moral i d'educació civil. Per la llar coneixereu l'esperit i el cor dels homes.

La missió del socialisme no és la plebeització de tots els estaments socials en cerca d'un racer igualitari, sinó, a l'inrevés, un enlairament de l'obrer. Despullant-lo dels defectes —grossos defectes que l'hi han fet perdre la regència del món, servilisme, i mimetisme,— ha d'assimilar l'obrer a la classe mitja; el socialisme ha d'ésser la mesocratització obrera, assegurant-li, com a aquesta, no sols el pa sinó també el luxe, a més a més, car en el luxe, entès com Art, no com a vanitat, s'hi troba el sentit de la civilització. Tenir necessitat de ço superflu, d'allò que es troba amb satisfacció, no en nostre fisiologisme, sinó en nostra espiritualitat: ve't-aquí la raó de la civilització. I ve't-aquí el creador i avivador del socialisme: obrir de bat a bat les portes d'aquesta civilització perquè hi entrin tumultuosament els que fins ara la creaven, la patien, la suaven, i estaven apartats del seu gaudi, perquè una classe privilegiada es creia ésser la única que hi tenia dret.

Doncs, bé, tota aquesta mesocratització, tot aquest enlairament espiritual de l'obrer, per allà on deu haver de començar és per la llar. Mentre visquí en barriades

64 Jaume AIGUADER. «El Primer de Maig», *Justícia Social*, 26 d'abril de 1924, p. 2.

infectes, mentre visqui en estatges immunds, mentre li sigui negada la claror i l'aire, mentre estigui exempt de tota comoditat i la llar sigui cova per amagar el viure miserable i no repòs de treball fadigant, els obrers viuran al marge de la civilització.»⁶⁵

I la civilització havia de ser a l'abast dels obrers. I el socialisme era, a més d'una doctrina política, una cultura i una civilització. En contra del que deien els seus enemics, el socialisme no pretenia una igualació a la baixa, materialista i burgesa, sinó posar a disposició de les classes populars el tresor de les superficialitats que l'ésser humà, superant el fisiologisme, les necessitats bàsiques, havia pogut crear:

«El socialisme, que és una justícia i una nova moral, és a l'ensem una cultura i una civilització més acurada. No és la entronització del esperit gregari de les multituds, no és la selecció entesa com una culpa i per lo tant perseguida i fraudejada; el credo socialista no hi té res que veure amb el sanculotisme d'un demagog ple de cascarria burgesa i jueva.

La nostra defensa del poble és un acte de justícia, però no un enamorament del seu viure. Nosaltres volem al poble obrer per a superar-lo; nosaltres necessitem que l'obrer entri dintre tots els refinaments de la civilització perquè mentres no hi entri la civilització de fet no existirà.

[...]

Nosaltres ensenyem que la civilització no consisteix sols en tindre assegurades, les necessitats fisiològiques, que això ja les té assegurades el selvatge i el barbre, sinó que la civilització és la necessitat del luxe, del supèrflu, de l'innecessari, i volem crear en els miserables l'afany per aquestes superfluitats. Que tots els beneficis espirituals i materials que ha creat l'home excedint-se en el seu fisiologisme perteneixen a tots els homes i tenen de reclamar-los.

[...]

Aquesta és la nostra tasca, animar i organitzar aquests éssers sedents de civilitat per a que reclamin

tots aquests benifets civils. I som nosaltres els selectes, no l'intellectual de la torre de marfil i la lliureia de lacai. Som nosaltres els senyors, no el marquès que llueix els quaters a el seu escut i l'auto de quarante cavalls. Som nosaltres els selectes i els senyors que ens hem rentat de tota ronya plebeia. Com a capitostos ens hem col·locat a l'avantguarda i donarem l'estrebada a tots els homes per a que conquistin la civilització que ells els hi neguen. Nosaltres els hi obrirem les portes del palau encantat on totes les riqueses que l'esforç dels homes ha conseguit i són guardades. Les obrirem per força i per força també hi farem entrar aquestes multituds miserables, brutes, esparracades, ignorants.

I les rentarem, ja ho crec què les rentarem i netejarem de plebeisme i de burgesisme. I els deixarem nets, nets com una petena. El que no han sapigut fer mai ells, aquests selectes pedants, aquests senyors estarrufats com un gall d'indi perquè, al cap devall, tots ells són tan plebeus com els de baix.»⁶⁶

65 Jaume AIGUADER. «Per la dignificació de la ciutat. El problema de les barraques», *Justícia Social*, 24 de maig de 1924, p. 1.

66 COT DE REDDIS. «El plebeisme», *Justícia Social*, 21 de febrer de 1925, p. 2.

Justícia Social

15 cts.

SETMANARI SOCIALISTA

No ha d'existir cap més pena
que la natural que es desprèn
del fet.

MAX STIERNER.

Redacció: 71, II. - BARCELONA

PER L'INDULT DE J. B. ACHER

Humanitarisme

La passada centúria va resumir en un sentiment constant i definitiu, incorporant-lo a la idea de la vida, en comú, la immensa doctrina dispersa del materialisme, de les condicions físiques, de la vida dels sentits prèvia i superior a tota noció metafísica, a tota autoritat sobrenatural. De Locke a Montesquieu, de Montesquieu a Voltaire, s'arriba sense sotres a les especulacions i conclusions dels antropòlegs i criminalistes de la darrera centúria. L'humanitarisme fa la seva aparició, no en la forma clàssica de la compassió, de la pietat, del perdó, sinó en la nova forma d'una obligació moral, d'una llei indecible.

Phillipson, en les biografies dels tres grans reformadors, Beccaria, Bentham i Romilly, diu: «L'essència de l'humanitarisme és la tan arrelada aversió a tot sofriment físic i moral, d'opressió i d'injustícia.» Res tan com plet com el propi pensament de Beccaria, assegurant que «en la proporció que la mentalitat dels homes anirà suavitzant-se per la més activa relació social, la crueltat del càstig anirà disminuint.» Pensament que Spencer amplia amb la demostració de que com més creixen les proporcions de confort i de benestar, més van allunyant-se de nosaltres les idees de martiri, de càstig de crim i de venjança.

La civilització ha anat minvant gradualment les penaltats, misèries i afliccions de l'era primitiva. Lentament, l'home ha anat adquirint plena consciència de les ventajoses de la vida en comú, la qual, si és encara dura pels més en virtut d'una injustícia econòmica, és però suavitzada i ennobilitada per la participació en el tresor moral que va amassant-se amb el concurs de tots i que a tots sadolla. Gradualment, també, la nostra sensibilitat s'és transformada i la violència, la crueltat, la dolor, han perdut llur significació ètica, llur virtut d'exemplaritat, llur eficàcia d'expiació. Els homes moderns hem de considerar-los com una debilitat de l'organisme, com una simple anormalitat fisiològica que cal combatre i extirpar per mitjans científics, adequats.

M. Serra i Moret

“El Poeta” Prometeu

La classe obrera no ha volgut reconèixer el pseudònim de «Shum». Ha aplicat al caricaturista un altre nom, considerant-lo magnífic de com el poble que sofreix i espera veu en Acher. Pels treballadors és tracta de «El Poeta».

Per que aquest nom? La gran massa obrera té l'encert de trobar el símbol, la paraula-símbol d'una vida, d'una acció.

El poble anomena «El Poeta» a «Shum» perquè a més a més d'esser una expressió de maiyagària, reflexa admirablement la personalitat de l'artista.

La història de «El Poeta» és un poema èpic-líric que la classe treballadora sent

Prometeu és el símbol de l'home.

Per a Prometeu cada dia es fa la cloror amb una sensació de mort escollidora per a sentir després amb l'habada, com una revellada dels tagónis.

Dolor torturador, dolor que no té fi.

Plana de la llibertat. Plana tremolosa que ara s'arboria plena de vida i ara s'ajoga, perquè li manca l'aire. Panicle fatal.

Muscle de Prometeu, on és la vostra vigília? Cadènes han vençut els vostres peus i els vostres braços. Una cadena és el vostre cinzell.

Les vostres mans, oh pobres mans de Prometeu, mutilades i tot, tenen encara la gràcia que serveix en la pregonesa de la vostra anagora.

La franga dissortida de l'hebra pesa damunt del vostre cap. Una panella llesta per a acórrer posant de la vostra gola. És una sola paraula però la vostra boca ha d'emendrar. Ni una sola.

L'asson com un parment an colpeja el vostre cervell amb violència i obrís els ulls immensament. Dueses als ulls tota la vida que porta dintre i amaga viciu la gran desolació del món.

Tota la vida per plorar. Les il·luminacions. Pobres Prometeu! Pobres de nosaltres!

Joaquim Maurin

Marian Vidal

RETRAT DE JOAN BAPTISTA ACHER

La mort i l'homicidi Superjusticia

La Vida és un benefici que individualment es pot renunciar, però damunt seu la societat no li té cap dret, perquè comença per no tenir la facultat de creuar-la.

L'home pot, per un ideal, exposar la seva vida i la pot perdre. El seu sacrifici sempre és quelcom que, si res més no, mereix el respecte.

La Societat no pot penedir el que no pot donar. Si la Societat pot penedir la llibertat, condonant-la en tot cas a un règim penitenciari, no a un règim penal, és perquè la llibertat pot fer mal. La Societat no pot mai condemnar amb la mort d'un dels seus individus, el resultat fatal dels seus propis delictes.

D'altra manera, la pena de mort legitima l'homicidi. Quina diferència hi ha entre el Tribunal que, per creuar l'india a l'ordre social establert, condemna a mort un home, i aquell home que, per creuar-lo, oblidat els seus ideals, que per el representen un ordre social més just que l'existint, atempta contra una vida?

La justícia no és una cosa esbelta. Ideal i acció que, en altres temps eren castigats amb la mort, avui són elements normals de la vida col·lectiva. Com ha pogut la Societat reparar aquests delictes que, posats a requisit, avui, els mateixos declarats inexistents?

La principal passió clàssica que s'ha format contra la pena de mort, és la de que en els casos d'error judicial no pot ésser reparada. Cal no oblidar que, en l'evolució dels temps les vertutats d'una època són considerats errors en una altra i que per tant, a través de la revisió dels segles

Josep Llorens Artigas

Cristòfor de Doménech

Aquest número ha passat per la censura.

Per l'indult d'en Joan Rta. Acher (El Poeta)

Per aquest desventurat fill del poble que, esperançada en la seva joventut, l'Art acaronava maternalment; jo, avui, amb l'ànima plorosa, fonic la meua veu en el clam que els cors pietosos, per a salvar-li la vida, aixequen confiants.

Condemnar a mort a un home tan jove qui, malgrat tot, per ésser, com és, un artista intens, no es pot excusar que no vibri en el seu esperit un pur sentiment d'amor humanitari, és com destruir una esperança de glòria, o com si els primers freds marassin en el branquilló la flor prometedora de fruit.

Per a En Joan Baptista Acher (El Poeta), per aquest fill del poble que l'art acaronava, amb l'ànima eternida, demano, doncs, clemència.

Ignasi Iglesias

L'ACHER

Vint-dos anys, plena salut, ample promesa de vida d'ideals i d'amors, i condemnat a mort. Condemnat a mort com a càstig.

—; condemnat a mort com a pena i com a exemple, que la trista fi del delinqüent servís de model a tots els homes i els esforcés de cap temeritat semblant.

Germar en el sentiment i en el pensament

diem — ha estat el punt inicial d'aquesta campanya contra la pena de mort. Ara, conculcun-ho, ens hem recordat que el nostre Dret Penal, hi subsisteix la pena infamant del garrot. I ara, també, ens hem vingut les preces per a demanar la seva abolició.

Un dia o altre haurà d'esser així. El nostre sentiment acorda l'ocasió. Encara no hem fet la germinació entre el sentiment i el pensament. Qui sap si és arribat l'instant i hem trobat el motiu Problem-ito.

que pertany a un home i a un artista.

No és hora, ara, de fer disquisicions sobre la mort i la vida.

sino pel que representa la vida d'un home.

Qualsevol que sis el teu credo, home qualsevol que sis la seva tendència política; qualsevol que sis la teva educació espiritual — millor si la tens —; qualsevol que sis les teves simpaties i els teus amors; si la teva religió és la religió dels homes, si la teva vida, com a principi, com a mitjà i com a fi, és la devoció a la vida dels altres; homes, sis teus germans si imagines el que representi una vida, si penses que cada mort violenta per impercepció de la llei, per fallida o per malícia de la voluntat i del cervell, és una ensopegada de la humanitat; en el seu avuiós creix, home, que val i serveix per quelcom tenir un pensament i un sentiment per a dignificar la seva existència; el sentit i el motiu de la condició, contribueix amb la teua acció civil a la vida dels altres.

Si quic tots dignes d'aquesta mort.

En pobles es retribueix tant per una acció política com per una acció profundament humana. Però pràctiques de voluntat.

Josep Maria Pou i Sabater

Antoni Amador

El fet d'esser dedicat aquest número de JUSTÍCIA SOCIAL a l'indult de J. B. Acher, ens fa ajornar pel número vinent els articles sobre la catigada de la «Commune» de París.

7 de juny de 1924

Justícia Social

endegà una campanya per l'indult del dibuixant Joan Baptista Acher «Shum»

condemnat a mort

per la Dictadura

primoriverista.

Molts dels articles

apareixen censurats,

entre els quals

el de Jaume Aiguader.

BC

Paroxisme conspiratiu

4

«Fou decisiu per al catalanisme el moment en el qual la representació de la Catalunya militant que monopolitzaven els homes de la Lliga Regionalista, traspasava a Macià, tingut fins aleshores per un quixot i home auster sense influència ni ressò.

Davant per davant d'aquells magnats del regionalisme que havien estat diputats influents o ministres fidels al rei d'Espanya, la Catalunya vexada hi posava un màrtir ple de noblesa i dignitat. I davant per davant, també, de les explosions espectaculars i carrinclones del catalanisme regionalista, s'iniciava l'hora del sacrifici i la virilitat.[...]

La persecució directa contra Macià, que carregat d'anys, però també de vigor, deixava irat Catalunya i prenia immediatament una actitud revolucionària, decidí la partida a favor del catalanisme. Per contrast, els regionalistes abandonaven, sense cap protesta ni gest enèrgic, els organismes públics on els havia portat el sufragi universal.»⁶⁷

Una de les característiques de la personalitat de Jaume Aiguader era el seu estat d'acció permanent, gairebé febril. El període iniciat el 1923 va donar sortida al seu esperit inquiet i lluitador. Ell mateix indicava quina era la seva filosofia en aquell moment:

«Hom recomana que romanguem assentats com els musulmans a la porta de la nostra tenda per a veure passar el cadàver de nostre enemic. Assentats, ben assentats. I voleu dir que està bé això?

[...]

I si el nostre enemic s'estés també més amunt, sentat, a la porta de la seva casa, esperant que passi el nostre cos enmortallat?

[...] No és pas exemplar un home assentat o ajegut sinó reposa de un treball o un fatig; quin pèssim model pels nostres fills i pels nostres nets!

Cada moment de la vida dels homes crea futuritat, però hi ha un moment que

67 Jaume AIGUADER. *Catalunya i la Revolució*, p. 37-38.

aquest sentiment de creació de nous valors, de nous móns, culmina amb més força que mai. Vivim avui, el moment àlgid de la creació? Totes les senyals hi són. I, com les lloques covarem els nostres fills? Damunt d'una cadira infantarem l'avenir?

[...] Al pervindre, sols el dolor i l'acció li donaran vida. El pervindre té d'ésser fruit de la nostra voluntat i del nostre esforç, no de la malhaurança del nostre adversari. Té d'ésser la nostra creació, i no el resultat de la destrucció de l'altre. [...]

La força del pervindre té d'ésser la nostra força, i quina força hi ha en un home que seu per a no cansar-se, que té por de cansar-se? El pervindre té d'ésser la nostra perllongació a través del temps, té d'ésser la nostra ombra que's projecta cap a la eternitat; i l'enxiquirem tant, doblegant-nos de genolls, doblegant-nos d'anques, per a no ocupar espai? Acotxada, com un signe d'interrogació, té d'ésser la nostra silueta? Un dupte, devem ésser nosaltres?

Drets com una admiració, drets com una llança, drets com un centinella que vigila el camí, devem esperar al nostre enemic. Coratjosament drets, promptes a l'atac i a la defensa. Així deu trobar-nos.»⁶⁸

I certament, li era reconeguda la seva tasca de lluitador, especialment contra la dictadura de Primo de Rivera. Josep Termes, reproduint un fragment del llibre homenatge *Josep Rovira. Una vida al servei de Catalunya i del socialisme*, en recollia el parer:

«La intel·lectualitat catalanista s'inhibeix, en resta al marge; en una paraula: abdica políticament. Ella fa "cultura", literatura, teatre, poesia, tradueix els clàssics del grec i del llatí al català, restaura l'idioma. Tot plegat estaria molt bé si al mateix temps assumís, orientés els neguits i el desig de transformació de tot un poble. Són molts pocs els qui hi intervenen. L'excepció posa més de relleu els seus mèrits. Esmentem-ne alguns: Macià, Companys, Layret, doctor Aiguader, Ventura Gassol, Campalans, Serra i Moret, Casanovas, i, segur, altres que oblidem. Cadascú a la seva manera, juntament amb

els qui són eixits directament de les files obreres: Salvador Seguí, Maurín, Peiró, Nin, Pestaña, doctor Tusó, Frederica Montseny, evidentment entre altres. Aquest estol d'homes de valor, de diferents opinions, constitueixen un front, es baten.»⁶⁹

El 13 de setembre de 1923 el general Miguel Primo de Rivera havia donat un cop d'estat i va anul·lar el sistema polític vigent a l'Estat espanyol des del 1875. Amb la complaença del monarca, Alfons XIII, i en un primer moment fins i tot de la burgesia catalana, tot i que des del Principat les reaccions no van ser uniformes. Es pressuposava al general un cert tarannà procliu a les manifestacions regionalistes, i es va interpretar el cop d'Estat com una manera de posar ordre al desgavell del sistema de la Restauració. Per altra banda, calia dir que l'exèrcit, poder real a la pràctica, veia amb neguit les possibles conclusions de la Comissió Picasso oberta a les Corts espanyoles per esclarir els fets que van conduir al desastre d'Annual del 1921.

Però, si una part de la burgesia catalana podia veure amb bons ulls l'intent, que se suposava un fet puntual, de portar disciplina política i social a l'Estat, els catalanistes, els republicans i socialistes, i els treballadors en general, però especialment els vinculats a la CNT, van entendre de bell antuvi les conseqüències que del cop d'estat se'n derivarien per als seus interessos i les seves aspiracions socials i nacionals.

Un primer pas en la construcció d'una plataforma unitària de lluita contra la Dictadura va ser la constitució del Comitè d'Acció de la Lliure Aliança. Els moviments que van donar lloc a la convergència dels sindicalistes amb el moviment de Macià van començar ben aviat. El novembre de 1923 membres de la CNT, entre els quals Paulino Díaz, s'entrevistaven amb Macià a Font-romeu, a l'Alta Cerdanya, a l'Estat francès.

Simultàniament, a l'interior, l'Estat Català cercava la unificació dels moviments d'oposició dins el que en un primer moment havia de ser el Front de la Llibertat, nom a l'interior d'un mai aconseguit front únic catalanista que incorporaria fins i tot a la Lliga.

68 COT DE REDDIS. «Divagacions sobre el seurer», *Justícia Social*, 22 de març de 1924, p. 3.

69 Josep TERMES. *Op. cit.*, p. 743, citant a Josep ROVIRA. *Una vida al servei de Catalunya i del socialisme*, p. 13.

A començaments de 1924, i a impuls dels Escamots de l'Estat Català s'havia aconseguit la formació d'un nou Directori clandestí a Barcelona, format per Jaume Aiguader, Manuel Carrasco i Formiguera i Josep Riera i Puntí. Tal com explicà Abelard Tona:

«A la primera reunió del Directori s'acordà muntar una secretaria i posar-li un cap, el qual va recaure en la persona de Joan Boladeres i l'acceptà a condició que li posessin un dependent d'oficina, a sou, encarregat de fer el treball material.»⁷⁰

L'oficina clandestina duia el nom legal d'Andrés Pla i l'encarregat seria Abelard Tona, àlies Jaume Marquet. Ho explicà Marcel·lí Perelló:

«I així un dia nomenàrem unes comissions que visitaren Jaume Aiguader, Carrasco i Formiguera i el doctor Riera i Puntí, a preguntar-los fins quin punt estaven disposats a constituir-se en Directori secret [de l'organització, després d'una reunió d'Escamots a Perpinyà, amb la presència de Macià, en la qual es va protestar de la inactivitat del primitiu Directori, punt acceptat per l'Avi]. Carrasco i Formiguera ens parlà dels seus sofriments a la presó de Burgos i defugí una resposta concreta, demanant uns dies per a resoldre. La comissió estava integrada per Jaume Compte, Miquel Badia i jo. Riera i Puntí, que ja era de l'Estat Català, tampoc no volgué comprometre's. En l'únic que trobàrem una resposta càlida, franca i entusiasta, de que estava amb nosaltres amb tot i per tot, fou en el doctor Jaume Aiguader el qual aleshores formava part de la Unió Socialista de Catalunya.»⁷¹

Després de les visites a Carrasco i Formiguera i a Riera i Puntí, escriví Tona:

«[...] em vaig presentar al Dr. Aiguader i li vaig comunicar el resultat de les meves gestions, clarament vaig exposar-li la meua opinió: era inútil d'insistir per assolir

la col·laboració d'aquells dos homes representatius, car tenien por. Prudentment, el doctor va resoldre que havíem d'insistir, per tal d'esgotar totes les possibilitats i em va dir que fes una carta convocant-los, que ell la firmaria. Vaig passar a lliurar-los a la mà la cita. La rebuda que em van fer aquesta segona vegada va ésser pitjor que la primera; francament em van dir que no tornés a visitar-los, que em podien seguir. [...] Amb un tal esperit era inútil mantenir el contacte. El Dr. Aiguader se'n lamentà. Es perdia el lligam que s'havia intentat d'establir, a través del Front per la Llibertat, entre Estat Català, Acció Catalana i la Unió Catalanista. I sense pensar-s'hi més assumí la direcció unipersonal i, després de posar-se d'acord amb Macià, cercà dos metges —els doctors Bonifaci i Montanyà— amb els quals intentà de refer un Directori amb qui compartir les responsabilitats que es presentessin. Tanmateix, aquell Directori ja no era el que havia estat; ara representaria simplement i única Francesc Macià i la seva organització, Estat Català, a Barcelona. Tota possibilitat d'entesa amb Acció Catalana s'havia fet aiguapoll, una vegada més. Ara em constava que eren gent d'una por cervical. I tot el petit aparell de les il·lusions es concentrà en un sol home: Jaume Aiguader, al qual, en algun moment, se li començà a donar el títol de “Macià jove”, cosa que, és clar, l'afalagava. Sota aquesta plataforma —Aiguader i els dos metges consellers—, van començar a treballar, i la gestió d'Aiguader havia d'ésser valenta i decidida.»⁷²

L'1 de novembre de 1924 se celebrà una assemblea a l'hotel França, de Perpinyà, amb Macià, Cardona, Manuel Pagès i Jaume Badius. Es reconfigurà el directori deixant la responsabilitat de l'interior a Jaume Aiguader, aleshores militant de la USC i arrengrerat amb Macià, tant sobre el paper d'Estat Català, com sobre la seva caracterització política. L'octubre anterior s'havia produït un conat d'insubordinació contra la direcció de Macià dins el directori d'Estat Català a l'interior, que es tancà abruptament amb aquesta reunió.⁷³ Ma-

70 Abelard TONA. *Op. cit.*, p. 99.

71 Treball inèdit inacabat de Marcel·lí PERELLÓ, *El Complot de Garraf*, citat a Joan CREXELL, *El Complot de Garraf*, p. 32-33.

72 Abelard TONA. *Op. cit.*, p. 112-113.

73 Fermí RUBIRALTA. *Daniel Cardona i Civit (1890-1943). Una biografia política*, p. 89-90.

cià va impedir la mobilització dels escamots de l'interior per donar suport al moviment de Bera, i va desautoritzar també les actuacions de Daniel Cardona. Es va formar un nou equip d'Estat Català a l'interior amb la col·laboració amb d'altres forces: Josep Casals, de l'Ateneu Catalanista; Miquel Ferrer, del Grup dels Set, agrupació activista creada a la Llibreria Italiana de Barcelona; el catalanista socialcristià Manuel Carrasco i Formiguera; i Jaume Aiguader, amb bones relacions amb membres de la CNT. A més, Macià va enviar Ventura Gassol a l'interior per a negociar la col·laboració d'Estat Català a la propera insurrecció anarquista.⁷⁴

Així, pocs dies després, el 6 de novembre, es produí el primer acte d'acció directa de Jaume Aiguader contra la Dictadura. Ell i Àngel Samblancat participaren en l'intent d'un grup anarquista d'atacar la caserna de les Drassanes i la Mestrança de cavalleria de Barcelona. L'assalt va fracassar i es van dur a terme una vintena de detencions, entre les quals la de Marcel·lí Domingo i una dotzena de militants àcrates i macianistes. Es va fer un consell de guerra sumaríssim que va donar lloc a l'execució immediata de Juan Montejó i Josep Llàcer, acusats de donar mort a un guàrdia de seguretat i a un caporal de l'exèrcit en el moment d'abandonar la instal·lació militar. Aquell moviment s'ha d'emmarcar en accions similars contra la Dictadura, bàsicament dutes per àcrates, entre les quals l'atac a la duana de Bera, a Navarra.

Aleshores Aiguader ja era reconegut com el delegat de Macià a Barcelona. D'acord amb les memòries de Rafael Vidiella recollides per Montserrat Roig:

«Jo [Rafael Vidiella] feia viatges clandestins a Barcelona i em feia passar per un tipògraf andalús. En Macià em deia que no veiés ningú més que l'Aiguadé, en Jaume, i amb ell em trobava a la tinència d'alcaldia d'Hostafrancs.»⁷⁵

Simultanejava aquesta tasca amb la col·laboració a *Justícia Social*. El 7 de juny de 1924, en un quasi monogràfic dedicat a la petició d'indult per a Joan Baptista Acher —de malnom «El Poeta»—, Aiguader publicava un petit article a la portada, reduït amb prou feines, per la censura militar, a només dos paràgrafs:

«Vint-i-dos anys, plena salut, ample promesa de vida d'ideals i d'amors, i condemnat a mort. Condemnat a mort com a càstic—

[eliminat per la censura militar]

—;condemnat a mort com a pena i com a exemple, que la trista fi del delinqüent serveixi de model a tots els homes i els esfereixi de cap temptació semblant.»⁷⁶

Al número següent, Aiguader publicava —amb el pseudònim Cot de Reddis⁷⁷— unes reflexions al voltant de la Comuna de París i les seves conseqüències. En aquell article exposava una altra de les seves idees eix. Només l'organització i la política realista podia donar resultats ideals. De fet, si per alguna cosa criticava la Comuna era per la seva tebior, i creia que, mancada de la força que el sindicalisme donava als anys 1920 als obrers, la seva obra no podia resistir:

«En les actes de les sessions de la Commune no hi trobem ni incautacions, ni expropiacions, tan freqüents avui, des de la guerra, entre els governs burgesos. Tot el socialisme dels comunalsistes rojos es concreta a un projecte d'estadística dels tallers abandonats per a lliurar-los a cooperatives obreres, mitjançant indemnització al patró absent, i a un altre projecte de contractar directament les obres municipals amb els sindicats.

El socialisme era, a l'any 71, un moviment teòric, una dolça utopia, generosa i noble, però mancada d'aquella seguretat, d'aquell sentit de realitat, més ben dit, de realització immediata. A les multituds socialistes d'aquells dies, tan nombroses o més que avui, els mancava aque-

74 Eduardo GONZÁLEZ. *El máuser y el sufragio. Orden público, subversión y violencia política en la crisis de la Restauración (1917-1931)*.

75 Montserrat ROIG. *Rafael Vidiella, l'aventura de la revolució*, p. 77.

76 Jaume AIGUADER. «L'Acher», *Justícia Social*, 7 de juny de 1924, p. 1.

77 Reddis és el nom llatí de Reus. Desconeixem, però, el significat del pseudònim complet.

lla força que ara ens dóna l'organització obrera. Mancava que l'obrerisme, llavors esporàdic, idealitzant-se, infiltrant-se de futurisme socialista, donés neixement al sindicalisme. Avui, si el socialisme pot tenir una realitat immediata ho deu al sindicalisme.»⁷⁸

Al següent número de *Justícia Social*, Aiguader incidia en la idea de realisme com a via per assolir la idealitat que du al seu interior el socialisme. Així afirmava:

«Avui, l'aficionat a socialista troba que el socialisme ha perdut part de les seves reivindicacions i proclama la vinguda d'un socialisme ultra moderat, un socialisme de pasta fullada; i l'anuncia com la bancarrota d'aquelles promeses de lliberació humana; dóna per fracassat aquell esdevenidor justicier que prometia com a premi als homes.

No ha entès —i què ha d'entendre, pobre diable, o mal diable!— que ni a Anglaterra, ni a Dinamarca, ni a Rússia tan sols governa el socialisme, sinó el pre-socialisme, la preparació de les multituds i dels pobles pel socialisme. Violent, dictatorial a Rússia —car allà no podia ésser d'altra manera sinó es llençaven un centenar de milions de petits propietaris ignorants al mercat reaccionari europeu—, mans meloses posant cara de bons xicots a Anglaterra, governen els homes del marxisme els dos més grans imperis d'Europa. Però només els homes, les idees matrius, fonamentals, encara no. Darrera d'aquests homes hi han multituds que confien i esperen aquella abolició de la propietat privada, aquell promès desarmament del capitalisme.»⁷⁹

I aquest deler per l'esperit com a llum que havia de guiar l'acció humana abastava també la defensa de les llibertats nacionals. Aiguader tenia molt clar que aquelles no eren, malgrat que ho pogués semblar, producte de les dretes. L'error havia estat cedir-li des dels rengles esquerrans, a aquelles dretes conservadores i burgeses, el discurs sobre la nació:

78 COT DE REDDIS. «Les errors i les promeses de la Commune», *Justícia Social*, 14 de juny de 1924, p. 2.

79 COT DE REDDIS. «L'aficionat a socialista», *Justícia Social*, 21 de juny de 1924, p. 1.

«La burgesia ha fracassat en proposar-se solucionar el problema de les nacionalitats. Ha fracassat perquè, estúpidament, qui ha portat la veu cantant han sigut les dretes; els homes més esquerrans davant el problema de la llibertat dels pobles han obrat al dictat de les dretes i com a dretes. I les dretes tenen acreditada una incapacitat moral per a comprendre cap problema de llibertat, com no comprenen cap problema de l'esperit.
[...]

Com a dretes i com a burgesos militants, els governs de les nacions noves o renovades no podien entendre el sentit precís d'això que s'anomenava “la llibertat dels pobles”. Per la reacció, per la doctrina fundada en la tradició, la independència de les nacionalitats petites és una lluita burocràtica, un desig que el pressupost nacional sigui aprofitat per una classe mitja indígena que l'absència de capacitat fa miserable, migrada d'ambicions, mesquina. I com a burgesos entenen la llibertat com un permís il·limitat d'explotació del seu propi país sense coparticipació amb la burgesia forana. Per això, tot el nacionalisme burgès i dretista té aquest caient de xenofòbia, d'un xovinisme modelat per l'esperit esquifit d'un pagès sorrut.

[...] La llibertat dels pobles és per a encarregar-los que cadascú labori amb pròpia individualitat, se faci origen i inici d'un mètode millor per a portar a una més grossa perfecció les altes valors humanes. Que cada poble influi el seu cor en anhels de justícia fins a reventar-lo, fins a esbotzar-lo, de tan plé, perquè a l'obrir-se invadeixi la Terra; portant cada anhel una flama que sigui escalf que aconhorti; una llum que sia guia.»⁸⁰

D'altra banda, el concepte de democràcia en Aiguader estava indissociablement lligat a l'educació. El 9 d'agost publicava un article fent referència a la Gran Guerra i al fracàs dels dirigents socialistes per evitar-la i afirmava:

«Que les multituds ignorants, que les multituds plebeies sentimentals, patològicament sentimentals, carinclones amb el seu sentimentalisme morbós arras-

80 COT DE REDDIS. «El sentit de la llibertat dels pobles», *Justícia Social*, 5 de juliol de 1924, p. 1.

traren els capitosts cap a la guerra? Això no és una excusa. Democràcia no vol dir govern de l'ignorant; democràcia no és donar la raó a les multituds pel sol fet d'ésser multituds; democràcia és educació del poble, i educació és una resistència a tots els mals instints i la seva transformació en virtuts fecundes. L'instint guerrier, l'anhel èpic del populatge en aquella hora de follia devia ésser aprofitat pels directors del socialisme per a transformar la guerra de nacions en guerra civil, en l'hora ideal dels pobles i de les classes irredemptes que demanen el seu lloc lliure en el món dels homes.»⁸¹

La revolució que proposava Jaume Aiguader era un moviment que englobava tots els sectors d'aquells que treballaven per un salari. Malgrat que al llarg del temps s'havia anat forjant una segregació entre els treballadors, els obrers manuals i els intel·lectuals, aquella era fictícia, i l'única conseqüència pràctica, però molt greu, havia estat fer entrar dins la mentalitat de determinats treballadors (dependents del comerç, delineants, enginyers...) la idea que formaven part d'una classe mitja, entre obrers i patrons i, sovint, més a prop dels segons que dels primers. Calia que aquells sectors es recuperessin per a l'obrerisme, però no a qualsevol preu:

«I avui ésser obrer no vol dir, solament aquell home que produeix amb les mans o l'intel·lecte, la riquesa del món, sinó que a l'ensem té consciència de la seva condició, i oposant-la al règim vigent, activant-la en energies i fent-la expressiva, per mitjà de la lluita de classes, intenta no sols enrunar a la burgesia, sinó també a la civilització burgesa i crear una altra civilització amb propis elements culturals i ètics. Mentre els obrers intel·lectuals, mentre els que exerceixen professions lliberals no tinguin aquesta consciència obrera, mentre no's prometin aquesta cultura i aquesta civilització creades per ells i enfrontades i enemigues de la burgesia, els noms d'obers no'ls escau i ajuntats amb els altres obrers, en lloc de fer-los favor els serien un entrebanc, feixuga càrrega, pès mort que no els deixaria avançar, per la seva pussilimitat i molts cops per la seva mala fè.

[...]

És tasca, doncs, del socialisme canviar-los la seva mentalitat i el seu ideari. Que entenguin que la força del pervindre és el Treball, entès com una civilització i com una organització ordenada que portés noves fonts de cultura i nova justícia. Que amb ells, els obrers compliràn la seva obra, però que sense ells també la compliràn i llavors hauràn de partir de la trista condició del mercenari.»⁸²

El gener de 1925, Jaume Aiguader donava la seva pròpia visió de la Nativitat i l'esperança que en aquelles dates arribava al món cristià, a través d'un diàleg entre un pastor i el seu rabadà:

«Pastor. —Germans, no el veieu? El nin ha nascut. Ha nascut en el meu cor! Ha nascut en els nostres cors l'infant promés, el qui tenia de redimir-nos viu dins del nostre pit, No el sentiu saltar? No el veieu, com vol eixir fóra de la seva gàvia? És el nostre cor mateix! El nostre cor flamajant, rodejat de foc. El nostre cor nibat de llum.

Humils de la terra, esclaus de totes les nacions, el nostre cor és el que té de redimir-nos. L'humil llibertarà a l'humil; l'esclau llibertarà a l'esclau. El seu cor donarà a l'humil l'audàcia del poderós i el farà poderós. El seu cor donarà a l'esclau el braó de l'home lliure i el farà lliure.

Pagesos que caveu la terra, corbats com arcs; pastors que aneu per muntanyes i planes vestits amb les pells de les vostres ovelles i són ovelles també; mariners que uniu els camins del mar amb l'estela de les vostres naus i sentiu totes les tempestats i són tempestat; esclaus de la ciutat, a qui els poderosos vexen més que als llurs cavalls; homes de tota la terra que sofriu injustícia i martiri, clauu els vostres ulls en els vostres cors, inflameu-lo amb totes les vostres engúnies, amb tots els vostres dolors i ell us redimirà.

El vostre cor, germans, porta la vostra redempció.»⁸³

81 COT DE REDDIS. «La lliçó de la guerra», *Justícia Social*, 9 d'agost de 1924, p. 1.

82 COT DE REDDIS. «Obrers manuals i de professions liberals», *Justícia Social*, 20 de desembre de 1924, p. 1.

83 COT DE REDDIS. «Figures de pessebre. Els pastors», *Justícia Social*, 3 de gener de 1925, p. 1.

Aiguader no veia fora dels mateixos obrers, de la classe treballadora en general, cap possibilitat d'emancipació. Aquella, com deia l'adagi, havia de ser obra dels mateixos treballadors o no seria. I en aquell moment les classes humils només havien de cercar en el seu interior la certitud del proper alliberament.

Jaume Aiguader, que seria alcalde de Barcelona, no trobava en cap cas contradicció entre la defensa de la ciutat antiga, i allò que podia donar de record i glòria a la ciutat actual, del que eren en realitat. Defensava, com no pot ser altrament, l'herència de la ciutat, allò que l'havia fet com la veien aleshores. Però com a metge, i atesa la que havia estat la seva lluita per millorar les condicions de vida de les classes populars, no podia romandre cec davant determinades condicions que es donaven als carrers vells de la seva ciutat. Amb una mortaldat del 23%, calia establir les condicions higièniques exigibles en una ciutat moderna i posar fi a aquelles dades esfereïdores:

«Ja sé que vos no voleu defensar aquests carrers enguniosos on el viure humà és com si fos dintre una cova. Ja sé que vos aïmeu la llum per a tots els homes. Però cal posar les coses clares, que eternits no confonguésim el carrer de Moncada amb el carrer del Robador o el Pou de la Figuera. Defensem els nostres carrers que'l temps ha fet bells, però que se'ls obrin amples finestres per a que es sanegin; i si tan vells són i tan difícil la seva aireació, dediquem-los a Museus: quan menys els primers estatges, d'aquells magnífics casals.

Molt amics de Barcelona, però més amics encara dels barcelonins.»⁸⁴

A començament del 1925 Estat Català havia establert a la ciutat comtal una estructura militar a partir de la formació d'un Terç, compost per tres seccions: Brancada, comandada per Artur Cussó; Estudiants a càrrec de Papasseit; i la resta d'escamots no integrats en aquelles seccions, sota el comandament de Borràs. Les seccions mantenien el contacte amb Jaume Aiguader i amb els enllaços que anaven i venien de París: Joan Boladeras,

Josep Rovira i Abelard Tona. Entre les tasques de les seccions es trobava la recollida de fons per als empresonats, que eren distribuïts des de les taquilles del cinema Walkyria per Carme Cot. Aquell mateix 1925 es va haver de reestructurar la secció d'Estudiants ja que havia estat detingut Papasseit. Passaria a ser comandada per Carles Duran; dins la secció, l'escamot de l'Institut quedava sota direcció de Marc-Aureli Vila, el de l'Escola d'Enginyers el portava en Manuel Blasi i el de la Facultat de Farmàcia i Medicina, [Moisés?] Broggi.

Els caps de les tres seccions es reunien amb Jaume Aiguader de nit o entrada la matinada a les cadires del Passeig de Gràcia. Aiguader els mantenia informats de les decisions que prenia Macià; així, va informar els comandants dels escamots de la decisió de tirar endavant el pla de Prats de Molló i les accions que caldria dur a terme a la capital catalana. A Barcelona l'acció havia de ser política. Aiguader havia rebut promeses de Joan Peiró, Pere Massoni, els germans Roger i Bottella, Desideri Trilles i Àngel Pestaña, membres importants de la CNT, de fer un moviment de vaga general exitós el 6 de novembre de 1926.

Aquelles activitats de Jaume Aiguader no podien passar desapercebudes per a la policia de la Dictadura. Tal com ens relatà el seu fill petit:

«[Jaume Aiguader] Havia aconseguit eludir la detenció gràcies a una petita porta que, des de la cuina de casa, es comunicava amb el pis que ocupava la meua àvia a l'edifici del costat. No el van poder trobar i tot va acabar en un meticulós escorcoll que va deixar en un gran desordre la nostra llar sense que arribessin a descobrir aquella bandera catalana, recoberta de flocs de cotó i enfundada dins d'un dels coixins.

A la part de darrere del pis que ocupava l'àvia paterna, vídua des d'abans de la meua naixença, hi dormíem el meu germà i jo. A tocar del passadís, les minyones. I a la part del davant, l'àvia i el meu oncle Artemi. El meu pare hi tenia el despatx des d'on dirigia les seves Monografies Mèdiques, de gran renom entre els metges de Barcelona.»⁸⁵

84 Jaume AIGUADER. «Higiene i Arqueologia. Ciutat vella i Ciutat nova», *Justícia Social*, 10 de gener de 1925, p. 1.

85 Cristian AGUADÉ. *Memòries d'un català de Xile. Una història de l'exili del 39*, p. 21.

La policia va acabar per descobrir el passadís que emprava Aiguader, de manera que finalment va anar a parar a la presó, ja que el tancaven, segons Cristian Aguadé, cada cop que el rei visitava Barcelona.

Mentre a l'interior es mirava d'articular eficientment els escamots d'Estat Català, el 8 de gener de 1925 es creava a París el Comitè d'Acció de la Lliure Aliança presidit per Macià, amb Estat Català, la CNT de Catalunya i Espanya i els nacionalistes bascos. Posteriorment esdevindria Comitè Revolucionari de París, afegint-se galleguistes, sindicats autònoms d'Astúries, PCE, polítics liberals com José Sánchez Guerra i grups de militars descontents amb la Dictadura i de tendències republicanes. Cal retenir que quan es va crear el Comitè, Rafael Vidiella era el representant de la CNT:

«Mentre era a França, va venir en Jové Brufau i em va dir que el Comitè Nacional de la CNT, format per en Peiró, en Massoni i el mateix Brufau, em feia representant de la CNT a París per a reunir-me amb els representants dels partits comunistes i amb un representant d'Estat Català [...] Aleshores jo coincidí més [ideològicament] amb el senyor Macià que no pas amb el representant del partido comunista d'Espanya.»⁸⁶

Prèviament al moviment planejat per Macià a Prats de Molló, va tenir lloc el Complot de Garraf, un intent fallit d'atemptat al tren on viatjava el rei Alfons XIII. Sobre aquest fet, i tal com explicà Abelard Tona:

«A la tarda, en visitar el Dr. Aiguader, tractàrem la proposició. —Mira, —em digué, després de reflexionar un moment—: no crec que els amics de Vilanova facin res del que diuen proposar-se; és desmesurat per a ells.» Vaig assentir amb el cap. —Però —afegí mesurant les paraules—, penso que els hauríem de proporcionar les eines que demanen, perquè el dia de demà no puguin acusar-nos de no haver-los ajudat a fer una cosa sonada, per culpa de la mostra mesquina i manca de coratge.»⁸⁷

86 Montserrat ROIG. *Op. cit.*, p. 75-76.

87 Abelard TONA, *Op. cit.*, p. 122.

Com bé pronosticava Aiguader, l'acció que es pretenia fer era superior a les forces i capacitats de qui l'havia d'executar. Arran de les detencions es va posar en marxa una altra de les activitats destacades d'Aiguader durant la Dictadura, la participació en diversos col·lectius d'ajuda als empresonats per causa política. Un cop detinguts els implicats, dels quals van ser jutjats Miquel Badia, Deogràcies Civit, Jaume Compte, Francesc Ferrer, Josep Garriga, Jaume Julià i Marcel·lí Perelló —ja que Antoni Argelagué, Ramon Fabregat i Emili Granier-Barrera van aprofitar la llibertat sota fiança per fugir—, va caldre establir les formes d'ajudar els presos del Complot:

«Al cap d'uns pocs dies, el Col·legi d'Advocats de Barcelona havia pres pel seu compte l'assistència jurídica i s'havien fet i repartit unes recaptés inicials pro-presos, primers ajuts bàsicament fets pels metges amics dels doctors Bonifaci, Montanyà i Aiguader, i experiència que els serviria per a estructurar uns nuclis de recollidors. Jo [Abelard Tona] només hauria de passar pels seus consultoris a replegar un dia la setmana. El darrer [Aiguader] em posà en contacte amb el doctor Tomàs Tussó, llavors secretari del Socors Roig Internacional, organisme que s'encarregaria de proporcionar-nos ajuda per als nostres presos. De primer antuvi em lliurà una quantitat respectable i des d'aleshores convinguérem que ell parlaria per telèfon al seu amic Aiguader, quan em calgués de passar a rebre. [...] A part aqueixos i altres pocs nuclis d'altura, en tenia de més modestos, formats entre els estudiants i els Escamots barcelonins i comarcals, dels quals mereix especial menció el de Lleida i comarques, del que era cap un home activísim, i de molta responsabilitat, Ferran Arqués. I, és clar, resulta sobrer dir que també fluïen les aportacions d'altres localitats. Jo arreplegava totes aquestes captes i les lliurava al nostre tresorer Casals, que amb la caixa del Walkyria [Carme Cot] i altres elements femenins [Mercè Oliveras, Dolors Baltà, Concepció i Assumpció Batista i Roca], familiars dels presos, els feien arribar espècies i mòdicament efectiu.»⁸⁸

88 Ibidem, p. 139-140.

La Dictadura va anar extremant els seus mecanismes repressius, i va crear noves lleis per mantenir subjecta a la població. Eren eines que permetien les accions arbitràries i sense cap mena de tutela judicial. A començaments de 1926, es treia al carrer un pamflet titulat «Un nou abús de poder contra els presoners catalans», redactat probablement per Jaume Aiguader com a responsable d'Estat Català a l'interior. Es tractava d'una crítica ferotge al Reial Decret Llei de 25 de desembre de 1925. Segons deia el text:

«El prescrit en aquest R.D. comporta efectes retroactius, per quant en l'article según s'estableix que les causes per delictes compresos en els preceptes esmentats en l'article 1.er [atemptats per mitjà d'explosius, contra la seguretat exterior de l'estat, traïció, els que comprometin la seva pau i independència, contra el dret de gents i pirateria i el de regicidi], de les quals pogués conèixer la jurisdicció ordinària, es trametin tot seguit en l'estat en que es trobin, per a llur continuació i falliment, a l'autoritat Militar o de Marina a les quals pogués correspondre.

Per acabar, deroga tots els preceptes que s'oposin als que el susdit decret estableix.

Aquest Reial Decret, veritable llei d'excepció, no mes pot aplicarse al suposat complot de Garraf i a les persones a les quals per les autoritats Militars Espanyoles se suposa complicades en l'allistament d'un exercit Català destinat a separar Catalunya d'Espanya.»⁸⁹

Explicava les tortures i vexacions que van sofrir els detinguts pel complot de Garraf i afegia:

«Juridicament es veu que devia esser monstruosa la intromissió dels Militars en aquest afer, per quant l'Audiencia de Barcelona resolgué d'acort amb la sollicitud dels advocats i recaptà del fur Militar la tramesa de les causes, per entendre que eren els Tribunals els que havien d'haver instruït el procés. [...] el Govern mes Militar que Civil, avanç de veure's del tot atrapat per una sentència del Suprem, a correuïta, saltant per damunt de

totes les lleis, això es posant-se fora de la llei, disposà per Reial Decret que els Tribunals Militars retinguin la causa que segons justícia els fugia dels dits, i que si hagués passat als Tribunals Civils el Govern no hauria pogut manipular a son albir.

Ens trobem, donç, davant d'una llei d'excepció, feta expresament contra els Catalans que devenen així ciutadans d'una classe inferior dins l'estat espanyol, [...] Es poden comptar amb els dits quasi, les persones contra les quals s'adresa i per això no es altra cosa que un instrument per accentuar la persecució i endurir el rigor de les lleis. Es pot recordar ara, el cas d'una R.O. disposant que en cas que convingués a una millor distribució dels empresonats, els qui complien condemna correccional podien esser traslladats a complir-la en les presons majors. Aquesta R.O. no va tenir altra finalitat que traslladar el Sr. Carrasco al penal de Burgos, asquerós i miserable, fent el viatge en conducció ordinària lligat de colzes amb un lladre. Després no s'ha aplicat a ningú mes.»⁹⁰

A aquest augment del zel repressiu de l'Estat podem atribuir que del 16 de gener al 20 de febrer, els articles d'Aiguader a *Justícia Social* portessin el pseudònim de Cot de Reddis.

Mentrestant a França s'acabava d'enllestir el moviment que havia de conduir els homes de Francesc Macià a l'interior de Catalunya per alliberar el país. Cal dir, que ja l'agost de 1926 el directori de l'Interior va intentar convèncer Macià de posposar l'aixecament per manca de mitjans. A Barcelona, Aiguader i Amadeu Bernadó van assumir la responsabilitat de fer la mobilització armada, mentre Josep Casals s'encarregava, en debades, de cercar finançament. Cal tenir present que l'operació tenia un cost de 8.750.000 de pessetes dels quals 920.360 francs es van cobrir amb l'emprèstit Pau Claris,⁹¹ i d'altres 50.000 francs venien de la senyora Macià.

Marc-Aureli Vila explicà:

90 Ibídem.

91 L'abril de 1925, el valor de canvi era 1 franc = 0,3636 pessetes. Així doncs els 920.360 francs representaven 328.098 pessetes, el 3,74% de l'Emprèstit Pau Claris.

89 ANC-Fons Francesc Macià (260) 1201. «Un nou abús de poder contra els presoners catalans».

«Els elements d'Estat Català de Barcelona érem dirigits pel doctor Jaume Aiguader i ens havíem de reunir a la plaça Universitat de matinada, per a sortir en camions cap a la comarca del Ripollès a recolzar l'entrada dels qui passarien la frontera per la collada d'Ares. El dia abans, en vesprejar, fórem avisats que hom desistia de la concentració per haver fracassat el cop que es projectava per la detenció d'en Francesc Macià i la seva gent.»⁹²

Aquest darrer trimestre de 1926, Jaume Aiguader el passaria pràcticament en la seva integritat, empresonat. El 28 d'octubre va ser detingut, amb d'altres vuitanta persones rere l'explosió d'un petard a la Capitanía General. Eren arrestos habituals en aquests casos, que duraven uns pocs dies, entre els que podríem qualificar de «sospitosos habituals» per a la Dictadura. Un cop al carrer, el 13 de novembre era detingut novament en aquest cas en companyia d'Ángel Pestaña, i aquest seria el més llarg dels seus captiveris, ja que romandria empresonat sis mesos i deu dies. Tot fa pensar que aquest arrest estava relacionat amb la xarxa interior del Complot de Prats de Molló, esdevingut una setmana abans.

Jaume Aiguader va poder gaudir d'una llicència extraordinària de tres mesos concedida des de l'Ajuntament de Barcelona.⁹³ Per altra banda, com recordava el seu fill Cristian:

«En els períodes de reclusió del pare es produïen dos efectes positius. L'un era que es dedicava a llegir i escriure intensament, la qual cosa no li estava prohibida. Havia de passar per una censura per poder treure els escrits de la presó, tot i que també aconseguia de treure'ls secretament. L'altre és que, per ironia del destí, a casa gaudíem d'una economia més folgada, perquè la mare, que era una bona artista i estava molt ben relacionada, aconseguia comandes per pintar mocadors de coll.»⁹⁴

92 Marc-Aureli VILA. *Temps viscut*, p. 55.

93 *Gaset municipal de Barcelona*, 20 de desembre de 1926.

94 Cristian AGUADÉ. *Op. cit.*, p. 23-24.

A partir d'aquell moment seria el Directori d'Estat Català a l'interior, dirigit per Aiguader, qui prendria la iniciativa en els successius complots antidictatorials, coordinats des del 1927 per l'anomenat Comitè Revolucionari de Catalunya que integrava una aliança d'Estat Català, Partit Republicà Català, federals, CNT, Partit Comunista i USC. En aquest, de nou, la doble militància de Jaume Aiguader afavorí les relacions, si més no, entre dos dels membres del Comitè: Estat Català i USC.

Mentrestant, continuaven les seves col·laboracions a *Justícia Social*. Aquell 1926, Aiguader, amb el pseudònim Cot de Reddis, feia una sèrie d'articles amb el suggeridor títol «L'obrer català i el socialisme». Es plantejava definir el tarannà general de l'obrer català, per a fer comprensible el seu teòric apoliticisme, la repulsió al socialisme, i d'aquella manera definir les eines que el permetrien atreure'l a la USC.

Trobava l'origen d'aquelles característiques distintives al segle XIX:

«Quan la ruptura de la primera Internacional els obrers catalans van decantar-se cap a la interpretació bakunista de la lluita obrera. Des de llavors, els sindicats o han estat francament anarquistes, com darrerament, o s'han mogut dintre un societarisme apolític reclosos a la solució dels plets econòmics obrers, repudiant, inclús, tota eficàcia idealista obrera, igual que un tradesunionisme de fa trenta anys. Tan els uns com els altres coincidien en una conclusió evident, bandejar dintre dels sindicats tota intervenció en el govern de la col·lectivitat; els uns ho defensaven en raons filosòfiques més menys complicades i clares i els altres en raons de tàctica.

Això ha fet aparèixer al nostre obrer com enemic de la política, i la realitat no ha estat pas aquesta. Nostre obrer com a ciutadà ha intervingut en les lluites polítiques tantes vegades com se li ha cridat l'atenció, i així el vell republicanisme molts cops el disciplinà i així el lerrouxisme li donà durant molt temps una idealitat democràtica aprofitada i escarnida pels capitosts.

[...]

I és què l'obrer de Catalunya ha encarregat al sindicat una missió econòmica pura i no ha volgut que la política s'hi barregés de cap de les maneres. Ell podia llui-

tar per a una democràcia cridanera que era, no una col·laboració de classes, sinó una desconexió, una ocultació de l'existència de classes, però el sindicat el volia exclusiu per a la lluita de classes, amb tota la seva puresa, sense barrejar-se ni poc ni molt amb llurs enemics, sense acceptar-ne ni el més petit pensament ni la més petita tàctica.

Ha fet del sindicat, el nostre obrer, un arma pura de guerra, d'una guerra aferrissada, constant, paroxística.— Aquest paroxisme ha donat per resultat que no hagi pogut crear un exèrcit regular, eficaç per a la victòria, sinó un sistema de guerrilles que es formen i es disolen amb gran facilitat però d'obra purament negativa.— Ha repudiat sempre tota iniciativa que pogués distreure el sindicat d'aquesta tàctica bèlica. [...]

Actuar en el nostre món obrer desconexent la seva psicologia particular, el seu tarannà, serà assegurar-se un fracàs cert, una eixorquia en l'obra; al capdevall de moltes jornades ens trobarem segurament els mateixos homes, més envellits, decepcionats, renegant per la desfeta, havent malhaurat un esforç gros. Cal acceptar el nostre obrer tal com és ara, potser amb el temps mudarà, i no distreure la nostra acció en empreses de fallida segura. Després de tot no sabem encara si és ell el que té raó.»⁹⁵

En el següent article afirmava els trets distintius de l'obrer català i situava la seva actuació dins el propi tarannà nacional:

«[...] L'obrer nostre ha aconseguit el que no aconseguí la intel·lectualitat burgesa ni la política burgesa nostra, malgrat llurs intents tantes voltes repetits i altres tantes fracassats, exercir una influència decisiva, una hegemonia, sobre la mentalitat peninsular. Cal confessar que la més gran força dominadora i creadora són els nostres obrers.

El socialisme, amb la seva Seu a Madrid, al encarar-se amb l'orgull i la mal·fiança catalana tenia que fracassar. Nostre obrer no en volia saber res, era fora del seu tarannà i era ademes la confessió d'una inferioritat que no volia admetre.

Tampoc volia comprendre'l. La concepció espanyola del socialisme no s'armonitzava amb la seva manera d'ésser. El socialisme d'Estat a ultrança, portant un fort regust centralitzador i burocràtic, no era per a ell.

[...] L'educació purament menestrala del nostre poble, per l'absència de l'aristocràcia que l'abandonà i l'oblidà en seguiment de la Cort, li feu veure el burocràta com un home que li complicava la vida inútilment i li costava quarts a més a més.

[...] I no és que creguem amb el tòpic del nostre individualisme. Pocs pobles senten l'instint d'associació tan arrelat com el nostre; aquí la gent funda societats per a tot, [...] Es que la nostra gent li plauen les coses vives, no

Juliol de 1927

Jaume Aiguader en una il·lustració publicada a *La Publicitat*.

AHCB

95 COT DE REDDIS. «L'obrer català i el Socialisme. I», *Justícia Social*, 16 de gener de 1926, p. 1.

la fredor i la pedanteria del buròcrata, aquesta sensació de inexorabilitat i de misteri amb que es rodeja el buròcrata com complint fins superiors i fora de l'abast dels demés mortals, aquesta concepció matemàtica del món tantes vegades enganyada pel fet biològic.

L'uniformisme i el centralisme del socialista madrieny li era per complert estrany; li parlava un altre llenguatge que tampoc podia ni volia entendre. L'èxit del bakunisme el degué a la doctrina federal que defensava.»⁹⁶

En aquella sèrie d'articles, també qüestionava el moviment àcrata català:

«Per la "Unió Socialista de Catalunya" la formació d'un partit té menys importància que ésser lleial a la seva finalitat. I la seva finalitat és que la força obrera tingui una eficàcia.

El gran pecat dels homes que fins avui han dirigit la vida sindical, ha estat fer-la ineficaç. La grossa empena de nostres obrers, la seva austeritat, les seves iniciatives —algunes d'elles d'un valor universal com el sindicat únic—, s'ha malgastat en assaigs estridents i d'una eixorquia immediata; tot és malhaurança en quatre floretes líric-filosòfiques i en una pretesa rebeldia que arribava fins el motí més o menys sagnant, però d'allí no passava, o en actuacions tèrboles i inhumanes que la feien repugnant.

L'empelt anarquista mal paït, ha fet creure als nostres medis obrers les maravelles de la Revolució a ultrança. La Revolució a la manera que ha estat predicada per la majoria de llibertaris i, sobretot, pels més militants entre els obrers, era una panacea per a curar-ho tot, era la Providència, el Messies, quina vinguda rentava de tots els pecats a la Humanitat.

La Revolució és la cosa més còmoda, segons els nostres àcrates; fer-la i a l'endemà o al cap de la setmana, tot el més tard, el món seria capgirat el mateix que una mitja.

[...]

Aquesta dèria revolucionària ha fet que tots els pen-

saments del nostre món obrer s'emmenessin cap a l'èpica de la revolució, cap a la revolució entesa com un acte heroic, avalada pel romanticisme que l'educació guerrera i cavalleresca ha deixat en el món. Una educació de violència era la que es donava als nostres treballadors i aquesta educació privava, per materialista i destorbadora, tota obra constructiva. El concepte de consciència i de dignitat que la revolta obrera porta en l'entranya, era interpretada amb la mentalitat d'un branda i acabà per baixar del cor i del cervell als orgues sexuals.

Nostre socialisme sense destruir el concepte revolucionari, car és una realitat, cal que eduqui als nostres obrers. És precís que els ensenyi que l'acte violent és el menys eficaç i el més fàcil i el menys heroic de la revolució, que té d'ésser precedida per un treball preparatori per a fer-la inevitable i fatal i viable quan hagi vençut. No és l'acte material revolucionari el que demana més consciència i més braó sinó la post revolució i la prerevolució. Si no troba orgues ben preparats per a encarregar-se d'organitzar el poder que li ha caigut a les mans, tota la violència d'un moment, tota la heroicitat d'unes hores o d'uns dies, no serà altra cosa que un motí sens influència en el progrés humà, un acte eixorc i inútil.»⁹⁷

Mentrestant, al costat i simultàniament a la seva tasca com a escriptor i teòric, continuava la seva feina de conspirador. En una nova via de decisions des de l'interior Jaume Aiguader es va afegir a diverses iniciatives de convergència de forces per lluitar contra la Dictadura. El 1928, per tal de col·laborar amb el moviment dissenyat pel conservador monàrquic dissident José Sánchez Guerra:

«Companys formó en junio un Comité Revolucionario de Cataluña con sede en Barcelona, en el que participaron algunos sectores republicanos y obreros no integrados necesariamente en la Alianza Republicana: cenetistas, socialistas, comunistas, republicanos radicales y catalanistas como Jaume Aiguader, delegado

96 COT DE REDDIS. «L'obrer català i el Socialisme. II», *Justícia Social*, 30 de gener de 1926, p. 1-2.

97 COT DE REDDIS. «L'obrer català i el Socialisme. III», *Justícia Social*, 6 de febrer de 1926, p. 1-2.

de Macià en Catalunya y animador de un Comité d'Esquerres constituido desde el año anterior por federales, radicales, socialistas catalanes, masones, sindicalistas y separatistas.»⁹⁸

Eren membres d'aquest Comitè: Joan Lluhi (L'Opi-nió), Lluís Companys, Eladi Gardó (PRR), Rafael Campalans (USC) Desideri Trilles i J. Murtra (UGT), Tomàs Tussó (Federació Comunista Catalano-Balear), Jaume Aiguader (EC) i Pere Massoni (CNT).

També fracassaria, com en moviments anteriors, el complot Sánchez Guerra, que es va dur a terme el gener de 1929. Cal tenir present que aquell era un complot que no acabava d'ajustar-se gaire als plantejaments d'Aiguader i els seus, entre d'altres raons per les característiques de qui s'havia de posar al davant. Per altra banda, era un moviment conspiratiu amb formes de cop d'Estat, per tant seguint la línia del cop de Primo de Rivera, si bé en aquest cas la decisió era fer fora tant el dictador com el monarca i que, posteriorment, els espanyols en plebiscit decidissin sobre la forma de l'Estat: Monarquia o República. Per acabar de veure les febleses del moviment, estava centrat només en una de les armes de l'exèrcit, els artillers, que patien la repressió que havia desfermat Primo de Rivera arran de la Sanjuanada, un altre aixecament frustrat contra el dictador el 24 de juny de 1926, que es va produir arran d'un conflicte del dictador amb l'Arma d'Artilleria, a causa d'una nova llei reguladora dels ascensos.

Tal com estava previst el cop, la direcció política restaria en mans de Sánchez Guerra, mentre la direcció militar requeia en el general Alberto Castro Girona, a València, a qui s'havia d'unir bona part de l'artilleria, l'aviació i generals com Miguel Cabanellas a Madrid, Eduardo López Ochoa a Barcelona, o Gonzalo Queipo de Llano a Múrcia.

El cop va fracassar. A Barcelona:

«A la hora de la verdad, la coordinación fue prácticamente nula entre una CNT aún convaleciente (la huel-

ga general sólo se proclamó en algunas fábricas el día 29, y prácticamente cesó al día siguiente) y unos militares escasamente motivados para apoyar en la calle un levantamiento anarcosindicalista de consecuencias imprevisibles. Ni Companys ni López de Ochoa lograron convencer a la guarnición para un alzamiento. Con todo, Companys, Aiguader, Lluhi, Ernest Ventós, Tussó, los hermanos José y Ángel Samblancat y otros implicados esperaron durante toda la noche del día 31 de enero a que los militares conjurados en el Cuartel de Atarazanas, encabezados por los capitanes Reinlein, Pérez Farrás, Jiménez, Eduardo Medrano y Pérez Salas, saliesen a la calle para ocupar la Capitanía General con fuerzas del 3er Regimiento de Artillería, de acuerdo con lo prometido al Comité Revolucionario barcelonés.»⁹⁹

Joan Casanelles a les seves memòries descrivia els fets tal com els visqueren una part dels implicats:

«A l'entorn de l'una de la matinada, Joan Lluhi arribava a l'Ateneu trist i decebut, i ens contà què succeí: "El pla era el següent. A mitjanit s'havia d'entrar a la caserna de les Drassanes; els artillers hi estaven complicats. Entraren primer, a les deu de la nit, el doctor Aiguader i Roger, delegats dels elements civils. Els militars compromesos havien de facilitar armes als civils, i sortir després conjuntament amb ells al carrer per tal d'apoderar-se de la ciutat. Si els llums de la caserna estaven encesos, seria el senyal que tot marxava bé, i que els militars traurien les forces al carrer. Si no hi havia cap llum, significava que el moviment havia fracassat o s'havia ajornat. A les onze de la nit, els llums continuaven apagats. Els amics Aiguader i Roger eren dins la caserna i no sortien. Només sabíem que el capità de guàrdia s'anomenava Reilén i que formava part del complot. Inquiets per la seva sort, Companys es dirigí valentament a la Porta de Santa Madrona de la caserna i cridà el capità Reilén. No li contestaren. Ell, però, insistí fins aconseguir que vingués un sergent, a qui demanà pel capità. No obtingué resposta satisfactòria i picà violentament a la porta tot cridant: «Sóc Llu-

98 Eduardo GONZÁLEZ. *Op. cit.*, p. 477.

99 Eduardo GONZÁLEZ. *Op. cit.*, p. 486-487.

is Companys, diputat a Corts per Sabadell, i vinc a requerir-vos, a vosaltres els militars, perquè compliu el vostre compromís».»¹⁰⁰

Casanelles, en comentar els assidus a la presó Model, ens deixà un retrat de Jaume Aiguader:

*«Aiguader sempre tenia preparat un maletí per endur-se a la presó, a fi que quan el detinguessin, a altes hores de la matinada, no hagués de córrer a buscar les coses essencials. Jo estimava molt en Jaume Aiguader, malgrat que no estiguéssim massa d'acord en els nostres punts de vista polítics. La manca de facilitat de paraula minvava les seves grans qualitats: idealista, lluitador infatigable, extremadament bondadós i home molt cultivat. Havia publicat diferents llibres i era el director d'una editorial catalana especialitzada en monografies mèdiques. Malgrat que era un bon metge, dedicava la major part del temps a visitar gratuïtament la gent humil, els sindicalistes i nacionalistes mancats de recursos.»*¹⁰¹

En aquells anys Jaume Aiguader ja tenia clares quines eren les persones, les sigles i ideologies en què podia confiar. Mentre el regionalistes feien la viu-viu amb la Dictadura i els socialistes i ugetistes s'incorporaven als comitès paritaris dissenyats pel Directori per «solucionar» els conflictes entre obrers i patrons, Aiguader reafirmava la seva vinculació antiga amb els membres de la CNT i una de nova amb els sectors més catalanistes:

*«Según recuerda Macià, "Ja saben qu'els únics elements civils que complesin la seva paraula i estaven disposats a prendre les armes en quant es sublevessin els militars o abans si els s'hi entregaven fosen els obrers i els separatistes. Uns mil homes aguantaven fins l'últim moment, fins qu'els militars es van negar a sublevar-se i es negasen a donar-los les armes",»*¹⁰²

100 Joan Casanelles i Ibarz (1904-1986) *Memòries i biografia*, p. 55.

101 *Ibidem*, p. 97.

102 Eduardo GONZÁLEZ. *Op. cit.*, p. 487.

En la mateixa línia de pensament que Macià:

*«Aiguader comprendia que la CNT era la gran fuerza subversiva de Cataluña, y calculaba que su apoliticismo y sus querellas entre anarquistas puros y anarcosindicalistas permitirían a EC orientar a la clase obrera catalana hacia la consecución de la independencia. Además, para los macianistas, la CNT era el trampolín ideal para superar la estrategia política estrictamente catalana e integrarse en un proyecto revolucionario de alcance estatal.»*¹⁰³

El 8 de maig de 1930, Ferran Soldevila parlava de l'activitat febril de Jaume Aiguader en aquells moments, i ho feia malgrat fer referència a les dues darreres detencions. Segons explicà, durant el temps que romangué a la presó, sis mesos i deu dies, el descans físic no anà acompanyat del descans intel·lectual. Així, mentre hi era tancat, es mantenia la publicació de les *Monografies Mèdiques*, al *Butlletí del Sindicat de Metges* va aparèixer el seu treball «El problema de les barraques i els rellogats» i a *La Publicitat*, de tant en tant, es publicaven articles amb el pseudònim de «Jordi Amer». Feia esment de la seva permanència a la presó entre l'11 de novembre de 1926 i el 20 de maig de 1927 que va ser posat en llibertat.¹⁰⁴

Jaume Aiguader trobava un altre punt de suport de la seva activitat en el, fins aleshores, arraconat món femení. Amb la Gran Guerra, les dones havien substituït els homes que lluitaven als fronts. Acabada la guerra, aquelles dones no podien tornar mansament a la situació anterior. Així Aiguader escrivia a *Mirador*:

«La intervenció femenina a les eleccions angleses ha contradit les previsions i temors de l'esquerrisme de trenta anys enrera. Esperits tímids creien aleshores que el vot femení eren sufragis que s'emportarien en llur majoria les dretes.

No ha estat així. Possiblement en aquells moments aquell temor era fundat, però les coses s'han descab-

103 *Ibidem*, p. 404.

104 ANC-Fons Jaume Aiguader 07.

dellat en el temps actuals amb una velocitat no sospitada. Cada injecció de joventut dona un to nou al món i aquesta injecció és constant i la seva acció immediata.

La dona des de la guerra ençà té una influència efectiva, evident, en l'activitat econòmica col·lectiva. La guerra li féu abandonar la llar per a substituir a l'home que es batia a les trinxeres i ja no hi ha retornat. Ensems la casa, aquella casa que era el seu reialme i la seva esclavitud, va desaparèixer; no solament en l'aspecte moral, sinó material, perquè la manca d'espai l'ha enxiquida, l'ha reduït a la mínima expressió. La dona col·labora avui en la producció amb la mateixa intensitat que l'home i no serem nosaltres qui ens en planyem per quan la riquesa del món s'ha enriquit d'altres tants braços, dels quals les necessitats de la civilització no en podia prescindir.

La defensa de la seva intervenció política ja no té avui un aspecte sentimental pur com abans de la guerra. És una aberració de la democràcia bandejar-ne més de la meitat d'éssers humans amb una excusa sexual; però a la injustícia d'ahir, avui afegim el fet d'una tirania vexatòria i un abús de confiança delictuós. Si reclamem de les dones una activitat econòmica, no té raó negar-les-hi el dret de dirigir i controlar l'administració pública.

[...]

No crec que el món hi perdi res amb l'entrada de les dones a col·laborar en la seva direcció; i precisament cal reclamar-li que actuï, no com un altre home i amb mentalitat de mascle, sinó amb mentalitat perfectament femenina.»¹⁰⁵

La importància de Jaume Aiguader en aquest període era remarcable. Tal com indica Miquel Guinart:

«Jaume Aiguader devia ésser l'únic dels nostres polítics que en aquell període es cartejava amb Francesc Macià, que residia a Bèlgica. A Sant Andreu la conversa amb Aiguader fou llarga i cordial. En resum, però, es tractava de llegir-nos algun paràgraf de la darrera carta que ell, l'Aiguader, havia rebut de l'Avi. Deia: "Sí cre-

ieu que el «clima» s'ha normalitzat, digueu-m'ho, que vindré de seguida, però al mateix temps convindria que trobéssiu un lloc on des d'ara coincidissin a assistir-hi alguns amics idonis a les nostres idees".»¹⁰⁶

Miquel Guinart li va oferir el Casal Català Martinenc, aleshores, a començaments de 1930, al carrer del Dos de Maig, al Camp de l'Arpa, a Barcelona.

4.1. Monografies Mèdiques i la col·lecció «La Sageta»

El 1926, al costat de la seva incessant activitat com a lluitador polític, tenien lloc dos fets significatius, complementaris de la seva feixuga tasca d'agitador i conspirador, però també de científic, higienista i metge que veia i volia la professió com un servei als demés.

Per una banda, l'11 d'octubre ingressava a la maçoneria, a la Lògia «Justícia», número 9, Grau 18 i amb el simbòlic «Graccus».¹⁰⁷ Per valorar l'elecció del nom val a dir que aquest va ser el pseudònim que va adoptar en el seu moment François-Noël Babeuf, teòric i activista de la Revolució Francesa, que des de les pàgines del diari fundat per ell mateix, *Le Tribun du Peuple*, defensava un ideari comunista igualitari, i combatia Maximilien de Robespierre per conservador.

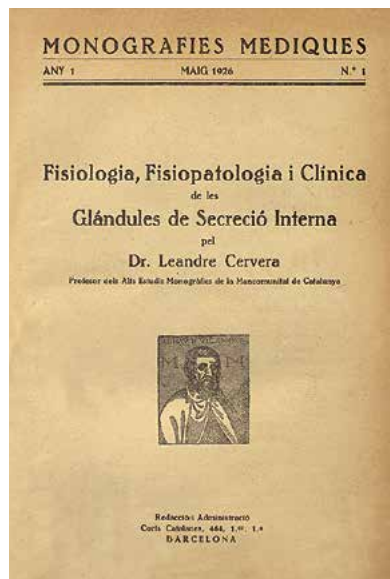
Per veure la càrrega que hi havia al darrere d'aquella elecció de simbòlic, el maig de 1930, apareixia al número 1 de la revista *Mañana* una col·laboració de Jaume Aiguader que duia per títol: «Al margen de "Grachus Babeuf"». Al costat d'Aiguader, en aquell número, participaren també Diego Abad de Santillan («El ideal y la metodología anarquista»), Ángel Pestaña («Salario mínimo») i es reproduïa un article de Fernando Tarrida del Mármol («Problemas transcendentales»), entre d'altres.¹⁰⁸

106 Miquel GUINART. *Memòries d'un militant catalanista*, p. 45-46.

107 Expedient de responsabilitats polítiques 166. Informes de Servicio de Información e Investigación (FET y de las JONS) i Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos.

108 Informació obtinguda a ANC-Fons Jaume Aiguader 03

105 Jaume AIGUADER. «La intervenció femenina», *Mirador*, 27 de juny de 1929, p. 3.

1926

Fisiologia, Fisiopatologia i Clínica de les glàndules de secreció interna,
de Leandre Cervera.

Els més de cent números publicats de la col·lecció «Monografies Mèdiques», editada per Jaume Aiguader, marcaren una fita en la literatura científica de qualitat en llengua catalana.
BC

Aquell mateix any creava la col·lecció *Monografies Mèdiques* de la qual es publicarien 104 números fins el gener de 1937, —dins l'editorial Arnau de Vilanova impulsada per ell mateix anys abans— i impresa a la Impremta Cosmos, del seu amic i company de lluites Martí Barrera.

Per tal de dur endavant el projecte de *Monografies Mèdiques* el 10 de gener de 1927 hagué menester de signar un contracte amb el segon marit de la seva mare, Rosa Miró, vídua des del 1918. Establia el contracte entre Jaume Aiguader i Paulí Geli, que el segon col·laboraria econòmicament en la publicació. A Aiguader li quedava un sou de 500 pessetes al mes i es feia càrrec de la direcció científica i tècnica, Geli duria l'administració, i la marxa comercial del negoci a parts iguals, s'entén beneficis i ocasionals pèrdues. No s'indicava capital aportat, però en veure les condicions de repartiment de beneficis, es parlava de repartiment per sota d'un 12% de la inversió feta o 20.000 pessetes, llindar a partir del qual no es repartirien beneficis a Jaume Aiguader, sinó que se li augmentaria el sou.¹⁰⁹

A l'editorial de *La Nau* del 6 d'octubre de 1929, Antoni Rovira i Virgili es referia encomiàsticament tant a l'obra, com al seu fautor:

«Heu-vos ací un exemple que ens mostra la part cabdal que la voluntat té en la realització de les empreses humanes. Seria un greu i profund error el subvalorar la influència del factor humà, de la voluntat dels homes, tant en els esdeveniments de la història com en els fets de la vida quotidiana.

[...]

Jaume Aiguader ha vençut les dificultats perquè té el necessari tremp de caràcter. Una de les millors condicions del seu caràcter és el posseir un optimisme actiu. Puig i Ferrer, amic íntim d'Aiguader des de l'adolescència, ha pogut caracteritzar-lo dient que sempre l'ha vist content i somrient. El constant somriure del doctor Aiguader és el senyal de la seva confiança. Però ell no es limita a confiar: treballa. Així es fa digne de l'èxit. I l'èxit ha vingut a coronar la publicació de les seves Monografies.

L'home i l'obra es compenetren en aquest cas, com en els casos anàlegs. Aiguader, home d'idees socialistes, lliurepensador i independent, amic de tots els qui pateixen i daleixen, té tanmateix la general confiança i el sincer afecte de la classe mèdica, i els periòdics catalans, fins els de més accentuada significació confessional i dretista, han escrit en termes plens de simpatia l'elogi de les Monografies Mèdiques i del seu director.»¹¹⁰

El mateix 1927 col·laborava en la constitució de l'Ateneu Polytechnicum, a la ciutat de Barcelona, entitat de la qual seria president en diverses ocasions.

109 ANC-Fons Jaume Aiguader O1 -1

110 «Editorial. Un home i una obra», *La Nau*, 6 de setembre de 1929, p. 1.

El 1928 veia la llum un altre dels seus projectes, la col·lecció «La Sageta». Amb motiu de la publicació del primer número, el 5 de juliol de 1928 el periodista Armand Obiols recollia en una entrevista a *La Publicitat* els motius que havien impulsat Aiguader a dur endavant el projecte:

«—Volia fer —ens diu— una col·lecció de fascicles populars d'assaigs. Jo crec que el que ha de salvar el nostre Renaixement és el nostre poble. Sense la col·laboració intensa del poble podem arribar a tenir una literatura brillant, una poesia magnífica, però, fet i fet, ineficaç. No estem, innegablement, en la situació més adequada perquè ens escaigui el luxe d'una literatura inútil. La nostra literatura ha d'agitar problemes, ha d'ésser una literatura tota resolta en acció i en influència. Sempre serem a temps, després, de fer una literatura al marge de tot.

—Així la vostra col·lecció...

—La col·lecció “La Sageta” havia d'ésser una col·lecció de fascicles a preus estrictament populars. Aquests fascicles havien de parlar al nostre poble de totes aquelles coses que són estrictament seves. Havien de parlar-li dels seus dolors, dels seus afanys, de les seves angoixes, de les seves aspiracions. Tot això, naturalment, calia que fos sistematitzat, estudiat i raonat d'una manera científica. En el fons, el que jo volia fer era localitzar tots aquells problemes que avui torturen les zones populars de tot el món.»¹¹¹

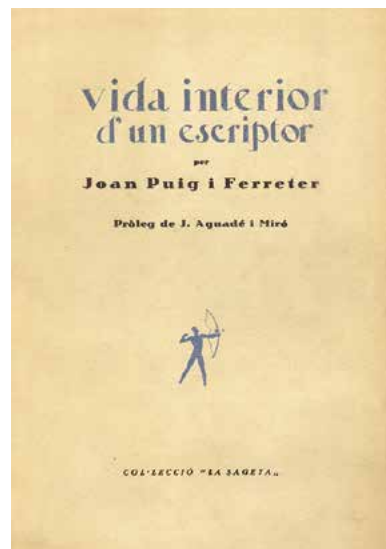
4.2. La tasca com a escriptor

Cal destacar que el gruix de l'obra de Jaume Aiguader en format llibre abasta uns pocs anys de la seva vida pública, i que habitualment són llibres de confecció ràpida, amb l'excepció de la biografia *Miquel Servet*, que va iniciar el 1934 i no enlllestí fins el 1942, ja a l'exili. De fet, el llibre es va publicar postumament.

Tot i que la seva obra publicada forma un conjunt coherent, els llibres gi- ren al voltant de dos grans blocs complementaris: la medicina i la política.

És obvi que, ja de ben jove, la medicina era entesa per Aiguader com una part de la tasca social a la que com a polític calia dedicar-se, ja que la malaltia, en una gran part, i més en aquells moments, tenia relació directa amb les condicions físiques en les que es veia obligat a sobreviure el proletari- at, i, en general, les poblacions populars de les viles i ciutats catalanes.

Per veure com de vinculades estaven ambdós vessants en el pensament d'Aiguader, cal fer notar que el seu primer llibre va ser un que, curiosament, no duia el seu nom. A *Ateneu Enciclopèdic Popular: Nova tasca de l'ateneu. Cultura professional: Problema de l'habitació obrera sana i a bon*

1928

Vida interior d'un escriptor,
del seu amic de joventut,
Joan Puig i Ferrer,
fou el primer títol
editat i prologat per Jaume Aiguader
a la col·lecció «La Sageta».
BC

¹¹¹ «Informacions de “La Publicitat”. La col·lecció “La Sageta”», *La Publicitat*, 5 de juliol de 1928, p. 1.

1929

Cartell de propaganda, de petit format, de *La lleialtat a l'època*,
el primer dels llibres de Jaume Aiguader publicats a la col·lecció «La Sageta»,
de la qual n'era el propi editor.

UB-BPR

JAUME AIGUADER, diu:

El saber serà un tresor,...

El lleure en els ambiciosos pot millorar la seva condició social i entrar per aquesta porta en les professions liberals.

Una circular de l'**Ateneu Enciclopèdic Popular**, ens assabenta de la creació d'una secció d'**Estudis Universitaris...**

Cal preveure que un dia les portes de l'UNIVERSITAT s'obriran al capaltard PER ALS OBRERS.

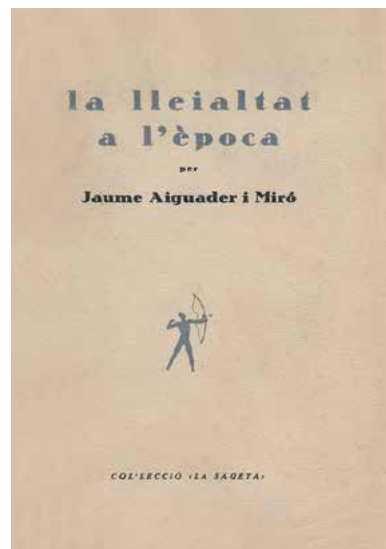
Del seu llibre "La lleialtat a l'època"

preu: Intel·ligència d'associacions de cultura popular; a càrrec de Jaume Aiguader i Miró, president entrant. Curs 1921-1922, el que en teoria havia de ser únicament la intervenció a la jornada inaugural del curs del president entrant esdevenia una obra completa dividida en tres grans apartats.

El 1929 publicava *La lleialtat a l'època*, que recopilava quatre conferències, i unes línies introductòries justificatives en bona mesura de l'obra. Les conferències recollides al llibre havien estat dictades al llarg d'aquell any en diversos indrets de la geografia catalana. La primera, «El sentit esportiu de la cultura», al local de El Centaure de Sitges, el 7 d'abril; la segona, «Els problemes morals que planteja el maquinisme» era anterior atès que ja havia estat donada el 14 de març al Círcol Republicà Federal de Sabadell, i era probablement la que tenia més relació amb el seu interès en les classes treballadores i l'afectació a la seva salut física i psíquica del «progrés» del capitalisme. La tercera de les conferències recollides, «El ritme de treball», ell mateix la relaciona amb la conferència anterior. Entre una i altra havien passat pràcticament sis mesos, ja que aquesta havia estat pronunciada a l'Ateneu Polytechnicum el 6 de setembre, però com deia Aiguader, «*aleshores no esgotàrem el temps*». Finalitzava el llibre amb el que, realment, era el leit motiv, reproduint la conferència del 28 d'abril al Teatre Retir de Terrassa, a iniciativa de la Mutualitat Cultural, amb el títol «La moral de la cultura».

Cal, per entendre el discurs general, tornar breument al discurs inaugural del 1921 a l'Ateneu Enciclopèdic Popular. Quan parlava de la tasca que correspondria en el futur a l'Ateneu i altres centres de sociabilitat obrera, feia esment de la possessió, per part del proletari, d'un nou bé, el temps. El triomf de la vaga de la Canadenca el 1919 havia donat com a fruit la jornada de vuit hores, i ara hi havia un capital de temps sobrer que el treballador podia invertir al seu antull. La proposta d'Aiguader era clara, dur les classes populars als ateneus i centres recreatius i culturals, per afermar l'esperit de l'home, descuidat fins aleshores per la idolatria del maquinisme. Si l'home havia estat posat al servei de la màquina, com indicava en conferències prèvies, aleshores era el moment de recuperar la seva ànima humana alienada pel treball idiotitzant de les noves tècniques de producció industrial, pregonament el taylorisme:

«El fi moral de l'home, el fi personal de l'home, la creació que li assegura una persistència, avui hem de cercar-lo en el seu oci. En la fàbrica o en el taller crearà l'obra col·lectiva; en un anonimat, depressiu avui, vindicador demà, col·laborarà a eixamplar l'obra del Progrés i els beneficis que la Ciència cada dia ofereix a la Humanitat. Allí ens enriquirà a tots de nous gaudis i de noves facilitats en el viure. La seva obra ideal, però, la fidel a la seva personalitat, la que ens mostrarà amb tota esplendor, la trobarà en l'endegament del seu oci.»¹²

1929

La lleialtat a l'època.

FJI

La darrera conferència, tanmateix, era un cant a la força de l'individu amarat de pensament i coneixement, de cultura. Immers entre multituds que sovint no l'entenien, però indispensable per al canvi humà. Canvi, que, tot i el cant a les individualitats, només tindria sentit en tant el cos social com a conjunt estigués preparat per acollir-lo:

«Quan Gutenberg creà la impremta, els homes de veritat la necessitaven perquè volien el saber més a l'abast; per això no l'havien inventada abans.

No, no hi ha espontaneïtats. Quan els descobriments vénen a deshora, abans de temps, no troben caliu, ni el seu mateix autor sap adonar-se de la seva importància.»¹¹³

Aquell model de recopilació tindria continuació l'any següent amb l'obra, *Amb Catalunya i per Catalunya*, que tenia com a tret distintiu que dues de les tres conferències que la conformaven s'adreçaven especialment a la joventut. Eren «L'esport com a preparació moral de la joventut», dictada el 8 d'abril de 1930 al Centre Català de Sabadell; «Joventut obrera», feta a l'Agrupació Excursionista Júpiter de Barcelona, el 23 d'abril de 1930; i finalment «El nostre Primer de Maig», també donada a Barcelona, l'1 de maig de 1930, als locals de la Unió Ultramarina.

Si la primera obra portava com a ciment la idea de la cultura com a tret distintiu de l'època que l'havia tocat de viure, en aquest cas Aiguader reunia tres conferències que, sota aparences dissímils, volien portar el lector a una explicació de la cultura obrera del nostre país diferenciant-lo d'altres, especialment en aquest cas Rússia i la Revolució bolxevic, i com capir dins els rengles revolucionaris la joventut del país, aprofitant les seves energies, traient-la de l'hedonisme autocomplaent propi del capitalisme i les herències de la Revolució Francesa, per a la constitució d'un cos social fort. I sense oblidar, i això és bàsic, el manteniment de la llibertat:

«Vosaltres no sou els hereus dels jacobins de la Convenció, sou una altra llei i un altre sentit de la vida i del món.

Ells esmicolaren tot el cos social anterior per trobar-hi l'home i la seva llibertat, i vosaltres voleu reconstruir tot el cos social per donar a l'home tota la seva llibertat.

Tota la seva llibertat, teniu-ho ben entès, llibertat, que assegureu avui, precisament, en procediments contraris als del convencional francès, en l'associació, en la col·lectivitat.

I us dic que ho entengueu ben bé perquè raons de tàctica han fet que la primera revolució social vencedora, la russa, hagi negligit el problema de la llibertat humana. Però si aquestes raons, per les necessitats de l'hora, per lleis econòmiques i geogràfiques del país, dictaven unes normes, aquestes normes no són una servitud per a tots els altres pobles, ni per a tots els altres temps. La tàctica de la lluita no és un producte que pugui exportar-se; "cada terra fa sa guerra" diu assenyadament el nostre poble.»¹¹⁴

La primera de les obres que va néixer ad hoc va ser *Catalunya i la Revolució*, editada el 1931. La voluntat de l'autor era doble; tant explicar com havia viscut els esdeveniments que acabarien donant lloc a la proclamació de la Segona República, com explicar les característiques que al seu judici tenia el moviment revolucionari a Catalunya i el vincle amb els moviments revolucionaris espanyols. L'obra finia tot just uns dies abans de la victòria a les eleccions municipals, raó que permet explicar un post scriptum on feia referència a les noves circumstàncies, destacant que:

«Iniciem una Revolució, hem abatut l'enemic més vistent, però l'enemic més gros podria ésser que visqués dins de nosaltres mateixos. [...] [les pàgines precedents] ja no van contra la Monarquia derrotada, van contra les desferres de Monarquia soterrades en la consciència.»¹¹⁵

113 Ibídem, p. 121.

114 Jaume AIGUADER. *Amb Catalunya i per Catalunya*, p. 32-33.

115 Jaume AIGUADER. *Catalunya i la Revolució*, p. 157.

Cal valorar del llibre el caràcter descriptiu dels fets, que, tot just per ser fets en primera persona, pateixen de determinades mancances de visió de conjunt, però sobretot la triple consideració teòrica que traçava a la primera meitat del llibre. En primer lloc, perquè la col·laboració amb els revolucionaris espanyols, amb qui els catalans havien intervingut a la Revolució de Setembre de 1868 fins l'establiment de la Primera República, era a començaments del segle XX il·lusòria per manca de voluntat revolucionària real fora de Catalunya; en segon terme, com el predomini de la Lliga Regionalista, del catalanisme de dretes, quedava trencat amb la Dictadura de Primo de Rivera, i l'esquerrisme passava a ser hegemònic; i finalment com es trencaven les barreres que allunyaven l'obrerisme del catalanisme, gràcies a la col·laboració mútua en plataformes d'esquerres i en moviments insurreccionals en contra de la Dictadura. Aquesta unió de l'obrerisme i el catalanisme havia de configurar noves majories revolucionàries que posarien punt i final a la Dictadura, però sense retornar a un predomini polític del catalanisme conservador, que s'havia vinculat en bona mesura a la pròpia sort de la Dictadura, amb la qual havia col·laborat de manera més o menys explícita.

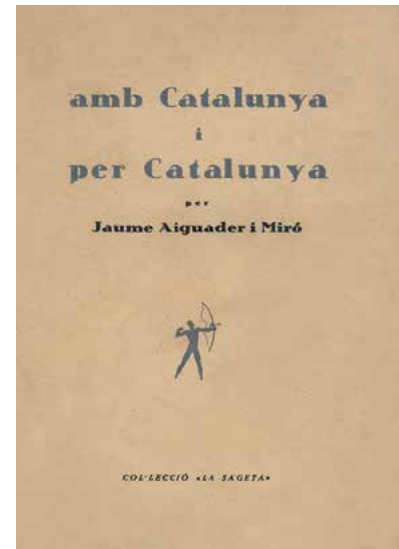
El 1932 Jaume Aiguader publicava *Elogi dels metges i la medicina*. En aquella obra feia un recorregut succint sobre els progressos de la medicina des dels temps de grecs i romans. Ara bé, allò que l'interessava anava molt més enllà d'una història corporativa, el que volia era destacar, no tant la terapèutica com la profilaxi; era de fet un retorn a les seves constants de defensor de la prevenció social de les malalties i l'allunyament dels treballadors d'aquells espais, usos i vicis que malmetien la seva dignitat d'ésser humà.

Per Aiguader la professió de metge era ben curiosa. El seu objectiu consistia a quedar-se sense feina:

«El metge és l'únic professional que s'esforça a anorrear la seva professió. Paradoxalment, el metge vol matar la Medicina.»¹¹⁶

Però obtenir aquell resultat, que el metge esdevingués superflu, depenia no només de la pròpia actuació del metge individual sobre el malalt concret:

«De molt temps ençà el metge va sofrint una profunda transformació: del lilit del malalt va desplaçant-se al lilit de la societat. Els seus estudis, en aprofundir-se, han accentuat la seva pietat i l'han generalitzada i des de l'individu han enfocat la seva actuació vers el cos social. L'experiència apresada prop del qui pateix l'eixampla en un bé per a tots perquè arriba un moment en què té la visió clara que qui està malalt no és l'home, sinó la Humanitat.»¹¹⁷

1930

Amb Catalunya i per Catalunya.

FJL

116 Jaume AIGUADER. *Elogi dels metges i de la medicina*, p. 178-179.

117 Ibidem, p. 169.

Barcelona, 4 de juliol de 1931

Jaume Aiguader signant exemplars del seu llibre *Catalunya i la Revolució*
a la Llibreria Catalònia.

GABRIEL CASAS / ANC

I acabava amb una cita:

*«Per a actuar amb eficàcia calia comprometre-us a tots: “la profilaxi particular és impotent; cal substituir-la o afegir-li la profilaxi social” diu MARFAN.»*¹¹⁸

Aquella profilaxi social no era quelcom del moment. Ja des del naixement el 15 de novembre de 1910 de l'Institut Mèdic-social de Catalunya, havia estat una lluita constant d'Aiguader i dels metges i professionals d'aquella associació. Però previ a la constitució de l'Institut, al llarg del segle XIX, i clarament des de Pere Felip Monlau i Pere Mata els anys 1840, individualment o de manera més o menys col·lectiva, la lluita per a la millora de les condicions sanitàries de les masses treballadores del Pla de Barcelona havia estat constant.

I entenia el nostre metge que, segons com, per dur endavant la seva tasca de millora de les condicions de vida dels treballadors, de les persones en general, la figura del metge compromès podia resultar antipàtica, una figura rondinaire, però en el fons, concloïa Aiguader:

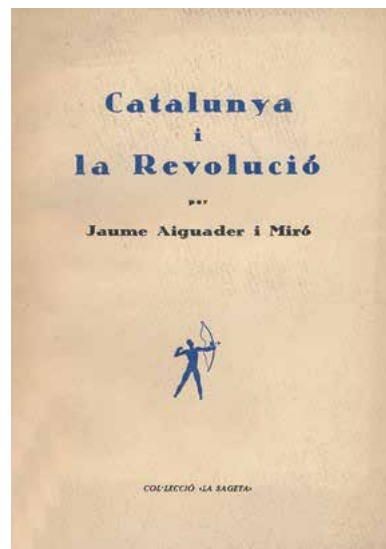
*«A més d'haver-vos fet sans us hem embellit. Aquest cos gentil i aquests colors sanitosos que ara gallegeu, i àdhuc les dones simulen amb productes industrials, ens ha costat molt convèncer-vos que eren Bellesa. Els vostres tècnics d'Estètica de tant en tant us entabanen; BOTICELLI fa modèliques les pre-tuberculosos, RUBENS les polisàrciques sobreixint-se de greix, el romanticisme us esgrogueix i us tuberculitza, PICASSO us atia vers l'acromegàlia. Són els metges qui us retornen a un sentit bell de la Naturalesa.»*¹¹⁹

4.3. Obrerisme, nació i llibertat

Encara que no sigui cronològicament, la primera aportació que ens acostava al pensament polític i doctrinal de Jaume Aiguader són les paraules recollides al pròleg de *Vida interior d'un escriptor* de Joan Puig i Ferrer, del 1928. la primera obra de la col·lecció «La Sageta», creada i impulsada per ell mateix.

Per a Aiguader hi havia una rasa que separava Catalunya, la Catalunya progressista cal dir, i que calia omplir o saltar:

«Nosaltres volíem fer uns fascicles populars d'assaigs. Creiem —i per tant no abandonem la nostra idea—, que cal lligar el poble al nostre renaixement cultural parlant-li dels seus dolors, de les seves angoixes, dels seus afanys

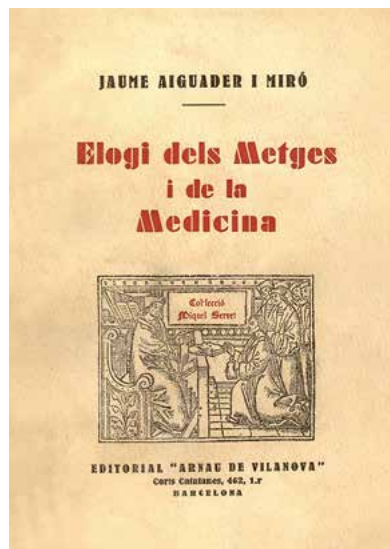
1931

Catalunya i la Revolució.

FJI

¹¹⁸ Ibidem, p. 170.

¹¹⁹ Ibidem, p. 176.

1932

Elogi dels metges i de la Medicina.

BC

transformats en idees, sistematitzats en una doctrina, estudiats i raonats científicament. El nostre poble reacciona fortament a totes les injustícies, porta dintre seu un desig de perfecció i ha sabut incorporar les seves misèries al corrent internacional de reforma. En la nostra tasca de reviscolament ètnic, en la labor de reviure moments d'esplendor i ufanía, gairebé sempre hem oblidat el poble en les seves trifulgues i, com era natural, aquest, que s'havia marcat un camí que en cap moment es creuava amb el nostre, ens marginava i desconeixia, igual que els nostres escriptors i apòstols el desconeixien i marginaven —quan no l'atacaven directament per trobar-se en les qüestions actuals a l'altra part de la barricada.»¹²⁰

Així, en paraules de tàctica política, calia fer un doble recorregut de dalt a baix i de baix a dalt, i perdonin la metàfora jerarquitzant poc del gust del nostre doctor, per establir els lligams entre el món de la nova cultura catalana que apuntava a un renaixement nacional, i incloure a les masses treballadores en aquest combat. I per això segon:

«Nosaltres volíem catalanitzar els problemes universals que avui adaleren l'estament popular, parlar-los dels temes que l'emocionen i el neguitejen, en la nostra llengua, perquè sabés que no era ni esquerpa ni enemiga als seus afanys.»¹²¹

Per tant, sense aquesta població treballadora, masses urbanes i camperols del nostre país, el renaixement nacional resultaria fallit; i el moviment per acostar ambdós grups havia de ser una acció mútua i simultània.

Ja anys enrere, el mateix Rovira i Virgili denunciava la complexa relació de l'obrerisme i els seus dirigents amb el fet català, amb el reconeixement implícit de la catalanitat de les masses treballadores i alhora l'arraconament de la llengua i la cultura del país en fer la seva propaganda impresa. El 26 de novembre de 1922, i en l'editorial que va titular, significativament, «La marca de l'esclau», afirmava:

«De la mateixa manera que havem de protestar contra els actes de desconsideració i d'ofensa a la llengua catalana que cometen els bisbes o els governadors, havem de protestar dels que cometen els sindicalistes. En aquests, el pecat és greu, perquè en cap estament està més justificat que en l'estament obrer l'ús de la llengua catalana. A Catalunya són els treballadors els menys aptes per expressar-se en una llengua exòtica, els que més dificultats tenen per a entendre-la bé. A això és degut que els oradors societaris catalans parlin quasi tots en català. En canvi, en les publicacions i en els documents de

120 Joan PUIG I FERRETER. *Vida interior d'un escriptor*, p. 7-8.

121 *Ibidem*, p. 8.

les associacions obreres, sobretot a Barcelona, s'usa el llenguatge castellà.»¹²²

Era per tant, la tasca que proposava Aiguader, quelcom de sentit comú, recollir en la cultura obrera el que ja era normal en la vida dels obrers a peu de carrer. I fer que els intel·lectuals, entre els quals el mateix Rovira i Virgili, no veiessin el poble obrer com quelcom d'aliè i sovint hostil a la causa catalana.

El segon gran cavall de batalla de Jaume Aiguader es batia en favor de la llibertat. El 26 d'octubre de 1928 apareixia publicat a *La Nau* un editorial signat per Rovira i Virgili que palesava aquest puntal del pensament d'Aiguader:

«En una recent conversa amb el nostre estimat amic Jaume Aguadé, coincidíem en la constatació que el llevat àcrata del proletariat català, després d'haver estat fortament nociu en alguns períodes del nostre moviment obrer, ha tingut en aquests últims temps una influència saludable en un aspecte determinat: la posició davant el bolxevisme. Els treballadors catalans no s'han deixat seduir per l'enlluernament del règim soviètic. I davant els arguments de caràcter pragmàtic, han sostingut els drets de l'idealisme. En el temps de l'agitació sindicalista catalana, el comunisme a la manera russa no va ésser mirat ací de gaire bon ull.

Creiem, com el doctor Aguadé, que la causa profunda d'aquesta resistència a l'atracció de Moscou cal cercar-la en el fons liberal de les doctrines àcrates. El mot "llibertari" expressa força bé aquest origen. L'anarquisme és un liberalisme sense contrapès, que té com a fonament filosòfic la creença —tan falsa!— de la bondat natural de l'home. Un anarquista autèntic és un optimista càndid, que dóna tota la culpa de les dolors i de les injustícies humanes a les institucions estatals, socials i econòmiques. Però les seves idees parteixen del principi liberal. Tot al revés de les idees comunistes que, com va demostrar Proudhon, parteixen del principi autoritari.

[...]

122 «La marca de l'esclau», *La Publicitat*, 26 de novembre de 1922, p. 1.

El principi liberal és el millor llevat ideològic, i el qui té pastada la seva ànima amb aquest llevat actiu, compta amb un element de redempció. El perill més gros no és en l'exageració d'un principi just, sinó en la contradicció d'aquest principi. Un liberal exagerat pot caure en greus errors deguts a l'exageració. Però el seu mal té remei, almenys en el camp de les idees. El mal que no té remei és el de l'antiliberal. Tot allò que porta un fons liberal, conserva, fins a través de les més condemnables desviacions, un element de salvació.»¹²³

Antoni Rovira i Virgili va acabar esdevenint un apologeta de Jaume Aiguader, com a «*síntesi més perfecta i més viva de l'ideal social i de l'ideal nacional*».¹²⁴ Arran de la publicació d'*Amb Catalunya i per Catalunya*, li dedicava aquestes ratlles,

«Aiguader i Miró, tot lliurat socialment a les generoses concepcions de la igualtat humana i de l'emancipació obrera, no oblida ni arrecona ni posa a segon terme la qüestió de Catalunya, que sent en la pròpia carn i en la pròpia sang. Ell ens dóna, en una de les seves conferències, una explicació exacta i sincera del seu sentiment catalanesc. "Heu-vos ací —diu— una explicació del nostre catalanisme: una font biològica de personalitat i de llibertat. I també una font de cultura original, un cervell i un cor col·lectiu que s'espremen per a trobar un pensament nou a cada conflicte humà i que amb la seva diversificació col·labora d'una manera activa a menar pel bon camí el destí de l'home."»¹²⁵

I la tercera gran pota del seu pensament havia de raure en la dignitat del treballador. De nou *La Nau* ressenyava una conferència dictada per Jaume Aiguader a l'Ateneum Polytechnicum el dia anterior.¹²⁶ Es feia

123 Antoni ROVIRA I VIRGILI. «Editorial. El fons liberal», *La Nau*, 26 d'octubre de 1928, p. 1.

124 Antoni ROVIRA I VIRGILI. «Editorial. Obrerisme i catalanitat», *La Nau*, 11 de juliol de 1930, p. 1.

125 Ibidem.

126 «El doctor Aiguader al Polytechnicum. El ritme del treball», *La Nau*, 7 d'octubre de 1929, p. 5.

Sabadell, març de 1929

Full volant de propaganda de la conferència «Problemes morals que planteja el maquinisme»
que Jaume Aiguader pronuncià al local de la Joventut Republicana Federal
del Círcol Republicà Federal.
ANC-FONS JAUME AIGUADER

Círcol Republicà Federal Joventut Republicana Federal

CURS DE 1929

VOLGUT CONSOCI: Ens plau de convidar-vos a la segona conferència d'aquest curs, que hem organitzat pel dijous, dia 14 del corrent, a les 10 de la vetlla, a càrrec del Dr. En **JAU-ME AGUADÉ MIRÓ**, el qual dissertarà sobre el tema:

Problemes morals que planteja el maquinisme

En la seguretat de veure'ns correspostos amb la vostra presència us dóna les gràcies en nom d'aquesta Joventut

JOAN BENITO
SECRETARI

Sabadell, març de 1929.

esment especial de la part que el conferenciant va donar als desgavells ocasionats amb la introducció de les màquines en la vida industrial i com al començament els obrers les veieren com les seves enemigues. Tot i així, el maquinisme va triomfar, i esdevingué un factor importantíssim de la civilització, i considerava que no s'havia de ser contrari a la màquina, sinó de posar aquesta al servei de l'ésser humà.

Cal entendre que el treball de l'obrer era encara, continuava la ressenya, una anella d'esclavatge, ja que el treball dels obrers era considerat per les classes privilegiades com una mostra d'inferioritat quan hauria de ser tot el contrari. Aquest absurd estat de coses no podien ser resoltes pel socialisme sol, ja que amb el socialisme quedaria igualment el problema del maquinisme com un competidor del treball purament humà. La solució havia de venir de l'agermanament del filòsof, el metge i l'enginyer.

Després d'explicar els aspectes negatius del treball amb la màquina, afirmava que el maquinisme s'havia d'humanitzar, ajustant-lo a les necessitats i condicionaments físics i psíquics del treballador. És arribat a aquest punt quan afirmava que solament el règim socialista podia arranjar aquestes greus qüestions, en donar al treball muscular la dignitat que requereix la seva importància en l'ordre social. Contràriament, el capitalisme era dissolvent i deprimia l'obra als ordres físic i moral.

Aquesta depressió ocasionada pel model de treball i explotació capitalista ja havia estat denunciada anteriorment, però ens permet cloure amb unes paraules fonamentals per entendre l'actuació política d'Aiguader. El 20 de desembre de 1928 va dictar una conferència a l'Associació Obrera de la Indústria Fabril i Tèxtil del Clot, amb el títol de «La fatiga en el treball». Després de refutar les teories tayloristes, la divisió a l'extrem de les tasques al llarg del procés productiu per assignar a cada treballador una tasca precisa i limitada del procés, afirmava:

«Per a Taylor, l'home és el motor i per tant l'intel·ligència li és sobrerera. A les grans fàbriques americanes —diu— hom prefereix un obrer idiota a un obrer intel·ligent, car aquells no renuncien a ésser una màquina més, mentre els intel·ligents, sí. La lluita per a la llibertat humana és absolutament necessària. Abandonar-la és una deserció.»¹²⁷

La Nau recollia amb bastant assiduitat les intervencions públiques de Jaume Aiguader, de manera que la seva presència al llarg de 1928 i fins 1930 fou força habitual. Cal dir que aquesta presència es pot dividir entre el recull de les seves intervencions públiques, i en les consideracions que sobre la figura d'Aiguader feia el director de la publicació, Antoni Rovira i Virgili.

1929

La fatiga obrera, una conferència de Jaume Aiguader pronunciada a l'Associació Obrera de la Indústria Fabril i Tèxtil de Barcelona i el seu radi, i en la Societat Esbarjo Ateneu de Mataró, que recull la seva preocupació per la salut laboral dels treballadors. BC

127 «La fatiga en el treball. El doctor Jaume Aguadé i Miró a l'Associació Obrera de la Indústria Fabril i Tèxtil», *La Nau*, 21 de desembre de 1928, p. 1.

Així, el 9 d'abril de 1929, *La Nau* recollia la conferència dictada per Aiguader a «El Centaure» de Sitges el 7 d'abril de 1929 sota el títol de «El sentit esportiu de la cultura», destacant-ne les següents paraules del nostre doctor:

«[...] l'esport i l'obrerisme socialista han evitat que la davallada moral de després de la guerra fos més grossa. Les guerres són una font d'immoralitat, un retorn a l'home instintiu primari de les caveres i despullen el cos social d'aquelles flors espirituals amb què la pau va enriquir-lo. Després de la guerra —sense un neutralitzador— persisteixen els odis; del camp de batalla, canviant de direcció, resten als carrers de la ciutat.

Sortosament —segueix Aguadé— els continuadors de la guerra han estat l'obrerisme i l'esportivisme. L'obrerisme emmenà l'impuls combatiu vers una eficàcia justiciera. L'esport fou, al seu torn, aglutinant de la joventut. Aquella fúria s'esbravà benèficament en un joc mancat d'un sentit econòmic i d'una transcendència immediata; cerca una estètica al desfici dinàmic i deturà la seva empena destructora; el seu marxisisme en minvà l'escometivitat.»¹²⁸

Ara bé, en aquesta conferència Aiguader volgué assenyalar que el domini de l'home sobre el món neixia del component espiritual de l'home.

«El veritable domini del món és d'essència espiritual. El gaudi del que ens envolta pertany només al que en sap o n'endevina el sentit. La grandesa del món és la que cadascú li dóna en interpretar-la. Per ell, la Terra i l'Univers són sentiment i pensament.

[...]

Aquesta sensació de poder, de dominació que l'esportiu cerca adelerat, només és possible amb la cultura. L'esperit d'aventura és més fort i més eficaç en els homes de ciència que en els homes, per exemple, d'esport. Davant l'esforç de l'astrònom que treballa damunt d'objectius a milions de quilòmetres, del bacteriòleg que cerca el misteri de la vida dels microbis impalpa-

bles, de l'enginyer, de l'aviador, icom esdevé migrada la gesta d'un Sigfrid en lluita amb els dracs terribles, els dracs que cada dia vencem!»¹²⁹

Però Aiguader també era present en premsa de caire local. *La Veu de Sant Martí* ressenyava el 13 d'agost de 1930 l'obra *Amb Catalunya i per Catalunya* i reproduïa alguns fragments.

«L'esperit del mestre es troba precisament en l'heretgia. L'ortodox no n'ha arplegat més que l'espectacle, la part vistent i que ell creu que és la que ha donat la victòria. No saben veure que la victòria del mestre estava en la seva posició heterodoxa i de malparlat contra els règims establerts. Per això, el més proper al mestre, el més lleial al mestre, és el qui renyeix amb ell, i n'engrpa l'esperit altiu i constructor.

[...]

Se us ha dit que el treballador no tenia pàtria; que totes són esquerpes per a ell; que totes li són enemics. Però el treballador té un esperit i dins del seu esperit viu la pàtria.

L'home viu per tota la terra —per bé que hi ha indrets on la vida humana no és possible—, però dintre de cada home hi ha un tros de la terra que l'havia vist néixer i on ha viscut.

[...]

La terra i l'aire que l'envolten han diferenciat el seu organisme, però més que tot, han diferenciat el seu esperit.»¹³⁰

Aquesta defensa de la pàtria del treballador i de l'heterodòxia i l'enfrontament a l'ordre establert com a via cap a la llibertat individual fou constant en el pensament d'Aiguader, de la mateixa manera que hi havia un pòsit d'espiritualitat. Però una espiritualitat, probablement lligada a la seva vinculació a la maçoneria, que no tenia gaire relació amb l'espiritualitat protocolitzada de les esglésies cristianes, especialment les catòliques.

129 Ibidem.

130 ANC-Fons Jaume Aiguader. «Llibres nous. "Amb Catalunya i per Catalunya", de Jaume Aiguader», *La Veu de Sant Martí*, 13 d'agost de 1930.

128 «El doctor J. Aguadé i Miró a "El Centaure", de Sitges. "El sentit esportiu de la cultura"», *La Nau*, 9 d'abril de 1929, p. 5.

Com a exemple, la crítica que Manuel de Montoliu dedicava a *La lleialtat* a l'època a les planes de *La Veu de Catalunya*:

«Jaume Aiguader és un dels moltíssims esperits enamorats del nostre temps, als quals sembla que el Saber, la Cultura, la Ciència —o com vulgueu anomenar-ho—, és una valor espiritual tan definitiva, tan absolutament perfecta que avui i en l'esdevenidor pot substituir sense inconvenient totes les altres valors espirituals que han regit fins ara la humanitat: la moral, la religió, la idea i el sentiment de Déu. Com s'esdevé tantes vegades en la ideologia de la incredulitat religiosa, el senyor Aiguader no s'adona que el sol fet de proposar un substitut abstracte i transcendental a la idea de Déu, és una confirmació de la necessitat absoluta d'aquesta idea que molts voldrien esborrar de l'esperit humà.

[...]

Per als pensadors com Jaume Aiguader, la Ciència, la Cultura, la Civilització contenen tots els remeis capaços de guarir-los de llurs propis mals. Parlant dels estralls del maquinisme, el nostre assagista s'oblida un moment de la seva fe absoluta en la Civilització.»¹³¹

El lector se n'adonarà en els fragments que hem reproduït fins aquí, que en cap cas Aiguader oblidava l'esperit humà. Però si hi havia cap dubte sobre la defensa de l'espiritualitat, dels fets intangibles que raïen dins l'home, idees abstractes que no podien ser quantificades però, sense les quals, la vida perdia una part important del seu valor, veiem què deia als assistents a la seva conferència sobre el tema «Joventut Obrera» a l'Agrupació Excursionista Júpiter:

«Raons de tàctica han fet que la primera revolució social vencedora, la russa, hagi negligit el problema de la llibertat humana. Però si aquestes raons, per les necessitats de l'hora, per lleis econòmiques i geogràfiques del país, dictaven unes normes, aquestes normes, no són una servitud per tots els altres pobles, ni per

tots els altres temps. La tàctica de la lluita no és un producte que pugui exportar-se; "cada terra fa sa guerra", diu assenyadament el nostre poble.

Si la Rússia ha negligit el problema de la llibertat humana, és per la constricció del moment, no perquè el problema de la llibertat humana no sigui la matriu més profunda i generosa del socialisme.

L'obrerisme i el socialisme, que és l'obrerisme sistematitzat en una doctrina, retornen a l'associació dels homes per a alliberar-los. I a l'associació, no per assolir una finalitat política, cultural o recreativa, sinó més que tot per a complir aquella funció de l'esperit humà que representa el treball i el sindicat és, no una arma de combat contra el patró, que és la seva significació actual, sinó el gran instrument social que controla i avala la producció, i en el qual es recolzarà tota l'economia social futura.»¹³²

I com que aquesta guerra catalana era original, calia recordar el pes de la pàtria i com aquesta havia d'omplir-se:

«Les pàtries han comès totes les indignitats que els han fet cometre els poderosos, que ensems vexaven el poble. Refeu vosaltres la pàtria sota la constel·lació de la vostra generositat. Injecteu-li el vostre esperit, però xopeu-vos bé del seu esperit. Quan sigueu ben fills d'aquesta terra i hàgiu ajudat que aquest esperit ben lliure segelli una originalitat, podreu entrar amb tots els honors a ésser ciutadans del món. Ésser ciutadà del món és una alta dignitat quan perfila un caràcter i una condició lliure i una deu de creació original i nova; és una humiliació quan la dilueix, quan s'emporta tota qualitat pròpia i ens transforma en domèstics dels alts senyors.»¹³³

En aquest text, encara no estava plenament perfilada la posició política de Jaume Aiguader, en els aspectes que fan referència al món del treball.

131 «Breviari crític. Jaume Aiguader Miró. "La lleialtat a l'època". (Col·leció "La Sageta")», *La Veu de Catalunya*, 11 de gener de 1930, p. 7.

132 «Agrupació Excursionista Júpiter. Conferència del doctor J. Aiguader i Miró sobre el tema "Joventut Obrera"», *La Nau*, 30 abril 1930, p. 5.

133 Jaume AIGUADER. *Amb Catalunya i per Catalunya*, p. 40-41.

A l'article «Davant d'una bella revista» de Joan Puig i Ferreter, aquest reproduïa un breu text d'Aiguader, que extreia de *Ginesta*, una publicació de l'època:

*«Joves, les idees que trobeu pel camí, controleu-les primer, féu-les passar pel sedàs del vostre cervell i del vostre cor. Si us priven l'audàcia, la generositat, l'alegria, llenceu-les ben lluny, no serveixen per a vosaltres ni per a ningú.»*¹³⁴

Incidint encara més en aquesta via d'obrerisme «liberal» el setmanari *Nosotros*,¹³⁵ hi incloïa el 21 d'agost de 1930 una entrevista a Jaume Aiguader, signada per Rafael Font i Farran, dins el que sembla una sèrie titulada «Figuras Catalanas». Preguntat sobre quina opinió tenia del moviment proletari de Catalunya, Aiguader afirmava:

«Excelente. El obrerismo catalán, a medida que aumenta cada día más en cantidad, va dándose cuenta también de los errores y las equivocaciones que han venido entorpeciendo su larga y fecunda actuación.

En el curso de estos últimos tiempos, sobre todo, han ido rectificando sus concepciones en aquellos puntos flacos, en aquellas tácticas y procedimientos que lo han llevado más de una vez al fracaso doloroso.

Por ejemplo: el apoliticismo de la clase obrera, como tal —dogma de fe en otros tiempos—, hoy no satisface ya en lo más mínimo a las nuevas promociones proletarias más de acuerdo con las realidades y el sentido de esta hora social.

134 Joan PUIG I FERRETER. «Davant d'una bella revista», *La Publicitat*, 2 de febrer de 1929, p. 1.

135 *Nosotros* aparegué per primer cop l'1 de maig de 1930, impulsat per César Falcón en companyia d'Irene Lewy. Hi col·laborava Ramón J. Sender, entre molts altres. Aquest grup va originar un seminari polític en què s'analitzaven llibres d'autors soviètics, i editaven documents i fullets divulgatius. A partir del juliol de 1930, portava l'afegit «semanario político de izquierdas». Irene Lewy, que va passar a la història com Irene Falcón, va ser un personatge clau en el PCE durant la Guerra Civil i va exercir de consellera i mà dreta de la seva presidenta Dolores Ibárruri «La Pasionaria» a l'exili i fins la seva mort.

[...]

— *¿Tenéis confianza en una progresiva catalanización de nuestra masa obrera?*

— *Indudablemente. El proletariado catalán —que por una serie de circunstancias anecdóticas, hoy desaparecidas por completo— ha vivido un poco retraído ante el renacimiento nacional de Cataluña, va deponiendo rápidamente esta dolorosa actitud.*

En este sentido se está operando actualmente un amplio proceso de catalanización proletaria que empieza ya a dar sus frutos.

La juventud, naturalmente, es quien va a la avanzada de esta revolución del movimiento obrero en relación a Cataluña.

[...]

— *¿Y en cuanto a la eficacia del movimiento comunista en Cataluña?*

— *Precisamente nuestro país es de los más refractarios al comunismo soviético. El obrero catalán lleva encima una larga educación anarquista, que dentro de todo representa un culto ferviente a la libertad. Principio, como sabéis, opuesto totalmente a la concepción soviética rusa.»*¹³⁶

Aquest 1929 va esdevenir, de manera encara més palesa, el cap visible del grup «Amics de Macià» i continuava la seva, diríem que inesgotable, activitat pública: el 14 de març la Joventut Republicana Federal, Círcol Republicà Federal de Sabadell, anunciava la seva conferència «Problemes morals que planteja el maquinisme»; publicava «El cansament de l'obrer» a la *Revista de Catalunya*; el 6 d'octubre participava, a la 2a Festa del Llibre a Sitges, en un acte de propaganda cultural amb Joan Puig i Ferreter; i, com no, patia una nova detenció amb motiu de la visita d'Alfons XIII per inaugurar l'Exposició Internacional.

Per valorar el grau de recepció de l'obra i el pensament de Jaume Aiguader a la societat catalana del moment, el 8 d'octubre de 1929 a les planes de *La Publicitat* es feien diverses referències sobre la quarta diada del llibre. En una d'aquestes referències, el perio-

136 Rafael FONT I FARRAN. «Figuras catalanas. Jaume Aiguader i Miró», *Nosotros*, 21 d'agost de 1930, p. 9.

dista recollia, de fonts de la Llibreria Maragall, l'opinió sobre el gran increment de vendes, i com d'aquestes, el 80% dels llibres eren en català. En ordre de vendes: Cambó, Pla, Maragall, Àlbum Meravella, Rovira i Virgili, doctor Aiguader i llibres d'art.¹³⁷ Sens dubte es tractava de *La lleialtat a l'època*, publicat aquell mateix 1929.

L'any següent, el 1930, publicaria *Amb Catalunya i per Catalunya*. Aquesta obra, ja comentada, era el recull de tres conferències: «L'esport com a preparació moral de la joventut» havia estat organitzada pel periòdic esportiu *L'Espill* al Centre Català de Sabadell el 8 d'abril de 1930; «Joventut Obrera» la va donar a l'Agrupació Excursionista Júpiter de Barcelona el 23 d'abril de 1930; i finalment «El nostre Primer de Maig» es va fer l'1 de maig de 1930 a la Unió Ultramarina de Barcelona.

Segons els editors de l'obra estava en preparació i pròxim a la sortida «Panegíric dels metges i de la Medicina» dins la col·lecció Pere Mata, tot i que finalment l'obra duria el títol de *Elogi dels metges i la medicina*, i va aparèixer publicada el 1932.

Com que no tot podien ser afalacs, el 1930 (data aproximada) veia la llum un full volant amb un manifest contra republicans i sindicalistes. Situava en un mateix pla els dirigents republicans, Companys, Aiguader, Sunyol, Tussó, Lluhí i Casanovas, qualificats de polítics de tercera, al costat de sindicalistes que qualifica de «*bandidos*» a la relació dels quals inclou Peiró, Pestaña, Carbó, David Rey, Delaville, Barrera, Clara, Escrich i Dinarés. Sobre el plet Monarquia Repùblica manifestava que:

«*En la República sólo comerán los Marcelino Domingo, los Companys, los Ayguadés, los Azañas, los Indalecio Prieto [...]*»¹³⁸

137 ANC-Fons Jaume Aiguader 07

138 ANC-Fons Jaume Aiguader 05. «Pueblo de Barcelona», opuscle signat per «Un grupo de obreros en paro forzoso».

Barcelona, 25 de setembre de 1930

Jaume Aiguader visita Francesc Macià —amb la seva esposa Eugènia Lamarca i la seva filla petita Maria— a casa del seu gendre, el metge Antoni Peyrí —casat amb la seva filla gran Josefina— durant les poques jornades que el líder independentista català romangué al país després d'anys d'exili i abans de ser expulsat per les autoritats espanyoles.

MERLETTI / IIEFC

Crisi i caiguda de la Dictadura

5

La Dictadura de Primo de Rivera va acabar per perdre els suports que li havien permès fer-se amb el poder, i es veia, ja, que la Monarquia no sortiria indemne de la caiguda del dictador.

Quan aquest va abandonar el poder el gener de 1930, els moviments socials i polítics que havien hagut de romandre a l'ombra, van tornar amb tota la seva força, i ara sense la cotilla d'uns partits dinàstics que s'havien plegat covardament al dictador.

Els fracassos del 1929 de l'oposició no van desactivar la generació de propostes noves, totes en la línia de propiciar la caiguda del règim. En aquesta línia, l'anomenat Comitè Revolucionari Català, que funcionava des de 1927 compost per Estat Català, CNT, PRR, USC, PRC, federals i comunistes, es va reconstruir a començaments de 1930, però sense els radicals degut a la seva sospitosa actuació de l'any anterior durant el moviment Sánchez Guerra.

Ara els principals animadors del Comitè eren Companys i sobretot Aiguader, amb la doble militància a USC i a Estat Català a l'interior. Samblancat des de les planes de *El Diluvio* els definia així:

*«Aiguader, como Companys, ha resultado, además de un teórico formidable de la Revolución, un técnico incomparable de la misma, un estratega genial.»*¹³⁹

També Rovira i Virgili des de les pàgines de *La Nau*, caracteritzava Aiguader,

*«Ell sempre tenia alguna conspiració en marxa, i en parlava una mica vagament, però amb fe. De vegades l'empresonament de l'amic posava un llarg parèntesi a aquelles converses nostres. Al cap de setmanes o de mesos, Aiguader reapareixia, content i optimista, i ja tornava a conspirar, especialment entre els medis obrers, que coneix tant i estima tant.»*¹⁴⁰

¹³⁹ Citat per Josep Maria POBLET. *Op. cit.*, p. 175.

¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 173.

Berga, 13 d'abril de 1930

Full volant de propaganda de la conferència «Llibertat, igualtat i fraternitat»
que Jaume Aiguader pronuncià al local de l'Ateneu Bergadà.

ANC-FONS JAUME AIGUADER

Ateneu Bergadà

Cicle de conferències culturals, de civilitat i educació política

La segona de l'esmentat cicle tindrà lloc el pròxim diumenge dia 13 del
mes que som a les 3 de la tarde, també en el saló de festes de l'Ateneu.

La donarà el prestigiós metge català **Doctor Aiguader i Miró**
de la Lliga dels Drets de l'Home i el tema que descabdellarà serà

Llibertat, Igualtat i Fraternitat

La idealitat francament progressiva, humanitaria i cultural de l'erudit conferenciant cridarà fortament
l'atenció de l'auditori i serà norma fehacient de savies ensenyances.

La Comissió Organitzadora

L'ACTE SERÀ PÚBLIC

I per Eduardo González:

*«Aiguader concebía la revolución, no como un hecho brutal y milagroso de las fuerzas ocultas del espíritu en la línea del “providencialismo revolucionario” exhibido en algunos medios anarquistas, sindicalistas o republicanos, sino como un acto social constructivo y madurado, en que debía participar la CNT como gran fuerza transformadora de la vida social de Cataluña.»*¹⁴¹

A partir del gener d'aquell 1930 cal destacar, com ha apuntat Fermí Rubiralta:

*«[...] La recuperació del Principat com a escenari polític central fou visible també en el cas d'EC [Estat Català], on Jaume Aiguader, responsable màxim del directori de l'interior, assumí la reorganització dels escamots i intentà apropar-se a les forces de l'oposició fins a constituir un comitè revolucionari amb els líders principals de les organitzacions republicanes catalanes, tot aparcant definitivament el projecte aprovat a l'Assemblea de l'Havana de transformar-se en el Partit Separatista Revolucionari de Catalunya.»*¹⁴²

Al mateix temps, el separatisme es definia en dues tendències: Estat Català, dirigida per Aiguader a l'interior que col·laborava amb les forces revolucionàries d'àmbit estatal pel derrocament de la Dictadura; i Daniel Cardona i un nucli reduït de seguidors que optaven per una estratègia a la irlandesa defensant les bases ideològiques fundacionals d'Estat Català.

Aquesta divergència estratègica, però, no implicava desinterès vers la persecució de la qual els separatistes eren objecte. El 26 d'abril, Aiguader, i els ja alliberats activistes del Complot de Garraf, Marcel·lí Perelló i Miquel Badia, visitaren el president de la Diputació de Barcelona, Joan Maluquer, per demanar l'alliberament de Daniel Cardona, detingut a Figueres.¹⁴³

Simultàniament Aiguader participava de la premsa republicana socialista:

*«Rafael Campalans formà part del cos de redactors d'“Ideari”, revista de pensament polític, al costat de Jaume Aiguader, Leandre Cervera, Gaspar Duran, Josep Escarpanter, Francesc Muntanyà, Salvador Majó, M. Serra i Moret i Baptista Xuriguera. “Ideari” es definí com a portaveu d'una “esquerra republicana socialment democràtica, segons el magne programa de l'apòstol Pi i Margall”.»*¹⁴⁴

Tot i difícil de precisar, Aiguader, si més no el 1929, formava part d'Estat Català i alhora de la USC. Segons una notícia de *La Publicitat* de 1929:

*«Las prensa esquerrista de Catalunya orientada cap al socialisme ha establert un servei de premsa que serveix la Unió Socialista. Un d'aquests articles és El llibre socialista, del Dr. Aiguader i Miró, en el qual exposa una sèrie de suggestions per a donar vida al llibre doctrinal socialista “per a tenir una acció profunda i una llarga persistència. Cal que ens valguem de l'amic perennal dels homes: el llibre”.»*¹⁴⁵

Aquest fet fa que Balcells escrigués que:

*«És difícil saber si és correcte interpretar això com a signe que Aiguader mantenia encara a les darreries de 1929 la doble filiació, encara que la més important fos la d'Estat Català. En qualsevol cas, aquesta dada reforça la versió que al comitè revolucionari republicà de Barcelona encarregat de preparar l'avortat pronunciament republicà de desembre de 1930, Jaume Aiguader assumia la representació no sols d'Estat català, sinó també la de la USC.»*¹⁴⁶

¹⁴¹ Eduardo GONZÁLEZ. *Op. cit.*, p. 539.

¹⁴² Fermí RUBIRALTA. *Op. cit.*, p. 115.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 115-116.

¹⁴⁴ Albert BALCELLS. *Op. cit.*, p. 106-107.

¹⁴⁵ «Informació catalana. Servei de premsa socialista», *La Publicitat*, 22 de novembre de 1929, p. 5.

¹⁴⁶ Albert BALCELLS. *Op. cit.*, p. 107.

L'OPINIÓ

EDITORIALS

NOVA ETAPA

La fonda crisi ideològica i l'atruiment de les voluntats que planava sobre la nostra terra als inicis de l'any 1928 (Vè. de la Dictadura), ens moueren a publicar L'OPINIÓ com a periòdic socialista obert a tota manifestació democràtica. El gallardet de la colla duia unes paraules ben clares: «No tenim enemics a l'esquerra.» Així visquérem, aplegats en un fort nucli, durant noranta-sis setmanes, llançats a la contínua brega contra tota llei de reaccionaris i mals patriotes. Gairebé era la nostra l'única veu ferma que s'escoltava arreu de Catalunya, sobretot pel proletariat. Aquella massa important d'idealistes d'abans de 1923, aquells grups guiats per notabilitats de la nostra política, aquelles entitats de milers de socis o s'havien marcit de mica en mica per l'alè de la tirania o romanien estacats amb les cadenes del gran pallaso. Persones que en els bons temps s'emociaven amb una cançó, amb un verset o una tenora ens negaven l'aigua i el foc. La classe mitjana tan pairal com estrident sentava plaça, llevat d'honorables excepcions, de prudència i de mesura, entregant-se a l'heròica bosquetana o a la cria de la cucala.

L'OPINIÓ despertà energies armides per cinc anys d'enliment, i la vibració de les seves notes obrà el miracle de crear nuclis, organitzar conferències, mitings, aplegar afins, agermanar dispersos i esvair rancúnies. Quatre out-law, sense llei i sense partit, com en els temps de Joan Sense terra, mantenien preparat el terreny per la tornada de Ricard Cor de Lleó.

Una virada del primer responsable, que no, per dissort, la puntada de peu del ciutadà, va canviar la cara del país. Llavors pensàrem, per un moment, que l'avinentesa de la connoció i de la impaciència faria l'obra definitiva. I res d'això no passa. Se'ns esmuny el bon moment i ens llisca de les mans untades de xaronada i cofoisme. Rebrota l'espiga al traü mentre el camp es marceix. Es refà el llacet tot deslligant-se l'amarrà que ens uneix amb els companys de causa.

Tot això ha fet indispensable la nostra tornada. Ara venim a mantenir abans que tot la nostra afirmació inscrida en el número 77: «Republicans, sí; però també socialistes», perquè qualsevol partit o comunió que no faci seves les reivindicacions del proletariat

contingudes en qualsevol programa de qualsevol formació socialista, comportarà inevitablement la separació dels treballadors de la nova organització i amb ella el seu fracàs absolut. Immediatament d'això aixequem l'estendard de l'Intelligència Republicana, aquesta entesa concertada entre tots els homes liberals de Catalunya per tal de fer triomfar el programa previ, el primer article del qual comporta el canvi de règim, que a judici nostre obstaculitza tradicionalment la marxa avant de la terra volguda. Amb aquests dos estels com a guia empenem la nova etapa del viatge. Els que vulguin acompanyar-nos ja ho saben.

NECESSITAT D'INTEL·LIGENCIA REPUBLICANA

El manifest d'intelligència Republicana, signat per homes de tots els diferents i nombrosos matisos de l'esquerra catalana, ha trobat l'adhesió i aprovació unànime del nostre poble d'esquerra.

Aquest manifest demanant la unió en els punts bàsics sobre els quals coincideixen tots els homes d'esquerra i necessaris a tot poble lliure, ha expressat el sentiment general del país.

La infinitat de capelletes, grups i grups en què està dividida l'esquerra catalana, degut al caràcter independent i individualista de la gent de la nostra

terra i a les ambicions personals d'alguns elements; les lluites sostingudes entre aquests partits, defensant programes màxims, de vegades gairebé iguals o bé diferenciats solament per petits detalls, en fi, la desunió y desorganització, són les causes del fracàs dels partits esquerrans i del triomf fàcil de les dretes, sempre unides.

Mentre continuïn aquesta desunió i lluites interiors, Dictadures semblants a la que aquests darrers anys hem sofert, continuaran governant i privant el nostre poble de tota llibertat.

Cal, doncs, que Intelligència Republicana no sigui solament un manifest més. Tots els catalans d'esquerra deuen adherir-s'hi i procurar que sigui una realitat.

Cal unir-se, organitzar-se, i lluitar amb tots els nostres mitjans per la consecució immediata d'aquest programa mínim que asseguri la llibertat del poble i faci impossible l'adveniment de noves tiranies.

Barcelona,

2 de maig de 1930

L'Opinió, publicà
el Manifest d'intel·ligència
Republicana.

AHCB

5.1. Manifest d'Intel·ligència Republicana

A Catalunya, encara no tres mesos després de la caiguda de Primo de Rivera, les forces republicanes es començaven a organitzar, i el nostre doctor no va quedar al marge d'aquests moviments. El març de 1930 es publicava l'anomenat Manifest d'Intel·ligència Republicana, encapçalat per Jaume Aiguader, imprescindible per entendre el naixement un any després, d'Esquerra Republicana de Catalunya:

«Intel·ligència Republicana.

L'actual descomposició del règim, confessada crument per la figura de més alt prestigi dins les forces conservadores, planteja avui als homes d'esquerra, polítics i apolítics, de Catalunya i de tota Espanya, una qüestió de màxima gravetat.

Ningú no sap encara com es clourà el període constituent obert amb el cop d'Estat del 13 de setembre. Però l'angoixant incògnita que plana sobre el poble, ha transcendit ja a la consciència internacional, i tots veiem l'absoluta impotència de les mesures governamentals davant de la catastròfica traducció del fet en la progressiva desvalorització de la nostra unitat monetària.

Heu-vos ací el llegat de la Dictadura: el desordre moral i el desballestament econòmic, indissolublement aparellats.

En l'actual estat de coses, tots els mitjans que s'intenti posar en joc per a prolongar la precària subvivència d'allò que tots sabem condemnat a desaparèixer — com exponent d'un grau d'evolució política superat ja en la generalitat dels pobles cultes— servirà només que per agreujar la crisi més aguda a cada hora que passa i per acreïxer els perills del desenllaç.

Només hi ha un camí per a incorporar-nos a la normalitat: el restabliment de l'ordre jurídic, amb la consagració definitiva de la sobirania popular, i l'exigència de responsabilitats als seus calculadors.

Els que això no veuen, o no volen veure, recolzen llur sofística argumentació assignant al poble una tràgica incapacitat històrica i augurant tota mena de convulsions sagnants i calamitats espaventables, com si pogués haver-n'hi cap de major que l'enviliment col·lectiu i el

lent agonitzar dels ressorts vitals del país.

I bé; si no fos prou el mateix fet de la caiguda de la Dictadura, anunciada ahir com el presagi d'un cataclisme i esdevinguda després com el simple desinflatament d'una ficció ridícula, nosaltres, amb la significació que ens és coneguda, ens adrecem a l'opinió de tots els homes d'idees honrades per tal d'esvaïr d'una vegada aquest espantall rebregat, aquesta pueril amenaça d'imaginari perills mediats amb què es pretén debades cohonestar el màxim perill de l'inestabilitat present.

Davant l'urgència de definir les posicions, per damunt dels partits i les organitzacions —segurs, però, de no ésser desmentits ni pels fets ni pels homes— avantposant avui la nostra condició de ciutadans a tota altra adjectivació específica i amb plena consciència del valor del nostre compromís, declarem que estem disposats a treballar prèviament per assegurar un nou ordre polític que, instaurat sobre la condició suprema de la justícia, impedeixi definitivament tota subversió de poders i porti el país per les vies jurídiques indispensables al progrés dels pobles.

Aquest nou ordre polític, la República Federal, pot definir-se sintèticament amb els següents punts bàsics:

I. Separació de poders.

II. Reconeixement a tots els ciutadans de la igualtat de llurs drets individuals i socials.

III. Reconeixement als grups federats per llur expressa voluntat col·lectiva, la plena llibertat a l'ús de l'idioma i al desenrotllament de la pròpia cultura.

IV. Llibertat de pensament i de consciència. Separació de l'Estat i de l'Església.

V. Reforma agrària, amb parcel·lació dels latifundis.

VI. Reformes socials al nivell dels estats capitalistes més avançats.

Que no vegi ningú en la solemne declaració de la nostra coincidència en aquests punts bàsics cap afebliment dels nostres ideals particulars. Es la dura experiència d'aquests anys darrers la que ens dicta avui el nostre deure, com un imperatiu abassegador, dolorosament convençuts de la inanitat de plantejar tot programa màxim sense la prèvia incorporació d'Espanya al corrent dels pobles lliures, car sols la nova legalitat pot fer compatible el civil desenrotllament de les lluites polítiques amb el constant acreixement de la cultura i la

ASSOCIACIÓ LA UNIÓ LIBERAL

Dimecres, dia 28 del corrent, a les nou del vespre, honorarà la tribuna d'aquesta Associació el metge i publicista **Doctor D. Jaume Aiguader i Miró**, qui donarà una **CONFERÈNCIA PÚBLICA** sobre el tema:

Nous valors morals de la Democràcia

Aquesta és la segona del Cicle de Conferències que, per a elevar el nivell intel·lectual del nostre poble, enfortir l'esperit cívic dels nostres conciutadans i despertar noves inquietuds d'ordre espiritual, ha organitzat la Directiva d'aquesta Associació, amb un ample criteri liberal i comptant amb la col·laboració d'homes eminents, pertanyents als diversos sectors de la democràcia catalana i espanyola.

A aquests actes de cultura ciutadana hi són convidats tots els socis de La Unió Liberal i tots els granollerins.

LA JUNTA

Granollers, 27 de maig de 1930

Granollers,

28 de maig de 1930

Full volant de propaganda
de la conferència
«Nous valors morals
de la democràcia»
que Jaume Aiguader
pronuncià al local
de la Unió Liberal.

ANC-FONS JAUME AIGUADER

riquesa públiques.

Conscients del nostre deure històric, fem doncs, una fervorosa crida als homes de bona voluntat de Catalunya i de tota Espanya, perquè facin coincidir els seu esforç cap a la instauració de la República Democràtica.

Aquesta és ara la nostra paraula, condicionada només per la urgència de les circumstàncies. Si la nostra veu no trobés el ressò cordial que aspirem a concitar, ens sentirem deslligats del nostre compromís. Però la responsabilitat dels esdeveniments futurs cauria damunt dels altres.»¹⁴⁷

Els propis promotors del Manifest, classificaren els signants segons els corrents polítics o organitzacions a les quals pertanyien.

Unió Socialista de Catalunya: Jaume Aiguader, Joan Aleu, Gabriel Alomar, Rafael Campalans, Joan Fronjosà, Emili Granier-Barrera, Josep Maria Massip, J. Mateu, Francesc Muntanyà, Isidor Musoles, Cosme Rofes, Manuel Serra i Moret, Francesc Viladomat, Josep Xirau.

Republicans radicals: J. Alsamora, Amadeu Aragay, R. Caballeria, Eladi Gardó, Antoni Montaner.

Republicans: Enric Bernaldo de Quirós, Francesc Casas i Sala, Lluís Companys, Ot Hurtado, Edmon Iglésias, Eduard Layret, J. Mies, Antoni Moles i Caubet, Joan Ors, Josep Lluís Pujol i Font, A. Roca, Antoni Rovira i Virgili, Àngel Samblancat, J. Valentí i Camps, Abel Velilla, Antoni Vilalta i Vidal, J. B. Vives.

Sindicalistes o de la CNT: Martí Barrera, A. Borràs, Conrad Guardiola, J. Murtra, Joan Peiró, Desideri Trilles.

Obreristes: Amadeu Bernadó, Vicenç Botella, Tomàs Tussó, Josep Viadiu.

De *L'Opinió*: Joan Casanelles, Joan Casanovas, Pere Comas, Joan Lluhi.

De la Unió General de Treballadors: Josep Jové.

D'Acció Catalana: Domènec de Bellmunt, Lluís Nicolau d'Olwer, Carles Soldevila, Joaquim Ventalló, S. Vidal.

Aquesta Intel·ligència d'Esquerres tenia un Comitè i un Secretariat permanent. Aquest estava confiat a Antoni Moles i a Joan Casanelles.

En el Comitè d'Intel·ligència d'Esquerres hi eren representades totes les tendències; el grup de *L'Opinió* només hi tenia un representant, Pere Comas. Aviat, Acció Catalana envià una carta al secretari d'Intel·ligència d'Esquerres, Joan Casanelles, signada per Jaume Bofill i Mates, en la qual feia constar públicament el seu dissentiment amb la Intel·ligència. A partir d'aquí fou iniciada l'entesa entre Acció Catalana i Acció Republicana.

Simultàniament, s'anaven perfilant els punts de contacte amb l'oposició a la Monarquia a la resta de l'Estat. Marcel·lí Domingo es va traslladar a la capital catalana per afegir forces a aquest bloc opositor, però va fracassar en el seu intent de dur Acció Catalana i Acció Republicana cap al diàleg amb les forces antimonàrquiques espanyoles. Faltava la reunió amb Jaume Aiguader, com a representant a l'interior d'Estat Català.

«La resposta d'Aiguader, a les darreries del mes de juliol, diferí força de les dues anteriors i resultà la més positiva de totes tres. De fet, després d'haver exposat els posicionaments d'Estat Català, el dirigent nacionalista li prometé “el nostre ajut”, sota la condició que “la Revolució proclamés des del primer moment la personalitat de Catalunya” i que, per tant, les Corts Constituents que en resultessin només es limitessin a donar cos legal i estructura a l'organització federal de l'Estat, fet que Domingo —fidel a les promeses federalistes del mes anterior— acceptà.»¹⁴⁸

Aquests contactes previs a la reunió de Sant Sebastià es completaren el 17 d'agost amb la trobada mantinguda a l'Hotel Londres de la capital gipuscoana per José Salmeron amb Macià Mallol, d'Acció Republicana, Manuel Carrasco i Formiguera d'Acció Catalana, i Jaume Aiguader, en qualitat de representant del grup «Amics de Macià» que en aquell moment recuperava, sense ambigüitats, el nom d'Estat Català. Segons l'historiador Santos Julià a la reunió del Pacte de Sant Sebastià:

147 «intel·ligència republicana», *L'Opinió*, 2 de maig de 1930, p. 2.

148 Xavier PUJADAS. *Marcel·lí Domingo i el marcel·linisme*, p. 275.

Vilassar de Mar, 6 de juliol de 1930

Full volant de propaganda de la conferència «Cultura i civisme»

que Jaume Aiguader pronuncià al Cinema Arenes organitzada per Unió Ciutadana.

ANC-FONS JAUME AIGUADER

Vilassarencs!!

“Unió Ciutadana“, us convida a la Conferència Cultural que en el local del “CINEMA ARENES“, donarà, diumenge, dia 6 del corrent, a les onze del matí, el prestigiós publicista

Dr. Jaume Aiguader i Miró

el qual descapdellarà el tema:

Cultura i Civisme

Esperem, d'un mode especial, que les senyores i senyoretes faran acte de presència a l'esmentat acte.

Vilassar de Mar, juliol de 1930.

«La discusión con los republicanos catalanes fue muy viva: a Cataluña, dijo Aiguader nada más comenzar la reunión, le interesa más su libertad nacional que la República. Maura pidió aclaraciones y a las que ofreció Carrasco i Formiguera respondió agresivamente Albornoz: de modo que pensáis aprovecharos de la revolución para proclamar la independencia de Cataluña. Nueva discusión hasta que finalmente las intervenciones de Lerroux y de Alcalá Zamora —“guiaba yo la discusión hacia la concordia”, escribirá éste luego, como si ya hubiera sido investido con la presidencia— parecen dar satisfacción a los catalanes, a costa, sin embargo, de dejar a la interpretación de los asistentes la literalidad de los compromisos contraídos, fuente de múltiples discusiones. Y cuando se pasaba a hablar de otros asuntos, entró Azaña, pidiendo excusas por llegar tarde. Prieto resumió lo hablado y Azaña no dijo nada: quien habría de ser principal responsable político del Estado no intervino, y ni siquiera presenció, esta primera discusión en torno al lugar que Cataluña ocuparía en el nuevo Estado español.»¹⁴⁹

El període següent a Catalunya, enllestida la reunió de Sant Sebastià i establert el pacte amb les forces espanyoles, continuà en aquest camí d'aplegar voluntats i difondre el missatge insurreccional. Així, podem llegir a *La Nau* de l'1 d'octubre de 1930 com Jaume Aiguader havia estat citat a declarar, pel suposat delictes d'excitació a la rebel·lió arran de la conferència donada una setmana abans, el 23 de setembre, al Casal Republicà Democràtic del districte setè, Sants-Hostafrancs-Les Corts.

De la importància que anava prenent la figura d'Aiguader al llarg d'aquests darrers mesos de la Monarquia, donaven compte exacte les informacions periodístiques. Només dos mesos després del Pacte de Sant Sebastià, César Falcón escrivia a *Nosotros* les impressions que havia recollit d'Aiguader:

«Aiguader y Maciá constituyen actualmente la vibrante encarnación de los anhelos catalanes [...]

149 Santos JULIÀ. *Vida y tiempo de Manuel Azaña (1880-1940)*, p. 269.

Mas la adhesión de los trabajadores a Maciá y a Aiguader acusa claramente la orientación política del proletariado catalán.»¹⁵⁰

I recull aquestes paraules del propi Aiguader:

«Nosotros —me dijo— no queremos actuar solos y aisladamente. Queremos actuar con todas las fuerzas afines de las otras regiones de España. Estamos dispuestos a una acción conjunta. Pero cuando yo salga de Cataluña iré a defender los intereses y las reivindicaciones de los campesinos castellanos y andaluces, de los obreros vascos, así como a éstos les pedimos colaborar en la emancipación de los trabajadores catalanes. La burguesía no comprende aún el profundo sentido político del sindicalismo. Aquí, en Cataluña, la palabra sindicato tiene una atracción mágica. El sindicato le ha dado a los obreros cuanto tienen. La sola palabra enciende el alma de todo trabajador catalán. Es la concreción de un anhelo y la descripción precisa de una tendencia política.»¹⁵¹

Com d'altres dirigents de la futura ERC, Martí Barrera, per exemple, la seva vinculació al sindicalisme marcava, i molt, el seu pensament polític, i no hi hauria grans canvis, en aquest aspecte, fins l'arribada de la República. Cal entendre que, des del punt de vista de la lluita obrera, semblaria que només hi havia l'opció confederal i l'opció que representava el bolxevisme soviètic. A mig camí, defensant una classe mitjana, professionals liberals i menestrals de diferent fortuna, els grups socialdemòcrates, a Catalunya com a bona part d'Europa, miraven de compassar les demandes més revolucionàries amb assoliments pràctics. Ara bé, no era en absolut estrany en qui, si més no des de 1908, compartia espai públic amb els sindicalistes, aquesta seva definició del que havia de ser el Sindicat.

Mentrestant, com no podia ser d'una altra manera, Aiguader era un dels dirigents de la campanya Pro Amnistia des del Comitè Pro-Llibertat.

150 César FALCÓN. «Temas políticos. Cuarenta y ocho horas en Barcelona», *Nosotros*, 30 d'octubre de 1930, p. 9.

151 Ibídem.

Barcelona, circa 1930

Jaume Aiguader al seu despatx.

BRANGULÍ / ANC

El fracàs que havia estat en els seus aspectes d'acció política positiva el Manifest d'Intel·ligència Republicana no feu més que ajornar la iniciativa de dur endavant una conferència que aplegués les esquerres del país. Ja el 17 d'octubre, des de *L'Opinió*, es convocava una Conferència d'Esquerres Catalanes, que s'havia de celebrar abans d'acabar el mes. En un primer moment, per aconseguir fer reeixir el projecte, des de *L'Opinió* s'havia optat per fer una crida, no des del diari ni des de cap partit, sinó per diverses personalitats republicanes a títol individual. Signarien la convocatòria Lluís Companys, Edmon Iglésias, Antoni Moles, Ramon Noguer i Comet, Josep Ricart, Salvador Vallverdú, Ernest Ventós i Antoni Vilalta.

5.2. El moviment insurreccional de desembre de 1930

El 16 d'octubre es constituïa el Comitè Revolucionari de Catalunya (CRC), mitjançant una reunió a casa de Josep Tomàs i Piera. De fet era una transformació del Comitè Pro-Llibertat. Aquell dia hi assistí Jaume Aiguader, acabat d'arribar de Madrid. L'endemà, al domicili de Felip Solà i Cañizares, de la Dreta Liberal Republicana de Catalunya, es trobaren Aiguader, Gassol i Puig i Ferreter en representació d'Estat Català, Pelai Vidal i Llobatera per Acció Catalana, Josep Tomàs i Piera per Acció Catalana Republicana, Ernest Ventós pel Partit Republicà Català, Joaquim Maurín i Juan Bottella pel Partit Comunista i Pinyol pels estudiants de la FUE. Hi assistiren a les primeres reunions a títol personal Àngel Samblancat i Jaume Rosquillas i Magrinyà (CNT) i Lluís Companys.¹⁵²

El 29 d'octubre, Miguel Maura arribava a Barcelona per oferir una cartera de ministre a Amadeu Hurtado, amb la voluntat que el representant de Catalunya al futur Govern provisional no fos home de partit, però aquest es negà.

Es succeïren reunions per compassar el moviment revolucionari que es preparava a Madrid i la resta de

l'Estat, amb el que havia de desenvolupar-se a Catalunya. La data de la «cena», nom en clau per l'aixecament, s'anava posposant, o simplement no es concretava. Aquesta circumstància, l'ajornament sine die, va provocar que al novembre s'iniciés amb gran nerviosisme per part de molta gent que formava el CRC. Aiguader i Gassol no s'estaven de dir que calia fixar des de Catalunya un termini a Madrid, i que, si aquell dia no havia esclatat el moviment, Catalunya havia de llançar-se tota sola a la revolució.

«El diumenge dia 1, Aiguader em va dir que temia fundadament que esclatés la vaga general.

[...] acostant-se el dia del moviment i estant cada moment més vigilats per la policia, el ple del Comitè havia acordat nomenar un Comitè Executiu. Fòrem designats Aiguader, Carrasco i Formiguera i jo [Felip de Solà i Cañizares]. Però com que Carrasco estava absent, el substituïen interinament Vidal o Barbey.»¹⁵³

El 7 de novembre, Sánchez Guerra va visitar Barcelona i va contactar amb els diversos membres del CRC. La seva intenció era convèncer tothom per tal que PRR i PSOE també estiguessen representats al Comitè.

«Fins aleshores al Comitè revolucionari de Catalunya es trobaven representats els partits següents: Acció Catalana, Acció Republicana, Estat Català, Partit Republicà Català, Comunistes catalans i Dreta Liberal Republicana de Catalunya. Hi havia, a més, Àngel Samblancat, a qui Aiguader mantenia al Comitè dient que representava la Premsa republicana. No hi estaven representats el Partit Radical, ni el Socialista Espanyol, que no comptaven amb la simpatia dels partits catalanistes. Tampoc no hi eren ni el Círcol Republicà (Portaferrissa) ni el grup de L'Opinió. La Unió Socialista de Catalunya no va enviar mai cap representant: deia Aiguader que ja la representava ell.»¹⁵⁴

152 Felip de SOLÀ I CAÑIZARES. *El moviment revolucionari a Catalunya. Contribució a l'estudi de l'adveniment de la República*.

153 Ibídem., p. 30.

154 Ibídem., p. 34.

**Barcelona,
5 d'agost de 1930**

Ventura Gassol és rebut
per la seva esposa
Esperança Galofré,
per Jaume Aiguader
i d'altres amics,
a l'estació de França,
a la seva arribada
després de set anys
a l'exili i d'haver passat
dos dies de reclusió
a la presó de Figueres
en entrar a l'Estat.

MERLETTI / AGA

El 12 de desembre, Aiguader i Solà i Cañizares es trobaven a l'Ateneu Barcelonès per assistir a un conferència de Gonçal de Reparaz, quan es van assabentar de la insurrecció de Jaca.

«Aquella nit arribava Sánchez Guerra i vam decidir convocar el Comitè per aquella mateixa nit. Acordàrem esperar-lo a casa del germà de Carrasco. Necessitàvem, però, un local gran per a reunir-nos després amb els altres amics que no eren del Comitè. Vaig veure a Fernández Pellicer de la Dreta Liberal Republicana, que era empresari del Teatre Bosc i que el va posar a la nostra disposició.

[...]

Poca estona després d'arribar-hi [a casa del germà de Carrasco i Formiguera], entrà Sánchez Guerra, a qui esperaven Carrasco, Aiguader, Companys, els militars, Pou, i algun altre. Sortírem de dubtes referent a la data: no era aquella nit, era el dilluns dia 15. "I la sublevació de Jaca?" —preguntàrem a Sánchez Guerra. Però Sánchez Guerra no sabia res de Jaca.»¹⁵⁵

De matinada van anar al Teatre Bosc. Sánchez Guerra portava dos manifestos redactats, ja des de Madrid, un de general per a Espanya, per a signar per tots els ministres del futur Govern provisional, i un segon, el manifest català, que signarien els representants dels diversos partits que formaven part del CRC.

La nit que havia de tenir lloc el moviment revolucionari, del 14 al 15 de desembre, es van trobar a la fàbrica de Ricard Tayà, al carrer de Tamarit, Carrasco i Formiguera, Aiguader, Companys i Solà i Cañizares del Comitè civil, a qui s'uniren després el general López Ochoa, el comandant Pérez Farràs i el capità Medrano, del Comitè militar. La precipitació del moviment a Jaca va desbaratar els plans. Els capitans Galan i García Hernández havien estat afusellats un cop controlada la insurrecció, i a més s'havia posat sobre avís al Govern, que va canviar el Batalló de Caçadors de Montjuïc, que recolzaria el cop, per tropes addictes a la Monarquia.

Tot i així, hi hagueren intents romàntics, per la migradesa de les forces posades en joc, al llarg d'aquella nit. Fem esment, si més no, d'un d'ells. El comandant Pérez Farràs, acompanyat de Medrano, els cenetistes Pou i Jaume Rosquillas i Magrinyà, i com no Jaume Aiguader, van encapçalar una petita columna que pretenia ocupar l'aeròdrom del Prat, on hi havia 90 metralladores i gran quantitat de munició. L'acció quedà frustrada per la defecció d'alguns militars i la intervenció dels Mossos d'Esquadra.

Arribat el 1931. Francesc Pujols feia un retrat de Jaume Aiguader:

«—El Doctor és pescador de comunistes. És d'aquells pescadors que us deia, que té el catalanisme. Tira l'esquer tan lluny com pot, cap al cantó de l'esquerra. Quan no troba peix comunista, el pesca sindicalista. La qüestió és pescar cap a l'esquerra. El mèrit d'aquest pescador és que li agrada el peix. El Doctor comença per ésser sindicalista. Ell fa consubstancials i indissolubles el sindicalisme i el comunisme amb la idea de catalanisme [...]

[...] us diré que per ell ésser catalanista s'ha de fondre amb ésser d'una de les fórmules més esquerranes de l'obrerisme. Per al Doctor Aiguader no hi ha prou amb ésser catalanista, s'ha d'ésser sindicalista, i si pot ésser francament comunista, com més cap a l'esquerra, millor. Tampoc n'hi ha prou, diu ell, amb ésser sindicalista o comunista. S'ha d'ésser nacionalista. És un home que sent pregonament el problema català i el problema social conjuntament. És la realització de la visió ideal que us he explicat que va tenir l'Alexandre Cortada al temps del periòdic L'Avenç. El que hi ha és que, així com en Cortada, que és liberal conservador com jo, creu que l'obrerisme com a tal i com a fórmula de justícia i llibertat, s'ha d'enquadrar en el marc de l'organisme jurídic social actual, en el qual vivim els catalans, que en qüestions de dret tenim el dret català, que, com sabeu, es considera dels millors del món, en canvi el Doctor Aiguader, anant més enllà que en Cortada i fins que el mateix Companys, que predica i exigeix per al problema obrer la màxima justícia actual, demana el comunisme, i per esperar el sindicalisme, passant per damunt del nostre dret nacional.

155 Ibidem, p. 84-85.

Delegació de Sant Pere de Ribes
de PALESTRA, i Societat d'Agricul-
tors Obrers, vos conviden a la
Conferència que el

Dr. Jaume Aiguadé

donarà en el saló d'espectacles de
la Societat d'Agricultors Obrers, el
dia 21 de setembre, a les quatre de
la tarda.

Tema :

El sentit de l' hora
actual

**Sant Pere de Ribes,
21 de setembre de 1930**

Full volant de propaganda
de la conferència
«El sentit de l' hora actual»
que Jaume Aiguader
pronuncià a la Societat
d'Agricultors Obrers
organitzada per aquesta
entitat i per la delegació
local de Palestra.

ANC-FONS JAUME AIGUADER

[...]

—Els que coneixem el llibre de l'Almirall titulat *Lo Catalanisme*, llibre que, com jo he dit manta vegada, va provocar la publicació de *La Tradició Catalana*, suara esmentada, d'en Torres i Bages, sabem que sentava les bases del pensament del Doctor Aiguader. *Catalanisme*, deia l'Almirall en aquella època, vol dir *esquerrisme social*. Tenint el nostre dret en consideració, feia una sèrie de consideracions per demostrar que podia esdevenir la fórmula més esquerrana social. Fer servir la nostra molt estimada terra catalana de camp experimental, com deia ell, per tal de provar els fruits que donen els sistemes de més extrema esquerra, era l'ideal pràctic i polític d'aquell federal de tota la vida, que es va dir Valentí Almirall.»¹⁵⁶

5.3. La Conferència d'Esquerres Catalanes

Aiguader publicava a *L'Opinió* del 20 de març de 1931, per tant escrit abans de la celebració de la Conferència d'Esquerres Catalanes, un article en què reivindicava, de nou, la importància de l'obrerisme en la configuració d'un moviment d'alliberament de la nació:

«Els acords de l'Assemblea d'organització d'"Estat Català" i entitats afins, com les ponències de la Conferència d'Esquerres, es situen en una franca posició obrerista. Això significa l'entrada d'Europa.

Fins ara, Catalunya, políticament, semblava un poble a part dels neguits europeus. A tot arreu el problema obrer ha determinat una força que vol intervenir d'una manera franca en la direcció del país. Catalunya en aquest sentit, s'inhibia. Els obrers, reclosos en el Sindicat respectiu, guiats oficialment pels anarquistes, es negaven a exercir cap influència directa en el govern i creien només en l'eficàcia d'una convulsió permanent. Per altra part, els partits polítics esquerrans mantenien encara els principis de la Revolució francesa.

La manca d'aquesta acció obrera i obrerista rebaixava el nostre to polític, l'empobria, i sobretot li restava

virilitat. Si en el setembre de l'any 1923 hagués existit un partit català ben estructurat i francament obrerista, amb la doble argumentació de Catalunya i del plet obrer, hauria pogut donar la batalla des del primer instant a la dictadura, que, tendra, encara, no hauria pogut resistir l'envestida. [...]

Catalunya delegà en els conservadors la representació del seu ideari. A part de la complicitat que pogueren tenir alguns dels seus homes en la proclamació de la dictadura, el conservador deixà fer i en el cas millor refusà col·laborar-hi, confiant que aquesta s'estroncaria poc a poc. Però en caure, els coautors del cop d'Estat retornen a les pràctiques velles com única defensa, i àdhuc les presenten com una magnanimitat. Els conservadors no tenen, en aquests casos solució ajustada, i els esdeveniments actuals ho palesen a bastament.

Cal una força nova i agressiva a qui encarregar la tasca d'estructurar amb justícia la solució del plet català. Només l'obrerisme pot fer-ho perquè en tots els aspectes es decanta sempre pel costat més generós.

Es més. Si nosaltres recavem el dret de nacionalitat, ens encarreguem també de tots els problemes que atrafeguen una nació. La mentalitat de l'home europeu no suporta avui que el plet obrer sigui una qüestió de policia i gendarmes. Descobreix coses més profundes que no arranja un cop de sabre o un empresonament governatiu. És precís que ens preparem a governar amb un sentit modern, no com una continuació de les normes de l'Estat espanyol. I ens cal per a estructurar-nos nacionalment aquesta mentalitat obrera que si ha pertorbat la política mundial amb la irrupció d'un tercer factor, alhora l'ha rejuvenida.»¹⁵⁷

La crida feta des de *L'Opinió*, l'octubre de 1930, de celebrar una Conferència d'Esquerres, no comptava d'entrada amb la participació d'Estat Català, tal com havia anunciat pregonament Jaume Aiguader, des del directori interior, però l'arribada a Catalunya de Francesc Macià el 22 de febrer de 1931 modificà les condicions prèvies, doncs l'Avi va saber copsar el moment polític i la importància d'unir esforços amb el catala-

156 Francesc PUJOLS. *La solució Cambó*, p. 95-97.

157 Jaume AIGUADER. «El rejuveniment de la política catalana», *L'Opinió*, 20 de març de 1931, p. 16.

Barcelona, 23 de setembre de 1930

Full volant de propaganda de la conferència «Actualitat i futuritat»

que Jaume Aiguader pronuncià al Casal Republicà Democràtic del Districte VII (Sants)
adherit a Acció Catalana.

ANC-FONS JAUME AIGUADER

Casal Republicà Democràtic del Dte. VII

(Adherit a Acció Catalana) Galileo, 40

Dimarts, dia 23 de setembre de 1930 *A les deu de la vetlla*

CONFERÈNCIA pel

Dr. Jaume Aguadé i Miró

parlarà sobre:

“Actualitat i futuritat”

Ciutadans: Us interessa assistir-hi!

nisme republicà. Joan B. Culla ha explicat així aquell procés:

«Aquesta és la “doble intel·ligència”: d’una banda, la perspicàcia de Macià de valorar —cosa que els seus lloctinents (Aiguader) no havien fet— la vàlidesa política de la Conferència i dels seus promotors (el Grup de “L’Opinió” i Companys), per damunt de les diferències ideològiques; de l’altra, la intuïció dels homes de “L’Opinió” de copsar la força aglutinant i mobilitzada del líder d’Estat Català. D’aquesta doble comprensió naixeria l’Esquerra Republicana de Catalunya, però abans calia encara vèncer algunes resistències, conseqüència de les diferències ideològiques que separaven els diversos grups.»¹⁵⁸

La primera acció positiva en el procés de convocatòria de la Conferència d’Esquerres va ser la constitució d’una comissió organitzadora de la qual formaven part Joan Lluhí, Joan Lluís Pujol i Font, Antoni Vilalta, Ernest Ventós i Joan Casanelles, aquest després de consultar Francesc Macià. També hi eren Lluís Companys i representants comarcals: Josep Andreu i Abelló, Nicolau Juncosa, Josep Irla, Ricard Palacín, Josep Petchamé, Miquel Santaló i Joan Ventosa i Roig.

Varen convocar la Conferència pels dies 17, 18 i 19 de març, tenint en compte l’escassetat del temps, ja que el 21 de març es tancava el termini per presentar candidatures a les eleccions municipals convocades pel Govern de la Monarquia.

La conferència pròpiament dita no començaria fins el 18, ja que el dia 17, a les deu de la nit, la Comissió Organitzadora es trobava a l’Ateneu Republicà de Gràcia, del carrer Verdi, 32. En aquesta sessió es varen reunir les comissions que havien d’analitzar les esmenes a les ponències encara no negociades.

La sessió inaugural de la Conferència d’Esquerres Catalanes va tenir lloc el 18 de març a les 11 del matí al Foment Republicà de Sants, del carrer Cros, 7. Inaugurà la sessió una mesa provisional sota la presidència de Joan Lluhí, com a president de la Comissió Organit-

zadora, i amb Joan Lluís Pujol i Font actuant de secretari, que va llegir les adhesions rebudes, fent esment al nombre d’afiliats de cadascuna de les entitats. És en aquest sentit on recollim les paraules d’Enric Ucelay Da-Cal quan indica que:

«L’Esquerra Republicana de Catalunya [...] va ésser el resultat no tant de la fusió de diversos partits, partits en tot cas més aparents que reals, com el producte d’una federació d’organitzacions locals més o menys identificades dins d’unes coordenades difusament nacionalistes i republicanes. La importància d’aquests grups locals, generalment anomenats Casals o centres, és indicat per la mateixa estructura de militància indirecta de l’Esquerra: els socis eren militants d’un casal determinat, que al seu torn formalment pertanyia o estava adherit a l’ERC. És difícil de minimitzar el paper del casal en la vida comunitària en aquest període.»¹⁵⁹

Tot seguit es va constituir la mesa definitiva que restà formada per Francesc Macià com a president, quatre vicepresidents en representació de les províncies: Joan Casanovas per Barcelona; Miquel Santaló per Girona; Ricard Palacín, per Lleida; i Nicolau Juncosa per Tarragona. De secretaris resultarien escollits Nicolau Battestini, Joan Lluís Pujol i Font, Jaume Vachier, Ernest Ventós i Antoni Vilalta. A més, també formaven part de la taula Josep Andreu i Abelló per Tarragona, Ramon Xuriguera per Lleida i Barés per Girona.¹⁶⁰

En el moment de l’elecció final, el Comitè Executiu Central va quedar compost per Francesc Macià com a president, de consellers hi eren Jaume Aiguader, Lluís Companys, Marcel·lí Domingo i Joan Lluhí (escollits pel ple de l’Assemblea); per Barcelona ciutat Pere Comas; per les comarques de Barcelona, Joan Casanovas; per les de Girona, Miquel Santaló; per les comarques de Lleida, Ricard Palacín; per les de Tarragona Ignasi Iglésies; i Joan Lluís Pujol i Font romania com a secretari del Partit.

¹⁵⁹ Enric UCELAY DA CAL, «La formació d’Esquerra Republicana de Catalunya», *L’Avenç*, juliol-agost de 1977, p. 66-67.

¹⁶⁰ *El Diluvio*, 19 de març de 1931; *Las Noticias*, 19 de març de 1931.

¹⁵⁸ Joan B. CULLA. *El catalanisme d’esquerra (1928-1936)*, p. 55.

Barcelona, 17 de març de 1931

Mesa de la Conferència d'Esquerres Catalanes, celebrada al Foment Republicà de Sants, en el marc de la qual es fundà Esquerra Republicana de Catalunya, amb la participació de Jaume Aiguader. A la mesa, d'esquerra a dreta: x, x, Miquel Santaló, Ernest Ventós, Francesc Macià, Joan Casanovas, Ricard Palacin, Josep Andreu i Abelló i Joan Lluís Pujol i Font.

Darrere, dempeus, s'hi reconeixen: Joan Ventosa i Roig i Antoni Vilalta.

GABRIEL CASAS / ANC

El mateix dia de clausura de la Conferència d'Esquerres, amb la creació d'ERC, es convocà a les entitats barcelonines que formaven part del nou partit, sota la presidència de Francesc Macià i amb assistència del nou Comitè Executiu, i es decidí concórrer a les eleccions municipals del 12 d'abril en coalició amb Acció Catalana Republicana i la Unió Socialista de Catalunya, decisió en què foren determinats Macià, Aiguader i Companys. Plantejaven a ACR una coalició republicana en què les dues forces, ERC i ACR fossin els vímets principals. Però el ACR no va acceptar aquesta fórmula, i va optar per participar en solitari.

Aquest primer fracàs fa plantejar-se al nou partit l'oportunitat de presentar-se o no a les eleccions. El 23 de març, a l'Ateneu Barcelonès, una comissió formada per Aiguader, Companys i Lluhí, es reunia i debatia sobre la participació o no a les eleccions d'abril. Segons indica Ivern, a partir de les memòries de Joan Casanelles:

«Jaume Aiguader, representant el criteri de Francesc Macià i del sector de l'Estat Català, era contrari a la participació electoral, a causa de la manca de temps i de mitjans. Lluís Companys, en canvi, era partidari de participar-hi, i Joan Lluhí s'adhereix a la seva posició.»¹⁶¹

Finalment a les eleccions municipals del 12 d'abril, a la ciutat de Barcelona, es presentaven: la Lliga Regionalista; el ACR; una Coalició republicano-socialista, integrada per PRR, PSOE, UGT i PRDF; ERC en coalició amb la USC; dues llistes comunistes, el BOC i el PCE; i republicans dissidents i candidatures no complertes de divers tarannà.

Dins la candidatura d'ERC-USC, Jaume Aiguader es presentava pel districte setè, en aquelles dates format per Sants, Hostafrancs i les Corts.

Aquell 1931, Jaume Aiguader publicava *Catalunya i la Revolució*, donant el seu punt de vista, no només sobre el moment present, sinó fins i tot sobre com havia de ser reescrita i rellegida la història del país:

«Durant tres quarts de segle Catalunya treballa amb fermesa junt amb els esperits més preclars de l'Estat espanyol per a donar una idealitat moral que els relligues en nacionalitat i que sobrepujés les diferències ètniques i geogràfiques, com França les havia sobrementat des de finals del segle divuitè.

[...]

Els propòsits dels espanyols clarividents i dels catalans fracassaren en la tasca i la Restauració detingué de cop i volta la seva empena.»¹⁶²

Ara, els catalans havien de dur la seva pròpia iniciativa i, en tot cas, col·laborar amb els espanyols en l'enferrocament de la Monarquia, però tenim sempre present el valor primer de la defensa dels drets del país.

Vull destacar els fragments en què feia esment a la necessitat de reescriure i/o rellegir la història:

«Cal revisar del tot la Història. Fins ara, potser per a entretenir l'esperit ingenu i infantil, s'han narrat, només, les coses vistoses i espectaculars, però la història viva del poble català, la valorització del seu esperit democràtic, de la seva tolerància religiosa que tingué en més alt grau que tot altre, potser, no ha estat feta amb prou fervor. Els historiadors narren amb excés els fets dels nostres reis i magnats i no s'han acarat amb el poble humil i que, amb tot, era i és la principal força de Catalunya.

Això ens ha fet injustos amb els nostres homes d'ahir i deixats amb els d'avui. A la nostra història li manca una interpretació ben democràtica i ben moderna. Hi ha fets que seran un honor per a nosaltres i per al nostre poble en estudiar-los i reviscolar-los segons la ideologia moderna.»¹⁶³

Parla com a exemple de la Revolta dels Remences del segle XV i de les Germanies del segle XVI i com gràcies a la primera els pagesos catalans van prendre possessió de la seva llibertat personal, fet que no succeirà als aragonesos fins el segle XVIII, i a grans

161 Maria Dolors IVERN. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Volum 1, p. 77.

162 Jaume AIGUADER. *Catalunya i la Revolució*, p. 13-14.

163 Ibídem, p. 49-50.

Madrid, 22 d'agost de 1931

Els participants en el banquet d'homenatge als firmants del Pacte de Sant Sebastià.

D'esquerra a dreta: asseguts, Santiago Casares Quiroga, Marcel·lí Domingo, Alejandro Lerroux, Niceto Alcalá-Zamora, Manuel Azaña, Fernando de los Ríos i Jaume Aiguader;

dempeus, Manuel Carrasco i Formiguera, Eduardo Ortega y Gasset, Lluís Nicolau d'Olwer, Rafael Sánchez Guerra, Álvaro de Albornoz, Fernando Sasiáin, Ángel Galarza, Diego Martínez Barrio i Macià Mallol.

JOSÉ MARÍA DÍAZ CASARIEGO / EFE

masses de població rural a Europa fins la segona meitat del segle XVIII o començaments del segle XIX. Va ser la primera revolució social vencedora a l'Europa de l'Edat Moderna. I les Germanies valencianes, tot i la derrota, fou un moviment dut pels gremis, de caràcter francament i lleialment democràtic. I recorda aquella frase que una mare digué al fill en veure passar un noble: «*“Fixa-t'hi, perquè no en veuràs mai més cap”*».¹⁶⁴

Amb caràcter previ a les eleccions municipals, i reconeixent que encara Esquerra Republicana de Catalunya no havia determinat qui formaria la seva llista electoral al municipi barceloní, Jaume Aiguader afirmava des de les planes de *L'Opinió* quina havia de ser la tasca que els tocava als regidors del nou partit, si arribaven al consistori, i quin seria l'objectiu primer, tot i que no únic, de la seva feina. En primer lloc, marca distància entre la categorització de qui formarà part de les llistes republicanes i els altres:

«Perquè els obrers que portarà a la regidoria el nou partit no seran un objecte únic de vitrina per a quedar bé i àdhuc presumir com ha succeït quan algun dels partits que han intervingut al Consistori han escollit un treballador com a reclam més que per esperit de justícia. Ho han decidit per donar-se un vernís de democràcia entenent-la com una cosa plebea. L'obrer elegit no ho era com a obrer, sinó com a plebeu.

*Els nostres obrers, com també els homes dels altres estaments presentats per nosaltres, hi aniran com a obreristes. Llur condició social inferior els dictarà una superació ideal i cultural; serà precisament per a anular el plebeisme social i fer avinent el plebeisme moral dels seus adversaris, més mudats, més petulants, però més pobres d'esperit.»*¹⁶⁵

I tot seguit denunciava:

«Barcelona amb tants partits que han predominat en el seu Municipi, no ha tingut un pensament generós per

*al poble. Tots els partits que es presenten ara, Lliga, lerrouxisme, Acció Catalana, han dominat en tot o en part la vida municipal i ni un moment s'ha pensat que més enllà dels barris rics hi havia una població obrera que sofria i tenia un ideal.»*¹⁶⁶

I es preguntava com podia ser que tots aquests partits haguessin estat governant l'Ajuntament tant d'esquenes al que era una realitat colpidora, les condicions de vida de les masses treballadores:

*«[...] Com no s'ha adonat que el seu viure és indigne. Que en carrers bruts pul·lula una multitud que no sap on encabir-se. Que fan fàstic i pudor. Que les normes assenyalades al contractista per a la neteja de la ciutat no es compleixen allí o es compleixen de mala manera. Que mentre la dreta de l'Eixample, la pubilla malgastadora, amb els carrers asfaltats fan goig i se'ls rega i escombra i amanyaga com un hall, allí, on els pobres i els miseriosos conviuen entremig dels treballadors a qui l'esforç constant i tràgic no pot apartar també de la pobresa i de la misèria, els carrers són plens de fang o de pols o, mal empedrats, en els sots el fang, la pols i les escombraries han portat un magma pestilent.»*¹⁶⁷

I en aquest sentit, per Aiguader aquelles primeres actuacions no serien, en si mateixes, revolucionàries:

«[...] sinó sentit de la democràcia, sinó cristiana pietat pels qui ni demòcrates són, no ha tingut un sol pensament de la gent de dalt. Si s'hi han fet obres i urbanitzat és quan ha convingut crear un nou barri ric o eixamplar-lo, o donar-li més belles perspectives. Mai no ha pesat damunt dels nostres regidors aquells sentiments que avui dubtar-ne semblarien un insult a un conservador antidemòcrata de qualsevol capital europea. Només cal pensar en el que ha passat amb les barraques; No s'han derruït fins que han fet nosa per a l'Exposició, fins que ens podíem avergonyir davant d'aquell foraster que s'ha hostatjat cinc dies a Barcelona. I enca-

164 Ibídem, p. 51.

165 Jaume AIGUADER. «Els obrers al Municipi», *L'Opinió*, 27 de març de 1931, p. 7.

166 Ibídem.

167 Ibídem.

**Vilanova i la Geltrú,
circa 1930**

Un dia de lleure a la platja
de Jaume Aiguader
i Carme Cortés
enmig dels convulsos
temps de la «Dictablanda».
CAC

ra s'han enrunat dels llocs on podia veure-les; més enllà del seu esguard. S'ha deixat a la seva construcció espai ample i bona iniciativa. I que no diguin que tot això ha estat obra de la dictadura perquè les barraques són anteriors a ella.

Ja veieu si els nostres obrers i el nostre obrerisme té feina a fer només intervenint la ciutat de pedra i la ciutat de fang. Quant a la de l'esperit més espais encara se l'hi obren. Cal intervenir la cultura en excés confessional i sobretot en excés migrada. Els grups escolars no satisfan més que a una ínfima part dels nostres infants. Cal intervenir totes aquestes contractes, no solament en el que tenen d'impunes i mal estructurades, sinó en el que tenen d'immorals moltes d'elles. Cal mostrar com s'és generós per les iniciatives i entitats dels rics, com s'és passiu per les dels obrers. Com s'amanyaga i s'infla tota cosa que ve del poderós i s'esbiaixa i nega ajut a l'humil.

Cal, per damunt de tot, donar a la ciutat un sentit de justícia i de noblesa. Només aquests obrers i aquests obreristes sabran donar-lo. Els altres, ja ho hem vist prou en tots els temps que hi hem conviscut, no han sabut trobar-lo encara. Catalunya si vol ésser lliure ha d'aprendre a ésser justa.»¹⁶⁸

168 Ibidem.

Barcelona, 12 d'abril de 1931

Jaume Aiguader, Lluís Companys i Francesc Macià a les portes d'un col·legi electoral de Gràcia durant la jornada de votació de les eleccions municipals.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

Poder. L'alcaldia de Barcelona

6

Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 tenien una doble importància. En primer lloc, efectivament, es volia aprofitar la primera contesa electoral per plebiscitar entre Monarquia i República; però a més, la importància del municipi, del que ara anomenem municipalisme, en la configuració política de Catalunya era indubtable, i al llarg de tot el segle XIX va ser l'espai polític on actuaren amb més assiduïtat els moviments progressistes. Ja el novembre de 1905 Prat de la Riba havia escrit:

*«Tenir els Ajuntaments és tenir Catalunya. Renovar la vida de les corporacions municipals, deslliurar-les de l'esclavitud de la vella política, fer-hi arribar la primavera de la nostra renaixença, que vivifica, fecunda i regenera, és renovar i fecundar tota Catalunya.»*¹⁶⁹

A la ciutat de Barcelona, la victòria de la nova ERC —en coalició amb la Unió Socialista de Catalunya— va ser contundent, tot i que cal puntualitzar que el sistema elegia els regidors en llistes obertes per districtes, per la qual cosa, en el còmput global les forces majoritàries eren beneficiades:¹⁷⁰

Candidatura	Vots	%	Regidors
ERC-USC	43.060	32,42%	25
PRR-PSOE-UGT-PRDF	28.572	21,51%	12
Lliga Regionalista	28.214	21,24%	13
PCR	18.884	14,22%	-
Candidats independents	12.217	9,20%	1
BOC	1.734	1,31%	-
PCE	148	0,11%	-

169 Citat per Ramon ALQUÉZAR. «L'Ajuntament de Barcelona durant la Segona República i la Guerra Civil», dins: Manuel RISQUES (dir.). *Història de l'Ajuntament de Barcelona, Volum 2*, p. 186.

170 Elaboració pròpia a partir de les dades publicades a *L'Opinió*, 13 d'abril de 1931, p. 1-2.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

BÀNDOL

JAUME AGUADE MIRO Alcalde de Barcelona

FAIG PUBLIC:

Que s'ha proclamat la República a Catalunya, havent-se constituït l'Ajuntament popular de la Ciutat, d'acord amb el resultat de la lluita electoral d'abans ahir, en solemnia i històrica sessió celebrada al Saló de Cent d'aquestes Cases Consistorials.

Com a primer Magistrat de Barcelona tinc la satisfacció de lloar la civica conducta de la nostra Ciutat, que s'ha comportat amb un admirable ordre, propi d'un poble que té plena consciència dels seus deures i drets, i el meu primer desig és que l'ordre no sigui pertorbat per que com més serenament ens comportem en aquets moments d'emoció, més dignes ens farem de l'alta causa que ens ha portat a aquest lloc d'honor. Tot atentat contra l'ordre es ara un atentat contra la República.

Estic convençut de que la vida de la Ciutat es desenroïllarà normalment i que el treball no sofrirà atur de cap mena, com és propi del civisme que heveu demostrat tots en aquesta jornada memorable.

Nosaltres ja ens hem fet càrrec dels serveis públics el funcionament dels quals queda absolutament garantit, i així res no podrà interrompre la vida de la Ciutat dels nostres amors.

Esperem que ara més que mai, Barcelona tota, amb el seu entusiasme, cooperarà a facilitar la nostre tasca en aquets transcendents instants, per a l'asegurança definitiva dels nobles ideals que amb la seva esclatant torrentada, han desfet les tristes desferres d'un règim caduc, incompatible amb la llibertat dels pobles.

Barcelona, 14 d'Abril de 1931

L'ALCALDE

JAUME AGUADE MIRO

Barcelona,

14 d'abril de 1931

Ban municipal

de Jaume Aiguader

com a alcalde informant

de la proclamació

de la República a la ciutat.

AHCB

No resulta estrany, per tant, que *L'Opinió*,¹⁷¹ fos taxatiu en les conseqüències polítiques que, al seu entendre, havia de tenir el resultat electoral:

*«La conseqüència general de la victòria és la declaració definitiva d'il·legalitat de la Monarquia conculcada de les lleis fonamentals del país. Si el Rei no vol provocar la guerra civil entre els pobles sotmesos a la seva corona i els pocs que la defensen, ha de cedir el pas a la nova forma de govern. De no fer-ho així, cada elector republicà i cada ciutadà es convertirà en soldat de la revolució.»*¹⁷²

El triomf aclaparador dels republicans a les grans ciutats, va fer que Alfons XIII, en veure's a més mancat del suport de la Guàrdia Civil, decidís marxar a l'exili.

A Barcelona, Francesc Macià s'apressà a dirigir-se a la Plaça de Sant Jaume, on va ocupar el palau de la Diputació, com poques hores abans Lluís Companys havia ocupat l'Ajuntament. Des de la balconada del Palau de la Diputació, Francesc Macià va proclamar la fugissera República Catalana. Durant quatre dies Catalunya va ser de nou una república lliure.

L'ambient era el propi de les revolucions, i un detall com a anècdota:

*«Una vegada format el Govern Provisional de la República espanyola, probablement cap a les deu del vespre, Jaume Aiguader, un dels homes que gaudia de més confiança de Macià, telefonà a Madrid, al ministre de la Governació, Miguel Maura, insistint que fos nomenat capità general Eduardo López Ochoa, i llavors, el qui acabava de possessionar-se del seu càrrec ministerial preguntà a Aiguader si el ministre en qüestió es trobava a la Generalitat en aquell moment, i, com que hi era, Maura mateix comunicà a López Ochoa que se'l designava per a aquell càrrec tan debatut.»*¹⁷³

171 *L'Opinió* havia esdevingut a correuita portaveu oficial d'ERC, publicant-se diàriament durant la campanya electoral.

172 «El triomf del poble», *L'Opinió*, 13 d'abril de 1931, p.1.

173 Enric JARDÍ. *Francesc Macià, president de Catalunya*, p. 35.

Hilari Raguer descriu els fets a l'interior del Palau:

*«El mateix 17 d'abril, tres ministres del Govern de Madrid, Fernando de los Ríos i dos catalans, Marcel·lí Domingo i Lluís Nicolau d'Olwer, varen anar a Barcelona a posar-se d'acord amb Macià. Arribats a mitja tarda al Palau de la Generalitat, s'hi tancaren amb Macià i el seu govern, i, a més, el governador civil, Lluís Companys, l'alcalde, Jaume Aiguader, el president de l'Audiència, Oriol Anguera de Sojo, el capità general, López Ochoa, i el comissari de la universitat, Josep Xirau i Palau, tots ells designats pel President Macià.»*¹⁷⁴

La reunió va ser tensa i al final es va arribar al compromís de no parlar més de República Catalana ni d'Estat Català, recuperar el nom de Generalitat de Catalunya per a la nova institució d'autogovern, presentar a les Corts un Estatut de Catalunya referendat pels Ajuntaments en primer terme, mentre que el Govern de la República reconeixia *«la saludable eficacia revolucionaria de los actos realizados hasta ahora en Cataluña»*.¹⁷⁵

Pocs dies després, Francesc Macià rebia els periodistes al despatx de la presidència, amb Jaume Aiguader, que l'acompanyà, en aquells moments difícils:

«Visiblement fatigat pel trèngol d'aquests dies, el senyor Macià pregà al Dr. Aiguader que ens donés les notícies que hi havia, i aquest ens anuncià que avui, en el segon exprés del matí que arriba a l'estació de M.S.A. a les 10'20, arribarà a Barcelona el President de la República, senyor Alcalà Zamora, invitat per la ciutat i per la Generalitat, accedint als desigs del Comitè Olímpic, per assistir al match de futbol Estat Lliure d'Irlanda contra República d'Espanya, que tindrà lloc aquesta tarda a l'Estadi.

[...]

El Dr. Aiguader continuà informant els periodistes.

174 Hilari RAGUER. *Divendres de Passió. Vida i mort de Manuel Carrasco i Formiguera*, p. 147.

175 *Ibidem*.

Barcelona, 15 d'abril de 1931

Regidors del nou Ajuntament després d'haver celebrat la primera sessió municipal en un Saló de Sessions on s'havia cobert amb roba el retrat de la Reina Regent.

D'esquerra a dreta: Francesc Costa, Domènec Pla, Salvador Vallverdú, Miquel Ollé, Enric Sànchez i Silva, Jaume Vàchier, Josep Escofet, Ernest Ventós, Abel Velilla, Josep Maria Bertran de Quintana, Joan Casanellas, Mateu Ruiz, Josep Duran i Guàrdia, Manuel Santamaria, Jaume Aiguader, Antoni Vilalta, Pere Comas, Jesús Ulled, Casimir Giralt, Josep Jové, Frederic Heredia, Felip Solà de Cañizares, Joaquim Ventalló, Pere Salvat, Rafael Campalans, Joan Domènech, Joan Grisó, Jaume Vinyals i José Samblancat.

JOSEP DOMÍNGUEZ / AFB

Digué que calia rectificar la notícia que des diaris de Madrid va venir als de Barcelona, segons la qual la llengua de l'escola seria el català fins als vuit anys, i després el castellà. En llegir la notícia ell es posà en comunicació amb el ministeri d'Instrucció Pública, i el senyor Marcel·lí Domingo li aclarí que fins a l'edat de vuit anys no s'ensenyaria als nens en altre idioma que en català, i després d'aquesta edat se'ls ensenyaria el castellà com a assignatura del pla d'ensenyament.»¹⁷⁶

Jaume Aiguader, pel que sabem, va demanar la excedència de metge municipal el 7 d'abril de 1931, aprovada per la Comissió Municipal Permanent el 8 d'abril i signada per ell mateix en tasques d'alcalde el 16 d'abril.¹⁷⁷ La seva credencial de regidor, datada el 17 d'abril, com electe pel districte setè (Sants-Hostafrancs-Les Corts) recull com havia rebut 6.757 vots, sobre un cens de 25.695.¹⁷⁸ Jaume Aiguader va ser el candidat més votat d'aquelles eleccions municipals.

Per altra banda, a les eleccions a Corts Constituents espanyoles del 28 de juny, Jaume Aiguader era escollit diputat per la circumscripció de Barcelona-ciutat, on ERC s'adjudicà 14 escons del 18 en disputa. Al conjunt del Principat la victòria d'ERC també va ser incontestable. Sobre 51 escons per assignar, les cinc candidatures liderades per ERC se n'endugueren 42.

Com a diputat, Jaume Aiguader seria designat per formar part de la Comissió que havia de recollir el president electe de la República i acompanyar-lo al Congrés per a prestar promesa a la Constitució el desembre de 1931.

El 9 d'agost de 1932 va intervenir en el plet entre Bilbao, València i Barcelona sobre qui havia de construir els vaixells per a la companyia Transmediterrànea. Afirmava Aiguader que de 38.000 obrers metal·lúrgics de Barcelona 7.000 estaven a l'atur, i entre els que tenien feina hi havia els de la Vulcano, amb

qui havia rescindit el contracte Transmediterrànea, que en aquell moment treballaven un dia a la setmana.

El *Diario de Sesiones* del 2 de setembre de 1932 recollia la petició, finalment aprovada, per tal que l'Estat dispensés a la Generalitat i a l'Ajuntament de Barcelona dels impostos per Timbre i Drets Reals que fossin inherents a la compra de la Col·lecció Plandiura, una compra estipulada en set milions de pessetes a pagar al propietari, Lluís Plandiura. Tant Generalitat com Ajuntament es comprometien a la conservació de la col·lecció, sense gravar-la en tot o en part, i encarregarien a la Junta de Museus tant aquesta conservació com l'eventual augment de la col·lecció. Signaren la proposició de llei a més de Jaume Aiguader, Josep Grau i Jassans, Luis Bello, Antoni Maria Sbert, Ángel Ossorio y Gallardo, Luis López-Dóriga, Antonio Jiménez, Luis de Tapia, amb un total de 17 signatures.

Mentrestant a Catalunya calia establir una nova relació amb qui havien estat els seus aliats en la lluita contra Primo de Rivera i la Monarquia.

Respecte al manteniment de les relacions de la nova ERC amb els confederals, Arnau González i Vilalta recull un informe del consolat italià de 20 de febrer de 1932, en el que es llegeix:

«En un dels locals designats com a centre de propaganda subversiva i que el Governador Civil es disposava a fer tancar, per instruccions arribades de Madrid, la policia fou frenada per trovar-se en front al Coronel Macià i l'Alcalde [de Barcelona y d'ERC] Aiguader.»¹⁷⁹

I continua,

«Aquesta posició, ja entrats en 1932 i després dels fets revolucionaris de principis d'any en la conca minera de Súria i Fígols, eren interpretats per la diplomàcia italiana com el manteniment d'una aliança amb finalitats de pressió nacionalista-autonomista sobre el govern republicà: "Segons la hipòtesi que assenyala abans, el separatisme català personificat per Ma-

176 «El senyor Macià rep els periodistes - Avui arriba el senyor Alcalà Zamora / La llengua a les escoles. Desfent un malentès», *La Publicitat*, 26 d'abril de 1931, p. 6.

177 AMCB. F139 Represàlia política, exp. 8358.

178 ANC-Fons Jaume Aiguader 01

179 Arnau GONZÁLEZ I VILALTA. *Cataluña bajo vigilancia. El Consulado italiano y el fascio de Barcelona (1930-1943)*, p. 104-105.

DIARIO DE BARCELONA

DE AVISOS Y NOTICIAS

FUNDADO EN 1792

REDACCION Y ADMINISTRACION: AINE...

TELEFONOS 19041 ADM. Y 19042 RED.

Barcelona: al mes, 2 pesetas — Fuera: trimestre, 7'50. — Portugal y América, 8'50. — Demás países, 25 — Número suelto, 10 céntimos

LA PRESIDENCIA DEL AYUNTAMIENTO REPUBLICANO DE NUESTRA CIUDAD.

(Fot. Sagarra.)

Barcelona, 17 d'abril de 1931

El *Diario de Barcelona* atorgava la portada a la nova majoria republicana a l'Ajuntament. D'esquerra dreta, cinc dels regidors d'Esquerra Republicana elegits a les eleccions municipals: Pere Comas, Joan Casanovas, l'alcalde Jaume Aiguader, Lluís Companys i Amadeu Aragay.

AHCB

cià es mantindria en estreta relació amb la FAI i mantindria l'acció de contaminació social per a conservar afilada l'arma de la que pretengués servir-se en cas de que l'Estatut sortís massa mutilat de les discussions i votacions de les Corts".»¹⁸⁰

No sabem si per aquestes raons que treien els feixistes italians, o pel record de la lluita comuna contra Dictadura i Monarquia, Jaume Aiguader es mantenia proper humanitàriament als àcrates. I així, i segons recollia *La Publicitat*:

«L'alcalde rebé una lletra signada per diversos familiars i amics dels deportats del "Buenos Aires" i per alguns industrials d'aquesta ciutat en la qual s'interessaven per l'estat de salut i condicions de vida d'alguns d'ells. El doctor Aiguader féu immediatament les gestions necessàries per aclarir el que pogués haver-hi i ha rebut un telegrama del ministre de la Governació on li diu: "Contestant la vostra lletra data 11 em plau de manifestar-vos que les darreres notícies rebudes en aquest ministeri confirmen bon estat sanitari detinguts vapor "Buenos Aires".»¹⁸¹

Aquestes consideracions de començaments de 1932 serien vàlides fins el 1933, a partir del qual:

«[...] los informes italianos recogerían algunas consideraciones de la ruptura de esta ayuda mutua al insinuar más de una vez que Macià estaba detrás de la dureza de algunas condenas judiciales contra elementos anarquistas.»¹⁸²

180 Ibidem, p. 105.

181 «Municipi. Els deportats del "Buenos Aires" estan bons», *La Publicitat*, 17 de març de 1932, p. 4.
Es tractava d'anarquistes, sindicalistes, membres de FAI i CNT, detinguts arran del moviment insurreccional de les conques del Cardener i el Llobregat, especialment significatiu a Fígols, on proclamaren el comunisme llibertari. Les detencions, començades el 20 de gener de 1932, van dur a ser empresonats al vaixell entre d'altres els germans Francisco i Domingo Ascaso, Buenaventura Durruti i Tomás Cano Ruiz.

182 Arnau GONZÁLEZ I VILALTA. *Op. cit.*, p. 105.

6.1. Obra de govern

Un cop constituït l'Ajuntament, en formaven part els següents partits, amb els regidors corresponents: ERC 25 (3 eren de la USC), 12 de la Lliga Regionalista, 10 de la Coalició Republicana-Socialista vertebrada entorn del PRR, 1 regidor federal, 1 de la Dreta Liberal Republicana i 1 independent.¹⁸³

Entre aquests regidors havia de sortir escollit alcalde per aclamació Jaume Aiguader el mateix 14 d'abril. Es va acordar per unanimitat nomenar les deu tinències d'alcaldia, sis per la majoria d'ERC i USC i quatre a les minories de la Lliga i radicals. La primera l'ocupà en Joan Casanovas, la segona Pere Comas, la tercera Amadeu Aragay, la quarta Rafael Campalans, la cinquena Joan Lluhi, la sisena Ernest Ventós. La setena s'atorgava provisionalment a la Lliga tot i que l'ocupava de manera també provisional Joan Casanelles, d'ERC. I la vuitena, novena i desena, Casimir Giralt, Jesús Ullé i Josep Jové, respectivament, tots tres del PRR.

En paraules de Ferran Aisa al seu estudi sobre l'Ajuntament de Barcelona en aquest període:

«El doctor Aiguader, l'alcalde de Barcelona, era una persona de gran autoritat moral, marcat per una profunda ètica humanista i liberal. Des de la seva posició d'alcalde va saber refer els ponts de diàleg i de proximitat entre l'Ajuntament i el ciutadà, que la dictadura havia trencat... També va voler simplificar les tasques burocràtiques i va començar a fer neteja dels mals costums anteriors. El seu despatx de l'alcaldia era obert als barcelonins que anaven a la Casa de la Ciutat, tant si ho feien de manera particular com col·lectiva. La seva política d'alcalde era escoltar la veu de l'home i la dona del carrer, ciutadans de la República, perquè entre tots havien d'ajudar a la millora de la vida de la ciutat. Al costat de Macià, el doctor Aiguader va inaugurar nous grups escolars com el Collaso i Gil del carrer Sant Pau, el Giner de los Ríos, el parvulari Forestier i el Grup Casas. En el camp urbanístic, el consistori va inaugurar el Grup de

183 Ramon ALQUÉZAR. *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*.

Barcelona, 3 de maig de 1931

L'alcalde Jaume Aiguader rep al Saló de Cent a la premi Nobel Marie Curie, acompanyat entre d'altres personalitats per Jean-Jacques-Achille Bertrand —director de l'Institut Francès de Barcelona—, August Pi i Sunyer, Ferran Valls i Taberner, Manuel Ribé...

JOSEP DOMÍNGUEZ / AFB

Cases Barates de Montjuïc, la Clínica Psiquiàtrica Municipal d'Urgència, l'estació Marina del Metro Transversal i va col·locar la primera pedra de la Casa Bloc.»¹⁸⁴

Però aquestes realitzacions, i altres, no poden ser plenament valorades si no fem un dibuix previ de com estava la situació de la ciutat abans d'arribar-hi el doctor Aiguader i els regidors republicans.

En primer lloc, l'Ajuntament de Barcelona arrossegava un dèficit de 900 milions de pessetes, que s'anava acumulant al llarg del temps i en bona mesura a cavall dels esdeveniment internacionals. Si el 1888 el dèficit era del 13%, les despeses de l'Exposició Universal del 1888 van fer augmentar el dèficit fins el 19,1% el 1900. Aquest increment anirà a més al llarg del nou segle: 20% el 1910, 26% el 1920, 49% el 1927 i 58,5% el 1930. No serà fins l'arribada a l'alcaldia de Carles Pi i Sunyer el 1934 que no es va poder posar fil a l'agulla per a resoldre aquest problema. Com destaca Anna Sallès:

«L'obra municipal de l'Esquerra es va sostenir, durant 1931 i 1932, sobre una base molt aleatòria, que li donava molt poca capacitat de maniobra: els pressupostos ja estaven establerts per al 1931, un deute elevadíssim (superior als 900 milions de pessetes), un personal administratiu poc fidel i excessivament nombrós, contractes amb empreses privades poc beneficiosos per a la ciutat (serveis de neteja, transports públics, etc.), feien de l'Ajuntament un gegant amb peus de fang. En múltiples declaracions, els regidors de l'ERC i, especialment, Joan Casanovas, que n'era el cap de la majoria a l'Ajuntament, insistien que la situació del municipi era l'herència de la Dictadura, però també de l'etapa anterior a aquesta, la qual cosa significava que traslladaven una bona part de la responsabilitat dels dèficits de Barcelona a regionalistes i radicals.»¹⁸⁵

Amb la proposta de modificació dels impostos, el que l'Ajuntament pretenia no era una pujada d'aquests,

sinó una redistribució dels pagaments, de manera que la contribució a les arquitectures municipals vinguessin, proporcionalment, de qui més riquesa tingués:

«El que pretenia era tendir a la supressió dels impostos indirectes i gravar directament la renda i el capital. Segons explicava Casanelles, la situació econòmica de l'Ajuntament era la següent: "Dels 98 milions de què disposa (...), 54 són esmerçats pel Deute, 25 en personal i 17 en contingent provincial. ¿Què queda per a les altres atencions, com són Cultura, Foment, Beneficència, etc.? Doncs queda un dèficit inicial de 20 milions."»¹⁸⁶

Però, a més:

«També mancava a Barcelona un pla racional d'urbanisme que adequés l'estructura de la ciutat a les exigències de marc productiu, habitatge d'una població creixent amb un alt grau de mobilitat espacial i, per tant, obligada a oferir uns determinats serveis socials. No menys greus eren els problemes de la urbanització de Montjuïc, els dels contractes municipals amb societats privades, els d'infraestructura del transport ferroviari (era necessària la realització d'un pla d'enllaços ferroviaris i de supressió de passos a nivell) i aeri (en aquest aspecte el dèficit era total. Barcelona no posseïa aeroport propi. Hom utilitzava per al transport aeri civil uns hangars de l'aeroport militar del Prat de Llobregat).»¹⁸⁷

A aquests dèficits, Alquézar afegeix el vell projecte de la prolongació de la Gran Via fins a Castelldefels, les obres del Consorci de la Zona Franca, el millorament del servei d'aigües, la depuració de les aigües residuals, la construcció d'un nou escorxador. I l'ampliació de la xarxa hospitalària entre els més urgents.

L'etapa de Jaume Aiguader al front de l'Ajuntament de Barcelona també va estar marcada per nombrosos conflictes socials i veïnals, vagues sectorials convoca-

184 Ferran AISA. *República, guerra i revolució. L'Ajuntament de Barcelona (1931-1939)*, p. 15.

185 Anna SALLÉS. *Quan Catalunya era d'Esquerra*, p. 139-140.

186 Ibídem, p. 140.

187 Ramon ALQUÉZAR. *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*, p. 30.

**Artesa de Segre,
25 de maig de 1931**

Jaume Aiguader
intervenint

a l'Aplec de Bonrepòs.

JOSEP GASPAR / AGA

des pel Sindicat Únic (telefònica, construcció, metall...) i fins i tot vagues insurreccionals promogudes per la FAI, que tenien molt a veure amb una situació social i econòmica crítica.

Un dels conflictes veïnals es va articular al voltant de les Cases Barates i les vagues de lloguer, que es van estendre per les barriades de Sants, Poble Nou i el Clot, a Barcelona, i la Torrassa i Santa Coloma de Gramenet, fora de l'àrea municipal. La vaga començà a remetre a mesura que s'aprojava la llei de lloguers i se suprimia l'impost municipal que els gravava:

*«Un altre problema greu per a la ciutat era l'econòmic, produït tant pel crac borsari de Wall Street del 1929 com pels grans deutes que havia deixat en herència la dictadura. Els comptes de l'Exposició Universal continuaven pendents de ser aclarits per la Comissió de Responsabilitats nomenada per l'Ajuntament. El forat econòmic era molt gran i el ciutadà Àngel Samblancat, en una sessió municipal del 1933, va afirmar que dels comptes hi havia creditors que era just i humà que cobressin, però d'altres que havien de cobrar amb presó...»*¹⁸⁸

Sobre la situació escolar, quan Aiguader arribà a l'alcaldia de Barcelona hi havia 50.000 nens sense escolaritzar i 60.000 escolaritzats en l'ensenyament privat. Esquerra Republicana de Catalunya, com a partit republicà portava l'ideari d'una escola gratuïta, laica, obligatòria, catalana i de qualitat així com la igualtat d'oportunitats d'accés a tots els nivells educatius. L'eina fonamental de la política educativa va ser la Comissió de Cultura, que incorporava el Patronat Escolar, i estava connectada alhora amb la Conselleria de Cultura de la Generalitat:

*«La política escolar de l'Ajuntament quedà inscrita dins la Regidoria de Cultura. És a dir, la política escolar entesa com a vessant específic d'una dimensió més àmplia d'allò estrictament cultural.»*¹⁸⁹

El juny de 1931 es posava al capdavant de la Comissió de Cultura a Joaquim Ventalló. Al llarg del mandat d'Aiguader com a alcalde no es va construir cap nou grup escolar, si bé cal dir que el Josep Collaso i Gil inaugurat el 1934 havia estat iniciat en el seu període, el 1932. Però suplí aquesta manca de nous edificis amb l'aprofitament dels existents, com van ser els locals que deixaven els jesuïtes a la ciutat arran de la seva expulsió el 1932. Així l'edifici de Casp proporcionà 1.653 places, el de Rosselló 733 i el

Juny de 1931

Ninot de Jaume Aiguader,
publicat a *L'Opinió*,
obra de Jacint Bofarull.

AHCB

188 Ferran AISA. *República, guerra i revolució. L'Ajuntament de Barcelona (1931-1939)*, p. 16.

189 Ramon ALQUÉZAR. «L'Ajuntament de Barcelona durant la Segona República i la Guerra Civil», dins: Manuel RISQUES (dir.). *Història de l'Ajuntament de Barcelona, Volum 2*, p. 191.

Barcelona, 2 d'agost de 1931

L'alcalde Jaume Aiguader, acompanyat dels regidors Josep Maria Bertran de Quintana, Domènec Pla i Lluís Puig i Munner, visita la tinència d'alcaldia del districte cinquè, habilitada com a oficina de recollida de signatures de dones en suport de l'Estatut, presidida per la dirigent feminista d'Esquerra, Elionor Vinyerta.

L'anomenat «plebiscit femení» fou la primera gran mobilització de les dones republicanes.

JOSEP DOMÍNGUEZ / AFB

de Sarrià 1.133. Per altra banda, els hotels que s'havien construït a la plaça d'Espanya amb motiu de l'Exposició Internacional de 1929, a partir d'abril de 1933 funcionaven com a quatre grups escolars amb el nom d'Institucions Francesc Macià.

En l'aspecte social cal destacar la creació d'un subsidi per als obrers sense feina. Aquesta iniciativa va trobar, com no, l'oposició de la patronal, significadament el Foment del Treball Nacional, en entendre que, per una banda, aquest era una competència estatal, i a més, en donar subsidis exclusius als obrers de Barcelona, s'afavoriria l'arribada d'immigrants. Tot i així, es va tirar endavant. Amb caràcter previ l'Ajuntament havia obert un compte d'aportació municipal per ajudar els aturats. Cal dir que seria amb l'alcaldia de Carles Pi i Sunyer que es faria efectiu aquest ajut als aturats, que havien de complir uns requisits mínims: residir a Barcelona durant cinc anys; haver treballat a Barcelona; i que el període d'atur fos proporcional al temps de residència.

Finalment, i en referència a aquesta temàtica, Jaume Aiguader en companyia del seu amic, i en aquell moment conseller de Treball, Martí Barrera, va inaugurar una Borsa de Treball.

També cal destacar d'aquest període, l'actuació de la Comissió de Responsabilitats, que va investigar l'actuació política i econòmica de l'Ajuntament durant la Dictadura, —sobretot la gestió de l'Exposició Internacional de 1929— malgrat que les seves iniciatives, que havien de ser derivades a Madrid davant la manca de capacitat executiva penal, no haguessin tingut les conseqüències que els fets investigats exigien. Hagués calgut que es jutgés l'origen de més d'una fortuna dels regidors anteriors al 1931, però palesava la voluntat de regeneració de l'Ajuntament.

6.2. Acusacions de corrupció i mal govern

Una part, probablement no tota però, de les acusacions de mala gestió de l'Ajuntament contra Jaume Aiguader i ERC, vingué provocada per aquesta voluntat de netejar la institució. Ramon Alquézar, a més de destacar els èxits de l'Ajuntament Aiguader en matèria educativa, assenyala:

«No reiterarem —són els de més ressò social— els èxits de la política escolar i educativa, però sí d'altres, tals com l'esforç que féu la comissió d'hisenda per dur a terme una política tributària que acabés amb uns privilegis que gairebé consideraven com a drets adquirits determinats sectors socials de Sant Gervasi i Sarrià. Arran d'aquesta actitud, "Justícia Social" òrgan de la USC, escrivia el 7 de novembre de 1931, en el context de defensa del govern municipal llavors de l'afer Bloch: "...en el fons el que els molesta és que l'ERC hagi fet pagar la plus-vàlua als propietaris de Sarrià, que gràcies a la Lliga no tributaven (...) El que els molesta, encara, és que plantegem la batalla

Juny de 1931

Ninot de Jaume Aiguader,
publicat a *L'Opinió*.

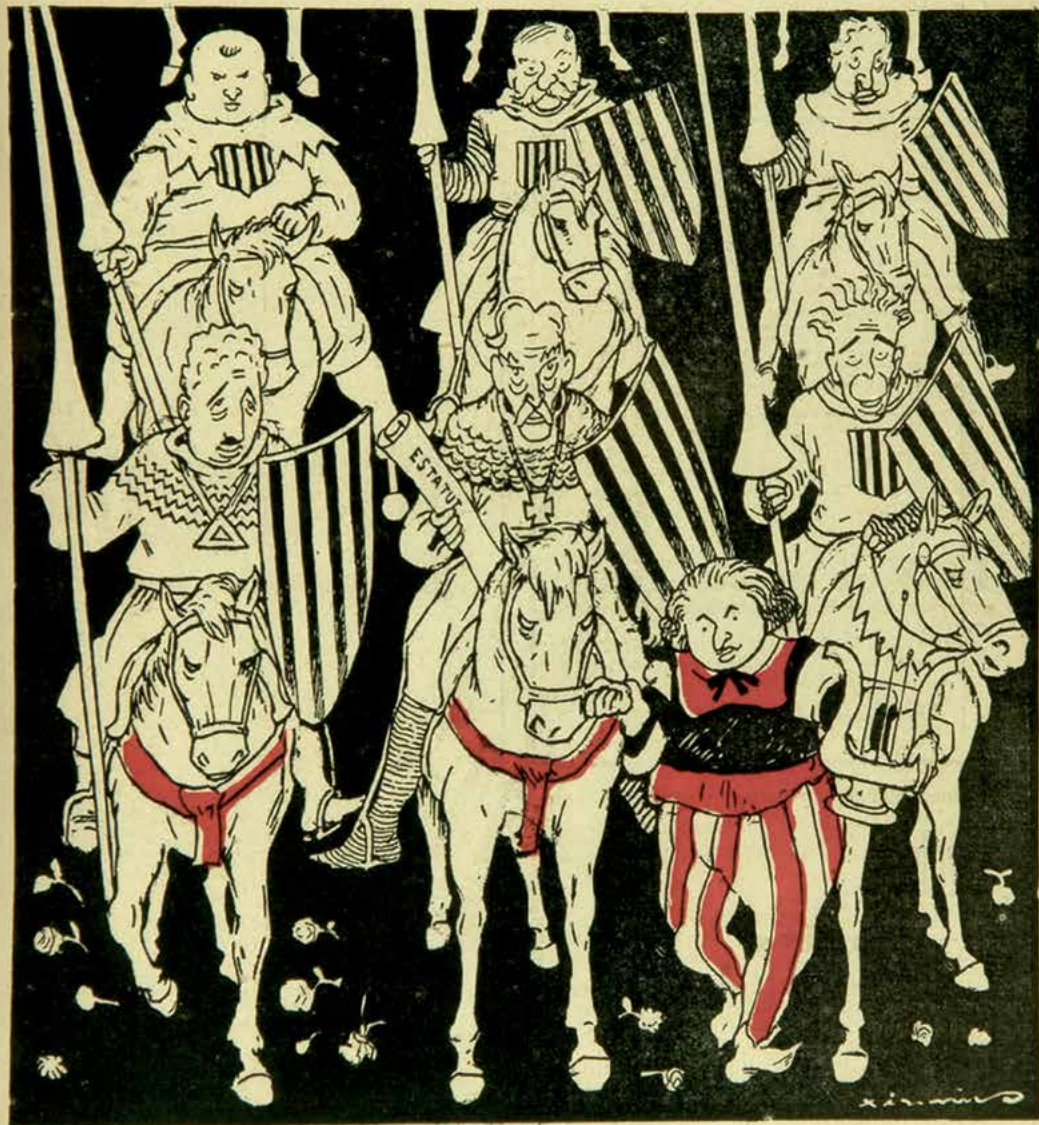
AHCB

Barcelona, 13 d'agost de 1931

L'ESQUELLA DE LA TORRATXA

ANY LV -2719

Preu 20 cts. - Atrassats, 40

Per la història de Catalunya

La Croada de la Llibertat

**Barcelona,
13 d'agost de 1931**

Il·lustració al·legòrica,
obra del dibuixant
Jaume Juez «Xirinius»,
amb els cavallers
republicans triomfants
que porten
l'Estatut d'Autonomia.
Al capdavant,
Francesc Macià
—amb Ventura Gassol—
entre Lluís Companys
i Jaume Aiguader.
Darrere, Pere Comas,
Pere Coromines
i Amadeu Hurtado.
BC

als intermediaris en matèria de subsistències, que són els milionaris, amics de la Lliga (...) Per això diuen que l'obra de l'ERC és nefasta. Naturalment, nefasta per a ells i per als seus amics." També cal apuntar a l'haver de l'Ajuntament Aiguader la reducció de 4.600.000 pessetes del dèficit pressupostari de l'any 1933 (recordem que l'any 1932 també s'havia reduït notòriament aquest dèficit) i la liquidació de 10.000 expedients de plus-vàlua (que produí la reacció irada de la Lliga, ella que tan clamava pel perfeccionament dels mecanismes de recaptació) en perill de prescriure, que revertien en 15.000.000 de pessetes a l'erari municipal, mesura que era una denúncia explícita de la desídia d'Ajuntaments anteriors.»¹⁹⁰

També cal dir, que ERC va actuar ràpidament un cop descobertes les primeres irregularitats. El 22 d'agost de 1932 s'obria un expedient intern de responsabilitats per suposades pràctiques corruptes de certs regidors del partit a l'Ajuntament barceloní, dins el qual es troben les declaracions del propi alcalde de Barcelona Jaume Aiguader.¹⁹¹

Aiguader, en la resposta incorporada a l'expedient, manifestava que mai li havien ofert diners, ni creia que li haguessin ofert a d'altres regidors. Sobre l'afer de la companyia d'autobusos Roca¹⁹² (la concessió es va fer a nom d'Amadeu Torner), només coneixia els rumors que circulaven aleshores segons els quals els regidors Vachier i Oller havien rebut diners. Considera que en tots els afers municipals en què es pugui demostrar que s'ha fet negoci, ha d'establir-se el corresponent correctiu. Sobre l'entrada d'empleats, afirmava que s'havien tingut en compte tots els compromisos de

partit, i ha estat ell qui més empleats ha col·locat dels afiliats d'ERC i si se n'han col·locat d'altres partits ha estat a causa de compromisos de la Generalitat i compromisos revolucionaris. La circular adreçada a les comissions sol·licitant una part de les places que es proveïssin fou una cosa aconsellada i feta per Carles Pi i Sunyer. Per la seva banda, afirmava que ell no havia col·locat ni un sol familiar o amic personal.

Sobre la proposta d'una companyia estrangera de fer en sòl municipal cases barates, per un import de seixanta milions de pessetes, es va oposar a la proposta, posteriorment van passar el projecte als tècnics municipals, que també van donar una negativa, però davant la presentació d'una instància per part de la companyia no hi havia més opció que prendre-la en consideració.

Sobre l'afer de la carn congelada, indicava que no es va oferir cap quantitat en pessetes per tenir la proposta en consideració. Que havia estat una proposta del cònsol de l'Uruguai i que aquest els havia amenaçat amb la denúncia del tractat de comerç si no s'accedia a la seva petició. Per aquest motiu va traslladar l'assumpte a la Comissió de Proveïments.

Feia referència també a reunions entre submajories, que ell considerava més aviat reunions d'amics, sobre els sopars dels regidors d'ERC amb els del PRR deia que ell va assistir a un, però no li va agradar ja que considera que els canvis d'impressions entre els diversos grups s'han de fer a l'Ajuntament. Parlava de l'afer Casaramona, relacionat amb l'enjardinament d'un espai en disputa entre Ajuntament i aquesta propietat, de l'assumpte Plandiura, del que no sabia que el propietari de la col·lecció, el senyor Plandiura la volgués vendre, i no creia que els relleus constants a l'Alcaldia poguessin ser causa de cap desgavell administratiu ni municipal.

Aquesta versió no queda desvirtuada per d'altres autors. Així, sembla que un primer afer va estar relacionat amb un financer francès, Lazare Bloch, que mantenia relacions amb l'alcalde de Tolosa de Llenguadoc. Va fer una oferta a Lluís Companys i a l'Ajuntament de Barcelona per tal d'obtenir plusvàlues especulant amb una possible devaluació de la pesseta. L'afer no anava més enllà de fer palesa la manca de

190 Ramon ALQUÉZAR. *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*, p. 65-66.

191 AMTM. C698-26. Al document 20 d'aquesta carpeta es troba la resposta de Jaume Aiguader a la requisitòria.

192 La «Compañía General de Autobuses, SA, don Javier Roca Baltá» i la «Cámara de Constructores de Automóviles» havien actuat en contra de l'acord de 22 de setembre de 1933 que adjudicava a Amadeu Torner i Arquer l'adjudicació i explotació durant vint anys de diverses línies d'autobús dins el terme municipal de Barcelona.

Barcelona, 26 d'agost de 1931

Jaume Aiguader enderroca un mur simbòlic
amb motiu de la secularització del Cementiri Nou de Barcelona.

BRANGULÍ / ANC

coneixement de Companys en temes borsaris, però va ser aprofitat per la Lliga per acusar d'ineptitud Companys, i en general els homes d'ERC. El segon, i al qual fa referència Aiguader en la seva resposta, estaria vinculat amb l'empresa d'Autobusos Torner. En aquest cas es tractava d'una possible implicació per suborn en el procés de concessió de vuit línies d'autobusos privats. La concessió havia estat promoguda per Jaume Vàhier (ERC) president de la Comissió Municipal de Circulació, i tenia l'oposició, per diverses raons, de membres de la Lliga, el PRR, els del PNRE (escissió d'ERC) i d'alguns dels cinc regidors d'ERC que l'agost de 1932 havien estat expulsat per la seva implicació en la venda de càrrecs públics. Finalment al Ple de l'Ajuntament del 8 de desembre de 1933 s'atorgaven les línies a Amadeu Torner, però l'acord no es va fer efectiu de manera que el 1936 encara s'arrossegava.

Aquesta etapa conflictiva a l'Ajuntament, que hem intentat resumir, tenia també, com acostuma a passar, un punt de crisi amb el govern de la República. Anna Sallés indica com les relacions entre els nous poders republicans a Barcelona i Madrid no eren massa fluïdes. En el cas que més de prop tocava Jaume Aiguader, en la seva condició d'alcalde de Barcelona:

«Per afrontar-los, el cap de la Hisenda Municipal, Joan Lluhí i Vallescà, va demanar al Ministeri d'Hisenda, regentat pel socialista Indalecio Prieto, un préstec de 15 milions de pessetes, que aquest va denegar, com també va denegar el suport del Banc d'Espanya. El desequilibri pressupostari no es va començar a solucionar fins al 1934, després de la reforma fiscal i les noves eleccions municipals. Les friccions entre el govern provisional de la República i el consistori barceloní són un bon exponent de les sovint difícils relacions institucionals entre Barcelona i Madrid. Els objectius dels nous regidors, durant els primers mesos de govern municipal, eren bàsicament tres: reorganitzar el sistema financer i les fonts de finançament, racionalitzar i coordinar els serveis tècnics i investigar, mitjançant la Comissió de Responsabilitats, la gestió dels regidors de la dictadura. Però el resultat no va ser gaire brillant i el consistori barceloní va viure en una crisi quasi permanent durant l'etapa de l'alcaldia de Jaume Aiguader, tant a

*causa dels problemes heretats com per un seguit d'escàndols més o menys inflats per l'oposició.»*¹⁹³

6.3. Activitat de partit

El 13 i 14 de febrer de 1932 se celebrà el 1r Congrés Nacional d'Esquerra Republicana de Catalunya. Des de la seva fundació, Esquerra havia anat acumulant victòria rere victòria. Si ja va ser important el seu triomf a les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, els comicis per a les Corts Constituents republicanes van confirmar ERC com el principal partit del país. En bona mesura, aquest 1r Congrés Nacional havia de reforçar el partit, la qual cosa significava que determinats grups radicals, o que certes disfuncions acceptades el 1931 en vista a l'assoliment d'un acord entre les forces esquerristes el més ampli possible, ara havien de ser reformulades.

Així, un grup d'Estat Català capitanejat per Jaume Compte, havia celebrat el 3 i 10 de gener sengles assemblees a Barcelona (Ateneu Empordanès i Teatre Olímpia, respectivament) autoexcloent-se d'ERC, expulsant Francesc Macià i anomenant-se des d'aquell moment Estat Català-Força Separatista d'Extrema Esquerra. Per altra banda, la marxa de Marcel·lí Domingo no deixava de ser un resultat lògic. El 19 de març anterior, amb la fundació d'ERC, havia estat escollit membre del Comitè Executiu Central mitjançant una excepcionalitat demanada especialment per Francesc Macià, en base a la seva llarga lluita en comú contra la Dictadura. Però el cert era que la seva situació no deixava de ser irregular, atès que romania vigent la interdicció de la doble militància —que Domingo tenia com a líder del PRRS— i, a més, ell mateix va mostrar la seva disconformitat ideològica amb alguna de les actuacions i plantejaments teòrics del partit.

En aquest 1r Congrés Nacional, Jaume Aiguader va ser reelegit membre del Comitè Executiu Central, obtenint 1.189 vots, sent només superat per Lluís Com-

¹⁹³ Anna SALLÉS, «L'obra de govern», dins AA.DD. *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*, p. 100-101.

Barcelona, 13 de setembre de 1931

El ciclista valencià Salvador Cardona, rep el trofeu de guanyador de la 13a Volta a Catalunya, —a l'Estadi de Montjuïc, punt d'arribada de l'etapa final— de mans de l'alcalde Jaume Aiguader, acompanyat per la seva esposa Carme Cortés i el diputat i empresari periodístic, Josep Sunyol.

JOSEP MARIA SAGARRA / AFB

pany amb 1.375 vots. Novament, Francesc Macià era escollit president per aclamació.

Aiguader tornaria a ser escollit membre del Comitè Executiu al 2n Congrés Nacional, celebrat el 24 i 25 de juny, si bé en aquest cas en representació de la Federació de Tarragona.

Però, tot i la seva rellevància dins el Partit, la principal tasca de Jaume Aiguader, i els més grans conflictes, els havia de tenir a l'Ajuntament de la ciutat, en què van convergir dos elements. Per una banda, les crisis pròpies del consistori, i per una altra les conseqüències de les tensions polítiques generals. Com relata Ivern, si bé la majoria guanyada el 12 d'abril de 1931 era de vint-i-quatre regidors:

«[...] en el període 1931-1933, aquesta majoria va perdent successivament diversos elements actius dins el consistori perquè aconseguixen una duplicitat de càrrecs polítics o bé se separen de la majoria, o perquè alguns es moren.»¹⁹⁴

Fem un repàs somer. Només escollit regidor el 1931, Companys era nomenat governador civil de Barcelona; el desembre de 1931, moria Salvador Vallverdú; els tres regidors de la USC, la minoria socialista (Rafael Campalans, Josep Xirau i Francesc Viladomat) se'n separaven i formaven grup propi; el juny, Jaume Aiguader, Joan Lluhí i Amadeu Aragay eren escollits diputats a les Corts Constituents de la República; l'agost del 1932 es van expulsar cinc regidors del partit per un escàndol de venda de credencials de treball (Francesc Costa, Ramon Marlès, Lluís Puig i Munner, Enric Sánchez i Jaume Vinyals); i finalment, quan el novembre de 1932 es van celebrar eleccions al Parlament de Catalunya, altres tres regidors d'ERC (Joan Casanelles, Joan Casanovas i Pere Comas) obtingueren acta de diputat. I el gener de 1933 moria Ernest Ventós. Restaven, a la pràctica, nou membres actius; i si amb 13 d'actius, ja es va perdre la discussió dels pressupostos, entre el 12 i el 20 de maig de 1933, la situació política dins l'Ajuntament, arribaria pràcticament al col·lapse.

El març de 1933 Joan Lluhí, havia fet una conferència a La Falç amb el títol «L'Esquerra i el futur Ajuntament de Barcelona», que va publicar *L'Opinió* el 26 de març. A partir d'aquell moment esclataria una crisi interna que les diverses reunions dels òrgans del partit no aconseguirien apaivagar fins l'expulsió, mig any després, el 22 de setembre, dels membres del grup de *L'Opinió* per part del directori del partit. Cal dir que en aquest conflicte es barrejaren circumstàncies diverses que tenien a veure amb l'Ajuntament, les acusacions de suborn en la concessió de les línies d'autobús a Amadeu Torner, les divergències en la línia política a seguir per tal d'inte-

Octubre de 1931

Ninot de Jaume Aiguader,
publicat a *L'Opinió*, obra de Mari.
AHCB

¹⁹⁴ Maria Dolors IVERN. *Op. cit.*, Volum 1, p. 293.

Barcelona,

8 de novembre de 1931

Una florista de la Rambla
de les flors obsequia
l'alcalde Jaume Aiguader
en la inauguració oficial
del Concurs de Crisantems,
en presència dels regidors
Joaquim Ventalló
i Domènec Pla.

JOSEP MARIA SAGARRA -

PAU LLUÍS TORRENTS /

AFB

grar les masses sindicalistes de la CNT dins el Partit, o fins i tot, qüestions de prestigi personals.¹⁹⁵

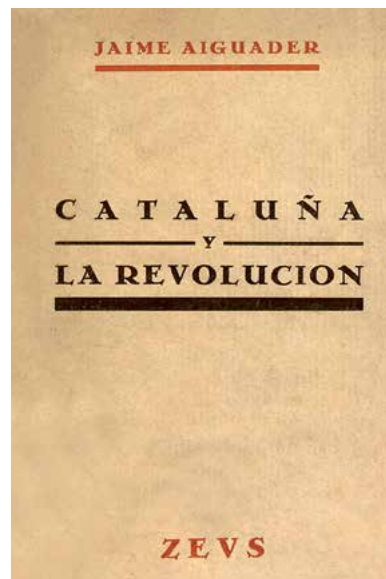
En bona mesura ERC estava patint una crisi d'infantament. Construïda com a partit el març de 1931, des d'un conjunt heterogeni d'orígens, sovint vinculats a centres, casals i ateneus de base, però sense cap experiència de govern, les eleccions del 1931, tant les municipals com les Constituents espanyoles, la van situar a les Institucions catalanes i espanyoles amb un poder molt per sobre del que ni els més optimistes hagueren somniat.

ERC i els seus quadres s'enfrontaven a la tasca de gestionar no només els ajuntaments del país, sinó el país mateix. En la seva majoria, com eren els casos de Lluís Companys i de Jaume Aiguader, a qui podríem qualificar de números 2 i 3 de la nova formació, estaven més habituats als calabossos que als despatxos, i no era estrany que aquesta manca de coneixement de la gestió del poder els aclaparés en certs moments. Per altra banda, i fent causa concreta de l'Ajuntament de Barcelona, les diverses contingències que van ocasionar el pas de 24 regidors a menys de 10, tenia més a veure en la majoria dels casos amb l'èxit de la formació, que amb el seu fracàs: cinc dels regidors havien estat escollits diputats, i Lluís Companys governador civil. Per altra banda, la normes d'actuació dins el partit, el que anomenàrem disciplina, eren escasses o inexistents. Una de les veus que més se sentirà dins el partit en el futur, Josep Tarradellas, clamarà per establir una disciplina real en l'actuació dels membres que ocupessin càrrecs polítics. Quelcom que ara considerem natural, però que, en el procés de gestació d'ERC com a partit polític amb tots els ets i uts, era necessari reivindicar i aplicar.

El 2n Congrés Nacional Extraordinari, a celebrar el 7 i 8 d'octubre de 1933, al Coliseu Pompeia, havia de posar punt i final a aquesta crisi. Havia estat convocat pel Comitè Executiu Central el 27 de setembre, i un dels motius que el justificaven era donar compte de les expulsions dutes a terme. Segons la nota de la reunió:

«[...] examinada l'actuació política que d'un temps ençà duen a terme els militants senyors Casanelles, Comas, Lluhi, Tarradellas i Xirau i el document que per ells li ha estat adreçat, i davant la situació de l'Ajuntament de Barcelona agreujada pels esdeveniments de la darrera sessió, ha pres els següents acords:

a) Considerar que el manifest dels esmentats militants així com llur actuació anterior i posterior, constitueixen un manquement greu a la disciplina i un desprestigi per a l'Esquerra Republicana, que els fa merèixer, d'acord amb l'article 37, dels Estatuts, ésser expulsats del Partit i passar el cas a la Federació corresponent per a la seva tramitació reglamentària, d'acord amb l'article 38 que en fixa el procediment i recursos a seguir.

1932

Cataluña y la revolución.

Versió en castellà, editada a Madrid, del llibre de Jaume Aiguader publicat l'any anterior.

BC

¹⁹⁵ Per seguir aquests conflictes, Maria Dolors IVERN. *Op. cit.*, Volum 1, p. 292-363.

Barcelona, 15 de febrer de 1932

Inauguració d'una centraleta automàtica a l'Ajuntament de Barcelona.

L'alcalde, Jaume Aiguader, saluda el seu col·lega intendent del municipi de Buenos Aires.

JOSEP DOMÍNGUEZ / AFB

b) Davant la situació lamentable que s'ha creat a l'Ajuntament de Barcelona, dipositar la seva confiança en el Govern de la Generalitat, perquè tal que resolgui, amb tota urgència, el procediment més ràpid i eficaç per tal d'evitar que continuïn els mals que se'n deriven i

c) Convocar per al dia 7 d'octubre un Congrés Nacional Extraordinari per a donar-li compte de les resolucions preses en els anteriors acords i d'altres assumptes que el Consell Executiu cregui oportú sometre-li.»¹⁹⁶

En aquest Congrés i arran d'una intervenció de Sebastià Clara, Aiguader donà compte de l'afer dels autobusos, una de les circumstàncies que van propiciar les expulsions. Així afirmava, com a alcalde de Barcelona:

«[...] que ningú del Directori ni del Partit no discutia la conveniència d'aquelles línies, sinó la licitud de concedir-les a una empresa determinada. Assenyalà també que de la informació que es portaria a la pràctica, ordenada per ell, amb les atribucions que la llei li conferia, en depenia l'aprovació d'aquelles línies. I que la dita informació deixaria ben aclarida l'honestedat que havia presidit l'afer. [...] Jaume Aiguader remarcà que no era l'acord el que s'havia suspès, sinó la seva aplicació, i es mostrà partidari de la informació i creia que no calia tractar més aquells afers municipals.»¹⁹⁷

En una nota que pot ser fins i tot anecdòtica, tal com va anar la història de la nostra ciutat durant els anys següents, el 23 de juliol de 1933 *La Publicitat* informava que diverses entitats civils havien adreçat un escrit a l'alcalde Aiguader, amb la proposta de convertir el castell de Montjuïc en un museu contra la guerra.¹⁹⁸ Però, els Fets d'Octubre del 1934 van endarrerir la que era inici de la recuperació del castell per la ciutat.

Però, l'activitat política d'Aiguader no deixava indiferents fins i tot els que van ser aliats seus. Sense perdre l'amistat que els va lligar durant anys, el gener de 1932 Joan Peiró publicava un article a *La Tierra* de Madrid,¹⁹⁹ contestant determinades afirmacions de l'alcalde Aiguader recollides a *La Humanitat*. Havia dit Jaume Aiguader que:

196 «La nota oficiosa», *La Humanitat*, 28 de setembre de 1933, p. 1.

197 Maria Dolors IVERN. *Op. cit.*, Volum 1, p. 403-404.

198 Entitats: Ateneu Enciclopèdic Popular, FC Barcelona, Centre Excursionista de Catalunya, Orfeó Gracienc, Orfeó de Sants, Ateneu Polytechnicum, Palestra, Agrupació Fotogràfica de Catalunya, Unió Excursionista de Catalunya, Boys Scouts de Catalunya, Càmping Club de Catalunya i altres. Van delegar en els representants del FC Barcelona i de l'Ateneu Enciclopèdic, Srs. Cavestany i Saludes el lliurament de l'escrit a les autoritats republicanes

199 Joan PEIRÓ. «Afirmaciones. El doctor Ayguadé y el proletariado catalán», *La Tierra*, gener de 1932.

Abril de 1932

Ninot de Jaume Aiguader,
publicat a *Foment*,
obra de Ferran Casajuana «K.sa».
CLR

Barcelona, 10 de setembre de 1932

La plana major dels polítics republicans catalans a la tornada de Madrid on les Corts Republicanes havien aprovat finalment, uns dies abans, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

D'esquerra a dreta: asseguts, Joan Casanovas, Jaume Aiguader, Francesc Macià, Lluís Companys i Ventura Gassol; dempeus —alguns mig tapats—, Joan Loperena, Josep Dencàs, Joan Tauler, Josep Sunyol, Josep Riera i Puntí, Josep Antoni Trabal, Joan Selves, Jaume Vàchier, Josep Tarradellas, Josep Irla, Epifani Bellí, Joan Lluhí, Joan Estelrich, Miquel Santaló, Joan Ventosa i Roig, Joan Casanelles...

JOSEP MARIA SAGARRA - PAU LLUÍS TORRENTS / ANC

«La rivalitat entre l'obrerisme català i el madrileny, parteix del fet que Madrid, sense ésser industrial —allà on no hi ha indústries no hi ha obrers— vol mantenir, també, el mateix temps que la capitalitat de la nació, la capitalitat de l'obrerisme.»²⁰⁰

Peiró, que defineix a Aiguader com a *«mi dilecto amigo»*, afirma que aquestes manifestacions són falses, que del que cal parlar és de conflicte UGT-CNT, que de vegades fins i tot la CNT havia portat la seva direcció fora de Catalunya, i recorda a Jaume Aiguader la seva militància llibertària durant la seva joventut.

I la seva presència pública no minvava pel fet d'accedir a l'alcaldia de Barcelona i haver estat escollit diputat a Corts. A més de diversos homenatges fets a Reus i pels col·legues metges, el 8 d'agost de 1932 dictava una conferència a l'Ateneu Polytechnicum sobre «La influència obrerista a la Municipalitat».²⁰¹

El 14 d'abril de 1932 el Butlletí del Foment Republicà del districte VII (Sants), publicava l'article d' Aiguader «La doble missió de Catalunya».²⁰²

I també aquest 1932, el 27 de juliol, rebia el reconeixement públic una de les seves creacions. En el marc del 7è Congrés de Metges en Llengua Catalana, s'atorgava el Diploma d'honor a les seves «Monografies Mèdiques»²⁰³ i el Col·legi de Metges de Barcelona organitzava un àpat en honor seu en un restaurant de Montjuïc.

La seva vida familiar també va sofrir un trasbals durant aquest període previ als Fets d'Octubre. Ho explicà el seu fill Cristian Aguadé:

«Els meus pares es divorciaven aprofitant la llei promulgada per la República.»²⁰⁴ Em va ser comunicat cerimoniosament per tots dos, sense demostrar animositat entre ells, tot i que era la meva mare qui marxava. S'havia dedicat de ple a la pintura i amb tantes absències del meu pare, havia decidit d'ajuntar-se amb un col·lega. Més endavant em vaig assabentar que portaven una vida semibohèmia, de pintors, a bord d'un petit yatch, que ancorava a diferents punts de la Costa Brava. Els fills ens vam quedar tots a viure amb el pare.»²⁰⁵

Juny de 1932

Jaume Aiguader en una il·lustració obra de Francesc Nel·lo, publicada a *La Humanitat*, AHCB

200 «Interessantíssimes manifestacions de l'alcalde. El doctor Aguadé expressa el seu pensament sobre l'actualitat política i social catalana», *La Humanitat*, 28 de desembre de 1931, p. 2.

201 ANC-Fons Jaume Aiguader 05-06.

202 ANC-Fons Jaume Aiguader 03.

203 ANC-Fons Jaume Aiguader 05-06.

204 Publicada a la *Gaceta de Madrid*, 11 de març de 1932.

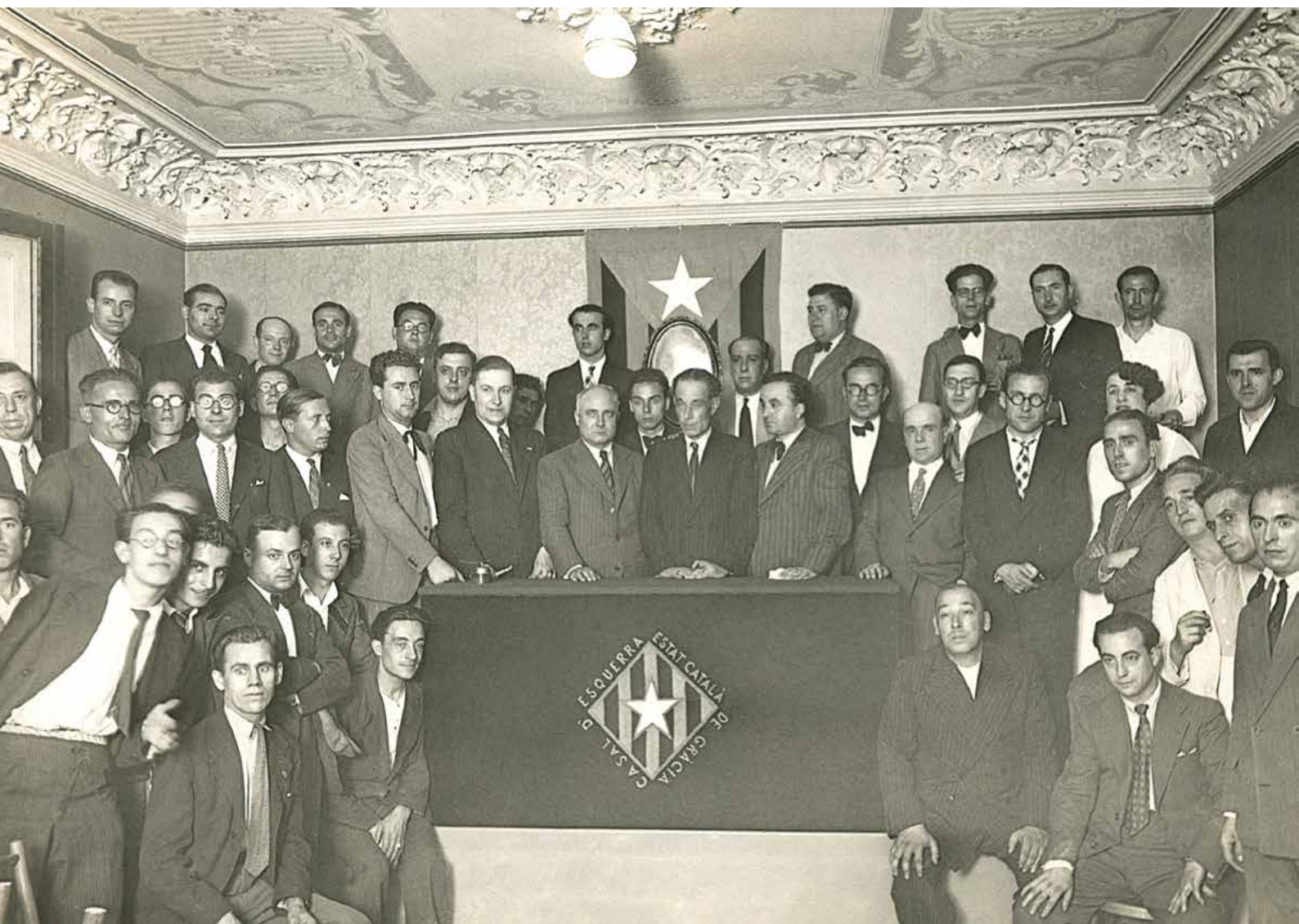
205 Cristian AGUADÉ. *Op. cit.*, p. 37.

Barcelona, 20 de setembre de 1932

Inauguració d'un nou estatge del Casal d'Esquerra Estat Català de Gràcia.

D'esquerra a dreta: Marc-Aureli Vila, Nicolau Battestini, Joan Puig i Ferreter, Jaume Aiguader, Ventura Gassol, Josep Dencàs i Benet Mori.

ARF

Al mateix temps, durant la dècada de 1930 canvien el seu lloc d'estiueig, i de Vilanova i la Geltrú el traslladen a Sitges. Malgrat la inestabilitat política de la situació al Principat, i a la República en general:

«Res de tot això no semblava succeir a Sitges, el balneari més estimat pels estiuejants, on havíem traslladat el nostre lloc de vacances. Els burgesos, a la seva torre de vori, com antany els cortesans, no s'adonaven que el món s'esfondrava al seu voltant. A Sitges ens visitaven els caps de setmana, irregularment, el meu pare i el meu germà, que estudiava medicina a Barcelona. En el llarg passeig que vorejava el mar hi havia el casino, amb una gran piscina, on preferia banyar-se la gente bien [...] Recorria la platja amb el meu pare, que anava sempre acompanyat d'un interlocutor amb qui no deixava de parlar. Això no el privava de descobrir la presència d'uns petits crancs que, quan l'ona es retirava, bombollejaven en l'arena mullada. Els desenterrava introduint-hi el dit gros del peu i jo els recollia apressat i els ficava en una petita galleda.»²⁰⁶

6.4. Mort de Macià. Companys, nou president

Segons va explicar Carles Pi i Sunyer, arran de la crisi del govern Lerroux, que havia estat nomenat el 13 de setembre de 1933 i va haver de plegar el 3 d'octubre, per manca de suports parlamentaris, ERC, el 7 d'octubre, havia decidit proposar Jaume Aiguader com a ministre del nou govern Martínez Barrio. Tanmateix, aquest va comunicar el dia 8 a Macià que no acceptaria a Aiguader i finalment va ser escollit per a representar ERC al Govern Carles Pi i Sunyer.²⁰⁷

A les eleccions del novembre de 1933 era novament escollit diputat al Congrés, aquest cop no per la demarcació de la capital sinó per Barcelona-circumscripció.

El 25 de desembre de 1933 moria Francesc Macià. Aquest traspàs donaria lloc a un canvi en la direcció

del partit, que en bona mesura no va ser com es preveia d'entrada. Segons explica García Oliver:

«Estat Català no aceptó nunca del todo la renuncia a la independencia de Cataluña que hiciera Macià en aras del entendimiento con las izquierdas españolas. Al producirse la muerte de Macià, los separatistas de Estat Català pensaron que debía elegirse a un catalanista de verdad para sucederle en la dirección de Esquerra Republicana de Catalunya. Pensaban en un Albert, en un Pi y Sunyer o en Jaime Aiguader.»²⁰⁸

De fet, arran de la creació de les Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat català, entre l'abril i juliol de 1931, semblava que dins d'ERC guanyava pes el sector més vinculat a Estat Català, i per tant més proper a Jaume Aiguader. Tal com diu Joan B. Culla:

«La Joventut d'Esquerra Estat Català, dirigida per Dencàs, que comptava amb el suport de Gassol, Aiguader, etc., i que era vista amb simpatia pel mateix Macià, anà guanyant posicions en l'aparell del partit i difonent els seus postulats, clarament oposats a l'ideari fundacional de l'ERC, entre els militants; a partir del gener de 1933, la marginació dels homes de "L'Opinió" afavorí encara més aquesta escalada, que no pogueren deturar els repetits tocs d'atenció llançats pels "Il·lustrats"; en fi, i com ja hem vist, el congrés del juny consagrà la desfeta dels "purs" i el triomf d'Estat Català —incloent sota aquesta etiqueta tant les Joventuts com els "vells" (Aiguader, Gassol, etc.)— que, amb la benedicció de Macià, assumien la direcció del partit, deixant a segon terme el sector companyista.»²⁰⁹

Aquestes etiquetes sempre són delicades. Així tal com assenyala Josep Pagès, en la definició al nostre entendre més correcta de la situació en aquest moment dins ERC, la vinculació de Jaume Aiguader era més amb el president Macià que amb Estat Català com a força política:

²⁰⁶ Ibidem, p. 33-34.

²⁰⁷ Carles PI I SUNYER. *La República y la guerra. Memorias de un político catalán*, p. 156-157.

²⁰⁸ Joan GARCÍA OLIVER. *El eco de los pasos*, p. 342.

²⁰⁹ Joan B. CULLA. *El catalanisme d'esquerra (1928-1936)*, p. 161.

Núria, 26 de setembre de 1932

Excursió a Núria de polítics catalans i espanyols per celebrar l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Agafats en rotllana ballant una sardana, d'esquerra a dreta: Francesc Farreras i Duran, x, Jaume Aiguader, Maria Dolors Bargalló i Martí Esteve.

ARF

«Juntament amb Badia, Dencàs fou el principal representant dins d'ERC del catalanisme separatista que gravitava al voltant de les Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català (JEREC), organització en la fundació de la qual havien intervingut i que utilitzaren com a base d'un poder propi dins d'ERC davant els sectors esquerranistes i els dirigents històrics d'Estat Català (Aiguader, Gassol) més dependents de Macià.»²¹⁰

A més, alguns actes violents i les demostracions de força havien creat certa controvèrsia dins ERC i amb els seus aliats, que el partit comminà a resoldre. Així, el 3 de desembre de 1933, durant el 1r Congrés Extraordinari de les JEREC, es va acordar la dissolució dels anomenats escamots. En aquest moment hi havia 9.000 militants a l'organització, que estaven representats al Congrés per 500 delegats. El Comitè Executiu quedà format per Josep Dencàs com a president i Ventura Gassol, Jaume Aiguader, Jaume Creus i Roc Boronat com a vocals.

En aquest punt hem d'indicar que Jaume Aiguader era, bàsicament, home d'acció i no de despatx; però a més, en unes circumstàncies complexes, amb persones que s'havien incorporat al projecte republicà més amb la vista posada en el profit personal, que en el servei al país i a un ideal, la seva bondat natural, que tothom refereix, va ser un escull per imposar-se damunt aquests personatges. Li va faltar lideratge, probablement, però en cap cas se'l podia acusar de manca d'honestedat o de no haver fet, amb tots els esculls que es va trobar, una important feina que deixava el Consistori a punt per l'impuls que li donaria Carles Pi i Sunyer.

Les eleccions municipals de 1934 es van celebrar d'acord amb la nova llei municipal que el Parlament de Catalunya anava aprovant de manera parcial. Van tenir lloc el 14 de gener i prenen possessió els nous regidors l'1 de febrer, moment en el qual, i al Saló de Cent de l'Ajuntament, Jaume Aiguader lliurava la presidència d'edat al membre de la Lliga Catalana Lluís Duran i

Ventosa. Els resultats havien estat: 26 regidors per a la Coalició d'Esquerres Catalanes (17 ERC, 4 ACR, 3 USC i 2 PNRE); 10 per la Lliga Catalana, entre els quals un de tradicionalista; i 4 pel PRR.

Malgrat tot, la seva activitat pública no cessava. Continuava en la seva labor de diputat a les Corts espanyoles i l'agost treia al carrer la revista *Pamflet* de la qual serà el principal animador. La revista correria les mateixes vicissituds que el país, sent suspesa arran dels Fets d'Octubre i tornant-se a publicar des del febrer de 1936 fins a l'esclat de la Guerra Civil.

6.5. Pamflet

El 1934, un cop traspassat el bastó d'alcalde a Carles Pi i Sunyer, Jaume Aiguader encetava una nova etapa tornant a la feina d'editor i agitador intel·lectual impulsant una nova publicació.

Pamflet es definí a si mateix en el subtítol: «Revista Nacionalista i Revolucionària», si bé aquest terme revolucionari cal matisar-lo. No estem parlant d'una revolució a l'ús, tant és bolxevic o llibertària, sinó de la recuperació de les essències republicanes en un moment, com era l'agost de 1934, que es veien en perill per les polítiques del govern de dretes de l'Estat. Aquesta convulsa situació va fer que només es publicuessin quatre números, de periodicitat quinzenal, entre el 16 d'agost i l'1 d'octubre. En aquesta primera etapa va comptar amb col·laboracions, entre d'altres, d'Amadeu Aragay, Miquel Badia, Aurora Bertrana, Josep Dencàs, Josep Puig i Ferrer o Antoni Rovira i Virgili.

Tancat per les autoritats, no serà fins el 8 de febrer de 1936 que apareix el número 5, en una segona etapa, en la que es manté l'impremta que editava els exemplars, la Cosmos, propietat de Martí Barrera, però augmenta de mida i la seva periodicitat passà a ser, en general setmanal, tot i que hi ha alguna irregularitat, especialment als números finals. En aquesta última etapa hi col·laboren també, a més del director, el nostre Jaume Aiguader, Roc Boronat, Jaume Cardús, Ramon Vinyes... El darrer número, el 27, sortia al carrer el 15 de juliol de 1936. Si els Fets d'Octubre tancaren la

²¹⁰ Josep PAGÉS, «Josep Dencàs i Puigdollers», dins AA.DD. *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*, p. 284.

Barcelona, 2 d'octubre de 1932

1r Congrés Nacional Extraordinari d'Esquerra Republicana de Catalunya,
celebrat al Palau de la Metal·lúrgia de Montjuïc.

D'esquerra a dreta: Ricard Palacín, Jaume Aiguader, Ernest Ventós, Maria Teresa Gibert,
Joaquim Bilbeny, Lluís Companys, Francesc Macià, Joan Casanovas, Nicolau Battestini,
Martí Rouret, x i Joan Tauler.

Darrere s'hi poden reconèixer, mig tapats, Manuel Galés, Enric Canturri, Jaume Magre, Pere Cavallé,
Josep Puig Pujades i Pere Mestres.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

primera etapa de *Pamflet*, el cop d'estat franquista i la guerra, acabaren amb aquesta segona.

La millor manera d'entendre, però, el que pretenia Jaume Aiguader en publicar *Pamflet*, és llegir la presentació, escrita per ell mateix:

«Amb PAMFLET ens proposem el grup editor de publicar una revista popular que reculli les inquietuds actuals. Nosaltres creiem que encara és viva i salvadora l'efervescència revolucionària i no volem que es prengui tancar el cicle renovador. Per a continuar-la injectarem constantment els neguits que del carrer o de l'estudi mostren noves facetes de la Revolució.

Tenim un clar concepte de la solemnitat de les hores que vivim i en coneixem les exigències. Sabem de sobres que per a atrapar-ne l'eficàcia cal conformar-nos a una disciplina. Però també han de disciplinar-se els disciplinadors i no poden renegar de la lleialtat jurada al poble.

Són moments d'audàcia. D'audàcia en els conceptes i d'audàcia en els actes. Les possibilitats de la política són sempre més modestes que les doctrinals. Per això s'ha d'esperonar constantment la política, perquè no minvi per temor o per cansament l'ardidesa dels propòsits i els rebaixi per sota la potencialitat contemporània.

Disciplina no vol dir domesticació. Catalunya ha de tenir unitat, però no demana uniformitat de parers. Entre la filera de combatents pel seu ideal col·lectiu ha de matisar diferents tòniques com matisa diferències de temperament. Si no obréssim així s'estroncarien les probabilitats de redempció. Per a treure el suc màxim d'aquests instants hem de considerar-los únics en la nostra història. En graduar i limitar els dalers de cada català a poc a poc s'esmussaria l'interès del poble i dirigents i dirigits es crearien una atmosfera artificiosa i asfixiant inapta per a la veritat i per a la justícia.

Volem inquietuds i les idees que van arrapades a les inquietuds i en portin la vivor. Reneguem des d'ara de totes les doctrines de manual i tipus estandard. No volem que els fets i els conceptes s'esbatussin per a dominar-se un a l'altre. Ens repugnen les idees que mas teguen els esdeveniments per a emmotllar-nos a un patró. Llançarem entremig dels homes, dolors dels homes. Però els dolors que mostrarem ja enlairaran amb

els braços la idea que els ha de redimir i que ha estat la seva creació.

Confiem amb l'enemistat de molta gent. Molts compatriotes no volen amoïnar-se pels maldecaps aliens i no es pregunten si coincideixen amb els seus. A altres els esveren les idees. En saber que un ciutadà en té una ja el consideren enemic i el mosseguen: per això han intentat fer de nosaltres un poble de caníbals.

Però no és aquesta la llei dels temps actuals. Ni és aquest el daler dels homes, joves o vells, que en senten la responsabilitat. I és per aquests i amb aquests que escriurem el PAMFLET.»²¹¹

6.6. Els Fets d'Octubre

Des del mateix 15 d'abril de 1931, dia següent a la proclamació de la República, les conxorxes per a la destrucció del nou règim republicà van sovintejar als cercles conservadors. I no cal anar a buscar aquestes conxorxes lluny de Catalunya. La Lliga, i especialment Francesc Cambó, van ser ben bel·ligerants amb el nou règim des de bon començament.

A més, ja sense parlar de la Sanjurjada, l'intent de cop d'estat d'agost de 1932 protagonitzat pel general Sanjurjo, els aires a la resta d'Europa no eren precisament tranquil·litzadors.

El 1934 Benito Mussolini portava més de deu anys dirigint Itàlia, Adolf Hitler havia arribat al poder a Alemanya, Engelbert Dolfuss esclafava els socialistes a Àustria, els corrents ultradretans senyorejaven els carrers de França... A Catalunya, malauradament, i és aquest un fet que no podem obviar, els adversaris polítics eren percebuts, cada cop més, com a enemics.

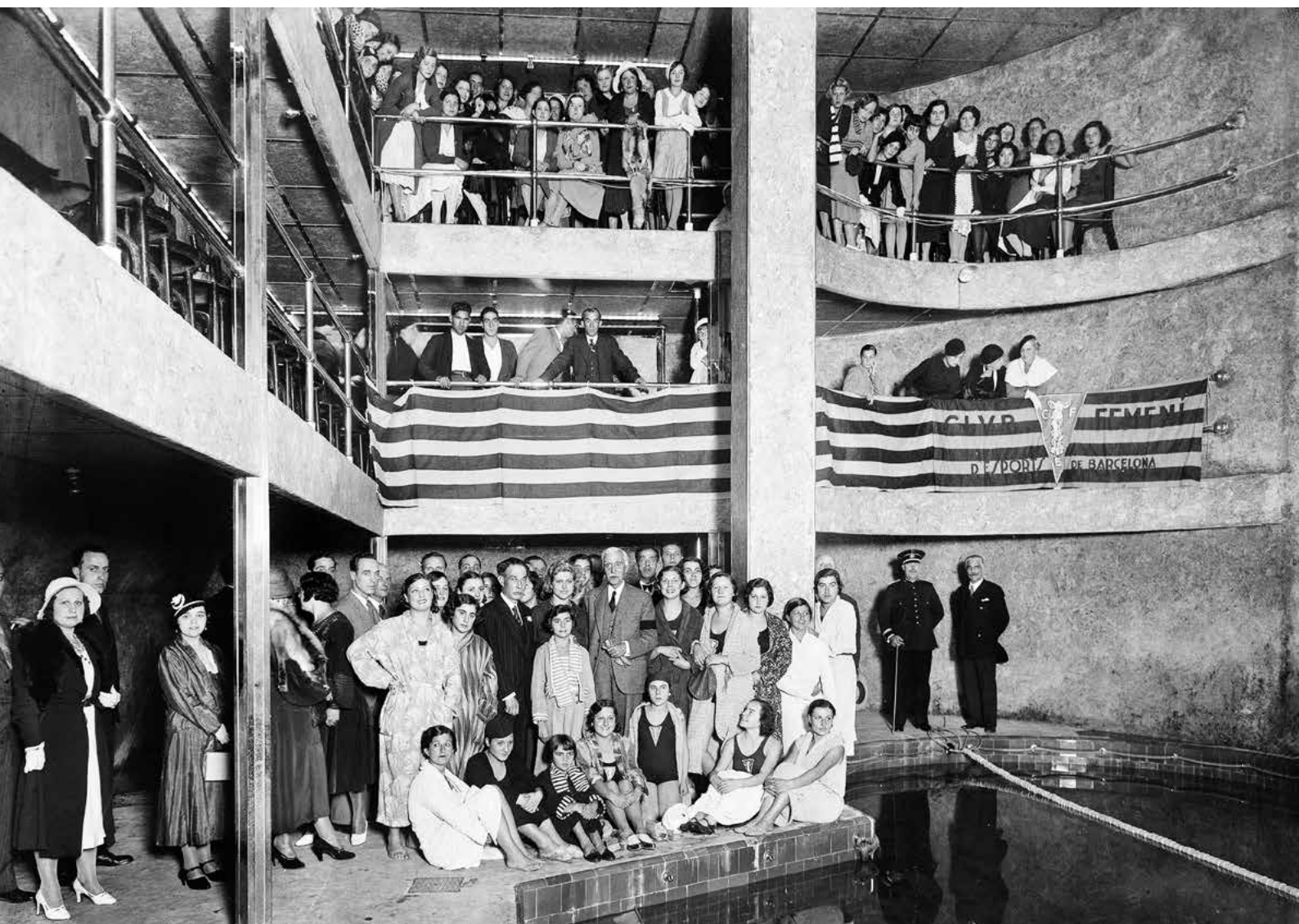
Tal era la situació, restringint-nos a la República Espanyola i a Catalunya, que cada grup polític tenia el seu cos «paramilitar». Falange, la CEDA, el PSOE, ERC, els grups d'afinitat faistes a la CNT, els comunistes... La presència d'armes de foc a les manifestacions era habitual, i que aquestes acabessin en enfrontaments amb ferits i fins i tot morts, no era infreqüent. Certa-

211 «Presentació», *Pamflet*, 16 d'agost de 1934, p. 1.

Barcelona, 26 d'octubre de 1932

El president Francesc Macià i l'alcalde Jaume Aiguader,
inaugurant la nova piscina del Club Femení i d'Esports de Barcelona.

MERLETTI / IEFC

ment, el tancament en fals de la conflictivitat dels primers anys 1920, i la Dictadura de Primo de Rivera, tenien alguna cosa a veure.

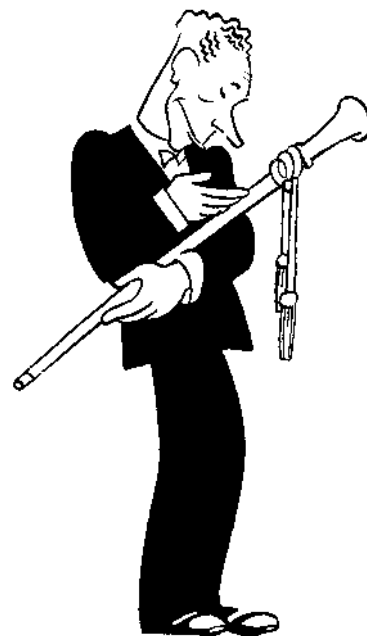
Així, el triomf de les dretes a les eleccions a Corts del novembre de 1933 no podia ser vist més que com una amenaça real contra el règim republicà. Macià moria el dia de Nadal de 1933, i prenia la presidència de la Generalitat Lluís Companys, amb una tradició més combativa que no de govern. Cal dir que, tot i que Jaume Aiguader va ser de nou escollit diputat per Barcelona, la seva activitat en aquesta legislatura es va limitar als suplicatoris que li van ser demanats.

Per altra banda, sobre la lluita de forces dins ERC, l'informe del consolat italià de Barcelona d'11 de juny de 1934 assenyalava que:

«El sector més radicalment separatista del partit, i això és l'organització anomenada Estat Català (de la qual són caps els notables Ventura Gassol, Dencàs, Badia i Aiguader) ha pres notable preponderància per l'aportació de noves i nombroses adhesions amenaçaria de vèncer les tendències més moderades sostingudes d'altres grups i del mateix President Companys, el qual, potser contra les seves pròpies intencions, podria ser induït a prendre una "decisió heròica", segons l'expressió insistentment repetida en els passadissos del Parlament català. Mentre tant, un primer èxit ja s'ha obtingut per aquest sector amb el nomenament del Senyor Dencàs com a Conseller de Governació (...). Amb tal nomenament, les forces de policia catalana es trobaran totalment a les ordres d'homes pertanyents a l'"Estat Català", els quals, s'ha de tenir present, en cas de necessitat no dubtarien en utilitzar-les per a fer triomfar la causa catalana contra el poder central també en el terreny de la violència.»²¹²

El 1934, i ja amb Companys de president de la Generalitat, s'havia desenvolupat i aprovat la Llei de Contractes de Conreu que els hisendats de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI), van dur al Tribunal de Garanties Constitucionals, recolzats i molt per una Lliga que havia passat de Regionalista a Catalana. Aquest el va derogar tot considerant que ni la Generalitat ni el Parlament tenien competències per dictar aquesta norma. El Parlament va desafiar el tribunal, va votar de nou la Llei de Contractes de Conreu aprovant-la altre cop sense canviar ni una coma.

Cal dir que la Llei de Conreus no era més que la punta de l'iceberg, a l'entendre de molts catalanistes. El 23 de juny de 1934, apareixia al setmanari *Nosaltres sols!* Un article titulat «Catalans!», que es va atribuir a Jaume Aiguader, tot i que és molt poc probable que ho fos. De fet li va costar un nou suplicatori, si bé va ser entrat al Congrés dels Diputats el 24 d'octubre de 1935, un any i quatre mesos després de la publicació, i va ser denegat.

Novembre de 1932

Ninot de Jaume Aiguader, amb la vara d'alcalde, publicat a *El Be Negre*, obra de Valentí Castanys. AHCB

212 Arnau GONZÁLEZ I VILALTA. *Op. cit.*, p. 140-141.

Barcelona, 4 de gener de 1933

Inauguració del nou local del Lyceum Club al carrer Fontanella.

L'alcalde Jaume Aiguader, amb les impulsores de l'entitat feminista: Aurora Bertrana, Carme Montoriol, Enriqueta Sèculi...

CARLOS PÉREZ DE ROZAS / AFB

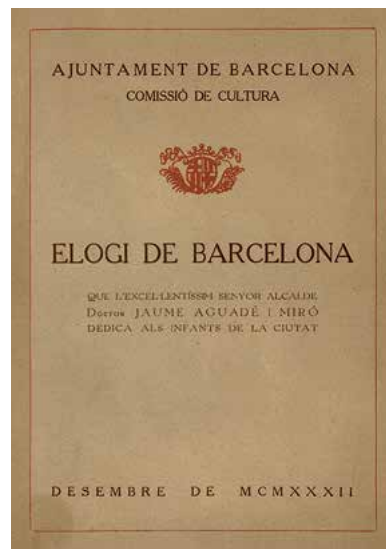
L'article era força encès, i cridava a no fer cap més concessió a l'Estat, ja que aquest camí de cessions mai no tindria aturador si no es posava un límit decidit i combatiu:

«No retrocedim, perquè cada pas enrerà serà una argolla més. No defugim d'aquesta darrera esperança de victòria, perquè darrera nostre hi un llarg esclavatge en perspectiva. Ai de nosaltres, si ens mantenim indecisos, indeterminats, amb un titubeig suïcida! No transigim ja més. Queda demostrat que la transigència política catalana no ha pogut salvar ni les seves ínfimes reivindicacions, conquestes obtingudes a còpia de claudicacions i de renúncies, davant de tots els règims espanyols: Monarquia i República. Tots els catalans, de tots els matisos i de totes les opinions, tenen de comprendre que en el fons no és una qüestió jurídica la que es debat, ni una llei bona o dolenta, si bé catalana, sinó que persevera en l'Espanya unitarista, i absorbent, la inflexibilitat de la seva tradició històrica. Catalunya és la llibertat. Espanya és l'anti-llibertat. Darrera aquesta llei de contractes de conreu, hi ha la de radio-difusió que perjudica Catalunya, ultra en el seu aspecte econòmic, en el de la seva sobirania. Ara mateix un altre nou atemptat, que es refereix al problema de l'ensenyament català, acaba d'ésser promulgat pel govern de Madrid. Al Poder central, no li interessen els clams d'una part de Catalunya, perjudicada per una llei votada pel Parlament Català. Ço que li interessa és la divisió latent dels catalans. El seu esperit, ha estat, és i serà hostil a totes les coses de Catalunya. Si no hagués estat aquesta llei catalana de cultius, altres lleis i altres motius hagueren determinat el Poder Central d'anar contra Catalunya. Si ara transigim, d'ací un any es plantejarà una altra qüestió, que motivarà idèntica posició en els poders central i català. Cal que, una vegada per totes, quedi ben desllindada la sobirania nacional catalana. Prodríem dir: o ara o mai. Però preferim: ara més que mai.

“NOSALTRES SOLS!” demana a tots els catalans sense distinció d'idees i de doctrinarismes, que avalin i donguin força moral al front nacional que les joventuts patriòtiques han acordat. L'aixecament de Catalunya, sensiblement i finalment ofesa, no pot ésser obra d'un partit, sinó de tots. Tots venim lligats en aquest deure d'honor. Ningú no el pot defugir, ni tampoc no en pot fer exclusiva de partit. Proclamem la més estreta i la més ferma solidaritat nacionalista, que serà més invencible.

*Per la llibertat de la Pàtria Catalana! Per la nostra dignitat de Catalans i per l'honor de la nostra Catalunya: Catalans, a les armes! Visca la República Catalana!»*²¹³

L'article, en definitiva, buscava blindar la capacitat del Parlament davant intromissions de l'Estat i, en la seva crida final, retornar als quatre dies de

Desembre de 1932

Elogi de Barcelona.

BC

213 «Catalans!», *Nosaltres sols*, 23 de juny de 1934, p. 1.

Barcelona, 18 de febrer de 1933

L'alcalde Jaume Aiguader, el president Francesc Macià i el regidor Jaume Vàchier, inauguren a la cruïlla dels carrers Balmes i Provença, els nous semàfors lluminosos reguladors del trànsit.

CARLOS PÉREZ DE ROZAS / AFB

República Catalana a la que s'havia hagut de renunciar. Era una lluita en què deixaven de banda fins i tot els grups catalans que s'havien oposat a la Llei. La Llei era una excusa, i si no hi hagués aquesta ja en buscarien d'altres.

El punt de no retorn del conflicte va venir de la reorganització del govern arran de la crisi del Govern Samper. Alejandro Lerroux cridat a formar nou govern pel president de la República, Alcalá-Zamora, designà tres ministres de la CEDA, una aliança de dretes monàrquiques, catòliques, i enemics de tota la tasca legislativa de la República fins aquell moment.

En formar Govern el 4 d'octubre de 1934, Alejandro Lerroux va precipitar la convocatòria el 5 d'octubre, d'una vaga general revolucionària, promoguda pel PSOE i la UGT, que va ser ràpidament neutralitzada excepte a Astúries i Catalunya, on els fets van adquirir una dinàmica particular.

L'anomenada Revolució d'Astúries fou reprimida provocant centenars de morts per l'enfrontament entre la Guàrdia Civil i l'exèrcit contra l'Aliança Obrera. Un exèrcit, no oblidem, amb una actuació planificada des de Madrid pels generals Francisco Franco i Manuel Goded, i amb el general Yagüe sobre el terreny amb els seus legionaris.

A Catalunya, Companys, en aliança amb els grups d'esquerres espanyols —especialment UGT i PSOE—, va alçar-se contra aquest Govern i a favor de la República. El 6 d'octubre proclamà «l'Estat català dins de la República Federal Espanyola» invitant tots els dirigents polítics antifeixistes de tot l'Estat a traslladar-se a Barcelona i establir un govern provisional de la República. Davant la resposta del Govern espanyol, que va treure l'exèrcit al carrer, provocant quaranta morts, el dia 7 el president Companys i la resta del govern es rendiren al Palau de la Generalitat, sent detinguts i empresonats, excepte Josep Dencàs, que va poder fugir des de la conselleria de Governació.

Tot seguit a l'Ajuntament també deteniren Carles Pi i Sunyer i els regidors que li feien costat. Tots els presos foren portats al vaixell Uruguay, ancorat al port de Barcelona i reconvertit en presó.

Tal com assenyala l'historiador Manel López Esteve, a la resta del Principat, el moviment adquirí uns trets que escapaven d'un moviment estricte polític per esdevenir, en bona mesura, una acció revolucionària de caràcter social, en què la pagesia, partidària d'una Llei de contractes de Conreus en risc, un republicanisme amb por de perdre drets polítics i de l'establiment d'un règim feixista i un obrerisme que veia trontollar les limitades polítiques socials endegades, generaren una aliança explosiva:

«La violència política contra els propietaris, les accions anticlericals, els atacs a la dreta política i l'assalt al poder local van caracteritzar el moviment a bona part de la Catalunya agrària, amb el paper actiu d'un obrerisme inserit en una realitat predominantment agrària.»²¹⁴

1933

Vinyeta de Jaume Aiguader de l'Àlbum *Catalunya*, una col·lecció de cromos en forma de segells. Cal destacar que hi apareix a les pàgines d'«escriptors» no pas a la de polítics.
BC

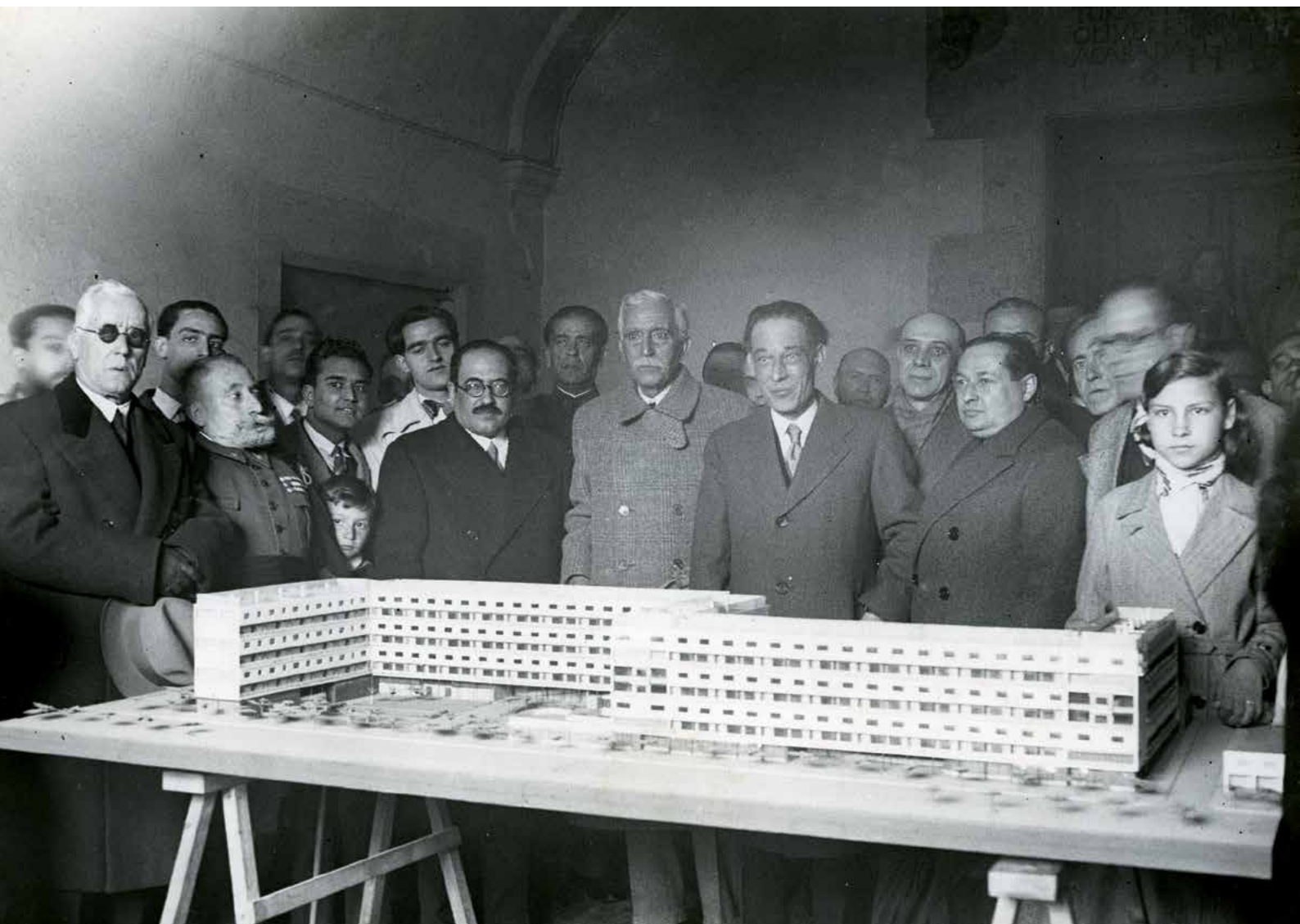
214 Manel LÓPEZ ESTEVE. *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*, p. 427.

Barcelona, 12 de març de 1933

Les autoritats davant la maqueta de la Casa Bloc, dissenyada pels arquitectes del GATCPAC, Josep Lluís Sert, Joan Baptista Subirana i Josep Torres i Clavé, el dia de la col·locació de la primera pedra de l'edifici.

D'esquerra a dreta: el governador civil de Barcelona, Claudi Ametlla, el president, Francesc Macià, l'alcalde, Jaume Aiguader, i el conseller de Treball i Obres Públiques, Francesc Xavier Casals.

CARLOS PÉREZ DE ROZAS / AFB

Amb la confluència en l'acció de pagesos i obrers que vivien el espais majoritàriament agraris:

«En els pobles i ciutats en què les dretes havien triomfat electoralment el gener del 1934, l'acció d'aquells homes i dones que pensaven en republicà catalanista va aconseguir fer-se amb el poder local, van destituir l'Ajuntament, van proclamar l'Estat Català i van prendre part en diverses accions armades.»²¹⁵

Objecte de la seva acció van ser industrials, terratinents i Església, com aquests serien posteriorment els responsables de la repressió. En aquesta repressió subsegüent, al costat de les detencions i destitucions d'ajuntaments d'esquerra, i les represàlies laborals, jugà un paper important el tancament de centres de sociabilitat populars, des de casinos a ateneus, en una voluntat de cercar:

«[...] d'una banda la desarticulació de l'àmplia xarxa associativa sobre la qual s'havia edificat el republicanisme popular, catalanista i esquerrà i, de l'altra, una repressió laboral i social extremament intensa.»²¹⁶

En aquest escenari, es començaren a forjar les rancúnies que explotarien amb l'esclat de la Guerra el 19 de juliol de 1936. López Esteve recull com a Sant Sadurní d'Anoia, ja la primavera de 1936, circulava un pamflet anònim amb un text premonitori de futures venjances:

«Poble: ja saps, doncs, qui són els que varen portar-te l'angoixa i els perjudicis a casa teva. Doncs, bé, cal que facis justícia exterminant d'una vegada aquests traïdors de Catalunya.»²¹⁷

Aquests «traïdors» eren uns vint veïns que havien denunciat a 62 habitants del poble arran dels Fets del Sis d'Octubre.

²¹⁵ Ibidem.

²¹⁶ Ibidem, p. 428.

²¹⁷ Ibidem, p. 419-420

En definitiva, arran dels Fets d'Octubre, el govern espanyol va suspendre l'autonomia catalana indefinidament, i en qualsevol cas va sostreure-li les competències d'ordre públic, justícia i ensenyament.

Un moviment com el que va capitanejar a Catalunya Lluís Companys el 6 d'octubre de 1934 no era producte de la improvisació ni un caprici, ateses les circumstàncies històriques que l'envoltaren. Internament, en primer lloc hi havia un acord pres per la direcció d'Esquerra Republicana de Catalunya. La nit del dia 4 d'octubre de 1934, s'havia reunit el directori d'ERC per analitzar la situació produïda arran de l'entrada al govern de la República de ministres de la CEDA. La reunió la presidia Joan Casanovas i Jaume Aiguader va intervenir defensant l'actitud d'Estat Català, en una intervenció que va trobar força suport entre els assistents. Carles Pi i Sunyer, segons les seves paraules, va defensar la posició de no endegar ells l'acció. Si les esquerres espanyoles actuaven, llavors sí s'haurien d'incorporar. Però no havia de fer-se cap insurrecció a Catalunya sense que s'aixequessin primer les esquerres espanyoles.

Va guanyar aquesta posició. Aiguader va manifestar que, un cop comunicada la decisió presa al president s'indiqués que no era una posició tancada, sinó que en Companys disposaria d'un vot de confiança per actuar en funció d'informacions o elements de judici que la resta de membres del directori desconeguessin.²¹⁸

Dins el Consell Executiu, la nit dels Fets ens han vingut descrits, entre d'altres, per Antoni Xirau, el testimoni del qual coneixem gràcies a Artur Bladé:

«—Jo vaig tenir ocasió de conèixe'l —diu Xirau— i d'ésser testimoni presencial de la seva actitud en un moment històric on la mort ja va fregar el cor de Companys. En aquells moments jo puc respondre de la seva actitud molt més serena, que va ser la més responsable de tots els qui el voltaven. Son fets coneguts que jo vaig viure en un primer pla i que, per tant, no oblidaré tan fàcilment com els que ho volen fer per referències.

²¹⁸ Carles PI I SUNYER. *Op. cit.*, p. 244-245.

Barcelona, 1 d'abril de 1933

Francesc Planell, enginyer en cap de la Companyia del Metro Transversal, explica a l'alcalde Jaume Aiguader i al conseller primer de la Generalitat Carles Pi i Sunyer, l'enllaç ferroviari a l'estació de la Bordeta, després d'haver assistit a la inauguració de l'estació de Marina.

BRANGULÍ / ANC

El Sis d'Octubre ha estat desvirtuat, i avui se'ns escapa tal vegada tot el que la decisió de Companys tenia de fatal per una sèrie de circumstàncies que se'ns van emportar a tots. No va ésser una gesta frívola, el Sis d'Octubre, ni un acte impremeditat o inconscient. Ara el veiem com una cosa temerària perquè l'ambient d'aquells dies s'ha oblidat i solament en resten els fets. Companys sabia què s'hi jugava i tenia present que s'ho jugava també Catalunya. Ara és fàcil creure que les coses podien ésser evitades, però en aquell moment els clarividents eren pocs. Companys sabia que es podia perdre, però creia que també es podia guanyar. De tots els centres, de tots els pobles, de tot arreu la pressió s'accentuava per anar endavant. Que estava en l'ambient ho proven les paraules del general Batet, quan encara les incertituds jugaven en el cor de Companys. La figura del general Batet també ha estat desvirtuada per la campanya d'una premsa que el va voler presentar com un conjurat que hi havia traïció a darrera hora. I no hi ha res d'això. Fou Martí Barrera qui va transmetre la comunicació dolorosa del general Batet poques hores abans de la proclamació de Companys: «Digueu al president que és un acte de follia el que es vol fer i que el moviment serà ofegat en dues hores». D'aquestes paraules se'n va recordar Companys en plena lluita, quan les bales rebotaven contra les parets de la Generalitat. "Dèieu —va dir Companys— que no durariem més de dues hores." En aquells moments encara creia que es podia guanyar. Quan poc temps després començaren les desercions i es va veure que els reforços que hom creia que podien venir no venien, i els atacants anaven a enfonsar a cop de canó la porta de la Generalitat, la personalitat de Companys va començar a prendre aquella dignitat que ja no el deixaria fins al fi del drama. Érem 5 o 6 que el voltàvem. Recordo que Martí Esteve plorava. Els altres, pàl·lids, callaven. En aquell moment va entrar Pérez Farràs, amb els cabells en desordre, congestionat, els ulls encesos. Ens va dir que poc abans s'havia begut d'una tirada una botella de conyac després d'obrir-la amb un cop contra la taula, com en el cine. "Ha arribat l'hora que els que tinguin armes les facin servir", va dir Pérez Farràs.

"No crec —continua Xirau— que ningú dels que eren allí tinguessin cap arma. Companys es va aixecar i va

*dir: "Vostès poden anar-se'n. Jo em quedaré. Que parrin el foc.»*²¹⁹

Mentrestant, fora de Palau, Aiguader actuava en vistes al triomf del moviment insurreccional. Segons un informe de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona, en companyia del seu germà Artemi i d'un fill seu, amb tota probabilitat Jaume Anton, va recórrer els locals d'Esquerra repartint armes, motiu pel qual va ser detingut. Arran d'aquesta detenció va ser conduït al vaixell Argentina, ancorat, com l'Uruguay, al port de Barcelona.²²⁰

El 21 de novembre de 1934, mes i mig després dels fets i de la detenció d'Aiguader, entrava al Congrés dels Diputats el suplicatori, elevat per la regió militar IV perquè Aiguader pogués ser jutjat.

Al llarg de la qüestió sobre la concessió del suplicatori sol·licitat, feta el 29 de novembre de 1934, tenim ocasió de conèixer millor les vicissituds de Jaume Aiguader el dia dels fets i els posteriors. Var intervenir en defensa de Jaume Aiguader el diputat Hermenegildo Casas, que havia estat escollit a les llistes del PSOE per Còrdova, si bé en aquell moment ja formava part del Partido Radical Demócrata de Diego Martínez Barrio, que acabaria confluint amb el Partido Radical Socialista per a formar la Unión Republicana. Per la comissió intervingué Rafael Esparza, diputat de la CEDA per Madrid.²²¹

Segons al·legava Casas, Aiguader no podia estar sotmès a la jurisdicció de Guerra, ja que els fets constitutius de possible delictes havien estat realitzats els dies 5 i 6, prèviament a la declaració de l'estat de guerra. A més havia estat pres i posteriorment deixat en llibertat, estat en què va romandre deu o dotze dies fins que va ser detingut novament. A més no coneix quines havien estat les gestions fetes per la cam-

219 Artur BLADÉ. *Obra completa, Volum 9: L'exiliada, Segona part*, p. 262-263. L'anotació consta al dietari, com a feta el 13 de març de 1942.

220 Juzgado instructor provincial de responsabilidades políticas de Madrid exp. 323

221 *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados*, 29 de noviembre de 1934, p. 5.135-5.136.

**Barcelona,
18 de maig de 1933**

Cristian Aguadé,
fill petit de l'alcalde,
llegeix davant el micròfon
de Ràdio Barcelona,
com a emissora
delegada internacional,
el missatge dels nens
del País de Gal·les
als de totes les nacions,
en la Diada
de la Bona Voluntat,
que commemora
la primera Conferència
de la Pau, celebrada
a la Haia, el 1899.

AGA

bra per a obtenir la llibertat d'Aiguader i d'altres diputats presos. Per part de la la Comissió intervingué Esparza, que no volia entrar en consideracions sobre la naturalesa i circumstàncies del delictes. Sostenia, i en Casas ho reconeixia, que:

«[...] el día 5 de Octubre se personó en la fábrica de metales y platería "la Iberia" [...] con una orden de la Generalidad por la que pretendía requisar aquella fábrica para la construcción de cartuchos [...] Que al día siguiente, 6 de Octubre [...] reiteró esa gestión en unión de unos técnicos para tomar medidas, examinar maquinaria, requisar chapas de lata y otras primeras materias para la fabricación de 200.000 cartuchos [...]

*[...] el propio día 6 el Sr. Aguadé estuvo, no sabemos si en la Generalidad o en otro lugar, de conversación con el Sr. Dencás, promotor del movimiento [...] enterándose, por el conducto que fuera, de que aquella misma noche tendría lugar la proclamación del Estat Catalá, y viendo personalmente la extraordinaria animación que había en dicho Centro, precursora del movimiento subversivo.»*²²²

Aquesta descripció dels fets per part d'Esparza, a criteri de Casas, no feia més que validar la seva argumentació sobre l'anterioritat dels fets a la proclamació de l'Estat de Guerra, raó per la qual insistia en el fet que Aiguader no havia de ser jutjat per la jurisdicció militar.

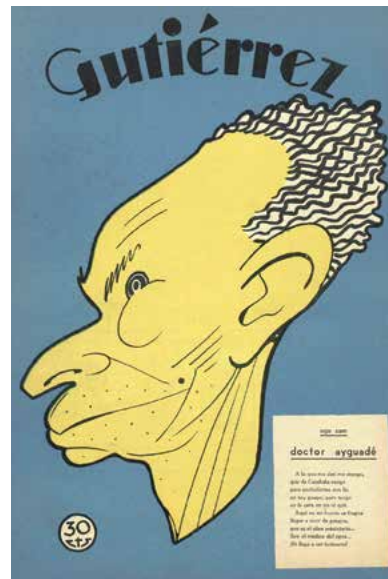
Cal dir que, tret dels membres del Govern, va ser qui més temps va romandre en presó. No va ser alliberat fins el maig de 1935.

6.7. Començament de la darrera obra: Miquel Servet

Aquesta reclusió va aprofitar-la Jaume Aiguader per a escriure el seu darrer llibre, *Miquel Servet*, tan darrer que acabaria publicant-se a l'exili dos anys després de la seva mort.

Segons explica Francesc Pujols, part del material per a aquesta obra li va proporcionar ell:

«Amb el doctor Aiguader vam poder reprendre unes converses sobre la història de la medicina començades a Barcelona. Jo li vaig regalar, aleshores, Il Castiglioni, en una magnífica edició francesa, i la Història del pensament materialista de la Universitat de Venècia, també en francès, en testimoniatge d'agraïment per l'obra que ell realitzava en favor de la nostra cultura mitjançant la publicació de les «Monografies mèdiques» i la traducció al català de les obres de Claude Bernard. En aquest sentit, l'aportació del doctor Ai-

Juny de 1933

Ninot de Jaume Aiguader, publicat a la portada de *Gutiérrez*, setmanari satíric editat a Madrid.

BNE

²²² Ibidem, p. 5.136.

Barcelona,

10 d'octubre de 1933

Acte de nomenament
de l'actriu Margarida Xirgu
com a filla predilecta
de la ciutat de Barcelona.
D'esquerra a dreta, entre
d'altres: Joan Antoni Güell,
comte de Fígols; l'alcalde,
Jaume Aiguader; Margarida
Xirgu; l'actriu Maria Morera;
l'actor Enric Borràs;
el regidor Domènec Pla;
i el conseller de Cultura
de la Generalitat,
Ventura Gassol.

JOSEP MARIA SAGARRA /
ANC

guader és importantíssima i no té punt de comparació amb la seva aportació política, perquè ell, més que no pas un patòleg o un polític, és un metge mèdic, és a dir, un historiador del seu ofici, i era dintre aquest sector del món del pensament on ja s'havia refugiat abans de venir a França i on ara, més refugiat que mai, torna a endinsar-se.»²²³

Jaume Aiguader introduí subtilment al llarg de l'obra un cert punt d'humor negre que no enfosquia ni minvava el valor del discurs que adreçava. Així comentava la influència «beneficiosa» de la persecució política en la seva producció literària. L'estada llarga a presó durant la Dictadura de Primo de Rivera li havia permès posar ordre i donar empena a les Monografies mèdiques, i escriure un extens estudi sobre «El problema de les barriques i els rellogats» i posteriorment:

«Durant els cinc mesos que la vaga general del desembre del 1930 ens va obligar a viure amagats, vam escriure dos volums: Catalunya i la Revolució i Elogi dels metges i la Medicina. La reclusió de més de sis mesos pels esdeveniments del 6 d'octubre del 1934 ens va fer concebre i començar aquesta biografia de Miquel Servet.»²²⁴

Cal remarcar que no posava el lector davant una biografia a l'ús. El personatge actuava i es movia en un ambient, amb amics i enemics intel·lectuals, especialment aquests segons, en una Europa convulsa en vies d'infantar un temps radicalment nou. Aiguader explicava part important del pensament i l'obra de Miquel Servet, però tenia més interès en mostrar el protagonista com a símbol de la lluita per la llibertat de pensament, sense caure, però, en el parany de l'anacronisme. De fet, el descobriment de la circulació menor, entre pulmons i cor, només aplega unes poques pàgines, com a l'obra on va aparèixer descrit ocupava a penes un paràgraf.

Per altra banda, l'autor deixava clar des de bon començament que estava fent una lectura que, tot i la voluntat de situar el personatge a l'escenari adient, no deixava de ser finalment un passat vist amb l'interès del seu present:

«Per això els fets pretèrits estan subjectes a una revisió constant; perquè una generació no sols viu el present i és fornal de l'esdevenidor, sinó que també crea el passat, en prear i aprofitar —exagerant-los sovint— fets i pensaments que van passar desapercebuts i sense relleu en la seva època.»²²⁵

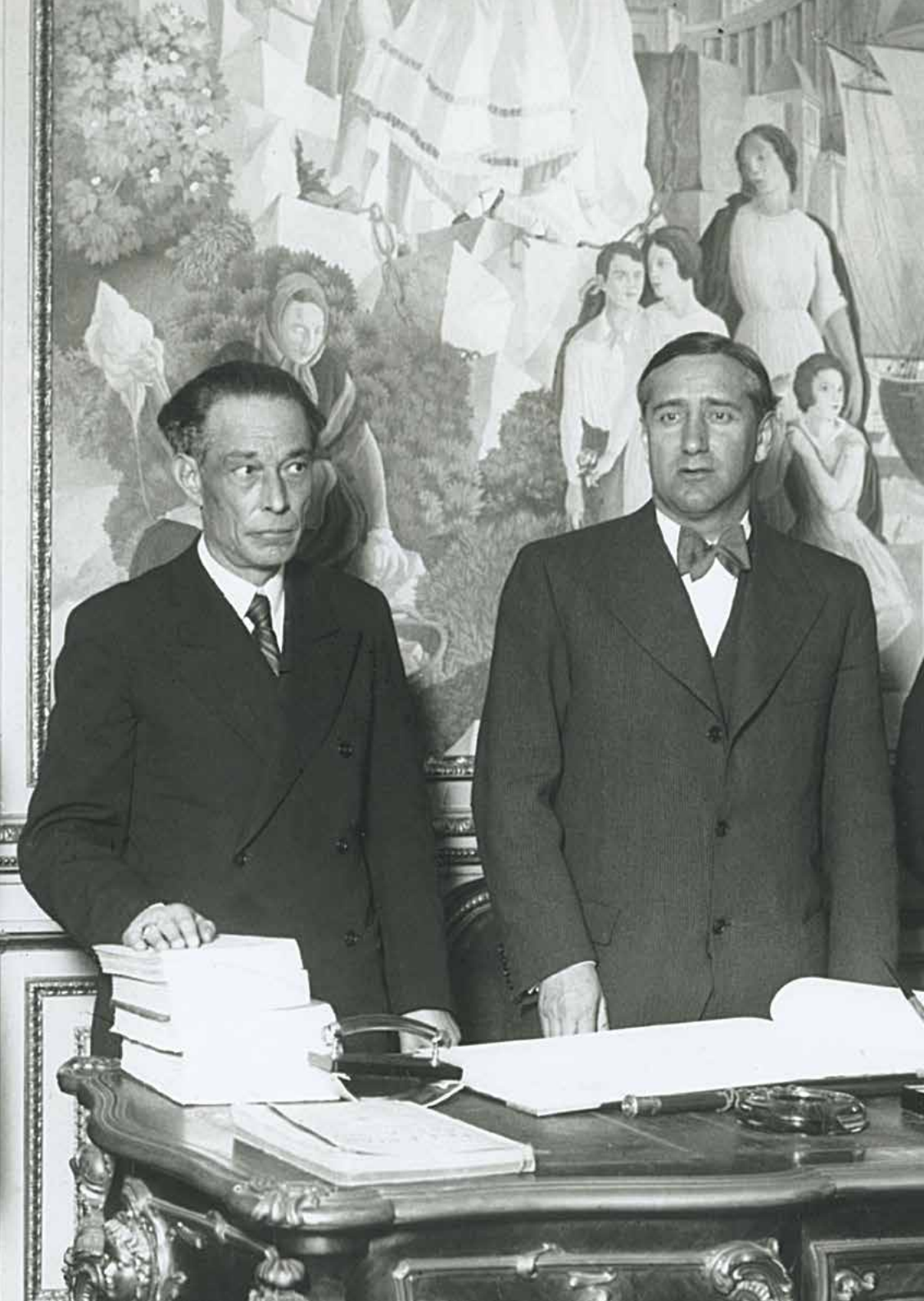
Juliol de 1933

Ninot de Jaume Aiguader,
publicat a *El Be Negre*,
obra de Valentí Castanys.
AHCB

223 Artur BLADÉ. *Francesc Pujols per ell mateix*, p. 444.

224 Jaume AIGUADER. *Miquel Servet*, p.33.

225 *Ibidem*, p. 37.

Barcelona,

1 de febrer de 1934

Traspàs de poders
de Jaume Aiguader
al nou alcalde de la ciutat,
Carles Pi i Sunyer.

PAU LLUÍS TORRENTS / AGA

El discurs de Jaume Aiguader, per tant, cercava allò que l'interessava, l'heterodòxia. No en va, Menéndez Pelayo en escriure *Los heterodoxos españoles* dedicà unes quantes pàgines a Miquel Servet.²²⁶ Però per Aiguader, Servet era l'heterodox de l'heterodòxia. Pel nostre autor tant Reforma com Humanisme van ser, en realitat, reaccions, no propostes creadores. El primer, perquè en ple segle XVI volia retornar a la religió el poder que tenia a l'Alta Edat Mitjana; el segon, perquè el seu retorn era encara més llunyà, cap als clàssics grecs i romans. I entre aquestes dues reaccions, l'Església catòlica va arrebregar els reformadors que van «fugir» de la Reforma (Erasmus de Rotterdam, per exemple) i va modificar la seva actuació cercant una posada al dia.

I Servet, com d'altres, estava en el seu paper d'heterodox, que no deixa de ser el motor dels canvis. La seva heterodòxia no podia ser acceptada ni per l'Església catòlica, que el va condemnar a mort i va cremar una efígie seva en trobar-se fugit; ni pels reformistes, i molt especialment els calvinistes, que van reeixir en el seu propòsit de matar l'heretge.

I és aquesta lluita el que Aiguader dignificava, l'heterodòxia enfront el dogma. Servet feia humà el Crist i veia Déu en totes les criatures i coses d'aquest món. Déu era, en paraules seves, una font de llum que amarava l'Univers; massa, per a una Europa que durant tot el segle XVI i XVII es va estar matant amb excusa religiosa. Una excusa, com bé remarcava Aiguader, ja que, finalment, el que s'estava gestant era uns nous espais polítics i una nova relació de poder, i els diversos reformismes donaven a prínceps i magnats l'excusa per fer fora l'Església i ocupar el seu lloc.

Aiguader ens va deixar, amb la paraula, imatges que per força ens han de continuar colpit:

«Però res no hi ha de tant perenne com el martiri. Passen les generacions, s'esborra la fe primitiva, perquè la fe té més contingut de confiança que de creença, i el desesper i la desil·lusió persistent de la desfeta minven l'emoció del dogma. I, amb tot, les persecucions i dissorts injustes, el martiri amb el seu turment, aguanten, si no la lletra, l'esperit de revolta.»²²⁷

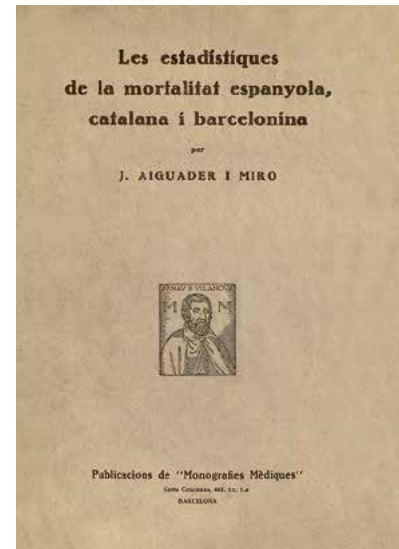
Per Aiguader, la síntesi de la tolerància quedava reflectida en les paraules de Baldassarre Castiglioni, un dels principals erasmistes italians:

«Matar un home no és defensar una doctrina; és matar un home. El magistrat ha de defensar els béns i la vida dels ciutadans. Defensar la veritat no és quefer del magistrat ni del botxí, sinó del doctor i del sacerdot.»²²⁸

226 Marcelino MENÉNDEZ PELAYO. *Historia de los heterodoxos españoles*, (8 volums).

227 Jaume AIGUADER. *Miquel Servet*, p. 97.

228 Ibidem, p. 232.

1934

Les estadístiques de la mortalitat espanyola, catalana i barcelonina.

BC

Barcelona, 29 d'abril de 1934

Manifestació antifeixista convocada per Esquerra Republicana i les JEREC.

D'esquerra a dreta: Joan Baptista Soler i Bru, Miquel Badia, Josep Dencàs, Ventura Gassol i Jaume Aiguader.

JOSEP DOMÍNGUEZ / AFB

6.8. El triomf del Front d'Esquerres

Amb tot els membres del Govern de la Generalitat en presidi, amb milers de dirigents i treballadors sancionats, en el cas dels treballadors públics apartats del servei, i encara amb una gernació d'homes i dones a la presons, les eleccions convocades per al febrer de 1936 van tenir, de nou, un caire plebiscitari, vora revolucionari. Es dipositava en les possibilitats de victòria la recuperació de la llibertat i el treball, i l'anul·lació de tota la política que durant el Bienni Negre havia estat promoguda per anorrear els assoliments de les classes populars i progressistes a partir del 14 d'abril de 1931.

Jaume Aiguader es va posar de seguida a difondre la ideologia del republicanisme per tal de guanyar de nou la llibertat:

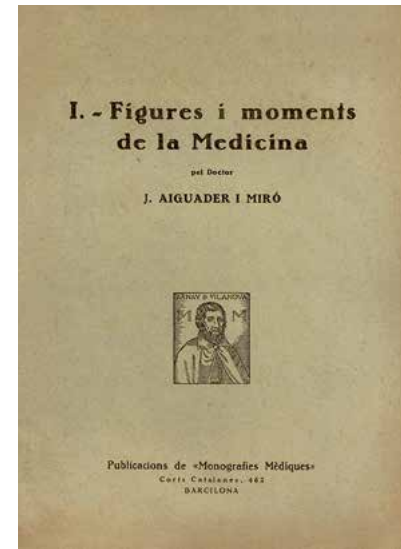
«[...] I com l'octubre de 1934, el nostre nacionalisme porta escalfor de cos humà, sent pulsar un cor: creu més interessant els dolors dels catalans que el record de grandeses passades, sosté que a Catalunya li importa sobretot la dignitat i el benestar del català actual. Som revolucionaris, però estimem la Revolució com a obra de creació, no per a contrariar els nostres enemics, ans bé per a establir el nostre concepte de justícia.»²²⁹

Davant les eleccions de febrer de 1936 una de les necessitats d'ERC era aconseguir que els membres de la CNT, organització obrera teòricament apolítica, encara que no hi figuessin membres del Sindicat a les candidatures, les votessin en massa. Creien que podrien comptar amb una votació important, donades les circumstàncies i els contactes amb alguns elements sindicalistes. Així, segons Carles Pi i Sunyer, Joan Peiró en una carta a Martí Barrera li deia que:

«[...] si bé com a organització sindical havien de mantenir el principi de neutralitat, com a homes totes les seves simpaties anaven cap a les esquerres. I d'acord amb aquestes, molts dels obrers sindicalistes van votar.»²³⁰

Aquesta relació amb els membres més moderats i «polítics» de l'organització confederal era també una de les fortaleeses que Aiguader podia afegir a la seva tasca de lluita contra la reacció.

El 16 de febrer de 1936, el triomf de les candidatures del Front d'Esquerres a Catalunya i del Front Popular a Espanya, va permetre l'alliberament del president Companys i tot el seu Govern, elegits tots diputats a les Corts de la República. Per la seva banda, Jaume Aiguader era elegit per

1935

Figures i moments de la Medicina.

BC

²²⁹ Jaume AIGUADER. «De cara a les eleccions», *Pamflet*, 8 de febrer de 1936, p. 8.

²³⁰ Carles PI I SUNYER. *Op. cit.*, p. 343.

València, 24 de maig de 1936

Jaume Aiguader amb el líder d'Esquerra Valenciana Vicent Marco Miranda, elegit diputat en la llista del Front Popular per la circumscripció de València-capital que s'integrà al grup d'Esquerra Republicana a les Corts Republicanes.

EAE

tercera vegada diputat al Congrés, aquest cop de nou per la ciutat de Barcelona.

El que resultaria més significatiu de la nova etapa va ser el canvi de perspectiva que es va aplicar a la política social duta des de la Generalitat de Catalunya, gràcies també a una nova mirada envers Catalunya i les seves institucions per part del govern espanyol. Davant del que havia estat el Bienni Negre, i amb el temor d'una nova reacció dels sectors més intransigents de les dretes espanyoles, Catalunya va ser realment tractada com el baluard de les esquerres, això és de la República.

Però el que hem de desmentir categòricament és que aquest període —del febrer al juliol de 1936— Catalunya fos un oasi dins la vida política catalana. En Just Casas recull una relació de fets que desmenteixen aquest suposat oasi. Així, segons es recollia en una entrevista a Martí Barrera, publicada a *La Humanitat*, des del moment de la seva presa de possessió el 3 de març i només fins el 15 de maig, la Conselleria de Treball hagué d'intervenir en 107 expedients d'acomiadament; 49 vagues per distintes motivacions; 41 vagues i conflictes per repartiment de treball; 40 per diferències salarials; 17 per indemnitzacions; 13 per tancament d'empreses; 13 per incompliment de bases de treball, es van tramitar 4.500 instàncies per readmissió de represaliats. Poc després d'aquesta entrevista, el 3 de juny, es va iniciar la vaga dels treballadors de la neteja pública a l'empresa concessionària de l'Ajuntament de Barcelona «Fomento de Obras y Construcciones».

I als conflictes socials calia afegir, com no, el pistolisme, en alguns casos ajustaments de comptes de situacions prèvies. Des de començaments de 1936, al suposat oasi: el 17 de gener, era assassinat Jaume Queraltó, encarregat d'una empresa tèxtil en represàlia de conflictes anteriors; el 23 de febrer, Josep Pujol i Palau, xofer, aturat, moria en decurs d'una manifestació en demanda de l'amnistia davant la comissaria de Via Laietana, a Barcelona; el 17 de març, un atemptat contra un encarregat d'obres, també com a represàlia d'acomiadaments anteriors, va provocar la mort d'Isidre Rubió, un paleta; el 24 de març, un gestor municipal de la Torre de Claramunt, va ser mort durant la manifestació contra el jutge local, que es negava a re-

posar les noves autoritats municipals. Els acusats de la mort de l'antic gestor municipal, el nou batlle i els regidors d'ERC «*tiraren amb llurs pistoles de rengle, matant el senyor Guitart i ferint greument el senyor Vallès*»;²³¹ el 9 d'abril Víctor Serra i Company, propietari i administrador de finques urbanes de Sant Joan Despí, va ser assassinat a Barcelona en represàlia per uns desnonaments anteriors de treballadors en atur; el 28 d'abril va tenir lloc l'atemptat amb major ressò d'aquest període, l'assassinat dels germans Badia, militants d'ERC, suposadament a mans de la FAI; el 8 de juliol acabem aquesta crònica negra amb l'assassinat del senyor Mitchell, gerent de l'empresa tèxtil La Escocesa.

«Aquesta “Catalunya social” utilitzà les dues fórmules combinades —sense extremar-les en cap dels dos casos—, entre el mes de febrer i el mes de juliol del 1936. Per una banda, declarà multitud de vagues totalment incontrolades, per ràpidament entrar en negociació amb la patronal; de l'altra, i en paral·lel, obligà la Conselleria de Treball a intervenir-hi des de la legalitat institucional, mentre actuava amb tàctiques clarament d'acció directa, i escapava així del control de Generalitat i CNT.

Aquesta “Catalunya social” no es pot amagar o dissimular sota la capa protectora d'un suposat “oasi català”, de la mateixa manera que no ho aconseguiren en el seu dia ni les institucions autonòmiques amb les seves crides i amenaces ni la CNT amb les seves acusacions de manipulació per part del “nacionalisme” o per part d'organitzacions “insolvents, microscòpiques o pseudosindicals”. I no per això perdé en cap moment —malgrat els uns o els altres— el seu doble significat de catalana i de socialment avançada i revolucionària.»²³²

Jaume Aiguader era perfectament conscient de la feblesa de la República en contra dels seus enemics de la dreta, si no es vertebraven dues grans polítiques.

231 Just CASAS. *La política de Treball de la Generalitat Republicana (1931-1936)*, p. 618. Nota 96.

232 *Ibidem*, p. 620.

Pamflet

Núm. 27 (2.ª època)

SURT EL DISSABTE

Barcelona, 18 de juliol del 1936

El pròxim Congrés d'Esquerra

Amb certa por ens atrevim a parlar altra vegada del Congrés de l'Esquerra Republicana perquè ens temem un altre ajornament. Que encara que roncinem ens hi haurem de conformar. Com a Partit governamental no podem crear dificultats ni tan sols distreure el nostre Govern de la Generalitat, ni tampoc el Govern de l'Estat.

Aquest és el drama interior de l'Esquerra: governa gairebé per enter Catalunya —els aliats si han d'ésser correctes han d'acceptar les nostres decisions com a Partit més potent i no voler imposar-nos més que pel raonament— i, no obstant, no es pot fer la seva voluntat, com no la poden complir els nostres governants.

Perquè les facultats que ens dona l'Estatut ens allunyen encara de les facultats que té un Estat. De fet, Catalunya no té més que delegacions de serveis: la seva sobirania és inexistente. És poble controlat en el que pot decidir, però en la majoria de coses no té el poder de decisió, sinó el d'execució, com una sucursal del Govern de l'Estat. Podem repetir, com un orador de l'acte del Casal Català, del qual en reproduïrem els discursos en el número passat, que l'Estatut és alimentat amb desferres de poder. Però, àdhuc, aquesta apreciació peca d'optimista.

I és clar, això crea un malestar dins del Partit. Malestar que entre tots n'hem de passar la pena i mirar de suportar-lo com millor es pugui. Els homes de dalt es queixen que la massa no estigui satisfeta i rondini i prengui acords indiscrets i sovint impertinents. Adolorits per la situació subordinada que els col·loca unes facultats minimitzades, coents de no poder fer el que creuen convenient i que sovint no siguin creguts i els seus consells siguin vans i que, per altra part, no puguin exterioritzar la seva insatisfacció i la seva protesta, per a no crear dificultats als governs formats per amics i aliats, i, a més, per a no augmentar en aquests moments de desequilibri la confusió i el desgavell, s'irriten, és clar, que els de baix remoregin o cridin i precisament en aquelles coses que els recorda la ineficàcia i els aviva la flaga.

I els de baix, amb aquella ingenuïtat i senzillesa de l'home del carrer, no capen que la voluntat popular no trobi una fàcil realització. Es creuen poble, es senten nació perquè els de la seva mateixa feixa del mapa, desitgen en majoria la mateixa cosa. Però de Nació no ho és Catalunya més que en esperit: l'Estat no l'ha acceptada encara. En virtut d'un pacte tenim més atribucions que les velles províncies, però encara dins de la República no som Estat ni com Estat podem regular la nostra voluntat.

Podem, com a Partit que intervé al

Parlament de la República, exposar i intentar d'imposar el nostre criteri. En teoria sí, però la pràctica ho complica. La primera complicació és que el partit català més nombros dins les Corts espanyoles, com és lògic, és qui governa Catalunya, i la seva actuació compromet el Govern de la Generalitat. Durant els primers temps del bienni negre vam comprovar prou i massa els entrebancs, malestres i conflictes que motiva un Govern de la República políticament advers (encara que fos regit per l'inefable Samper). La minoria catalana es veu lligada per la discreció a què obliga el fet de governar dintre Catalunya. A més, en aquests temps en els quals les multituds de les províncies espanyoles es troben

molt insuficientment controlades, és exposat que nosaltres augmentem el desfici.

Aquesta disparitat tan evident entre el voler i el poder podria negligir el Congrés. Però estem segurs de la comprensió de tots per a què no s'exterioritzi, o si es fa, no es pretengui altre propòsit que marcar posicions. L'Esquerra Republicana de Catalunya, com tot partit, ha d'apuntar-se en la confiança mútua. Si la massa malfia dels dirigents, o els dirigents del cos de militants, la persistència del Partit és una insinceritat que no perdura molt de temps. Uns i altres s'han d'obrir un crèdit sense termini definit, perquè la fe no té dates. I, sobretot, pesará un gran sentit de

responsabilitat. Seria un suïcidi no solament l'escisió, sinó també la baralla cridanera, la perspectiva a una pròxima divisió que ens faria malfiar dels companys.

Esquerra Republicana és el Partit màxim per a l'estructuració de la Democràcia Catalana. La seva falla deixaria el nostre poble mancat d'un instrument de coordinació de les possibilitats actuals i de les esperances per al demà. Mentre en l'oposició s'estructurava un altre organisme polític la governació recauria a mans de les dretes que ja sabem que són barroeres. L'Esquerra ha de sortir més forta que mai del pròxim Congrés.

Això no vol pas dir que s'hagi de matar ni agullar matissacions. Ho hem dit mil vegades, un gran partit només sobreviu en fer convalidar diferents gradacions en el criteri polític dins d'un programa coincident. Àdhuc l'individu troba dificultat en encabir-se dins d'un credo que respongui per enter a la seva mentalitat i ideari. En aquest aspecte tothom ha de fer un esforç i un sacrifici. Sense renunciar, però, a laborar que el seu pensament s'acrediti i imposi per fi.

Això, per força, ha de crear matissacions i nuclis que les sostinguin. Un partit és sempre una pedrera de noves idealitats o, més justament dit, d'idealitats que ascendeixen vers una superació. Els que no ho fan s'encloten i perverteixen per manca d'atmosfera. Recordem ací els disgustos que la immobilitat ha produït al partit radical-socialista francès i la mort, irrespectuosa si voleu, però mortal al capdavant, del partit liberal anglès. Un partit ha de tenir incommovibles els principis. Però uns principis donen sempre un ample camp d'interpretació. Uns principis comporten la possibilitat de determinar, i àdhuc triar, els termes.

Que és això el que els dona la gran eficàcia en la vida dels pobles. Cada partit ha de guardar en els seus rengles el nucli que tingui la tàctica adient a l'hora. Com un exèrcit ha de fer avançar l'arma que reclama el moment. No és qüestió d'oportunisme, sinó d'oportunitat i es de folla renunciar de bell antuvi a les possibilitats futures.

Aquest criteri ha de fer que tots els homes d'Esquerra Republicana es comprometin a col·laborar a l'obra comuna. Però que s'hi comprometin amb entusiasme, amb fe incondicionada que no sigui conformació a suportar-se, sinó decisió ferma de maldar per la grandesa de Catalunya.

Que aquest és el punt viu, neuràlgic de la nostra actuació. Catalunya ha d'ésser per al català d'esquerra el suport de totes les seves reivindicacions; en Catalunya ha de trobar l'espai en tot l'esperit justicier que l'anima. En les hores treballades que viu la República, quan les

(Passa a la pàgina següent)

ROC BORONAT

Pels camins de la Pàtria va trobar uns homes desconhortats, que els altres bandejaven perquè sofrien i els recordaven el dolor i Boronat els recollí. Els recollí perquè eren homes, però també perquè eren Pàtria. I dins dels seus ulls sense llum els clavà Catalunya i la sentiren amorosa i bondadosa perquè era Boronat que la menava vers ells.

15 de juliol de 1936

Darrer número

de *Plamfet*,

amb una caricatura

de Roc Boronat

i un article sobre

el 3r Congrés Nacional

d'Esquerra Republicana

que fou suspès per l'esclat

de la Guerra Civil.

AHCB

En primer lloc, calia que les classes treballadores, la menestralia, les professions liberals, veiessin l'assoliment de les seves reclamacions, o d'una part significativa d'elles, per tal d'esdevenir el suport social de la República davant qualsevol intent reaccionari. Per una altra, la República s'havia de creure el sistema d'autonomia de Catalunya, i entendre'l com una fortalesa i no com una feblesa, circumstància que implicava uns canvis de paradigmes polítics entre els dirigents republicans espanyols per als quals, com la guerra demostraria, molts no hi estaven preparats.

En aquesta línia de cercar, ràpidament l'assoliment de fites que mostrar a qui havia dipositat la seva confiança en el Front d'Esquerres, hem d'emmarcar aquest article aparegut a *Pamflet* el 21 de març de 1936, amb el títol de «De pressa, de pressa».

«El bon home, o dona, que el dia 16 de febrer dipositava amb tot el fervor el seu vot, creia de bona fe que l'endemà, amb la victòria, hom instauraria tot el que havien promès els partits durant la lluita. Ajornar-ho amb l'excusa de lleis anteriors, de protocols parlamentaris, li semblava i li sembla una habilitat de mal fiador, ganes de perdre el temps i amb el temps ablanir o defraudar l'acord promès.

Catalunya va amb un ritme apressat. Així ha d'ésser. Tot el que fa ara és anul·lar l'obra dels facciosos del 7 d'octubre. Decisions, decrets, ordres, acords, tot és il·legal. Per això, Catalunya, la nostra Catalunya, no té miraments de monja, no ha de tenir miraments de monja, i esborrar de pressa, ben de pressa, la labor dels anticatalans que reberen de la força pública el Govern de Catalunya. [...]

[...]

De pressa, de pressa. El temps pesa i dissol, minva la força dels sentiments, l'amor i el record s'estoven per l'acció del temps. De pressa, abans no destrueixi l'obra que avui ens reclama el poble. Alentir-la ens exposa que en l'hora que la vulguem establir, la refusen les multituds perquè en llur ànim han nascut noves volences. De pressa, de pressa.»²³³

233 Jaume AIGUADER. «De pressa, de pressa», *Pamflet*, 21 de març de 1936, p. 5.

Barcelona, 8 de novembre de 1936

Les autoritats saluden, des del balcó del Palau de la Generalitat, els participants de la manifestació en commemoració del 19è aniversari de la Revolució Russa. D'esquerra a dreta, entre d'altres: el conseller de Serveis Públics de la Generalitat, Joan Comorera, el ministre de la República Jaume Aiguader, el cònsol de la URSS a Barcelona, Vladímir Antónov-Ovséienko, el president, Lluís Companys i el conseller Joan P. Fàbregas.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

Guerra

7

El sistema democràtic que els republicans volien establir a Catalunya, l'auto-govern i les llibertats públiques, van saltar pels aires amb el cop d'estat del 17 de juliol de 1936, que va arribar a Catalunya el 19 de juliol. Tot i les previsions que s'havien fet des de la Generalitat de Catalunya, i que van fer fracassar el cop a Barcelona, la situació quedà fora del control del Govern Companys. Els carrers s'ompliren de milicians que establiren, de facto, un poder real a banda del poder legal republicà.

Jaume Aiguader també va participar des del primer moment en la resistència contra el feixisme. La nit del 19 de juliol de 1936 Jaume Aiguader, el seu germà Artemi, Josep Sunyol, Josep Maria Massip i Francesc Casas i Sala, acompanyaven el president Companys al Palau de la Generalitat, i baixaven amb ell al carrer. Companys es volia dirigir a la Comissaria General d'Ordre Públic per estar al costat del capità Frederic Escofet.

Des del començament de la revolta, Aiguader es va posar a exercir la seva professió de metge i a preparar els locals que acollissin els ferits en la lluita. El 27 de juliol es constituïa oficialment el Comitè Sanitari, incorporat al Comitè de Milícies Antifeixistes, al local del Teatre Barcelona, a la Rambla de Catalunya. En formaven part directament, a més d'ell, el seu fill Jaume Anton Aguadé, i els doctors Gispert, Neiva i Santamaria. Hi col·laboraven els doctors Sever Perramon, Mias, el capità metge Cruz, Carbonell, Cunillera, Ralló i Bergós.

El 21 d'agost, Jaume Miravittles, que havia estat designat director general de Serveis Públics, i alhora era secretari del Comitè de Milícies Antifeixistes, afirmava que a Barcelona hi havia instal·lats en aquells moments diversos hospitals de sang, mentre al front es disposava de gran nombre de camions i trens hospitals organitzats per ERC i dirigits per Jaume Aiguader. El 5 de setembre Jaume Aiguader, Josep Mestre i Puig, Perramon i Tussó es van dirigir a la línia de foc dins el segon tren hospital organitzat pel Consell Sanitari de Guerra. Aquest tren havia de cobrir els serveis Tardienta-Lleida.

El 8 de novembre, amb motiu de l'aniversari de la Revolució Russa, es va celebrar una manifestació d'Homenatge a la URSS. Al balcó de la Generalitat hi eren el president de la Generalitat Companys i el cònsol general de la URSS, Vladímir Antónov-Ovséienko acompanyats de dirigents com Joan Comorera,

València, 15 de novembre de 1936

Artemi Aiguader, conseller de Seguretat Interior de la Generalitat de Catalunya intervé durant la Inauguració de la Plaça de la Generalitat Catalana, en presència, entre d'altres, de l'alcalde Josep Cano i Coloma, el ministre Jaume Aiguader, el comissari general d'Ordre Públic de Catalunya Martí Rouret, Ramon Frontera...

Aquesta plaça s'anomenava Cánovas del Castillo, tal com la tornaren a anomenar els franquistes després de la Guerra Civil i com encara s'anomena.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

Joan P. Fàbregas, Josep Calvet, José Giral, Jaume Serra i Hünter, Jaume Miravittles i Jaume Aiguader.

El nostre protagonista no podia, però, deixar d'ocupar-se, també, de la família. Per una banda, el primogènit, Jaume Anton, que feia poc s'havia titulat metge, va dirigir un dels hospitals de campanya instal·lat en trens que anaven i i venien per la línia fèrria, en funció del desplaçaments de les línies del front, com a lloc de primers auxilis pels ferits; d'altra, l'exesposa, Carme Cortés, tot i que estaven divorciats, va ser instal·lada per Jaume Aiguader a l'Hotel Miramar de Sitges, amb la filla Núria. Aquest hotel havia estat requisat i convertit en hospital.

El fill petit, Cristian, continuava a l'escola:

«[...] però vestit de milicià amb una granota blava, en les meves hores lliures feia guàrdia al casal de l'Esquerra a l'Eixample, que presidia el meu oncle Artemi, i que era davant de casa. Allà m'entrenava a manipular les armes de què disposaven. Va ser gràcies a la gent del casal que es va poder salvar la vida del meu oncle Geli, casat amb la germana del meu pare. Era un terrinent de l'Empordà, destinat a ser suprimit pels incontrolats. Amb aquest temor havia anat a viure a casa de la meua àvia, on el van descobrir. Quan el van anar a buscar la portera es va apressar a comunicar-ho a la gent de la nostra entitat, que, quan van pujar l'escala, els van sortir per darrere pistola en mà. Després d'una breu discussió i de considerar l'armament d'uns i altres, van retirar-se. Però no tots aquells propietaris i empresaris, grans o petits, van ser tan afortunats com ell.»²³⁴

El 12 d'agost, i publicat al *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* del 14 d'agost de 1936, el conseller de Cultura Ventura Gassol, entre tot un seguit d'altres decrets relacionats amb diverses institucions de cultura del país, decretava la incorporació de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona a les Institucions de Cultura de la Generalitat i nomenava, en tant no tenia lloc una reorganització de l'organisme, Jaume Aiguader com a comissari que assumia les competències de

l'Acadèmia. Tanmateix, aquest nomenament seria d'escassa durada i l'activitat d'Aiguader al llarg del conflicte va estar més vinculada a la seva professió i a les preocupacions que havien marcat el seu tarannà polític: la defensa dels més desafavorits i la cura dels malalts.

7.1. Ministre de la República

Encara no un mes després d'aquest nomenament, *La Gaceta de Madrid* de 7 de setembre de 1936 publicava el seu nomenament com a sotssecretari de Sanitat i Beneficència del Govern de la República, càrrec en què substituïa Josep Tomàs i Piera, que passava a detenir el Ministeri de Treball, Sanitat i Previsió, i a penes dos mesos més tard, el 4 de novembre i arran d'una crisi de Govern, Jaume Aiguader entrà a formar part del Govern Largo Caballero, com a representant d'ERC i en condició de ministre sense cartera. Hi eren també en aquest Govern: del PSOE, Julio Álvarez del Vayo, ministre d'Estat, Indalecio Prieto, Marina, Juan Negrín, Hisenda, Àngel Galarza, Governació, Anastasio de Gracia, Treball i Bernardo Giner de los Ríos, Comunicació; de la CNT Joan García Oliver, Justícia, Joan Peiró, Indústria, Frederica Montseny, Sanitat i Assistència Social, i Juan López, Comerç; del PCE, Jesús Hernández, Instrucció i Vicente Uribe, Agricultura; d'Izquierda Republicana, Carles Esplà, Propaganda i Juli Just, Obres Públiques; i eren ministres sense cartera, a més d'Aiguader, Manuel de Irujo del PNV i José Giral d'AR.

Tot just amb anterioritat a aquest nomenament, actuava sobre els seus béns per assegurar que aquests passessin, si s'esdevenia una desgràcia, als fills. El 19 d'octubre nomenava beneficiaris expressos del subsidi, pensió o socors que en el dia de la seva defunció li corresponguessin pel seu caràcter d'assegurat de la secció de vida de la Mutual Mèdica del Sindicat de Metges de Catalunya, per parts iguals als seus fills o en el seu defecte a llurs hereus. Hi signaven com a testimonis Ricard de Rabassa i Paulí Geli.

Aquest mateix 19 d'octubre, nomenava beneficiaris els fills del capital assegurat al Banco Vitalicio de España. La pòlissa havia estat contractada el 22 de fe-

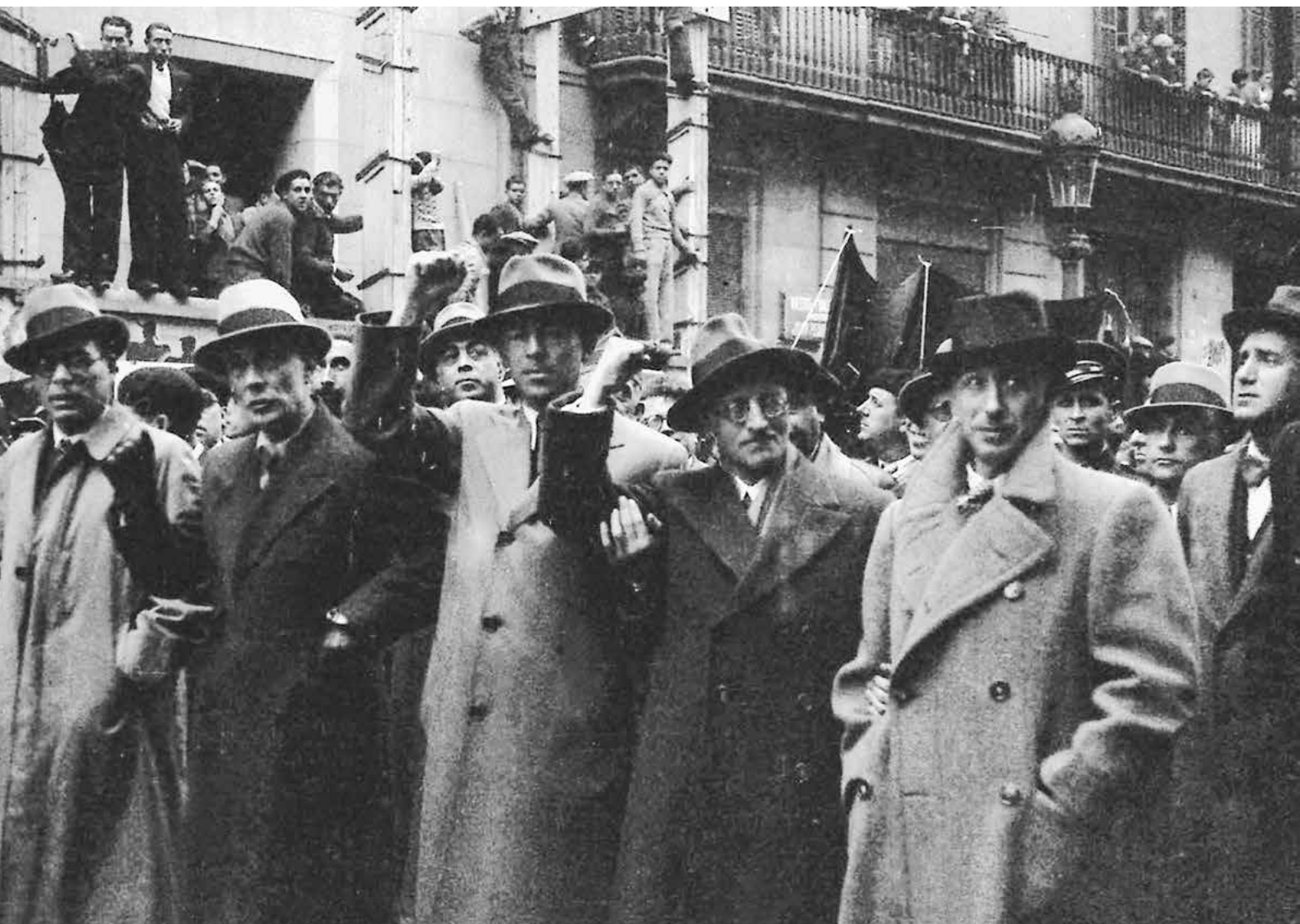
234 Cristian AGUADÉ. *Op. cit.*, p. 34.

Barcelona, 22 de novembre de 1936

Presidència del dol en l'enterrament del líder anarco-sindicalista, Buenaventura Durruti.

D'esquerra a dreta: Joan Comorera, Jaume Aiguader, x, Vladímir Antónov-Ovséienko
i el president, Lluís Companys.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

brer de 1932 i ascendia a 25.000 pessetes, amb una prima anual de 1.109,26 pessetes. En el contracte original la beneficiària era la dona, Carme Cortés, de la que encara no estava divorciat.

Però fins en la nit més fosca, Aiguader entenia que hi havia d'haver lloc per a les coses de l'esperit. Començada la guerra, Miquel Guinart coincidí amb ell i amb Avel·lí Artís, Ramon Vinyes i Enric Lluelles, autors teatrals que ja gaudien d'un gran prestigi:

«L'Artís insistia en l'encert que seria reproduir al Teatre Poliorama, subvencionat per la Generalitat, la comèdia del segle passat El rei Micó-micó. D'aquesta proposició de l'Artís vaig parlar-ne a en Pi i Sunyer (aleshores conseller de Cultura) i em va dir que l'interessava, perquè coneixia l'obra. Un altre dia el tema va ésser el grup de teatre universitari que va crear García Lorca amb el nom de "La Barraca" i que va actuar pels pobles de Castella amb un èxit remarcable. A en Lluelles, que era també un notable actor, vaig demanar-li: "No us agradaria muntar una cosa per l'estil, adaptada a les circumstàncies que vivim?" Em va semblar que la idea el temptava, però que potser no s'hi atrevia. "Vós haurieu d'ésser el lliure executor d'una iniciativa de l'ERC que hauria sortit de la Caserna", vaig afegir. Jaume Aiguader, que, entretant, s'havia incorporat a la tertúlia, va cooperar amb mi pressionant Lluelles perquè no abandonés el projecte: "Feu-ho i, gràcies a vós, dins el marc nefast de la guerra, apareixerà una manifestació de l'esperit.»²³⁵

El 15 de novembre va tenir lloc a València l'acte de descobriment d'una placa que canviava el nom a la plaça Cánovas del Castillo. A partir d'aquest moment passava a ser anomenada plaça de la Generalitat de Catalunya. Formaven part de les personalitats que assistiren al canvi de nom, el conseller de Seguretat Interior de la Generalitat de Catalunya, Artemi Aiguader, el ministre sense cartera del Govern de la República, Jaume Aiguader, l'alcalde de València, Josep Cano Coloma i l'Ajuntament en ple. Hi participaven també

entitats polítiques antifeixistes i culturals de València i el valencianisme republicà en ple.

El 22 de novembre Jaume Aiguader i Joan Peiró, desfilaren en tant que ministres de la República per la capella ardent on reposaven les despulles de Buena-ventura Durruti, al vestíbul de l'edifici on hi havia les oficines de la CNT-FAI a la Via Laietana. Amb ells els consellers de la Generalitat, Josep Tarradellas, Joan Comorera, Joan P. Fàbregas i Artemi Aiguader, l'alcalde de Barcelona, Carles Pi i Sunyer, i el cònsol general de la URSS, Vladímir Antónov-Ovséienko. Vetllant el cadàver hi era el ministre de Justícia, Joan García Oliver, milicians de la Columna Durruti, representants de la Junta de Defensa de Madrid i dirigents de la CNT.

7.2. Complots reals o imaginaris

Mentrestant, el 23 d'octubre de 1936, Ventura Gassol marxava a l'exili. Segons explica García Oliver:

«Todo podía esperarme, menos la huida de Ventura Gassol. Y menos aún sus declaraciones. Ventura Gassol no era un cualquiera. Era el último hombre de confianza de Macià, quien mantenía los ideales separatistas dentro de la Esquerra Republicana de Catalunya. Que daban otros de talla regular, como los hermanos Aiguader, Jaime, el más serio, y Artemio, medio señorito sin ocupación; los hermanos Marlés, que también estuvieron con Macià en París, se habían pasado al comunismo y figuraban en el PSUC. Compte, también de los de París, se separó de Macià para capitanear el marxista Partit Proletari Català y encontró una muerte heroica al hacer frente, desde el Centre Autonomista de Dependents, al ejército en octubre de 1934.»²³⁶

Es tractava d'una suposada conspiració contra la República, que implicava Aiguader, aleshores membre del Govern de la República per manifestacions de Ventura Gassol, ja a l'estranger. Es tractaria d'una conspiració amb dues branques principals, a l'exteri-

²³⁵ Miquel GUINART. *Op. cit.*, p. 79-80.

²³⁶ Joan GARCÍA OLIVER, *Op. cit.*, p. 339.

Barcelona,
25 de desembre de 1936

Jaume Aiguader
en l'ofrena a la tomba
de Francesc Macià
en el tercer aniversari
de la seva mort.
BRANGULÍ / ANC

or des de París, amb Ventura Gassol i a l'interior amb membres dels governs basc, català i de la República. Aquests dos grups estaven en contacte amb els alfonssins capitanejats des de Portugal per José Maria Gil-Robles. La finalitat de la conspiració seria proposar el restabliment de la Monarquia, amb el final de la guerra i el manteniment dels estatuts basc i català.

Fins a quin punt aquesta conspiració existia o no, i fins a on podia o no estar implicat Jaume Aiguader, és difícil de dir. Ara bé, Aiguader va ser sotmès a vigilància per membres de la FAI que el 7 de juny de 1937 elaborava el següent «Informe»:

«Vive en la casa nº 97 y 464, que hace chamflan entre la calle Cortes y Calabria. Sale en coche de un color negro a las 10 de la mañana y a las 4,30 de la tarde seguido de otro coche que les de escolta. En la portería existe una pareja de guardias que prestan servicio permanente. Su hermano Artemio tiene una vivienda habilitada, no con caracter fijo, en el número 462 de la calle Cortes, 2º piso y se sabe cierto por la portera, se comunican dichas habitaciones con la de su hermano Jaime.

Hace dos días, se vió salir a los dos hermanos juntos a la hora indicada de la tarde - 7 de Junio de 1.937.

Tiene una querida en una torre de Premiá de Mar, habita en el mismo domicilio que su hermano o sea en Cortes 646.— Su querida era una muchacha que era pantalonera.»²³⁷

La vida continuava i les activitats de Jaume Aiguader no van cessar, per veure's implicat en aquest complot, no sabríem dir si cert o no. El 27 de desembre, en el marc d'un míting organitzat per ERC amb motiu del tercer aniversari de la mort de Francesc Macià, celebrat al Palau de Belles Arts de Barcelona, prengueren la paraula el diputat Joan Tauler, el conseller de Cultura, Antoni Maria Sbert, el diputat Pere Coromines, l'alcalde de Barcelona, Carles Pi i Sunyer, el ministre de la República Jaume Aiguader, el conseller primer, Josep Tarradellas, i, finalment, el president de la Generalitat, Lluís Companys.

La Humanitat del 29 de desembre reproduïa els discursos. Recollim alguns fragments de la intervenció de Jaume Aiguader:

«Macià tingué la vidència que tots havíem de tenir. Tal com ha esmentat el meu amic Sbert, Macià fou el que rompé l'espasa de militar per no juntar-se a la sublevació militar. Macià rompé aquella espasa que ara veiem al camp facciós per a oprimir el poble, i sobre tot aquesta Catalunya freturosa de llibertat. Macià és el nostre exemple, i avui estic segur que tots en un moment o altre us heu preguntat en aquestes hores angoixoses com hauria reaccionat Macià en aquests moments. Jo el coneixia prou per a poder afirmar que hauria reaccionat d'una manera semblant com ho ha fet el president Companys.

[...]

Macià, més que estimar els sindicalistes, que havien estat companys seus de conspiració, estimava el sindicalisme català com a cosa autòctona de Catalunya, que no era mai enemiga de Catalunya ni de la democràcia. Hauria cercat la col·laboració d'aquells homes perquè pensava a crear la nova Catalunya. Perquè, com ha dit el meu amic Pi, cal que arribem a una unitat de pensament per tal de guanyar la revolució. Les revolucions es fan amb una sola idea. Vénen d'un estat de malestar del poble, però després no és una qüestió d'idees sinó de solucions.

Hem de crear la doctrina d'aquesta revolució que vivim. L'hem de fer de les necessitats de tots. Cada un dels homes que viuen porten al cor una dolor i volen que la revolució els l'alleugeri. Cal que es pensi, doncs, en aquest dolor dels homes.

Aquesta nit, quan anava cap a casa, a les dotze de la nit, ja he vist dones que feien cua i esperaven que obrissin el forn. Cal pensar en aquestes dones que a les dotze de la nit freda esperen que s'obri el forn per portar el pa a la família. Perquè si per propi desori fem la revolució dolorosa, cal esborronar-se davant del fracàs de la revolució.»²³⁸

237 ANC-Fons Jaume Aiguader 01 -1.

238 «El ministre Jaume Aiguader», *La Humanitat*, 29 de desembre de 1936, p. 4.

Barcelona, 27 de desembre de 1936

Jaume Aiguader intervé en el míting d'Esquerra Republicana en homenatge a Francesc Macià en commemoració del tercer aniversari de la seva mort.

BRANGULÍ / ANC

A començaments de 1937 i fins el maig, dins els rengles republicans a Catalunya tingué lloc una lluita sor-da entre els sectors que volien la realització i con-solidació de la Revolució malgrat les circumstàncies bèl·liques i els qui volien, pel contrari, recuperar el po-der per a les institucions republicanes, en el nostre cas la Generalitat, i dur una política de guerra que ajornés els assoliments revolucionaris i els condicionés a una major eficiència en el camp de batalla.

A Catalunya el conflicte va estallar el 3 de maig i va donar lloc als coneguts com a Fets de Maig, amb en-frontaments entre la CNT i el POUM d'una banda, i el Govern de la Generalitat i la resta de partits i organitzacions (ERC, PSUC...) per una altra. En realitat el que s'estava desenvolupant eren diverses guerres civils en un sol conflicte, la lluita entre els trotskistes del POUM i els estalinistes del PSUC dirigits en la seva estratègia pel cònsol rus a Barcelona, Vladímir Antónov-Ovséienko, entre el poder al carrer de les milícies cenetistes i faistes i els cossos de seguretat de la Generalitat, el predomini dels cenetistes com a poder i pilar principal de la revolució i, en el fons, la pervivència de la revolució mateixa.

La guerra i l'activitat pública de Jaume Aiguader continuaven, mentrestant. El 8 de maig, un cop recuperada la calma a la ciutat després dels fets esdevinguts entre els dies 3 i 6, Jaume Aiguader, com a ministre de la República, va acudir al Palau de la Generalitat a expressar la seva adhesió al president Companys. El dia 16, el president de la Generalitat fa diverses conferències telefòniques amb València, seu del Govern de la República, principalment amb Antoni Maria Sbert, Pere Coromines i Jaume Aiguader per assabentar-se de l'Estat de les negociacions per resoldre la crisi de Govern republicà. El dia 17 Juan Negrín, que havia estat ministre d'Hisenda del govern dimitit, formava nou govern, dins el qual Jaume Aiguader passava a detenir el Ministeri de Treball i Assistència Social. Aiguader, ja ministre, visitava el dia 24 el president Companys amb qui mantingué una extensa conversa. El 7 de juny, el ministre de Sanitat Jaume Aiguader i el conseller de Governació Carles Martí i Feced, entre d'altres personalitats, assistien al Saló de sessions del Palau, a l'acte en el decurs del qual el president de la Generalitat

feia lliurament al cònsol de Mèxic, Alejandro Gómez Maganda, d'una escultura de Josep Viladomat que s'oferia al president de la República de Mèxic, Lázaro Cárdenas per l'ajut del seu govern a l'Espanya republicana. El 20 de juliol Aiguader enviava un telegrama a Companys: «*en fer l'any que el poble lluita per a la llibertat i dignitat de l'home, m'honoro reiterar consideració amb seguretat que portareu Catalunya a la victòria definitiva*».²³⁹ El 8 de setembre el president de les Corts republicanes, Diego Martínez Barrio, s'entrevistava a Barcelona amb el president Companys, en presència de Jaume Aiguader i Josep Tarradellas.

7.3. Activitat com a ministre

A la sessió del Congrés dels Diputats del 2 d'octubre, Jaume Aiguader, en tant que ministre de Treball i Assistència Social intervenia sol·licitant la ratificació de tot un seguit de convenis aprovats en diverses conferències de l'Organització Internacional del Treball, amb seu a Ginebra. Tal com recollia el Diari de sessions:

«[...] subió a la tribuna el Sr. Ministro de Trabajo y Asistencia Social y dió lectura de los siguientes proyectos de ley:

Ratificando el Convenio sobre el empleo de mujeres en trabajos subterráneos en las minas de todas clases;

Ratificando el Convenio limitando las horas de trabajo en las minas de carbón;

Ratificando condicionalmente el Convenio adoptando el principio de la semana de cuarenta horas;

Ratificando el Convenio referente a la simplificación de la inspección de los emigrantes a bordo de los buques;

Ratificando el Convenio relativo al seguro obligatorio de vejez de los asalariados de las Empresas industriales y comerciales y de las profesiones liberales, así como de los trabajadores a domicilio y del servicio doméstico;

239 *Crónica de la Guerra Civil a Catalunya*, volum 2, p. 876.

Pirineu de Lleida, circa 1938

Jaume Aiguader, entre el ministre Manuel de Irujo i el lehendakari, José Antonio Aguirre, amb gudaris de la 142 Brigada Mixta Basco-Pirinenca, en una visita al Front de l'Est.

SAF

Ratificando el Convenio referente al seguro obligatorio de vejez de los asalariados de las Empresas agrícolas;

Ratificando el Convenio relativo al seguro obligatorio de invalidez de los asalariados de las Empresas industriales y comerciales y de las profesiones liberales, así como de los trabajadores a domicilio y del servicio doméstico.

Ratificando el Convenio referente al seguro obligatorio de invalidez de los asalariados de Empresas agrícolas;

Ratificando el Convenio relativo al seguro obligatorio de muerte de los asalariados de las Empresas industriales y comerciales, de las profesiones liberales, así como de los trabajadores a domicilio y del servicio doméstico;

Ratificando el Convenio referente al seguro obligatorio de muerte de los asalariados de las Empresas agrícolas;

Ratificando el Convenio relativo al trabajo nocturno de las mujeres (revisado en 1934);

Ratificando el Convenio referente a la reparación de las enfermedades profesionales (revisado en 1934);

Ratificando el Convenio relativo a las indemnizaciones o auxilios a los trabajadores en paro involuntario;

Ratificando el Convenio referente a la duración del trabajo en las fábricas de vidrio automáticas, y

Facultando al Gobierno para conceder a las Cooperativas y Sociedades constructoras y a los beneficiarios de casas baratas construidas y al amparo de la legislación protectora de esta clase de viviendas una moratoria para el reintegro de los préstamos obtenidos con destino a la construcción de aquéllas.»²⁴⁰

La ratificació dels convenis es publicava a la *Gaceta de la República* del 28 de març de 1938, amb les preceptives signatures del president de la República Manuel Azaña i del ministre del ram, Jaume Aiguader.

Cal dir que, més enllà de la seva activitat de mitjancer entre els governs de la Generalitat i el de la República, la *Gaceta de la República* no recull més projectes de llei durant el període de Jaume Aiguader dels que hem relacionat, ratificacions de convenis internacionals aprovats en diverses conferències internacionals de la OIT i el relatiu a la moratòria dels préstecs.

Valorar la seva trajectòria com a ministre, en les condicions en què va exercir aquesta funció, té una importància relativa. Amb el país en guerra, en bona mesura les actuacions dels diferents ministres tenien més a veure amb mantenir la cohesió del govern republicà i aplicar-se a optimitzar els recursos del país per a guanyar-la, que cap altra actuació, que li seria plenament exigible en un període de normalitat.

1937

Ninot del ministre Jaume Aiguader, publicat a *Mundo Gráfico*, obra de Manuel Bayo.

AGA

²⁴⁰ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados*, 2 d'octubre de 1937, p. 20-21.

Barcelona, 5 de gener de 1937

Inauguració de les emissions de Ràdio Esquerra,
des de la Caserna General de les Milícies Antifeixistes d'Esquerra Republicana de Catalunya.
D'esquerra a dreta: el diputat Joan Tauler, el ministre de la República Jaume Aiguader,
la presidenta d'Ajut Català Rosa Segarra, el president de la Federació de Barcelona d'ERC,
Miquel Guinart, i el director general de Radiodifusió de la Generalitat, Màrius Calvet.

CARLOS PÉREZ DE ROZAS / AFB

7.4. Els desencontres amb Negrín

El nou govern de la Generalitat, constituït el 29 de juny de 1937, poc després de passats els Fets de Maig, va enviar una comissió de consellers —Carles Pi i Sunyer, Pere Bosch i Gimpera i Joan Comorera— a València, a entrevistar-se amb el Govern, en un gest que pretenia crear en les relacions entre els governs un pla de cordial comprensió i mutu respecte. Malauradament, les coses no van ser com es volien i des del començament es van trobar amb respostes vagues per part dels ministres, sense voluntat de comprometre's, en absolut:

«Però la decepció que vam patir amb Negrín fou encara més gran que amb els altres [membres del govern espanyol]. En realitat no vam poder arribar a parlar amb ell seriosament de res. Sempre defugia, sembla que volgutament, la conversa. Vam anar per primer cop a saludar-lo a la Presidència del Consell; una visita breu, amb d'altres persones en el despatx, simplement de cortesia. Ens va donar una cita per a dos dies després, dient-nos que de moment tenia molta feina i així ens podria dedicar més temps. Anarem allí a l'hora fixada; en lloc de trobar-lo sol, com l'altra vegada hi havia al despatx altres persones que entraven i sortien, i algunes d'elles intervenint en el que deïem.»²⁴¹

Segons continuava explicant Pi i Sunyer, encara es van veure dues vegades més, però en cap ocasió, quatre si comptem l'entrevista inicial, Negrín no va mostrar cap interès en tractar temes importants amb els delegats de la Generalitat.

El 16 d'octubre de 1937, Jaume Aiguader, com a enviat del Govern de la República, va visitar el president Companys per convidar-lo a una entrevista amb el cap del Govern, Juan Negrín, a celebrar a València, que en principi havia de tenir lloc en tres o quatre dies. Efectivament, el dia 19, Companys anava a València i s'entrevistava en primer lloc amb Negrín i posteriorment, el dia 20, amb Manuel Azaña, president de la República.

El dia 19 el cap del Govern, Juan Negrín, oferia un dinar al restaurant Les Arenes al president de la Generalitat al que hi assistiren, entre d'altres, els ministres Indalecio Prieto, Julián Zugazagoitia, José Giral, Jesús Hernández, Bernardo Giner de los Ríos i Jaume Aiguader, els consellers Carles Pi i Sunyer, Joan Comorera i Antoni Maria Sbert, així com d'altres càrrecs menors.

El 12 de desembre s'enterrava el sindicalista Àngel Pestaña amb l'assistència de Lluís Companys, Joan Casanovas, Hilari Salvadó, Jaume Aiguader, Diego Martínez Barrio, Indalecio Prieto, Bernardo Giner de los Ríos i Julián Zugazagoitia.

El 15 de desembre tenia lloc a Barcelona la celebració del 25è aniversari de la fundació de la Societat de Biologia. Ocuparen la presidència de l'acte, entre d'altres, Juan Negrín, Jaume Aiguader, Pere Coromines, Carles Pi i Sunyer, Antoni Maria Sbert i Pere Bosch i Gimpera, i el president de la Societat de Biologia, doctor Leandre Cervera.

El 21 de desembre, Aiguader comunicava a Companys la presa de Terol per les forces republicanes. Potser de les poques bones notícies, per altra banda, fugissera, que va poder donar al president de la Generalitat de Catalunya durant la guerra.

D'altra banda, a més de la seva feina al capdavant del ministeri de Treball, tampoc abandonava la tasca de dirigent del partit. El 30 de gener de 1938 al Casal Català de l'Eixample (Gran Via, 463), se celebrava una jornada de treball de la Federació d'ERC de Barcelona-ciutat, adreçada als quadres barcelonins del partit, amb diverses ponències: Vicenç Bernades sobre política municipal, Antoni Rovira i Virgili sobre política internacional, Jaume Aiguader sobre política de la República, Josep Tarradellas sobre política de guerra, Carles Pi i Sunyer sobre política de la Generalitat i Martí Barrera sobre política d'ERC.²⁴²

Finalment, el conflicte amb el president Juan Negrín acabà per esclatar i va dur Jaume Aiguader a la renúncia de la seva cartera de ministre. La part final de l'enfrontament naixia arran d'un conflicte d'insígnies als uniformes. Jaume Aiguader s'adreçava al cap del Ga-

241 Carles PI I SUNYER. *Op. cit.*, p. 450.

242 AMTM C707-2

Barcelona, 25 d'abril de 1937

Jaume Aiguader intervé en el míting inaugural de l'Aliança Nacional de la Dona Jove, presidida per Montserrat Martínez, celebrat al Teatre Nou.

AHCB (ÚLTIMA HORA)

binet en referència a una nota que li ha arribat de la Subsecretaria del Ejército de Tierra que indicava que:

*«Consecuente a sus escritos fechas 18 y 19 del actual dándome cuenta del uso de insignias catalanas sobre uniforme por algunos soldados y clases de esa Unidad, distribuidas entre esos por el Comisario de la misma, se servirá Vd. prohibir terminantemente en lo sucesivo el uso de ningún distintivo que no sean los reglamentarios, sancionando debidamente aquellos que infrinjan esta Orden.»*²⁴³

A la seva resposta, Jaume Aiguader manifesta a Juan Negrín:

«Mi querido amigo y Presidente:

Adjunto le incluyo una nota que llega a mis manos. No puedo calcular a que obedece ésta determinación, porque mientras es patente y notoria la persistencia del proselitismo dentro del Ejército, valiéndose de todos los medios y, por otra parte, muchos, muchísimos soldados van sin uniforme y vestidos como quieren, viene ésta Orden del Subsecretario del Ejército de Tierra prohibiendo el uso de insignias catalanas. A mi me parece que el distintivo catalán, que está por encima de todo partidismo, no ataca, ni puede atacar, los sentimientos de los demás, ni menoscabar en lo más mínimo la disciplina. No puedo atribuir la Orden tampoco, a los celos ni desconfianzas respecto Cataluña. A que pues esta decisión que no consigue otra cosa que molestar los sentimientos de los catalanes? Con que motivo? Por no decir, con que derecho?

*No me extiendo en consideraciones demostrando lo impolítico de ésta Orden, en busca de la brevedad, con la ilusión de que Vd. lea ésta carta.»*²⁴⁴

El 22 de juliol Jaume Aiguader reclamava del president Negrín, la rehabilitació dels comissaris Joan Moles, Enric Canturri, Pallarola i Josep Català, que havi-

243 AMTM. C564-E005-C007.

244 AMTM C564-5-8 Escrit mecanografiat de Jaume Aiguader a Juan Negrín, president del Consell de ministres, 26 de juliol de 1938 [Barcelona].

en estat destituïts amb motiu de la retirada del front de l'Est.²⁴⁵

I el conflicte final s'originava a la sessió del Govern del 5 d'agost, en la qual Juan Negrín va presentar una proposta i tres decrets. La proposta pretenia confirmar 58 sentències de mort dictades pels Tribunals de Guàrdia Permanents i pendants de resolució, i dels decrets, dos afectaven al Ministeri de Justícia i un d'ells, el que finalment va provocar la crisi de Govern, creava nous tribunals en una forma que no ofería cap mena de garantia d'equanimitat, i representava una militarització de la justícia. El tercer decret imposava que totes les indústries de guerra que depenien de la Generalitat de Catalunya passessin a dependre del Govern de la República. Segons deixà escrit Carles Pi i Sunyer a les seves memòries:

*«Però, malgrat ser tan arbitrari i feridor aquest decret [sobre les indústries de guerra], el que va provocar la crisi fou el de la creació dels nous tribunals de justícia. Tant Aiguader com Irujo s'oposaren a l'aprovació del decret que fixava per als nous tribunals una composició i funcions semblants als dels països amb règims dictatorials. Negrín es va mostrar irreductible i la crisi va quedar plantejada, donant-se el cas tanmateix de què, malgrat d'haver estat l'aprovació de l'esmentat decret el que provocà la crisi, aquest no va arribar a tenir efectivitat per negar-se a firmar-lo el President de la República.»*²⁴⁶

Jaume Aiguader s'adreçava així al president Negrín:

«Barcelona, 11 de agosto de 1938. Mi querido presidente y amigo:

Como he anunciado en el Consejo de Ministros, he puesto a la consideración de mi Partido los decretos acordados hoy. Esquerra Republicana de Catalunya, que siempre ha prestado su entusiasta concurso a la República y no ha regateado esfuerzo alguno por la guerra, lamenta que la acentuación de una política,

245 AMTM C707-14

246 Carles PI I SUNYER. *Op. cit.*, p. 520.

Montserrat, 1 de febrer de 1938

Sessió de les Corts Republicanes presidides per Diego Martínez Barrio i al seu costat Josep Antoni Trabal. El president del Consell de Ministres, Juan Negrín, intervé al capdavant del seu govern format per: Manuel de Irujo (Justícia), Jesús Hernández (Instrucció Pública i Belles Arts), Vicente Uribe (Agricultura), Jaume Aiguader (Treball i Assistència Social), Bernardo Giner de los Ríos (Obres Públiques i Comunicacions-Marina Mercant), José Giral (ministre d'Estat), Indalecio Prieto (Defensa Nacional) i Julián Zugazagoitia (Governació).

BRANGULÍ / ANC

que reiteradamente ha manifestado estimar perjudicial a los ideales que defendemos, no le permita mantener su representación en un Gobierno que apruebe y aplique estos decretos. Disciplinado a los mandatos de quienes represento, le comunico mi dimisión de ministro de Trabajo y Asistencia Social.»²⁴⁷

Davant la crisi provocada per la sortida de Jaume Aiguader del Consell de Ministres, el 18 d'agost tenia lloc una reunió extraordinària del Ple del Consell Directiu d'ERC. Hi assistiren: del Consell Directiu, Josep Tarradellas, Josep Andreu i Abelló, Carles Pi i Sunyer, Joan Sauret i Josep Escofet; de les federacions, Miquel Guinart i Roc Boronat (Barcelona-ciutat), Joaquim Bilbeny i Jaume Guitart (Barcelona-circumscripció), Martí Rouret i Lluís Mestres (Tarragona), Antoni Maria Sbert i Josep Sastre (Lleida) i Martí Jordi i Frigola i Josep Mascort (Girona); Josep Navarro i Costabella i Serra (JEREC); els alcaldes Hilari Salvadó (Barcelona), Pere Cerezo (Girona) i Jaume Castelló (Tarragona); els comissaris de la Generalitat, Ramon Sanahuja (Tarragona) i Abellà (Girona); exministres, Jaume Aiguader; exconsellers, Carles Martí i Feced, Josep Irla, Joan Ventosa i Roig, Josep Quero, Martí Barrera i Francesc Xavier Casals; el president del Parlament de Catalunya, Jaume Serra i Hünter; i el cap de la Minoria d'ERC a les Corts republicanes, Pere Ferrer.²⁴⁸

En aquesta reunió Aiguader manifestà que els ministres republicans havien votat contra el decret de militarització dels tribunals, però després no varen secundar l'actitud tant seva com del ministre Manuel de Irujo.

Parlà Pi i Sunyer de l'ambient hostil que s'havia anat creant contra ERC i que en bona mesura la crisi de Govern a la República havia estat una mesura de força contra el partit i en general contra els interessos catalans i les opcions polítiques que defensava ERC.

Segons Aiguader, en aquest darrer Consell de ministres no es va considerar procedent demorar la dis-

247 Ferran AISA. *República, guerra i revolució. L'Ajuntament de Barcelona (1931-1939)*, p. 603.

248 AMTM. «Acta de la reunió celebrada pel Ple del Consell Directiu, amb assistència de les personalitats del Partit que hi són esmentades, el 18 d'agost de 1938».

cussió dels decrets conflictius, ans al contrari a instàncies de Vicente Uribe, es van declarar urgents. Aquesta actitud del PCE semblava demostrar que hi havia un interès en donar la batalla a ERC, tot punt que no es donava pas a la consideració d'Aiguader de consultar prèviament el partit, abans d'entrar en la discussió de les matèries.²⁴⁹

Per la seva banda, Companys va fer una reunió extraordinària del Consell de la Generalitat per explicar la crisi de Govern i la dimissió de Jaume Aiguader:

«Els tres consellers de l'Esquerra i Bosch Gimpera aprovaren la decisió, i els tres consellers del PSUC i Josep Calvet, de la Unió de Rabassaires, s'abstingueren. En insistir Companys a demanar una opinió del PSUC, Comorera callà però Vidiella explicà que Companys tenia raó en les seves queixes, però que era un error plantejar una crisi en aquells moments. Negrín no era substituïble i, si es perdia la guerra, Catalunya perdria les seves llibertats nacionals. La intervenció de Vidiella provocà la reacció àrada dels consellers de l'Esquerra, en especial de Pi i Sunyer, que obligaren a fer intervenir Comorera quan preguntaren si l'opinió de Vidiella era l'opinió del PSUC. Comorera va dir que no.»²⁵⁰

El 27 de setembre tingué lloc una reunió del Consell Directiu del partit amb la minoria d'ERC a les Corts republicanes. Hi van participar Josep Tarradellas, Carles Pi i Sunyer, Josep Andreu i Abelló, Miquel Santaló, Joan Sauret, Ferran Zulueta, Pere Ferrer. Francesc de Paula Jené, Joan Casanelles, Josep Mascort, Ramon Nogués i Bizet, Joan Banyeres, Josep Tomàs i Piera, Pere Coromines i Jaume Aiguader. La reunió tractà de la sortida d'Aiguader del Govern de la República, en quina situació quedava ERC i quina havia de ser la relació amb el Govern de la República. Per a Aiguader:

«[...] el que ara es discuteix comporta l'existència o no existència de l'Esquerra per al futur. Entén que si ac-

249 AMTM. C14-1-ERC-C0008-E001-D006.

250 Miquel CAMINAL. *Joan Comorera (II). Guerra i revolució (1936-1939)*, p. 249.

Ginebra, 13 de juny de 1938

El ministre Jaume Aiguader intervé a la 24a Conferència Internacional del Treball.

PHOTO WIDDER /EAE

ceptem així com així la sortida del nostre representant, del Govern de la República, la qual cosa equival a admetre tàcitament que Catalunya sense nosaltres està també representada, no fem sinó resignar-nos a perdre o a donar per perdut el llegendari predomini de l'Esquerra a Catalunya. Entén, també, que si la situació internacional s'agreuja, no ens hem de resignar a acceptar i a confiar tots els problemes a un Govern d'unió nacional. Troba que fóra contradictori que si vàrem sortir del Govern per incompatibilitat i discrepàncies en qüestions polítiques, ara li votessin la confiança. Remarca que cal que es pensi que està ara en joc la personalitat del Partit, i es pronuncia, en definitiva, per votar en contra o per l'abstenció, que és també una manera de votar en contra [moció de confiança del Govern Negrín].²⁵¹

Tant Aiguader com Pi i Sunyer, coincidiren en actuar d'acord amb els bascos (PNV).

Els enfrontaments entre PSUC i ERC ja tenien el seu origen en els Fets de Maig de 1937, quan el PSUC va voler suplantar el paper polític que jugava ERC, gràcies a la seva sintonia amb el govern Negrín i al suport soviètic:

«La tensió entre Esquerra i el PSUC va anar creixent, més encara des que, l'octubre del 1937, el govern Negrín s'instal·là a Barcelona i, amb el pes de l'aparell de l'Estat, reduí de facto les competències de la Generalitat a les d'una Diputació provincial. Aquella tensió culminaria l'agost del 1938 quan, justament en protesta pel centralisme invasiu del Govern de la República, ERC retirà el ministre que hi tenia, Jaume Aiguader a la cartera de Treball. Aleshores, el PSUC resolgué ocupar la vacant i assumir —en la persona de Josep Moix— la representació política de Catalunya dins l'executiu republicà, un pas que Esquerra va interpretar com una traïció i una prova més de l'afany dels comunistes per suplantar-la i arraconar-la.»²⁵²

251 AMTM. C708-9.

252 Joan B. CULLA. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-2012) Una història política*, p. 50.

El 30 de novembre de 1938 tingué lloc una nova reunió del Consell Directiu d'ERC. Tractaren de la petició del ministre d'Estat, Julio Álvarez del Vayo, de l'assentiment d'ERC al nomenament de Josep Quero com a sotssecretari del seu Ministeri. Tarradellas com a secretari general d'ERC creia que s'havia de mantenir la negativa. I Santaló manifestà que si amb motiu de la dimissió del ministre Aiguader, s'haguessin mantingut de manera ferma les dimissions subsegüents, possiblement no hi hauria lloc que fessin aquella demanda, ja que ja hauria quedat prou clara la posició del partit.

Encara en plena guerra, i a punt de veure les tropes franquistes iniciant la campanya d'ocupació de Catalunya, hi ha temps per tenir notícies de la correspondència literària. Datada a 13 de novembre de 1938, Francesc Pujols des de la Torre de les Hores, a Martorell, escrivia a Jaume Aiguader:

«Molt estimat Doctor: Coneixia els vostres estudis d'humanitats mèdiques, que manta vegada havien contribuït de valent a l'escalf de la meva admiració per la medicina, que tenint tota la maduresa de la carn, demostra la maduresa del cervell humà. Ara en endinsar-me en els vostres treballs i estudis d'humanitat política, m'haveu acabat d'embruixar i fascinar. El vostre llibre, Catalunya i la Revolució, que em faig llegir i rellegir, en les hores que dedico a estudiar ultra l'encís de la manera de dir, té l'encís de la transcendència. És el llibre cabdal que hom ha escrit parlant del nostre problema particular d'ànima universal. La fidelitat dels fets històrics i comentats, que serveixen de base sòlida a la nova interpretació que doneu a cada pas de la nostra progressió en el temps, fan de vos un dels historiadors més pregonos que he llegit.

Espero acabar la lectura de l'obra, feta per la meua lectriu, per donar-vos la meua opinió sentida i emocionada respecte del vostre treball.

Dilluns dia 21, el dia que tindrà el plaer de venir a casa vostra, us acabaré de fer els comentaris que em suggereix l'obra que em va fer la gran mercè de dedicar-me i regalar-me.

També us puc anunciar que tinc ja fet l'article sobre el sindicalisme explicant les vostres aportacions originals i observades, als orígens del sindicalisme europeu,

MINISTRO DE TRABAJO Y ASISTENCIA SOCIAL

Dr. J. Aguadé Miró

Barcelona 11 de Agosto de 1938

Excmo. Sr. D. Juan Negrín
Presidente del Consejo de Ministros
C I U D A D

Mi querido amigo y Presidente :

Como he anunciada en el Consejo de Ministros , he puesto a la consideración de mi partido, los decretos acordados hoy. "ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA", que siempre ha prestado su entusiasta concurso a la República y no ha regateado sacrificio alguno para la guerra, lamenta que la acentuación de una política que reiteradamente ha manifestado estimar perjudicial a los ideales que defendemos, no le permita mantener su representación en un Gobierno que apruebe y aplique estos Decretos. Disciplinado a los mandatos de quienes represento le comunico mi dimisión de Ministro de Trabajo y Asistencia Social.

Con gran sentimiento de lo participo. No por el cargo que con más o menos fortuna, seguramente con menos, pero siempre con la mejor voluntad, he ejercido durante este tiempo sino por dejar de estar con Vdes., aunque siempre me en-

MINISTRO DE TRABAJO Y ASISTENCIA SOCIAL

Dr. J. Aguadé Miró

contrarán a su lado en todo lo que pueda ser beneficioso para la República y nuestros ideales comunes.

Su devoto amigo

Jaime Aguadé
- Jaime Aguadé -

Barcelona,

11 d'agost de 1938

Carta de Jaume Aiguader
presentant la seva dimissió
com a ministre de Treball
i Assistència Social
al president Juan Negrín
per les discrepàncies
polítiques que Esquerra
Republicana mantenia
amb l'acció del seu govern.

FJN

avui damunt de la taula de solucions necessàries. L'entregaré a La Humanitat, per si el volen publicar.

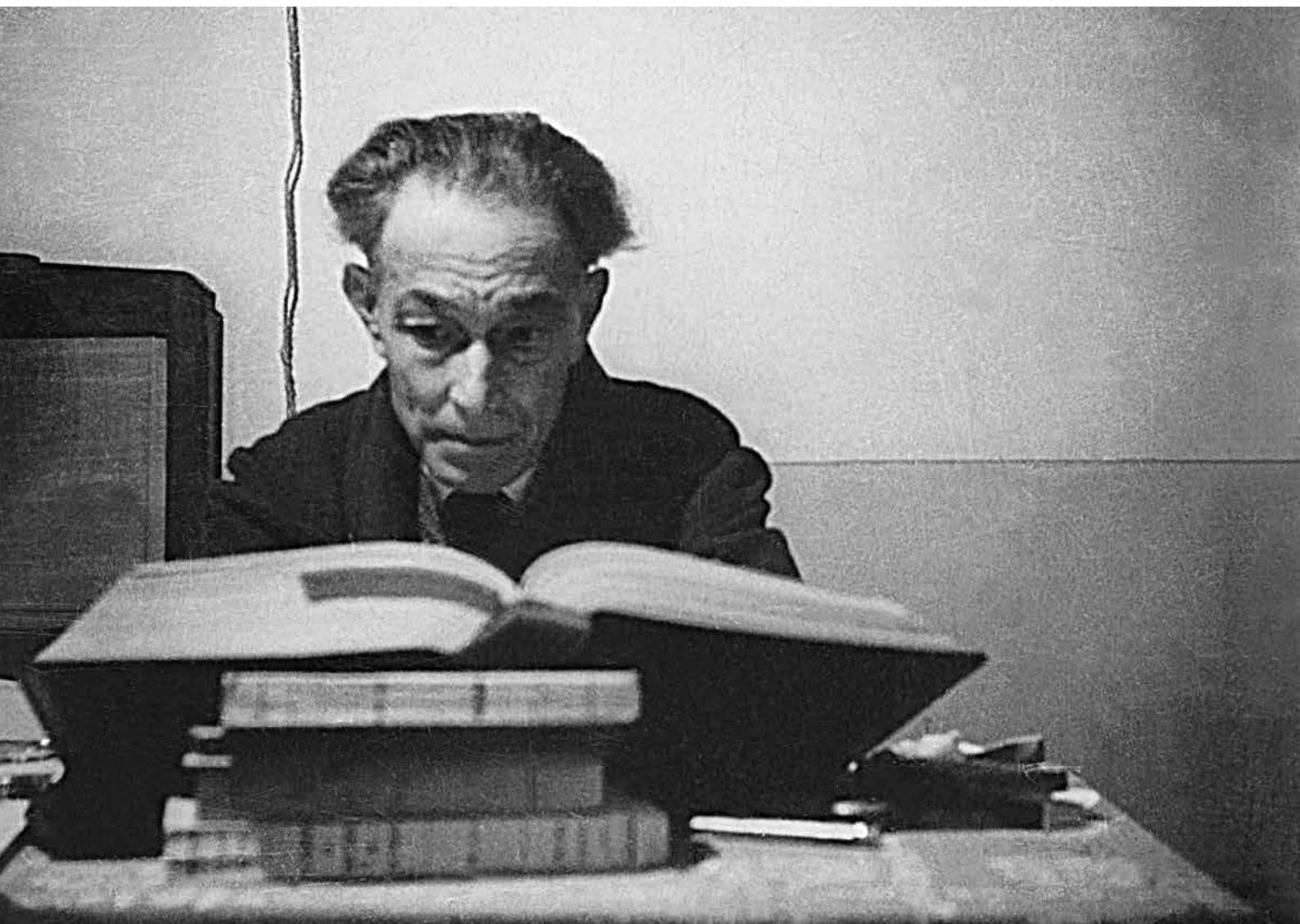
Pregant-vos salutacions per tots vosaltres s'acomiada de vos el vostre amic i admirador agraït a la llum que li doneu.»²⁵³

253 ANC-Fons Jaume Aiguader 04.

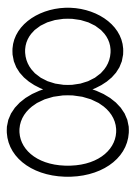
Seta, 1940

Jaume Aiguader a l'exili, treballant en el seu darrer llibre,
la biografia del metge Miquel Servet.

FRA

Exili i mort

8.1. Exili a França

«Bé estava preocupar-se de la sortida dels literats i artistes per a continuar mantenint fora de Catalunya la llar de la cultura catalana, però també era necessari pensar en les qüestions polítiques, en la continuïtat en l'exili en la forma que fos, de les nostres institucions. El dilluns 16 [de gener de 1939], per la tarda, ens reunirem per parlar d'aquest assumpte, Tarradellas, Sbert, Andreu, Aiguader, Sauret i jo; més tard vam tenir una altra reunió a "Les Heures", la residència del President, a la qual assistiren, a més del propi Companys i els que ens havíem reunit ja abans, Santaló, Irla, Rouret i Escofet. En la conversa es mostrava una evident resistència a discutir l'assumpte a fons. Jo suggerí que Companys tingués una seriosa conversa amb Negrín per a tractar d'aquests assumptes, però el President i Tarradellas mostraren una certa resistència a la idea dient que es podria interpretar com una mostra de derrotisme. [...] Aiguader recolzà aquests raonaments, convenint-se en què Companys veuria a Azaña, sense que això exclogués que pogués també entrevistar-se amb Negrín.»²⁵⁴

Les institucions catalanes varen començar a organitzar l'evacuació de les conselleries i del Parlament només uns dies abans de la seva marxa. El 16 de gener de 1939, després d'una primera reunió tinguda el dia 14 amb Irla, Rouret i Pi i Sunyer entre d'altres, el president Companys manté una segona reunió a la seva residència del palau de les Heures, a Horta, amb més membres d'ERC. A més d'Irla, hi eren Tarradellas, Sbert i Pi i Sunyer. Hi assistien també Andreu i Abelló, Sauret, Santaló, Jaume Aiguader, Rouret i Josep Escofet. Tot i que la consigna per part del govern Negrín era negar l'evidència, davant el fet imminent de l'arribada de les tropes franquistes a Barcelona, es va decidir actuar en vista a organitzar l'evacuació. Per part del govern Negrín, no va ser fins el 21 de gener que, un cop rebut l'informe del general Vicente Rojo sobre el front català, no donaren ordre d'evacuar Parlament i Generalitat.

254 Carles PI I SUNYER. *Op. cit.*, p. 572-573.

Ne peut occuper aucun emploi 34

REPUBLIQUE FRANÇAISE

0072

RÉCÉPISSÉ

DE DEMANDE DE CARTE D'IDENTITÉ

ou de renouvellement de la carte

Cachet.

Délivré à M. (1)

né le

24.7.1888

à

Jaime

Rens (Espagne)

de nationalité

Espagnole

résidant à

rue

Marcel de Limes

N° 27

Profession :

Cham.

Le présent récépissé, tenant lieu de permis de séjour, sera valable jusqu'au 1er Août 1941 (un mois au maximum).

Taxe versée :

400f.

N° du reçu :

480

Date de la poste :

2.8.41

Pénalité versée :

Nombre de mois :

Numéro du reçu :

Date de la poste :

A

le

6 MAI 1941

Le Commissaire de Police

Chef de la Sûreté

Timbre
de la Mairie
ou du
Commissariat

[Signature]

Le Tout étranger changeant de domicile sans esprit de retour (ou quittant la France dans les mêmes conditions) devra, avant son départ, faire viser son récépissé par le Commissaire de police (ou, à son défaut, par le Maire).

Dans les 48 heures de son arrivée au lieu de son nouveau domicile (ou de son retour éventuel en France, l'étranger devra également faire viser son récépissé par le Commissaire de police (ou, à défaut, par le Maire).

L'étranger qui négligera de se conformer à ces prescriptions sera passible des peines prévues par l'article 471, § 15, du Code pénal.

(1) Nom et prénoms. Pour les femmes mariées, mentionner le nom de jeune fille après celui du mari.

ASILÉ ESPAGNOL

Montpellier,

6 de maig de 1941

Sollicitud

de Jaume Aiguader

de carta d'identitat

com asilat polític.

ANC-FONS JAUME AIGUADER

Ce récépissé ne saurait, en aucun cas, tenir lieu de pièce d'identité.

El 17 de gener, quan l'exèrcit franquista ja estava pràcticament a les portes de Barcelona, Jaume Aiguader havia obtingut la concessió d'un passaport diplomàtic en tant que ex-ministre, per part del president de la República Espanyola i en el seu nom el ministre d'Estat. El dia 25 es demanava estendre un passaport fronterer a nom d'Antonio Aragon Irieza, Eduard Prunell i Francesc Pujol i Solà, els dos primers xofers i el tercer agent de policia, per acompanyar-lo a ell i a la seva família a travessar la frontera, atesa la seva condició d'exministre de la República. Va entrar a França per Cervera de la Marenda el 23 (?) de gener de 1939.

Amb la derrota i l'exili, es produí una allau de refugiats que passà a França. El govern de la Generalitat designà Jaume Aiguader perquè gestionés aquesta situació, instal·lant-se a París, a la rue Odessa, 11. Des d'allí va fer de pont entre els exiliats i el seu destí cap a Amèrica amb el valuós ajut ofert pels quàquers per aconseguir els vaixells necessaris.

El 7 d'abril rebia un escrit del president Companys per tal que formés part de la Comissió Pro refugiats que «creia» que presidia Pablo de Azcárate. Al mateix temps que es nomenava Aiguader com a representant d'ERC es nomenava també Eduard Ragasol com a representant d'Acció Catalana. La Comissió es dividia en quatre seccions: Auxilis, Refugiats, Emigració i una quarta que Companys no recordava en aquell moment. Sota el control del Govern Negrín, la presidia Azcárate, el director era Bibiano Fernández Osorio y Tafall i el secretari general José Ignacio Mantecón. Les seccions en què es dividia l'organisme eren: Cens, Estadística i Informació General; Camps de Concentració; Organització de Refugis; Emigració; i Subsidis.²⁵⁵ Companys creia molt important que algun català fos responsable d'una de les seccions, i assenyalava com a prioritària la de Refugiats. El president volia mantenir davant el govern republicà a l'exili, la dignitat institucional de la Generalitat que Negrín ningunejava.²⁵⁶

255 *La otra cara del exilio. Los organismos de ayuda a los republicanos españoles en México (1939-1949)*. Tesi d'Aurelio Velázquez Hernández, dirigida pel Dr. Francisco de Luis Martín. Universidad de Salamanca, 2012.

256 ANC-Fons Basc Català, SCFE 9.107.05.01

Circa 1939

Targeta de visita de Jaume Aiguader a l'exili francès.

ANC-FONS JAUME AIGUADER

Oceà Atlàntic, novembre de 1941

Grup d'exiliats republicans catalans camí de Mèxic a bord del Quanza, entre els que hi ha Joan Casanelles, Mercè Escofet amb la seva filla de mesos Elisabeth Aguadé als braços, Abel Gassol, Albert Gassol, Teresa Peyrí, Pere Pi i Salella, Santiago Pi i Sunyer, Josepa Pinilla i Joan Ventosa i Roig.
APV

El Servicio de Evacuación de Refugiados Españoles (SERE) s'havia organitzat a començaments de febrer, quan Negrín va encarregar-lo a Julián Zugazagoitia, ministre socialista, que comptaria amb l'ajut dels també ministres Julio Álvarez del Vayo, Francisco Méndez i ocasionalment Indalecio Prieto. El Consell Executiu del SERE va quedar constituït amb Pablo de Azcárate a la presidència i els vocals Jaume Aiguader (ERC), Emilio Baeza Medina (IR), Julio de Jáuregui (PNV), Antonio Mije (PCE), Frederica Montseny (CNT), Alejandro Otero (PSOE), Eduard Ragasol (ACR), Marià Rodríguez Vázquez (CNT), Amaro del Rosal (UGT) i Manuel Torres i Campaña (UR). El SERE es va posar sota la protecció de l'ambaixada mexicana a París.

En aquesta tasca Artur Bladé es trobà amb Jaume Aiguader el 20 d'abril a la casa on, segons l'havia informat Martí Rouret per carta, vivia amb el seu germà Artemi. Arribat a l'adreça indicada, rue Odessa 11, pujà al segon pis per una escala sense llum, només il·luminada per un llumí que encengué Bladé mateix:

«En ser al primer pis, encenc un llumí i a la seva claror vacil·lant m'adono que un senyor que baixa l'escala és el doctor Aiguader. En dir el seu nom, el llumí em crema els dits, bufo i "sento" que el metge recula. (Ha pensat que podríem ser atracadors?)

[...]

Sortim al carrer, comença a ploure. I qualsevol parla de problemes personals, al carrer d'Odessa, sota la pluja! Tot sembla tan incert, a París, en el moment d'encendre's els fanals dels carrers. Cada fanal té com un nimbre d'espurnes. La meua requesta acaba en balbuceig. I la resposta és per l'estil:

—Veurem, veurem... Això no va pas gaire bé... Molts podran anar a Mèxic...»²⁵⁷

També formà part de la Fundació Ramon Llull, creada el març de 1939 per encàrrec del president Companys a Lluís Nicolau d'Olwer i a Carles Pi i Sunyer. La fundació començà a funcionar amb una aportació de 120.000 francs, mitjançant un emprèstic fet per vint-

i-quatre fundadors que el Comité de Ayuda a los Refugiados (CNAE) posà a disposició d'ERC, i una aportació en efectiu de 80.000 francs del mateix CNAE, creat el 1938 per Negrín per a centralitzar els ajuts procedents de diverses entitats i que estava presidit per Diego Martínez Barrio, i amb Carles Pi i Sunyer com a un dels vocals. La Fundació va poder obrir les residències per a intel·lectuals i polítics de Montpeller i Tolosa. Al Patronat hi eren Jaume Aiguader, Lluís Nicolau d'Olwer, Miquel Santaló i, personalitats rellevants com Pablo Picasso, François Mauriac, Georges Duhamel i l'expresident del govern francès, Edouard Herriot.

Antoni Maria Sbert, com a delegat general, va esdevenir l'home més influent de la Fundació junt amb la seva mà dreta Josep Pous i Pagès. El secretari-tresorer era Pierre-Louis Berthaud:

«La Fundació [Ramon Llull] va esdevenir l'instrument mitjançant el qual la Generalitat de Companys, a través d'Sbert, va cercar adhesions entre la classe política i intel·lectual.»²⁵⁸

Sobre la influència de Carme Cortés en la vida de Jaume Aiguader, retenir aquestes paraules de Soldevila, escrites a l'agost del 1939:

«Quin contrast entre aquella dona pintada [Carme Cortés], vestida amb brusa i pantalons d'home, molt cenyits, que ha contribuït al desprestigi del seu marit, i aquesta altra dona vestida de negre, sense cap retoc, senzilla i ferma, que ha estat la companya del seu marit i que ha sostingut amb enteresa la família i la tragèdia que l'ha sacsejada.»²⁵⁹

Aquest agost de 1939 els fets internacionals es precipitaven. El dia 23 se signava el Pacte Mòlotov-Ribbentrop de no-agressió entre la Unió Soviètica i l'Alemanya nazi i l'1 de setembre les forces hitlerianes envaïen Polònia començant la Segona Guerra Mundial.

258 Mercè MORALES. *La Generalitat de Josep Irla i l'exili polític català*, p. 114.

259 Ferran SOLDEVILA. *Els dietaris retrobats (1939-1943)*, p. 78.

257 Artur BLADÉ. *Obra completa, Volum 2*, p. 89.

dolor de la separació i la il·lusió d'un canvi cap al desconegut. I entreveïa el que el meu pare sentia, en haver-se de separar d'un fill adolescent mancat de preparació i que anava a enfrontar-se a l'aventura sense poder rebre la seva protecció, que havia tingut sempre. Li passaven pel cap coses del tot banals, alienes a la vida que havia menat, però que potser l'havien tocat de prop, com era que no jugués a cartes, que tantes vides havien destrossat...

L'endemà, ben d'hora, érem a punt de pujar al vaixell, enmig de tots aquells que havien de ser els meus companys de viatge, que el saludaven respectuosament. Entre ells hi havia un grup de professors, del qual formava part la família Tarragó, amb qui va establir una curta conversa. Ja pujàvem la passarel·la quan, aixecant la veu, els llençà un "Cuideu-me'!!". Va ser l'última vegada que ens vam veure.»²⁶⁰

L'ocupació alemanya de França va ser un cop molt dur per als exiliats catalans. Com a mesura general, els que vivien a París varen abandonar la capital, com el mateix Aiguader, per instal·lar-se al sud, a la França de Vichy. En certs casos, les circumstàncies familiars van prevaldre sobre la prudència, amb resultats funestos. El president Lluís Companys va ser un d'aquells casos. Es va instal·lar en zona alemanya mentre feia gestions per trobar el seu fill Lluís, malalt mental que s'havia perdut durant l'evacuació de l'hospital on era ingressat. El 13 d'agost era detingut per la policia militar alemanya a La Baule i enviat a Espanya, on seria condemnat a mort i executat el 15 d'octubre següent.

La notícia de la mort de Companys va commocionar l'exili català. Però calia continuar endavant i en aquest sentit era convenient no trencar el lligam de legitimitat que les institucions republicanes duïen amb elles un cop passada la frontera. D'acord amb el marc constitucional català, desaparegut Companys havia de ser el president del Parlament, Josep Irla, qui passés a detenir automàticament la presidència de la Generalitat, com així va succeir.

El 5 de setembre de 1940, gràcies a una carta que li envià Josep Andreu i Abelló podem situar-lo a l'Hotel Eben-Hézer, La Corniche, a Seta, amb molta probabilitat en la seva tasca d'ajuda als refugiats que romani- en al Llenguadoc. I també en aquesta adreça residia el 24 de març de 1941, data en què l'alcalde de la població li signava un certificat de «*bonne vie et moeurs*».

Per altra banda, Soldevila, en una nota del 27 d'abril de 1941, donava notícia d'una llarga carta rebuda de Josep Pous i Pagès on aquest l'informava de diversos fets en relació als exiliats catalans i li traslladava el contingut de les seves converses amb Antoni Maria Sbert:

«[...] sembla que hi ha una llista de noms als quals és negat el visat de sortida: de catalans hi figuren en Ventura, en Santaló i l'Aguader. Diuen que això és amb l'intent de retenir-los com a penyora, per a fer-se donar els diners d'Amèrica.»²⁶¹

8.2. Repressió franquista

Mentre la vida de Jaume Aiguader discorria a l'exili francès, cercant un espai de seguretat on aixoplugar-se, el règim sorgit de cop d'estat començava a desplegar la normativa repressiva,

El BOE publicava la Ley de Responsabilidades Políticas de 9 de febrer de 1939, diversos articles de la qual eren d'aplicació directa a Jaume Aiguader. Al Títol I, capítol 2n, article 4t, es considerava perseguible:

«c) Haber figurado, a virtud de inscripción efectuada antes del dieciocho de julio de mil novecientos treinta y seis, y mantenida hasta la fecha, como afiliado de los partidos, agrupaciones y asociaciones a los que se refiere el apartado anterior, excepción hecha de los simples afiliados a organismos sindicales.

d) Haber desempeñado cargos o misiones de carácter político o administrativo de índole civil y calificada confianza por nombramiento del Gobierno del Frente Popular, con retribución o sin ella, salvo los que deban

²⁶⁰ Cristian AGUADÉ. *Op. cit.*, p. 61-62.

²⁶¹ Ferran SOLDEVILA. *Dietaris de l'exili i el retorn (volum 1. L'exili)*, p. 323.

B.I.

161-19

SECRETO

MINISTERIO DE LA GOBERNACIÓN

**DIRECCIÓN GENERAL
DE SEGURIDAD**

Comisaría General Político-Social

COMISIÓN GENERAL DE SEGURIDAD
COMISARÍA GENERAL POLÍTICO-SOCIAL
Sección Segunda
25 ABR 1949
REGISTRO DE SALIDA
Núm. 4.712

DIRECCIÓN GENERAL DE SEGURIDAD
REGISTRO GENERAL
25 ABR 1949
Ilmo. Señor:
SALIDA Nº 5039
DEL LIBRO SECRETO

Segunda.-

Rel.^a { Sec.:
 { Ngdº 2º

Expd. 3147

SALIDA
Registro 3.237
Fecha 26-4-49

ENTRADA
Regi. 684
Fecha 26-4-49

Ruego a V.I. se sirva dar las órdenes oportunas a fin de que sean remitidos a este Centro directivo COPIA de cuantos antecedentes masónicos puedan existir en los archivos de esa Delegación de su digno cargo referentes a JAIME AYGUADE MIRO, de 59 años, casado, médico, hijo de Pablo y Rosa, natural de Reus, domiciliado en Barcelona, Avda José Antonio nº 464, y, caso negativo, documento que así lo haga constar.

Dios guarde a V.I. muchos años.

Madrid, 25 de abril de 1949

EL DIRECTOR GENERAL

P.D.

P.EL COMISARIO GENERAL

[Firma manuscrita]

DELEGACIÓN NACIONAL
SERVICIOS DOCUMENTALES
REGISTRO GENERAL
ENTRADA Nº 3028
FECHA 25 ABR 1949

Madrid, 25 d'abril de 1949

Deu anys després

de finalitzada

la Guerra Civil i sis anys

després de la seva mort,

el règim franquista

continuava

el procés repressor

contra Jaume Aiguader.

CDMH

Ilmo. Señor Delegado Nacional, Director General de Servicios Documentales.

SALAMANCA

su nombramiento a la elección y fueran de filiación política completamente hostil al mismo. También se considerarán comprendidos en este caso los que, sin nombramiento de dicho Gobierno, hubieran continuado desempeñando con él cargos de aquella índole en la Administración Central.

e) *Haberse significado públicamente por la intensidad o por la eficacia de su actuación en favor del Frente Popular o de los partidos y agrupaciones comprendidos en el Artículo 2º, o contribuido con ayuda económica a los mismos, prestada de manera voluntaria y libre y con propósito deliberado de favorecerles, aunque no se hubiesen desempeñado puestos directivos o de representación, ni cargos o misiones de confianza, ni se tratase de afiliados a aquéllos.*

f) *Haber convocado las elecciones para Diputados a Cortes del año mil novecientos treinta y seis; formado parte del Gobierno que las presidió o desempeñado altos cargos con el mismo, o haber sido candidato del Gobierno, o candidato, apoderado o interventor de cualquiera de los partidos del Frente Popular y de sus aliados o adheridos en ellas; o haber sido compromisario de tales partidos para la elección de Presidente de la República en el propio año.*

g) *Los Diputados que en el Parlamento de mil novecientos treinta y seis, traicionando a sus electores, hayan contribuido, por acción o abstención, a la implantación de los ideales del Frente Popular y de sus programas.*

[...]

j) *Haber excitado o inducido a la realización de los hechos comprendidos en alguno de los apartados anteriores, bien sea de palabra, bien por medio de la imprenta, de la radio o cualquier otro medio de difusión, bien en escritos dirigidos a diferentes personas.*

k) *Haber realizado cualesquiera otros actos encaminados a fomentar con eficacia la situación anárquica en que se encontraba España y que ha hecho indispensable el Movimiento Nacional.*

l) *Haberse opuesto de manera activa al Movimiento Nacional.»*²⁶²

Per tant, no havia de trigar en dur-se a terme l'obertura de l'expedient de responsabilitats polítiques. Aquesta incoació portaria data de 21 de setembre de 1939 i la fase d'instrucció es tancava el 26 de juny de 1940.

A títol anecdòtic, únicament, al BOE que anuncia-va la incoació d'expedient a Jaume Aiguader, el nostre metge apareixia al costat d'altres il·lustres contra qui s'obriren també diligències: Frederica Montseny, Joan Peiró, Joan García Oliver, Indalecio Prieto, Juan Negrín, entre molts altres.²⁶³

L'expedient de Jaume Aiguader contenia fragments que indicava quina era la categorització política i social del polític català a ulls dels feixistes. Segons Miquel Mateu i Pla, alcalde accidental de Barcelona al primer període d'ocupació de la ciutat, tot i que Aiguader militava a ERC la seva vertadera tendència era «rojo-comunista». Indicava que va deixar el càrrec de ministre del Govern Negrín per discrepàncies amb el govern roig quan aquest va treure competències a la Generalitat sobre els ports de Barcelona i Tarragona. Parlava d'enriquiment a partir d'accedir a l'alcaldia i gràcies al qual —l'accés a l'alcaldia— la seva dona va muntar una botiga de roba de moda de luxe a la Rambla de Catalunya.

Per la seva banda, segons l'informe de los «registros centrales de la Jefatura Superior de Policía de Barcelona»:

«En el período álgido de los sindicatos, fué elemento de acción de la CNT-FAI, actuando en calidad de Médico de los pistoleros de la citada FAI los que curaba clandestinamente.

*Quando dejó la CNT se distinguió como elemento separatista de "Estat Catalá", representando este en el grupo de fatídicos conspiradores contra la Patria, en los años 1923 hasta 1930, siendo incluso una de los firmantes del odioso llamado "Pacto de San Sebastián".»*²⁶⁴

A més acusaven Jaume Aiguader que durant el període a l'alcaldia havia estat implicat amb un germà seu

263 Boletín Oficial del Estado, núm. 298, p. 1.793.

264 APB. «Año 1939. Expediente número 166. Instruido contra Jaime Ayguade Miro. Vecino de Barcelona. Por responsabilidades políticas».

262 Boletín Oficial del Estado, 13 de febrer de 1939, p. 826-827.

Ciutat de Mèxic, 11 de setembre de 1942

Ofrena dels exiliats catalans al Monumento a la Independència,
en commemoració de l'Onze de Setembre

Es pot reconèixer, entre d'altres: Roc Boronat, Jaume Aiguader, Artemi Aiguader, Martí Rouret,
Marià Serra i Badell, Pere Ferrer, Josep Maria Poblet, Maria Dolors Bargalló, Ferran Zulueta,
Antoni Soler, Jaume Serra i Hünter...

OCM

en la venda de càrrecs municipals. Referent a la seva dona, de la que diuen estava divorciat, Carme Cortés, afirmaven que era persona de dubtosa conducta, i apuntaven que hi havia referències que a París tornaven a viure junts (la «*dudosa conducta*» era el divorci?). Continuaven assenyalant que ja en temps de la Dictadura manifestava idees socials molt avançades:

*«con inclinación al Comunismo. [...] Se exteriorizaba como catalanista, de ideas separatistas arraigadas, anti-españolista, profundo y cooparticipe de actuación directa y delictiva en unión de todos los demás componentes del fenecido Frente Popular.»*²⁶⁵

Segons l'informe, per no poder passar diners en efectiu ni fer transferències bancàries per imports elevats, va comprar joies que la seva esposa va dur damunt per capitalitzar un cop a l'estranger. Afirmava que un germà dit «Antonio» (?) era dirigent de la CNT-FAI (devien referir-se a Artemi, que fou dirigent d'ERC, però no pas cenetista). Afirmava també que en passar a França va ser designat membre de la Junta del SERE i membre del Comitè Nacional de la UGT, càrrec pel qual percebia una retribució de 15.000 francs mensuals, i es dedicava a visitar els camps de concentració de Montpeller i Tolosa de Llenguadoc.

El 26 de desembre de 1940 es dictava sentència, que el condemnava a la pèrdua total de béns, inhabilitació absoluta per a detenir càrrecs polítics i sindicals per quinze anys i estranyament perpetu del territori nacional.

El 16 de juny de 1943 es feia un peritatge valoratiu de les seves propietats. Segons l'inventari 216 pertanyent als expedients 166 i 300, Jaume Aiguader disposava d'un compte al Banc Colonial (bloquejat) amb 4.503 pessetes, els valors mobles inventariats ascendien a 2.261 pessetes, de manera que caldria parlar d'uns béns totals que sumaven 6.764 pessetes. Tanmateix, en document posterior, el Banco Colonial informava que no hi havia cap saldo a favor de Jaume Aiguader, sinó un deute de 669,05 pessetes.

265 Ibidem.

La seva carrera de metge, també li va ser furtada. El 15 de març de 1939, era cessat com a funcionari per l'ajuntament franquista,²⁶⁶ i el 13 de desembre el donaven de baixa com a col·legiat del Col·legi de Metges de la província de Barcelona.

Com tants altres, Jaume Aiguader era condemnat a la mort civil.

8.3. Exili a Mèxic

Jaume Aiguader va fer almenys dos intents d'emigrar a països d'acollida abans de rebre el permís per part del Govern mexicà.

El 8 de gener de 1941 començava a tramitar amb el consolat de Veneçuela a Marsella el permís com a immigrant. Carme Cortés figurava com a esposa, el reclamava el seu cunyat, el doctor Màrius Cortés, i el recomanava José María Álvarez Mendizábal.

També en aquest primer trimestre de 1941 va intentar d'obtenir visat per als EUA. La persona que s'oferia per rebre'ls era Francesc Duran i Reynals, que vivia a New Haven. Connecticut. El permís se sol·licitava per a ell, l'esposa Carme Cortés, el fill Jaume Anton amb la seva dona Mercè Escofet i la neta Elisabet, la filla Núria, i l'altra filla, Carme amb el marit Frederic Rahola d'Espona i el net Frederic.

El 31 de març ja el localitzem a Montpeller, 27, rue de Marcel de Serres. El 4 de juny obtenia el visat de sortida de França vers Mèxic expedit per la prefectura de l'Hérault, per decisió del ministre, el secretari d'Estat a l'interior, del 19 de maig.

Francesc Pujols comentava les converses amb Jaume Aiguader el 1941, a Montpeller:

«Per aquest motiu, amb el doctor Aguader, que em coneixia, alternàvem les nostres converses sobre la història de la Medicina i la vida dels metges il·lustres, sobretot dels catalans, com Miquel Servet —del qual el doctor Aguader és un especialista—, Arnau de Vilanova, Gaspar Casal, Gimbernat, Orfila i molts d'altres, amb

266 AMCB. F139 Represàlia política, exp. 8.360.

Mèxic, circa 1943

Jaume Aiguader
jugant amb la seva neta
Elisabeth.

EAE

divagacions i comentaris sobre temes filosòfics, artístics i literaris, perquè el metge de Reus és també un notable escriptor i, com a bon reusenc, es caracteritza pel seu afany d'universalitat [...]»²⁶⁷

Un cop obtingut el permís, sembla que des de la presidència de les Corts a l'exili donaren ordres d'embarcament dels parlamentaris espanyols. Jaume Aiguader ens va deixar un escrit a mà en què s'acomia-dava dels fills, si bé molt sospitem que no és el de la seva partida definitiva. Cal pensar que, segons la nota que transcrivim, Artemi encara no estava a Mèxic, on sí es trobava quan arribà Jaume. Amb tot, el to palesava les angories i incerteses del moment:

*«Fill meus: segons les ordres que ens ha donat el President de les Corts, sortim aquesta nit els diputats sols. Per una concessió encara no molt segura deixaran venir l'oncle Artemi. Sortim en direcció a Casablanca. Penso que és una aventura folla. I me'n vaig amb el cor desfet per deixar-vos. Però se'n va la Permanent i em quedaria ací sol i temo que completament desamparat. Vàries vegades m'heu dit que si se'm presentés ocasió em salvés sol perquè sóc el que perilla més. Ara accepto això però el cor em diu que faig una ximple-ria, no vull que vosaltres m'acuseu de covardia. Marxo amb l'íntima sensació de que sent esbojarrat el que anem a fer potser serà la darrera aventura meva. Si no ens veiem més, us recomano que s'estimen molt, que penseu de tant en tant amb el vostre pare i que li perdoneu totes les faltes. Adéu fills meus. I tu també Antoni. I tu també.»*²⁶⁸

Desconeixem en quin moment concret va sortir de França, ni per quins mitjans va poder arribar a Casablanca, si bé aquesta carta als fills sembla palesar un viatge incert i ple de perills. Només podem afirmar que a finals d'octubre ja es trobava a Casablanca preparat amb molts altres exiliats per a creuar l'Oceà Atlàntic camí d'Amèrica.

267 Artur BLADÉ. *Francesc Pujols per ell mateix*, p. 444-445.

268 ANC-Fons Jaume Aiguader 05-06

Així doncs, el 31 d'octubre de 1941 el vaixell portuguès Quanza sortia de Casablanca camí de Mèxic amb 375 exiliats republicans. D'aquests 200 havien hagut de desembarcar al nord de l'Àfrica des dels vaixells Alsina, Wytning i Mont Viso que, hipotèticament els haurien d'haver dut a Amèrica. Els altres 175, entre els quals, a més de Jaume Aiguader, Joan Ventosa i Roig, Joan Balart, Pere Ferrer, Ramon Frontera, Josep Gispert, Vicenç Guarner, Joan Moles, Màrius Calvet, Manuel Alcàntara i Joan Casanelles es trobaven a Casablanca esperant l'embarcament. Aiguader va pagar per cinc passatges (el seu, la dona, el fill, la jove i la neta), només pel trajecte de Casablanca a Veracruz, 11.000 francs.

En menys de tres setmanes, el 18 de novembre, el Quanza arribava a Veracruz. El Servicio de Migración mexicana ens dona una descripció física de Jaume Aiguader a la seva arribada: 1,70 metres d'alçada, cabell gris, 59 anys d'edat, divorciat, metge i editor, d'idioma nadiu català i parlant també d'espanyol i francès. Donava com a referències a Mèxic, el seu germà Artemi. Establia el seu domicili a Mèxic DF, calle Rio de Janeiro, 56.

La situació de la família de Jaume Aiguader seria, a partir d'aleshores, semblant a la de tants altres exiliats catalans, amb els seus membres repartits per diversos països: El fill petit, Cristian, a Xile; els fills grans Jaume Anton i Núria, amb les seves famílies a Mèxic; ell mateix, la seva esposa Carme Cortés i el seu germà Artemi, també a Mèxic; i la filla petita, Carme, i la seva família, si més no des de 1942, a Barcelona.

El 20 de desembre de 1941 rebia de la Junta de Auxilio a los Refugiados Españoles (JARE) 1899,19 pesos mexicans, en concepte: 9.000 francs per tres mesos de subsidi, ja que del seu subsidi original, 13.500 francs pels tres mesos, havia rebut un avançament de 4.500; i tres mesos que se li devien, 13.500 francs. El total de 22.500 francs, fetes les conversions donava l'import esmentat. Cal tenir present que en el moment de fer els pagaments la cotització del franc va passar de 43 francs per dòlar americà, als 135 finals.²⁶⁹

269 El canvi del moment era: 1 dòlar americà = 135 francs francesos; 1 dòlar americà = 4,86 pesos mexicans.

Ciutat de Mèxic, 4 de febrer de 1943

Reunió política basco-catalana. D'esquerra a dreta, dempeus: Joan Loperena, x, Ramon Frontera x, x, x, Martí Rouret, Antoni Maria Sbert, Ot Duran d'Ocon, x, Pere Bosch i Gimpera, Julio de Jáuregui, x, x, x, Antoni Soler, x, x, x, x; asseguts: x, Antoni Dot, Miquel Santaló, Telesforo de Monzón, Josep Tomàs i Piera, Artemi Aiguader, Jaume Aiguader, Ferran Zulueta, x, x i Santiago Aznar.

FUE

Ja instal·lat a Mèxic, continuava en contacte amb figures destacades de la política espanyola. I es palesava, en la correspondència entre ells, que la guerra havia estat perduda també des d'un punt de vista de la confiança entre els que haurien d'haver estat aliats en aquelles dures circumstàncies de la derrota i l'exili.

El desembre de 1941 Jaume Aiguader es posava en contacte per carta amb José Antonio Aguirre, lehendakari basc a l'exili:

«[...] *Mis buenos hermanos, los bascos, han tenido la suerte de conservar su Presidente, cosa que no podemos decir los catalanes.*

*Anuncié a [Telesforo] Monzón mi intención de escribirle extensamente sobre cosas políticas. Y no lo hago porque los hechos se precipitan de tal manera y no quiero hacer profecías que quizá al recibo de esta carta estarían en contradicción con los acontecimientos: si otra cosa no, los años me han enseñado a ser cauto, aunque sospecho que no siempre.»*²⁷⁰

El 12 de gener de 1942 Aguirre responia Aiguader, des del seu exili a Nova York:

«*Estoy bien seguro que mi buen amigo Jaume vibraría como en los buenos tiempos a pesar de que ahora según me dice los años le han enseñado a ser cauto. Y hay que serlo sobre todo con quienes después de cinco años de profunda y aleccionadora experiencia creen que se puede volver alegremente a lo pasado. Unir esfuerzos? No está mal, pero antes creo que es menester cambiar algunas palabras y reconocer realidades que estan arraigadas en la historia pasada y presente y no desdeñarlas con fórmulas ligeras e inconsistentes.*»²⁷¹

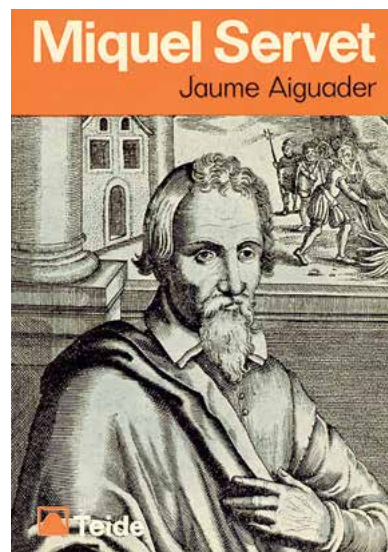
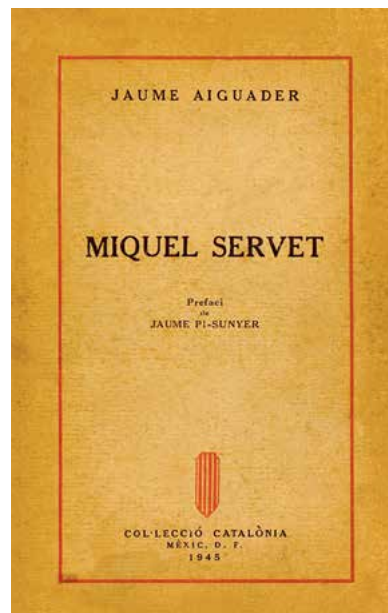
El 1942 finalment, Jaume Aiguader acabava d'escriure la biografia de Miquel Servet, però no podria contemplar l'obra publicada, que apareixeria el 1945 a Mèxic, a càrrec d'Edicions Catalònia, dirigides per Avel·lí Artís. I reeditada el 1981 a Barcelona, per l'Editorial Teide, vinculada a la família Rahola-Aguadé.

El seu estat de salut no devia ser gaire bo. De fet, l'11 de març rebia una carta d'Indalecio Prieto informant-lo que rebria un subsidi mensual de 400 pesos, mitjançant un acord de caràcter excepcional a causa de «*la avanzada edad de usted y en los achaques físicos que le impiden todo trabajo*».²⁷²

270 ANC 91 04. Carta manuscrita de Jaume Aiguader a José Antonio de Aguirre, 22 de desembre de 1941 [Mèxic].

271 ANC 91 04. Carta mecanografiada de José Antonio de Aguirre a Jaume Aiguader, 12 de gener de 1942 [Nova York].

272 ANC-Fons Jaume Aiguader 04

1945 / 1981

Miquel Servet fou editada pòstumament, en una primera edició a l'exili mexicà i en una segona edició, a la fi del franquisme, a Barcelona.

BC

Ciutat de Mèxic, 31 de maig de 1943

El taüt de Jaume Aiguader, cobert amb l'estelada i un retrat de la seva mare.

EAE

I no es tractava, només, de problemes físics. L'Aiguader ple de força i vitalitat, i sobretot esperança, que tothom coneixia s'esvaïa de mica en mica.

El 23 de setembre, rebia una carta del fill Cristian, aleshores a Santiago de Xile, que ens permet apuntar algun detall de l'estat psicològic de Jaume Aiguader:

«La mama em diu que estàs ensopit, cosa que mai no hauria esperat de tu. Aquí tothom em demana que és lo que fas i jo els hi haig de dir realment que no ho sé.»²⁷³

La derrota del 1939 va ser molt més que una altra de les moltes patides al llarg de la vida. Sempre, quan les coses no acabaven de rutllar, hi restava l'esperança en la victòria final, en unes persones, homes i dones, plens d'energia. Però la desfeta de 1939 els agafà ja amb una edat. En paraules de l'historiador Josep Maymí, pels membres de la generació nascuda a finals del segle XIX la derrota era més que política, era vital:

«[...] Tot el que havien lluitat per construir al llarg de la seva vida s'havia volatilitzat irremeiablement, i la situació en què es trobaven, en una edat ja avançada, no donava gaires esperances que pogués ser reconduïda d'una manera satisfactòria. Per a ells, l'exili va ser extraordinàriament traumàtic, va significar la pèrdua definitiva de les il·lusions i de l'optimisme que havien tingut en temps pretèrits.»²⁷⁴

Tal com descriu Maymí, Heribert Barrera havia observat aquesta angoixa en el seu pare, Martí Barrera:

«El meu pare, quan arriba a l'exili, per exemple, està, encara no els ha fet, però està a punt de tenir cinquanta anys; per ell la vida s'enfonsa. Tot el seu, en fi, tot el seu pla, tot s'ha ensorrat de cop al final de la guerra. I la mateixa cosa vaig adonar-me que passava en totes les persones d'edat, d'aquesta edat més o menys, i de més edat, encara, pitjor. Ara, és clar, amb les diferèn-

cies que provenen del temperament: uns són més optimistes, altres menys optimistes, els uns són més lluitadors, diguéssim, i busquen una manera d'adaptar-se, d'altres són més resignats, però vaja, l'edat és el factor més important.»²⁷⁵

Tot plegat no treu que, fins el darrer dia de la seva vida no estigués allà on se'l requeria. El 17 d'abril de 1942, dins el primer cicle de conferències organitzat per la Comunitat Catalana de Mèxic els mesos d'abril a juny a la Sala d'Actes de l'Orfeó Català, Jaume Aiguader reprenia la seva vessant d'estudiós i divulgador de la història de la Medicina participant en la conferència «Notes marginals a una biografia de Miquel Servet».

Semblantment, en el camp de la militància política continuava sent una personalitat de referència. L'11 de maig Aiguader contestava una carta anterior de Carles Pi i Sunyer, escrit que cal incloure enmig del conflicte entre la Generalitat de Catalunya presidida per Josep Irla i les seves relacions amb el Govern de la República i el Comitè de Londres presidit per Carles Pi i Sunyer. La resposta de Jaume Aiguader traspua respecte a la legalitat mantinguda a l'exili:

«Jo, com tots els catalans exiliats, varem sortir de Catalunya vençuts per uns facciosos revoltats contra la legalitat. Nosaltres, tots aquests catalans, portaven com arca santa aquesta legalitat. Ja sé que en aquestes arques moltes vegades no guarden més que fullaraca, sovint en aquests temps, retalls de periòdic. El seu valor no està en el què hi ha dins de l'arca sinó en la fe que hi dipositen els homes que amb penes i treballs la porten a les espatlles a través del desert. Per altra part, aquesta real o suposada legalitat ha servit per auxiliar milers d'homes nostres, per els quals l'exili hauria estat la més terrible misèria; [...]

Temem, però, i tota una sèrie de fets anteriors ens ho fan creure, que de no triar per a futur règim la legalitat republicana, que fou la primera víctima del nazi-feixisme, s'escollirà un règim més esquerp a la democràcia i sobretot per les nacionalitats ibèriques. Dubtem que

273 ANC-Fons Jaume Aiguader O4. Carta mecanografiada de Cristian Aguadé a Jaume Aiguader, 23 de setembre de 1942 [Santiago de Xile].

274 Josep MAYMÍ. *Josep Irla, la tenacitat d'un compromís*, p. 135.

275 ibídem.

la humanitat

Fundador: Lluís Companys

SEGONA ÈPOCA
ANY I.—NÚM. 3

Solicitado el Registro como Artículo de Segunda Clase
en la Administración de Correos de México, D. F.

Editor: M. ROURET CALLOL
México, D. F., Abril-Mayo, 1943

"L'amor que sento per la meua terra, que no minva, sino que acreix el que sento per la República, voldria que on hi hagi un català hi hagi un defensor de la llibertat, superior a tots els altres."

President COMPANYS.

Mèxic, abril-maig 1943

La Humanitat editada

a l'exili mexicà

publicà una àmplia crònica

de la mort i enterrament

de Jaume Aiguader.

FJI

El Dr. Jaume Aguadé i Miró ha mort

La matinalda del 30 de maig fins a Mèxic un dels homes més representatius del catalanisme. El Dr. Jaume Aguadé i Miró, nosa popularíssim i estimat, la història del qual està íntimament i tràgicament associada a la història contemporània de la nostra Pàtria.

Quan clou els ulls per sempre un d'aquests pocs homes que asserien una època, les llàgrimes que pugui fer-nos vessar el dolor i l'emoció que ens corripin en trobar-nos front a front amb el suprem misteri, a penes si tenen un significat anecdòtic. Alguns cosa més que les llàgrimes i l'emoció es produeix en els qui sobreviuen. Tot i ésser llurs costats, tot i haver compartit amb ells hores d'angoixa i dolor, i moments — sempre efímers — de joia; tot i haver-los vist íntimament, amb virtuts i defectes al descobert, en la rutina ordinària i en la domèstica quotidianitat, quan la mort enfredoreix aquests homes i els allunya per sempre de nosaltres sorgeix amb una força invencible la llegenda — llegenda verídica — de llur vida d'abrandament, de persecucions, de lluites, de treball constant al servei de l'ideal de la Pàtria; el rellén de la llegenda que el poble es farà seva tot seguit i per anys i anys, amb la finor d'esperit que el nostre poble serva pels seus morts il·lustres, perquè Catalunya i els catalans, sense dir-s'ho, sense certímbols simbòlics, l'endemà del tràpas d'un dels seus herois, incensers, enterra, i oblidat, per sempre totes les petites misèries que són altres tantes espines en la vida de l'home que es llança a la cosa pública. Retem aquest marescut homenatge al nostre poble, on la multitud és com totes les multituds i les passions polítiques més intenses que en moltes d'altres multituds; i de proclamar que sap honorar els seus morts i que forja el seu caràcter i la seva història en l'exemple precís de les virtuts dels paladins que cauen al llarg del camí.

Per a molta gent — i sobretot per a la que compon les més joves generacions — el nom de Jaume Aguadé evocarà immediatament l'època més intensa de la història política de Catalunya, els tumults ara arran de terra, ara d'una grandiositat d'època, que ben viciat aquestes darreres anys i que culminaren en la pèrdua total de les llibertats que el nostre po-

ble havia assolit. Una època que comença en un manifest, llançat a la llum pública, el mes de febrer del 1931 i en el qual treu noms ara més que mai gloriosos destacaven en titulars plens i visibles, enmig d'una abrandada literatura que cridava el poble de Catalunya a pronunciar-se per les sagrades causes que sempre troben resò en els nostres cors:

"FRANCESC MACIÀ, LLUÍS COMPANYS I JAUME AGUADÉ, us demanen que acudiu a la lluita i que manifesteu de

moderament que esteu al costat de Catalunya, de la Democràcia i de la Llibertat."

Gloriosa trinitat de patricis, llavors anecloats per les persecucions, ungits del poder després, corbats més tard pel pes de responsabilitats immenses, torbats ara per l'encens dels afalacs i ferits adés per la punxada de dictaris injustos i de vils calúmies. Junt des d'avui altra vegada, en la mort, després del remolí tempestuós, per llançar als catalans una crida solemne: Uniu-vos per

REGRACIA MENT

K. R. de C. rera-
cia tots els amics
que han manifestat
el seu condol per la
pèrdua del nostre
il·lustre correllio-
nari

lluitar per la Pàtria! Noms que són i seran guia i exemple. Història d'on encara, ragen la sang i les llàgrimes i que ja és la llegenda més estimulante del martirologi de Catalunya.

Però Jaume Aguadé, per als inimmortals amics que el co-neixien, no era solament el polític, l'alcalde de Barcelona, el ministre de la República.

Jaume Aguadé era un valor humà que serà més pïorat com més coneguts siguin ell i la seva obra.

No podem, fredament, fer la

seva biografia, en moments que el seu cos es encara tobi i horres acsprés que parlàvem amb ell d'esperances, del futur — per part seva, amb un deix amarg d'illusió continguda pel presentiment que el seu futur era el sepulcre en terra amiga, però aliena, lluny de la llar ancestral, de la Catalunya dels seus amors.

Ja la faran més serenament, la biografia del Dr. Aguadé, els qui siguin competents per destriar i exaltar els múltiples aspectes de la seva personalitat. El conspirador incansable de l'època heroica en la qual ésser catalanista costava la presó i guirbés la mort civil. El polític que tenia de la Pàtria una idea completa i definida sorgida del seu sentiment inextinguible de catalanitat, però enfortida per les seves arrelades conviccions socials i polítiques avançades. El metge devot de la ciència i apassionat del seu sacerdocí que en temps ben recents, per bé que semblen pertanyer a èpoques perdudes en un llunyà passat, entrava a fer llurs dels humils per auxiliars-los amb la seva ciència, apu- vagar-los amb els seus consells i, sovint, ajudar-los amb els seus diners. El pamfletista atrevit i vibrant. L'humanista estudiat i sempre insatisfet. L'escriptor científic. L'amant devot dels llibres, que deixava una biblioteca — triada sovint entre els llibres de vell, però sempre selecta i agudament es- collida — a qualsevol lloc dels que ha hagut d'anar abandonant successivament en una cursa que no ha trobat fitas ríes en escalar-se amb la mort. La casa palra de Reus, la llar de Barcelona, la presó, París, Sete, Montpeller, Mèxic. A cada etapa rengleres de llibres servint de fora a un episodi nou d'una vida de pensador i d'humanista paradoxalment alie a la contemplació placèvela i a la meditació reposada, turmentat en canvi per l'impuls romàntic de l'acció, estimulat per un entusiasme sense defalliment, esperençat per un de- mós, per Catalunya, gloriós i llure.

Jaume Aguadé pertany ara del tot a la Pàtria.

A nosaltres, correllionaris i amics de la gran figura trans- passada, ens correspon l'honor de retre-li homenatge postum en aquestes ratlles que vol- driem que reflectessin la pre- gona emoció que sentim.

(Passa a la 2ª pàgina)

tingui eficàcia una estructuració política creada entre exiliats perquè li mancarà la solvència de les constitucions i institucions que tenen sempre un valor per raó de la seva existència actual o passada, molt més per un país tan tradicionalista com el que esmentem [es refereix a la Gran Bretanya, on resideix en Pi i Sunyer]. I temem molt, molt, que precisament no es cerqui aquesta solvència en un règim immediatament anterior a nosaltres. Per això creiem que és un error que nosaltres mateixos debilitem o neguem la legalitat republicana.»²⁷⁶

El 13 de juliol, rep un comunicat de la Comunitat Catalana de Mèxic, per informar-lo que a la reunió del Ple de la Comissió d'Estudis Econòmics i Socials, celebrada el 9 s'havia acordat: nomenar Joan Loperena president i Jaume Miravittles secretari de la Ponència per estudiar l'evolució econòmica de Catalunya; Josep Maria Jufresa seria el president i Ramon Frontera el secretari de la ponència sobre les qüestions econòmiques i financeres d'una Catalunya independent; Francesc Paniello seria el president i Joan Gilabert el secretari de la ponència per a l'estudi de les qüestions socials a la nova Catalunya. A més, es creaven diverses subponències: reconstrucció econòmica (Ramon Peypoch, Joan Fronjosà, Jufresa, Carreres i Camps); relacions econòmiques internacionals (Miquel Ferrer); qüestions agrícoles (Ferran Zulueta i Pere Panadès); qüestions obreres (Gilabert, Marià Martínez Cuenca, Llorenç Perramon i Jordi Arquer); moneda i crèdit (Jufresa); marina mercant (Paniello); cooperativisme (Joan Ventosa i Roig i Felip Barjau); problemes municipals (Josep Llistosella, Martínez Cuenca, Ferran Llardent i Frontera); problemes sanitaris (Aiguader, Enric Godàs, Paniello i Miró); assegurances socials (Manuel Alcàntara, Frontera i Ramon); i evolució econòmica de Catalunya (Loperena, Jaume Miravittles, Josep Maria Xammar i Josep Soler Vidal). Encarreguaven a Aiguader que passés el projecte de la seva ponència a Joan Gilabert. Signaven el president Enric Godàs i el secretari Miquel Ferrer.²⁷⁷

²⁷⁶ ANC-Fons Jaume Aiguader O4

²⁷⁷ ANC-Fons Jaume Aiguader O4

I al costat de la militància intel·lectual i política, la família dispersa continuava sent una part important de les seves preocupacions. Un cop el fill petit havia hagut d'anar a viure a Xile, trasllada tres cartes de presentació de Cristian a residents a Xile, per facilitar-li els contactes que l'ajudin a sortir-se'n. Anaven adreçades a [Pere?] Mas i Parera, Bibiano Fernández Osorio y Tafall i Rodrigo Soriano.

L'11 de setembre es posava de nou en contacte amb Cristian. En aquest cas, li enviava un xec de vint dòlars amb seixanta-dos centaus com a regal de noces. En aquesta mateixa lletra donava referències al fill de l'estat de la resta de la família. Nuri i Manuel acabaven de casar-se, Jaume Anton ja no vivia a Matamoros sinó que havia format amb d'altres companys una Mútua Mèdica a Mèxic DF, tenia aleshores una neta, filla de Jaume Anton, Elisabet, i els «*Federicos*» viuen a ca els pares de Frederic [Rahola d'Espona], atès que tenen dificultats per sortir-se'n, i el petit Frederic havia estat malaltó i la mare del Cristian deia que estava «*tou*».²⁷⁸

Però de fet, era un continuar vivint, a l'espera del desenllaç, proper i no sabia dir si fins i tot desitjat. El 30 de maig de 1943 moria Jaume Aiguader i Miró a la Ciutat de Mèxic. Segons indicava el fill, Jaume Anton, als qui comunicava el traspàs, «*Padre falleció ataque cardíaco*».

El 31 de maig es feia un recull dels testimonis de condol rebuts pels que en aquell moment eren lluny de la Ciutat de Mèxic, adreçats al seu germà Artemi o al fill Jaume Anton: telegrams de Josep Tarradellas, Ventura Gassol, Carles Martí i Feced, Joan B. Soler i Bru, Josep Maria Espanya, Antoni Soler i Torner, Diego Martínez Barrio, José Miaja, Joan Ventosa i Roig...; i cartes de condol de Jaume Serra i Hünter, Francesc Codó, Francisco Gómez Hidalgo, Manuel Galés...

El seu traspàs tingué un important ressò, com demostra la notícia que li dedicà el diari mexicà *Excelsior*:

«Centenares de políticos de todos los matices, se unieron en la gran manifestación de duelo. Junto a los ex concejales del primer Ayuntamiento republicano de Barcelona, y a los representantes populares del pueblo

²⁷⁸ ANC-Fons Jaume Aiguader O4

Ciutat de Mèxic, 2018

La tomba
de Jaume Aiguader,
i el seu fill Jaume Anton,
al Panteón Español.
PVR

catalán, estaban, comulgando en el mismo dolor, republicanos, socialistas y comunistas y a su lado también, los más destacados representantes del pueblo vasco. Magistrados, militares, industriales, comerciantes y, en general, todos los sectores de la nueva inmigración hispana expresaron con su presencia y por última vez su simpatía por la noble significación política del ilustre desaparecido. [...]

El momento en que el féretro bajó envuelto con la bandera de Cataluña, adornada con la estrella solitaria, símbolo de los anhelos de libertad de su patria chica por la que luchó denodadamente el finado, fué verdaderamente emocionante. Un gran silencio, largo y conmovedor, despidió para siempre al hombre y al político.»²⁷⁹

El nom d'aquests centenars d'il·lustres polítics republicans que assistiren a l'enterrament els sabem gràcies a l'esmentada crònica de l'*Excelsior* i a la de *La Humanitat*:²⁸⁰ Miquel Santaló, Martí Rouret, Antoni Xirau, Antoni Maria Sbert, Pere Bosch i Gimpera, Joan Comorera, Josep Andreu i Abelló, Joaquim Bilbeny, Salvador Armendares, Enric Canturri, Francesc Riera, Josep Folch, Antoni Dot, Joan Balart, Francesc Farreras i Duran, Estanislau Ruiz i Ponsetí, Jaume Simó i Bofarull, Joan Casanelles, Josep Escofet, Josep Gispert, Ricard Altaba, Amadeu Aragay, Antoni Vilalta, Domènec Pla, Benet Mori, Roc Boronat, Samuel Morera, Josep Borràs, Dalmau Costa, Carles Esplà, José Giral, Indalecio Prieto, Álvaro de Albornoz, Joan Lluhi, Josep Moix, Josep Tomàs i Piera, Ferran Zulueta, Josep Grau i Jassans, Pere Ferrer, Joan Loperena, Àlvar Pasqual-Leone, Belarmino Tomás, Faustí Ballvé, Telesforo de Monzón, Enric Pérez i Farràs, Wenceslau Dutrem, Francesc Aguirre, Josep Maria Poblet... i Artur Bladé, el qual ens ha deixat el testimoni més excepcional de l'enterrament:

«Vora les 5 han tret la caixa coberta amb la bandera de l'estel. Rera la caixa, el fill, seré, i el germà, l'Artemi,

279 «Recibieron sepultura en el Español los restos del Sr. Aguadé y Miró», *Excelsior*, 1 de juny de 1943, segona secció, p. 3.

280 «L'enterrament del Dr. Aguadé», *La Humanitat* [Mèxic], abril-maig de 1943, p. 3.

amb ulls d'haver plorat. Mira sense veure-hi. Al cap del dol, l'Andreu, Santaló, Bosch-Gimpera... Moltes corones de flors en una petita camioneta.

Pujo en un dels autobusos preparats per anar fins al cementiri. M'adono que en el mateix autobús van Lluhi, l'Escofet, el doctor Mori... El seguici de cotxes i autobusos és llarg. Fa un dia gris, cau alguna gota. Passem una via de tren i entrem als suburbis. Barris pobres, de cases petites, algunes de fang i amb llaunes per teulada. Tendes miserables, fàbriques, tàpies, carrers sense asfaltar, amb fang i herba. Els cotxes passen una reixa: "Panteón Español 1886". Una avinguda de xiprers petits. Tombes, algunes de marbre, monumentals. Passem pel davant d'una esglesiola a la porta de la qual hi ha un capellà que ens mira passar, hostil. Sap que no som de la parròquia. Arribem al lloc on hi ha el clot... Ben a la vora hi ha la tomba d'un altre que també tingué un nom: Botella Asensi. Es fa un cercle. Sento que algú diu: "Mil cinc-cents republicans ja han mort". I un altre: "Seran junts tota l'eternitat i no es trobaran mai". Sobre la caixa ara hi ha una altra bandera: la republicana. "La separatista era d'un centre del Poble Nou que ell va inaugurar", em diu a l'orella Roc Boronat. Xiula un trenet, al lluny. L'Artemi ha fet obrir la tapeta de sobre la caixa. La seva cara s'ha contret i ha plorat sense llàgrimes. El fill, estoic. Un cop el fèretre ha baixat al clot, li han tirat terra al damunt. És el que es fa sempre.»²⁸¹

Hi ha, en la bella descripció d'Artur Bladé, un punt de metàfora poètica. Un flaixbac que travessa l'oceà. Aquells darrers testimonis muts del pas del doctor Aiguader, els barris pobres, les cases petites, tendes miserables, carrers sense asfaltar, de fang i herba, no deixaven de ser el paisatge de quan, jove i acabat de doctorar, visitava els seus primers i desvalguts malalts. Jaume Aiguader i Miró es retirava davant qui havien estat raó de ser de la seva existència: els exclosos, els desfavorits, els marginals d'una societat malalta. Nació i poble, misèria i glòria. Finalment, un home digne: un heterodox de l'heterodòxia.

281 Artur BLADÉ. «Fulls d'un vell dietari. La mort i l'enterrament del Doctor Aiguader», *Xaloc*, setembre-desembre de 1981, p. 96.

Barcelona, 14 d'abril de 2012

Cristian Aguadé entrega el primer premi Memorial Jaume Aiguader a Pere Muñoz, exalcalde de Flix.

FJI

Record i reivindicació

9

Si bé l'exiliada recordà Jaume Aiguader amb articles a les publicacions catalanes editades a Mèxic, França, Xile, Argentina... a l'interior calgué esperar gairebé quatre dècades fins que la mort biològica del franquisme posés fi a un silenci ignominiós.

A partir d'aleshores, la seva figura va rebre alguns testimonis de reivindicació i record. Així el 1977 l'escriptor i dirigent d'Esquerra Republicana, Josep Maria Poblet, publicava la seva biografia del nostre personatge, *Jaume Aiguader. Una vida «amb Catalunya i per Catalunya»*, editada per Teide, l'editorial del seu gendre i net, Frederic Rahola d'Espona i Frederic Rahola i Aguadé.

El mateix 1977, veia la llum el Casal Jaume Aiguader de la secció local d'ERC al barri de Sants, que ha mantingut aquest homenatge durant més de quaranta anys.

El 20 de desembre de 1981 es col·locava una placa de record a la façana de la seva casa natal a Reus.

El 1993 l'Ajuntament de Barcelona li dedicava un espai públic, el carrer del Doctor Aiguader, entre la Barceloneta i la Vila Olímpica.

El 2002 fou l'Ajuntament de Reus qui acordava, entre d'altres canvis al nomenclàtor de la ciutat, anomenar plaça de Jaume Aiguader Miró, a *la plaça del voltant del carrer dels Velers confluent amb el carrer de Flix*.

I el 2012 la Fundació Josep Irla creava el premi Memorial Jaume Aiguader, per tal de distingir persones que haguessin destacat per la innovació i les bones pràctiques en la seva trajectòria municipalista.

Circa 1931

Jaume Aiguader.

EAE

Vigència del discurs de Jaume Aiguader

10

Si ens hem de referir a la figura de Jaume Aiguader i Miró, no podem obviar les circumstàncies complexes que li tocaren viure. No va tenir una existència plàcida, certament, com no ho va ser per la majoria de catalans i catalanes que, nascuts al període 1880-1890 assoliren la seva maduresa durant el curt període republicà. I en el camp del pensament, no va ser un moment fàcil per a la nostra intel·lectualitat.

En el seu cas concret cal dir que la seva implicació en la vida social i política catalana es va iniciar pràcticament amb el segle XX i durà, com tantes altres, fins que la força de les armes, el 1939, les condemnà a l'exili, la presó, la mort o l'ostracisme.

La figura de Jaume Aiguader la varen conformar tres grans eixos, als quals podríem afegir-ne un quart. Els grans eixos serien la nació, el poble i l'higienisme, en tant que una manera d'entendre la medicina més en el seu aspecte social, que no en la individualització del malalt i la malaltia concreta. El quart, si bé la seva importància estarà més en la visió del lector que en la descripció del biògraf, seria el seu concepte d'espiritualitat, indubtablement lligat a la seva pertinença a la maçoneria.

Aquests aspectes conviuen de manera natural en el seu pensament, fins a confegir un discurs polític coherent. Per Aiguader, nació és el conjunt de persones que el formen, i, per tant, sempre serà una construcció que descansarà sobre el component popular. Si recordem la seva obra, *Catalunya i la Revolució*, del 1931, o l'efímera publicació *Tramontana*, del 1913, el pensament polític d'Aiguader vinculava nació i poble, de manera inseparable. No hi ha en la reivindicació de la llibertat de la nació cap altra finalitat inconfessable que l'alliberament del poble nacional. Poble que hi és, vingui d'on vingui, i que situa en el centre de la seva preocupació.

Són anys on comencen a arribar les primeres onades migratòries que no procedeixen de l'àrea catalanoparlant, i per tant, per primer cop des del començament del procés industrialitzador, a la ja llunyana dècada de 1830, hi ha necessitat d'acoblar població popular d'origen distint, lingüísticament i cultural. I aquesta tasca es farà, en bona mesura, perquè les classes treballadores havien acabat per assumir una cultura obrera pròpia, que lluita per l'allibera-

Barcelona, 18 de febrer de 1933

L'alcalde Jaume Aiguader amb els alumnes de l'Escola del Treball.

CARLOS PÉREZ DE ROZAS / AFB

ment com a classe social, però sense renunciar al principi de llibertat que havia estat el seu signe distintiu des de començaments de l'organització del moviment obrer a casa nostra.

Tot just en aquests moments semblaria que la defensa de l'ideal nacional no pot estar condicionat per cap altre ideal. El que ens ensenya Jaume Aiguader és que aquesta oposició és falsa en origen. La defensa de la Nació ha de fer-se tot just per alliberar el poble que forma la Nació, un poble «nacional» que ho és en la seva condició d'habitant i fautor dels elements que configuren la nacionalitat.

Són, a més, una nació i un poble que cerquen la pròpia llibertat des de la llibertat individual i col·lectiva alhora. Recordem el sentit de les línies de *Tramontana*, al llunyà 1913, ni volien una Catalunya captiva, ni volien la captivitat de cap persona dins Catalunya.

Per altra banda, la seva defensa del progrés, no és una fe cega. El progrés és valuós en tant que romanqui viva la idealitat i es posi al servei dels éssers humans, homes i dones que són destinataris dels dons del progrés, i no esclaus de les eines, ni les ideologies, que el progrés pogués crear.

Jaume Aiguader representa un model de catalanisme arrauxat, certament. La seva vinculació a la conspiració i la lluita oberta i lleial contra la Dictadura i la Monarquia, prou ens ho demostren. No ignorem, tanmateix, el seu profund convenciment que, tot i la prevalença de l'acció, aquesta només sorgia plenament coherent de la idea —l'ideal dirien d'altres— estesa entre la ciutadania.

Tanmateix, malgrat els seus innegables dots de teoritzador, va avantposar sovint l'acció a la reflexió. La idea, l'ideal, sense encarnació en les coses quotidianes, en la vida dels homes i les dones, no era més que fum. De pressa, de pressa. Fem als homes i dones que comparteixen l'ideal partícips dels fruits de la revolta. Però de pressa, de pressa.

D

E

Fons documentals i gràfics consultats

AEP	Ateneu Enciclopèdic Popular
AFB	Arxiu Fotogràfic de Barcelona
AGA	Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares
AGN	Archivo General de la Nación, Ciutat de Mèxic
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AMCB	Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona
AMTM	Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya
APB	Audiència Provincial de Barcelona
APV	Abel Pascual i Ventosa, Vilanova i la Geltrú
ARF	Albert Roqué i Fígols, Barcelona
BC	Biblioteca de Catalunya
BNE	Biblioteca Nacional de España
CAC	Cristian Aguadé Cortés, Santiago de Xile
CDMH	Centro Documental de la Memoria Histórica, Salamanca
CLR	Centre de Lectura de Reus
EAE	Elisabeth Aguadé Escofet, Ciutat de Mèxic
EFE	Agencia EFE
FJI	Fundació Josep Irla
FJN	Fundación Juan Negrín
FRA	Família Rahola-Aguadé, Barcelona
FUE	Fundación Universitaria Española
IEFC	Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya
MG	Museu de la Garrotxa
MHC	Museu d'Història de Catalunya
OCM	Orfeó Català de Mèxic
PVR	Pau Vinyes i Roig, Barcelona
SAF	Sabino Arana Fundazioa
UB-BPR	Universitat de Barcelona - Biblioteca del Pavelló de la República

El Sindicat de Metges de Catalunya

Un exemple de perseverança
en la defensa de la medicina i el país

JOSEP LLUÍS MARTÍN I BERBOIS

SINDICAT DE METGES DE CATALUNYA

ASSOCIACIÓ DONTOLADA A BARCELONA
VIA LAMARCA, 31 TELÈFON 11

EMISSIÓ DE TRES MIL OBLIGACIONS AL PORTADOR DE
CINC-CENTES PESSETES NOMINALS
CATALUNA AMB SEGONA HIPOTECA SOBRE LA
ÚNICA DITA CASAL DEL METGE RADICADA EN
EL LLOGERAMENT D'ACORD AMB L'ESCRITURA
PÚBLICA DE DATA 8 D'OCTUBRE DEL 848 QUE AUTORIZA EL
NOTARI DE BARCELONA SENYOR ELADI ENRIQUET I FARDAS, INS-
CRITA EN EL REGISTRE DE LA PROPIETAT D'ORIENT AL TOLU
15, VOLUM 1886 DE L'ARXIU LLIBRE 10 DE LA SECCIÓ A FINCA
N.º 159, INSCRIPCIÓ 1.ª AMB DATA 10 DE SETEMBRE DEL 1934,
REEMBORSABLES PER SORTIDORS ANUALS PER LEUACIÓ NOMI-
NAL EN EL TERMINI D'UN ANY, COMENÇANT A COMPTAR
DEL DIA 1.ª DE GENYER DE CADA ANY, NOMBRE QUE MARCA
LA TALLA D'UNA CÀPIA AL DORS.

INTERÉS ANUAL: 30 PESSETES (NET D'IMPÒSTOS)

Ferran Aisa

Una Història de Barcelona

Ateneu Enciclopèdic Popular

(1902-1999)

Carles Pi Sunyer

biblioteca de cultura catalana

EL CATALANISME D'ESQUERRA (1928-1936)

Joan B. Culla i Clarà

L'OPINIO

curial

Anna Sallés QUAN CATALUNYA ERA D'ESQUERRA

..Abelard Tona i No

MEMÒRI D'UN NACIÓ CATALA

Del naciona
radical
al comunis

BIBLIOTECA
SERRA
LLORE

PUBLICACIONS DE L'ABADIA D'

jaume aiguader

Teide

Josep M.
Poblet

una vida "amb catalunya i per catalunya"

Cristian Aguadé

MEMÒRIES D'UN CATALÀ DE XILE

UNA HISTÒRIA DE L'EXILI DEL '39

Pròleg de Jorge Edwards

la Magrana

RAMON ALQUEZAR

L'AJUNTAMENT DE BARCELONA EN EL MARC DEL FRONT D'ESQUERRES

J. Carner
Ribalta

De BALAGUER a NOVA-YORK

FRA

Bibliografia

A. OBRA PRÒPIA DE JAUME AIGUADER I MIRÓ

1. Monografies

- *Aspecto médico-social de las infecciones sexuales en el matrimonio*. Barcelona: 1912.
- *Nova tasca de l'Ateneu. Curs 1921-1922*. Barcelona: Ateneu Enciclopèdic Popular, 1921.
- *La fatiga obrera*. Barcelona: Tip. Occitània, 1929.
- *La lleialtat a l'època*. Barcelona: Arnau de Vilanova, 1929.
- *Amb Catalunya i per Catalunya*. Barcelona: Arnau de Vilanova, 1930.
- *Catalunya i la Revolució*. Barcelona: Arnau de Vilanova, 1931.
- *Cataluña y la Revolución*. Madrid: Zeus, 1932.
- *El problema de l'habitatge obrera a Barcelona*. Barcelona: Publicacions de l'Institut Municipal d'Higiene, 1932.
- *Elogi de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona-Comissió de Cultura, 1932.
- *Elogi dels metges i de la medicina*. Barcelona: Col·lecció Miquel Servet, Arnau de Vilanova, 1932.
- *Les estadístiques de la mortalitat espanyola, catalana i barcelonina*. Barcelona: Publicacions de Monografies Mèdiques, 1934.
- *Figures i moments de la medicina*. Barcelona: Publicacions de Monografies Mèdiques, 1935.
- *Miquel Servet*. Mèxic DF: Catalònia, 1945. [Col·lecció Catalònia; 6].
- *Miquel Servet*. Barcelona: Teide, 1981.

2. Articles en premsa mèdica

- «La gran obra a fer del "Sindicat"», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, juliol-agost de 1921, p. 1-2.
- «Insistent», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, desembre de 1921, p. 1-2.

- «El problema de les barraques i dels rellogats», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, gener de 1927, p. 6-10.
- «Al Sindicat i pel Sindicat», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, febrer de 1927, p. 2.
- «El problema de les barraques i dels rellogats (II)», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, febrer de 1927, p. 5-10.
- «El problema de les barraques i dels rellogats (III). La sobrepoblació de Barcelona», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, març de 1927, p. 3-7.
- «El problema de les barraques i dels rellogats (IV). Les barraques», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, abril de 1927, p. 3-5.
- «La batalla pel llibre», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, maig de 1927, p. 2.
- «El problema de les barraques i dels rellogats (IV). Les barraques», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, maig de 1927, p. 5-8.
- «El problema de les barraques i dels rellogats (V). La solució (I)», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, agost de 1927, p. 4-7.
- «El problema de les barraques i dels rellogats (V). La solució (II)», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, octubre de 1927, p. 4-7.
- «La guia moral», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, novembre de 1927, p. 2.
- «El nostre moviment científic-mèdic. Prefaci», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, desembre de 1927, p. 10-13.
- «El nostre moviment científic-mèdic. L'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, febrer de 1928, p. 9-11.
- «Medicina social. Cases i barraques», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, març de 1928, p. 4-7.
- «La fe en la medicina i la dignitat professional», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, maig de 1928, p. 2.
- «La valor espiritual d'aquesta plana», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, gener de 1929, p. 2.
- «El nostre moviment científic-mèdic. L'Institut de Fisiologia», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, abril de 1929, p. 6-9.
- «El nostre moviment científic-mèdic. L'Institut de Fisiologia (II)», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, juny de 1929, p. 9-12.
- «Laboratori Microbiològic Municipal», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, agost de 1929, p. 3-6.
- «Laboratori Microbiològic Municipal Ramon Turró», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, setembre de 1929, p. 10-12.
- «El Dr. Turró i el Laboratori Municipal», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, novembre de 1929, p. 26-28.
- «El Casal del Metge», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, desembre de 1929, p. 13-14.
- «El Casal del Metge», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, gener de 1930, p. 11-12.
- «Laboratori Microbiològic Municipal. V. Després del Dr. Turró», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, març de 1930, p. 19-21.
- «La nova tasca», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, juny de 1930, p. 3.
- «Els orfes de metge», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, desembre de 1930, p. 2.
- «La obra del mèdic», *Actualidades médicas*, desembre de 1931, p. 5-7 i 32.
- «Els metges del Renaixement», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, febrer de 1935, p. 66-68.
- «Els metges del Renaixement», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, març de 1935, p. 103-105.
- «Els metges del Renaixement», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, abril de 1935, p. 152-155.
- «Els metges del Renaixement. Grandesa i pàtria de Miquel Servet», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, juny de 1935, p. 238-240.
- «Els metges del Renaixement. Educació i medi ambient de Miquel Servet», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, agost de 1935, p. 336-338.
- «Els metges del Renaixement. Servet a Alemanya», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, octubre de 1935, p. 410-412.
- «La febre tifoide a Catalunya. L'endèmia tífica a Barcelona», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, gener de 1936, p. 21-23.
- «La febre tifoide a Catalunya. L'endèmia tífica a

Barcelona», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, febrer de 1936, p. 60-62.

- «La febre tifoide a Barcelona. Focus de propagació de l'endèmia», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, març de 1936, p. 101-103.
- «La febre tifoide a Barcelona. Els grans focus: el subsòl», *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, abril de 1936, p. 138-140.

3. Articles en premsa

- «Aspecte sanitari del problema de l'habitatge (i)», *Revista del Centre de Lectura de Reus*, 15 de juliol de 1925, p. 157-159.
- «Aspecte sanitari del problema de l'habitatge (II)», *Revista del Centre de Lectura de Reus*, 1 d'agost de 1925, p. 169-172.
- «Aspecte sanitari del problema de l'habitatge (III)», *Revista del Centre de Lectura de Reus*, 15 d'agost de 1925, p. 181-184.
- «Aspecte sanitari del problema de l'habitatge (IV)», *Revista del Centre de Lectura de Reus*, 1 de setembre de 1925, p. 193-196.
- «La cuestión del destajo», *Boletín del Ladrillero*, novembre de 1928.
- «La decepció de l'amnistia», *La Rambla de Catalunya*, 12 de febrer de 1930, p. 12.
- «La lleialtat a l'època (1)», *Acción*, 15 de febrer de 1930.
- «Dissabte a Figueres. L'enterrament de Martí Vilanova», *La Rambla de Catalunya*, 17 de febrer de 1930, p. 12.
- «L'empresonament de Roc Boronat i les fixes», *La Rambla*, 17 de març de 1930, p. 7.
- «La unitat d'acció», *La Rambla de Catalunya*, 7 d'abril de 1930, p. 11.
- «Indult? Amnistia? La voluntat de Catalunya. A en Francesc Macià», *La Rambla de Catalunya*, 21 d'abril de 1930, p. 12.
- «Al margen de "Gracchus Babeuf"», *Mañana*, maig de 1930, p. 4-5.
- «Encara l'amnistia», *La Rambla de Catalunya*, 5 de maig de 1930, p. 14.

- «El perill feixista», *La Rambla de Catalunya*, 12 de maig de 1930, p. 14.
- «L'Estatut de Catalunya», *La Rambla de Catalunya*, 26 de maig de 1930, p. 16.
- «Una pàgina brillant de la ciència catalana. Sisè Congrés de metges de llengua catalana», *La Rambla de Catalunya*, 9 de juny de 1930, p. 11.
- «L'obrerisme i la llengua catalana», *La Rambla de Catalunya*, 16 de juny de 1930, p. 10.
- «Amnistia per als perseguits! Contestant la "Nota"», *La Rambla de Catalunya*, 30 de juny de 1930, p. 14.
- «El camí de la llengua catalana», *La Rambla de Catalunya*, 14 de juliol de 1930, p. 8.
- «Els fets de la presó», *La Rambla de Catalunya*, 21 de juliol de 1930, p. 12.
- «Contra la presó governativa», *La Rambla de Catalunya*, 11 d'agost de 1930, p. 12.
- «L'actualitat», *Pla i Muntanya*, 11 d'agost de 1930, p. 4.
- «Encara les detencions governatives», *La Rambla de Catalunya*, 18 d'agost de 1930, p. 10.
- «El compromís de San Sebastián», *La Rambla de Catalunya*, 25 d'agost de 1930, p. 12.
- «El cas Macià», *La Rambla de Catalunya*, 6 d'octubre de 1930, p. 14.
- «Les delícies governatives», *La Rambla de Catalunya*, 3 de novembre de 1930, p. 10.
- «La Conferència de les Esquerreres Catalanes», *L'Opinió*, 21 de novembre de 1930, p. 3.
- «El cas Macià, encara», *La Rambla de Catalunya*, 1 de desembre de 1930, p. 11.
- «La funció de Palestra», *La Rambla de Catalunya*, 15 de desembre de 1930, p. 11.
- «L'intermedi de les dretes», *La Rambla de Catalunya*, 29 de desembre de 1930, p. 14.
- «L'actualitat catalana», *L'Opinió*, 30 de desembre de 1931, p. 1.
- «Corts, de quines?», *La Rambla de Catalunya*, 19 de gener de 1931, p. 12.
- «La sinceritat electoral dels partits», *La Rambla de Catalunya*, 26 de gener de 1931, p. 11.
- «La tornada de Macià», *La Rambla de Catalunya*, 9 de febrer de 1931, p. 16.
- «La llibertat dels presos», *La Rambla de Catalunya*, 16 de febrer de 1931, p. 13.

- «Macià», *La Rambla de Catalunya*, 23 de febrer de 1931, p. 13.
- «Panorama polític. La posició d'«Estat Català»», *La Rambla de Catalunya*, 9 de març de 1931, p. 13.
- «El sentit col·lectivista», *La Rambla de Catalunya*, 30 de març de 1931, p. 13.
- «El proletariat català», *La Humanitat*, 4 de gener de 1932, p. 1.
- «Catalunya sota la República», *L'Opinió*, 8 de gener de 1932, p. 1.
- «En torn del discurs de Lerroux», *L'Opinió*, 23 de febrer de 1932, p. 1.
- «La doble missió dels catalans», *Butlletí del Foment Republicà del Districte VII*, 14 d'abril de 1932, p. 6-7.
- «Elogi dels metges i de la medicina», *La Rambla*, 11 d'abril de 1932, p. 4.
- «La labor sanitària», *La Rambla*, 18 d'abril de 1932, p. 3.
- «L'amor popular pel llibre», *L'Opinió*, 23 d'abril de 1932, p. 5.
- «Reflexions de Primer de Maig», *Transportes*, maig de 1932, p. 3.
- «Notes als debats sobre l'Estatut», *La Humanitat*, 19 de maig de 1932, p. 3.
- «El doctor Jaume Queraltó», *La Humanitat*, 23 de maig de 1932, p. 3.
- «La lliçó dels fets», *La Campana de Gràcia*, 18 d'agost de 1932, p. 344.
- «Parlament de Catalunya. Davant les eleccions. Per a l'adversari veí nostre», *La Campana de Gràcia*, 8 d'octubre de 1932, p. 471-472.
- «Parlament de Catalunya. Davant les eleccions. El plet de l'Esquerra davant Acció Catalana», *La Campana de Gràcia*, 22 d'octubre de 1932, p. 503.
- «Avivem l'entusiasme», *La Campana de Gràcia*, 10 de desembre de 1932, p. 616.
- «L'atzagaiada del diumenge», *La Campana de Gràcia*, 14 de gener de 1933, p. 20.
- «Insistent sobre la unitat sindical», *La Campana de Gràcia*, 25 de febrer de 1933, p. 116.
- «Després del 14 d'abril», *La Campana de Gràcia*, 22 d'abril de 1933, p. 244.
- «Continuarem la tasca alliberadora», *La Campana de Gràcia*, 6 de maig de 1933, p. 276.
- «Una altra vaga general», *La Campana de Gràcia*, 20 de maig de 1933, p. 308.
- «El viatge de Macià», *La Campana de Gràcia*, 5 de juny de 1933, p. 340.
- «Ricard Palacín», *La Campana de Gràcia*, 8 de juliol de 1933, p. 420.
- «L'obrerisme i ERC», *La Humanitat*, 11 d'octubre de 1933, p. 1.
- «14 d'abril del 1934», *La Campana de Gràcia*, 13 d'abril de 1934, p. 3.
- «Política espanyola. La realitat actual», *Pamflet*, 16 d'agost de 1934, p. 3-4.
- «Elements per a la segona revolució», *Pamflet*, 16 d'agost de 1934, p. 9-24.
- «Política espanyola. La unitat espanyola», *Pamflet*, 1 de setembre de 1934, p. 3-4.
- «Política basca. De retorn d'Euscadi», *Pamflet*, 16 de setembre de 1934, p. 3-7.
- «Del procés Badia al procés de la magistratura espanyola», *Pamflet*, 1 d'octubre de 1934, p. 24-33.
- «De cara a les eleccions», *Pamflet*, 8 de febrer de 1936, p. 1 i 8.
- «La voluntat de les eleccions de demà», *Pamflet*, 15 de febrer de 1936, p. 1.
- «La cavalcada de la victòria», *Pamflet*, 22 de febrer de 1936, p. 5.
- «La restitució de l'Estatut», *Pamflet*, 29 de febrer de 1936, p. 5-6.
- «L'endemà de la victòria», *Pamflet*, 7 de març de 1936, p. 5.
- «L'obrer i els doctrinarisme socialistes», *Pamflet*, 14 de març de 1936, p. 5.
- «De pressa, de pressa», *Pamflet*, 21 de març de 1936, p. 5.
- «La commune de París», *Pamflet*, 28 de març de 1936, p. 5.
- «La reivindicació del primer Ajuntament republicà», *Pamflet*, 4 d'abril de 1936, p. 5.
- «L'ingrés a l'Esquerra», *Pamflet*, 11 d'abril de 1936, p. 5.
- «Després de cinc anys de República», *Pamflet*, 18 d'abril de 1936, p. 5.
- «L'elecció de President», *Pamflet*, 25 d'abril de 1936, p. 5 i 7.

- «L'assassinat dels germans Badia», *Pamflet*, 2 de maig de 1936, p. 1.
- «Després de les eleccions», *Pamflet*, 2 de maig de 1936, p. 5.
- «Concretem l'obra de l'Esquerra», *Pamflet*, 9 de maig de 1936, p. 5 i 4.
- «L'enfonsament d'Abissínia», *Pamflet*, 16 de maig de 1936, p. 5-6.
- «El monument a Salvador Seguí», *Pamflet*, 23 de maig de 1936, p. 4.
- «El País Valencià», *Pamflet*, 30 de maig de 1936, p. 5.
- «El neguit obrer i la política esquerrista», *Pamflet*, 6 de juny de 1936, p. 5.
- «El plet entre el socialisme i la democràcia», *Pamflet*, 13 de juny de 1936, p. 5.
- «La República en perill», *Pamflet*, 27 de juny de 1936, p. 5.
- «Els perills de l'Esquerra», *Pamflet*, 4 de juliol de 1936, p. 5 i 7.
- «El nacionalisme i la qüestió obrera», *Pamflet*, 11 de juliol de 1936, p. 2-3.
- «El tràgic destí i la grandesa del president Companys», *La Humanitat*, 15 d'octubre de 1942, p. 3.
- «El català com a idioma de la ciència. I. Del segle XV al segle XIX», *Full Català*, novembre de 1942, p. 13.
- «El català com a idioma de la ciència. II. Els segles XIX i XX», *Full Català*, desembre de 1942, p. 9.
- «L'obra de Macià», *La Humanitat*, 6 de febrer de 1943, p. 1.

B. BIBLIOGRAFIA GENERAL

- AA.DD. *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*. Barcelona: Columna, 2001.
- AGUADÉ I CORTÈS, Cristian. *Memòries d'un català de Xile. Una història de l'exili del 39*. Barcelona: La Magrana, 2009.
- AISA I PÀMPOLS, Ferran. *Una història de Barcelona. Ateneu Enciclopèdic Popular (1902-1999)*. Barcelona: Virus Editorial, 2000.
- *República, guerra i revolució. L'Ajuntament de Barcelona (1931-1939)*. Barcelona: Base, 2009.
- ALCARAZ I GONZÁLEZ, Ricard. *La Unió Socialista de Catalunya*. Barcelona: Edicions de la Magrana - Institut Municipal d'Història, 1987.
- ALQUÉZAR I ALIANA, Ramon. *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*. Barcelona: Columna, 1986.
- ARNABAT I MATA, Ramon; FERRÉ I TRILL, Xavier. *Ateneus. Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Federació d'Ateneus de Catalunya, 2015.
- BALCELLS I GONZÁLEZ, Albert. *Rafael Campalans. Socialisme català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.
- BENET I MORELL, Josep. *La mort del president Companys*. Barcelona: Edicions 62, 1998.
- BENGOCHEA ECHAONDO, Soledad. *Organització paronal i conflictivitat social a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- BLADÉ I DESUMVILA, Artur. *Obra completa, Volum 2*, Valls: Cossetània Edicions, 2006.
- *Obra completa, Volum 9. L'exiliada. Segona part*, Valls: Cossetània Edicions, 2010.
- *Obra completa, Volum 11*, Valls: Cossetània Edicions, 2011.
- *Francesc Pujols per ell mateix*. Barcelona: Pòrtic, 1967.
- CALBET I CAMARASA, Josep Maria; CORBELLÀ I CORBELLÀ, Jacint. *Diccionari biogràfic de metges catalans*. Barcelona: Editorial Dalmau, 1981.
- CAMINAL I BADIA, Miquel. *Joan Comorera. (II) Guerra i revolució*. Barcelona: Empúries, 1996.
- CARNER-RIBALTA, Josep. *Memòries. De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló*. Barcelona: Viena Edicions, 2009.
- CASANOVAS I CUBERTA, Joan. *Joan Casanovas i Maristany, President del Parlament de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- CASAS I SORIANO, Just. *La política de Treball de la Generalitat Republicana (1931-1936)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Departament de Treball, Indústria, Comerç i Turisme, 2003.
- CORRETGER I SÀEZ, Montserrat. *Alfons Maseras. Intel·lectual d'acció i literat (Biografia, obra perio-*

- dística. Traduccions*). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat - Curial, 1995.
- CREXELL I PLAYÀ, Joan. *El Complot de Garraf*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- Crònica de la Guerra Civil a Catalunya. Govern de la Generalitat; Josep Tarradellas*. Barcelona: Edicions Dau, 2008.
- CULLA I CLARÀ, Joan Baptista. *El catalanisme d'esquerra (1928-1936)*. Barcelona: Curial, 1977.
- *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-2012). Una història política*. Barcelona: La Campana, 2013.
- FAURA I HOMEDES, Ricard. *El complot de Prats de Molló*. Barcelona: El Llamp, 1991.
- FOIX I CASES, Pere. *Apòstols i mercaders. Quaranta anys de lluita social a Catalunya*. Mèxic: Edicions de la Fundació Sara Llorens de Serra, 1957.
- GABRIEL I SIRVENT, Pere; PUIG I PLA, Josep; SALICRÚ-MATAS, Maria. *Memòria de Joan Peiró i Belis. Retrats d'un sindicalista, ministre de la Segona República*. Cabrera de Mar: Galerada, 2008.
- GARCÍA OLIVER, Joan. *El eco de los pasos*. Barcelona: Planeta, 2008.
- GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo. *El máuser y el sufragio. Orden público, subversión y violencia política en la crisis de la Restauración (1917-1931)*. Madrid: CSIC, 1999.
- GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. *Cataluña bajo vigilancia. El Consulado italiano y el fascio de Barcelona (1930-1943)*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2009.
- GUINART I CASTELLÀ, Miquel. *Memòries d'un militant catalanista*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- HERVÀS I PUYAL, Carles. *Sanitat a Catalunya durant la República i la Guerra Civil. Política i Organització sanitàries: l'impacte del conflicte bèl·lic*. Barcelona: Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives - UPF, 2004. [Tesi doctoral]
- IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. [2 volums]. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1988-1989.
- IZARD I LLORENS, Miquel. *Revolució industrial i obrerisme. Les "Tres Classes de Vapor" a Catalunya (1869-1913)*. Barcelona: Ariel, 1970.
- JARDÍ I CASANY, Enric. *Francesc Macià. El camí de la llibertat (1905-1931)*. Barcelona: Aymà Editora, 1977.
- Joan Casanelles i Ibarz (1904-1981) Memòries i biografia*. Edició a cura de Joan B. Culla i Clarà. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1991.
- JULIÀ DÍAZ, Santos. *Vida y tiempo de Manuel Azaña (1880-1940)*. Madrid: Taurus, 2008.
- LÓPEZ ESTEVE, Manel. *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*. Barcelona: Base, 2013.
- MARTÍN I BERBOIS, Josep Lluís. *El Sindicat de Metges de Catalunya. Un exemple de perseverança en la defensa de la medicina i el país*. Catarroja: Afers, 2012.
- MASJUAN I BRACONS, Eduard. *La ecología humana en el anarquismo ibérico. Urbanismo «orgánico» o ecológico, neomalthusianismo y naturismo social*. Barcelona: Icària Editorial, 2000.
- MAYMÍ I RICH, Josep. Josep Irla, la tenacitat d'un compromís. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino. *Historia de los heterodoxos españoles* (8 volums). Madrid: CSIC, 1946-1948.
- MORALES MONTOYA, Mercè. *La Generalitat de Josep Irla i l'exili polític català*. Barcelona: Editorial Base, 2008.
- PÉREZ NESPEREIRA, Manuel. *La privatització de la follia: l'assistència psiquiàtrica a Catalunya durant el segle XIX*. Barcelona: Curial Edicions; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- PI I SUNYER, Carles. *La República y la guerra. Memorias de un político catalán*. Mèxic DF: Ediciones Oasis, 1975.
- PLANELLAS-WITZSCH, Mark. *El somriure de Catalunya. Un retrat biogràfic de Jaume Miravittles*. Barcelona: Duxelm, 2008.
- POBLET I GUARRO, Josep Maria. *Jaume Aiguader. Una vida «amb Catalunya i per Catalunya»*. Barcelona: Teide, 1977.
- PUIG I FERRETER, Joan. *Vida interior d'un escriptor*. Barcelona: Arnau de Vilanova, 1928.
- *Camins de França*. Barcelona: Edicions Proa, 1976. [2a. edició]
- PUJADAS, Xavier. *Marcel·lí Domingo i el marcel·*

linisme. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986.

PUJOLS I MORGADES, Francesc. *La solució Cambó*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1931.

RAGUER I SUÑER, Hilari. *Divendres de Passió. Vida i mort de Manuel Carrasco i Formiguera*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

RISQUES I CORBELLÀ, Manuel (dir.). *Història de l'Ajuntament de Barcelona*, [2 volums]. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2007.

ROIG I FRANSITORRA, Montserrat. *Rafael Vidiella, l'aventura de la revolució*. Barcelona: Laia, 1976.

RUBIRALTA I CASAS, Fermí. *Daniel Cardona i Civit (1890-1943). Una biografia política*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2008.

— *Miquel Badia. Vida i mort d'un líder separatista*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2011.

SABATER I GARCIA, Jordi. *Anarquisme i catalanisme: La CNT i el fet nacional català durant la Guerra Civil*. Barcelona: Edicions 62, 1986.

SALLÉS I BONASTRE, Anna. *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Barcelona: Edicions 62, 1986.

SOLÀ I CAÑIZARES, Felip de. *El moviment revolucionari a Catalunya. Contribució a l'estudi de l'adveniment de la República*. Barcelona: Atenas AG (Llibreria Catalònia), 1932.

SOLDEVILA I ZUBIBURU, Ferran. *Dietaris de l'exili i del retorn. Volum 1. L'exili*. València: 3 i 4 Edicions, 1995.

— *Dietaris de l'exili i del retorn. Volum 2. El retorn*. València: 3 i 4 Edicions, 2000.

— *Els dietaris retrobats*. València: 3 i 4 Edicions, 2007.

TERMES I ARDEVOL, Josep. *Història del anarquismo en España (1870-1980)*. Barcelona: RBA, 2011.

TONA I NADALMAI, Abelard. *Memòries d'un nacionalista català. Del nacionalisme radical al comunisme. Història menuda (1922-1932)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

VIDAL I ROSICH, Plàcid. *L'assaig de la vida*. Barcelona: Edicions Estel, 1934.

VILA I COMAPOSADA, Marc-Aureli. *Temps viscut*. Barcelona: El Llamp, 1989.

C. PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

Barcelona

Avenç, L'

Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya

Diluvio, El

Gasetta Municipal de Barcelona

Humanitat, La

Justícia Social

Mirador

Nau, La

Nosaltres sols!

Noticiari de l'Ateneu Enciclopèdic Popular

Notícies, Las

Opinió, L'

Pamflet

Publicitat, La

Solidaridad Obrera

Tramontana

Veu de Catalunya, La

Veu de Sant Martí, La

Madrid

Boletín Oficial del Estado

Diario de las Sesiones de Cortes.

Congreso de los Diputados

Gaceta de Madrid

Nosotros

Tierra, La

Ciutat de Mèxic

Excelsior

Humanitat, La

Xaloc

Reus

Circunstancias. Diario Republicano Gubernamental de

Avisos y Noticias, Las

Germinal

Índex onomàstic

Abad de Santillán, Diego	75
Abellà	187
Acher, Joan Baptista	
(veure Vila i Franquesa, Alfons)	
Aguadé i Cortés, Carme	45, 203, 205
Aguadé i Cortés, Cristian	45, 53, 67, 68, 141, 158, 173, 198, 205, 209, 211, 214
Aguadé i Cortés, Jaume Anton	44, 45, 157, 171, 173, 203, 205, 211, 212
Aguadé i Cortés, Núria	45, 173, 203, 205, 211
Aguadé i Escofet, Elisabeth	196, 203, 204, 211
Aguadé i Serra, Jaume	28, 29, 45, 46
Aguadé, Jaume	29
Aguirre i Torres, Francesc	213
Aguirre y Lecube, José Antonio	180, 207
Aiguader i Miró, Artemi	45, 46, 47, 67, 157, 171, 172, 173, 175, 177, 197, 202, 203, 205, 206
Aiguader i Miró, Rosa	45
Aisa i Pàmpols, Ferran	123
Aladern, Josep	
(veure Vidal i Rosich, Cosme)	
Albert i Pey, Salvador	37
Albornoz Liminiana, Álvaro de	112, 213
Alcalá-Zamora y Torres, Niceto	101, 112, 119, 153
Alcàntara i Gusart, Manuel	205, 211
Aleu, Joan	99
Alfons XIII	27, 62, 68, 90, 119
Alfonso, Emmanuel	33
Almirall i Llozer, Valentí	107
Alomar i Vilallonga, Gabriel	15, 53, 55, 99
Alquézar i Aliana, Ramon	125
Alsamora, J.	99
Altaba i Planuch, Ricard	213

Álvarez del Vayo y Olloqui, Julio	173, 189, 197	Bellí i Castiel, Epifani	140
Álvarez Mendizábal y Bonilla, José María	203	Bellmunt, Domènec de	
Amades i Gelats, Joan	22	(veure Pallerola i Munné, Domènec)	
Ametlla i Coll, Claudi	154	Bello i Trompeta, Luis	121
Andreu i Abelló, Josep	109, 110, 187, 193, 199,	Bengoechea Echaondo, Soledad	23
	213	Benito, Joan	86
Anguera de Sojo, Oriol	119	Bergós	171
Antónov-Ovséienko, Vladimir	170, 171, 174, 175, 179	Bernades i Viusà, Vicenç	183
Aragay i Daví, Amadeu	99, 122, 123, 135, 145, 213	Bernadó i Calcató, Amadeu	69, 99
Aragon Irieza, Antonio	195	Bernaldo de Quirós, Enric	99
Argelaguet, Antoni	68	Bernard, Claude	161
Aribau i Farriols, Bonaventura Carles	25	Berthaud, Pierre-Louis	197
Armendares i Torrent, Salvador	213	Bertran de Quintana, Josep Maria	120, 128
Arnau de Vilanova	203	Bertrana i Salazar, Aurora	145, 150
Arndt, Ernst Moritz	23	Bertrand, Jean-Jacques-Achille	124
Arquer i Saltor, Jordi	53, 211	Bilbeny i Bosch, Joaquim	146, 187, 213
Artís i Gener, Avel·lí	39, 175	Biosca i Vila, Joaquim	33, 36, 37
Ascaso Abadía, Domingo	123	Bladé i Desumvila, Artur	155, 197, 213
Ascaso Abadía, Francisco	123	Blasi, Manuel	67
Azaña i Díaz, Manuel	91, 112, 181, 183, 193	Bloch, Lazare	129, 131
Azcárate y Flórez, Pablo de	195, 197	Bofarull i Foraster, Jacint	127
Aznar Sarachaga, Santiago	206	Bofill i Mates, Jaume	99
Babeuf, François-Noël	75	Boladeras, Joan	63, 67
Badia i Capell, Miquel	63, 68, 95, 145, 149, 164,	Bonamusa i Gaspà, Francesc	47
	167	Bonifaci	68
Baeza Medina, Emilio	197	Boronat i Font, Roc	145, 168, 187, 202, 213
Balart i Armengol, Joan	205, 213	Borràs	67
Balcells i González, Albert	95	Borràs i Messeguer, Josep	213
Balius i Mir, Jaume	63	Borràs i Oriol, Enric	160
Ballvé i Pellicer, Faustí	213	Borràs, A.	99
Baltà, Dolors	68	Borrut i Soler, Salvador	31
Banyeres i Cateura, Joan	187	Bosch i Gimpera, Pere	183, 206, 213
Barbey	103	Botella Asensi, Joan	213
Barés	109	Botella, Juan	103
Bargalló i Serra, Maria Dolors	144, 202	Botella, Vicenç	67, 99
Barjau i Riera, Felip	211	Botticelli, Sandro	83
Barrera i Costa, Heribert	209	Briansó i Planes, Emili	37
Barrera i Maresma, Martí	17, 76, 91, 99, 101, 145,	Broggi i Vallès, [Moisés?]	67
	157, 165, 183, 187, 209	Buen y de Cos, Odón de	42
Batet i Mestres, Domènec	157	Busquets	51
Batista i Roca, Assumpció	68	Caballeria, R.	99
Batista i Roca, Concepció	68	Cabanellas Ferrer, Miguel	73
Battestini i Galup, Nicolau	109, 142, 146	Calvet de Arce, Màrius	182, 205
Bayo Marín, Manuel	181	Calvet i Mora, Josep	173

Cambó i Batlle, Francesc 25, 91, 147
 Campalans i Puig, Rafael 37, 53, 55, 62, 73, 95,
 99, 120, 123, 135
 Camps 211
 Cano i Coloma, Josep 172, 175
 Cano Ruiz, Tomás 123
 Canturri i Ramonet, Enric 146, 185, 213
 Carbó 91
 Carbonell 171
 Cárdenas del Río, Lázaro 179
 Cardona i Balbastre, Salvador 134
 Cardona i Civit, Daniel 63, 64, 95
 Cardona, Jacint 22
 Cardús i Reig, Jaume 145
 Carrasco i Formiguera, Manuel 16, 48, 63, 64, 69, 99,
 101, 103, 105, 112
 Carreres 211
 Casajuana i Escofet, Ferran 139
 Casal i Julián, Gaspar 203
 Casals i Freixes, Josep 64, 68, 69
 Casals i Vidal, Francesc Xavier 37, 55, 154, 187
 Casanelles i Ibarz, Joan 73, 74, 99, 109, 111, 120,
 135, 137, 140, 187, 196,
 205, 213
 Casanovas i Maristany, Joan 16, 62, 91, 99, 109, 110,
 122, 123, 125, 135, 140,
 146, 155, 183
 Casares Quiroga, Santiago 112
 Casas i Carbó, Ramon 20
 Casas i Sala, Francesc 99, 171
 Casas Jiménez, Hermenegildo 157, 159
 Casas Soriano, Just 167
 Castanys i Borràs, Valentí 149, 161
 Castelló i Pena, Jaume 187
 Castells, Paula 29
 Castiglioni, Baldassarre 163
 Castro Girona, Alberto 73
 Català i Guasch, Josep 185
 Cavallé i Llagostera, Pere 31, 146
 Cerezo i Hernàez, Pere 187
 Cervera i Astor, Leandre 76, 95, 183
 Civit i Vallverdú, Deogràcies 68
 Clara i Sardó, Sebastià 91, 139
 Codó i Roch, Francesc 211

Comaposada i Gili, Josep 55
 Comas i Calvet, Pere 99, 109, 120, 122, 123,
 130, 135, 137
 Comorera i Soler, Joan 170, 171, 174, 175, 183,
 187, 213
 Companys i Jover, Lluís 17, 48, 62, 73, 74, 91, 99,
 103, 105, 109, 111, 116, 119,
 122, 130, 131, 133, 135,
 137, 140, 146, 149, 153,
 155, 157, 165, 170, 171,
 174, 177, 179, 183, 187,
 193, 195, 199
 Companys i Micó, Lluís 199
 Compte i Canyelles, Jaume 63, 68, 133, 175
 Coromines i Muntanya, Pere 42, 130, 177, 179, 183,
 187
 Corretger, Montserrat 33
 Cortés i Lladó, Carme 44, 45, 114, 134, 173, 175,
 197, 203, 205
 Cortés i Lladó, Màrius 203
 Cortés i Valls, Antoni 43
 Costa i Martín, Francesc 120, 135
 Costa i Vilanova, Dalmau 213
 Cot, Carme 68
 Creus, Jaume 145
 Cruz 171
 Cubells i Florentí, Francesc 31, 36
 Culla i Clarà, Joan Baptista 108
 Cunillera i Rius, Miquel dels Sants 171
 Curie, Marie 124
 Cussó i Arnal, Artur 67
 Dato e Iradier, Eduardo 21
 Delaville 91
 Dencàs i Puigdollers, Josep 14, 140, 142, 145, 149,
 153, 159, 164
 Díaz, Paulino 62
 Dinarés 91
 Dolfuss, Engelbert 147
 Domènech i Buscà, Joan 120
 Domènech i Montaner, Lluís 25
 Domènech i Vilanova, Cristòfor de 55
 Domingo i Sanjuan, Marcel·lí 42, 91, 99, 109, 112, 119,
 133
 Dot i Arxer, Antoni 206, 213

Duhamel, Georges	197	Galán Rodríguez, Fermín	105
Duran d'Ocon, Ot	206	Galarza Gago, Àngel	112, 173
Duran i Guàrdia, Josep	120	Galés i Martínez, Manuel	146, 211
Duran i Reynals, Francesc	203	Galofré i Pujol, Esperança	104
Duran i Ventosa, Lluís	25, 145	García de Polavieja y del Castillo-Negrete, Camilo	23
Duran, Carles	67	García Hernández, Àngel	105
Duran, Gaspar	95	Garcia Oliver, Joan	143, 173, 175, 201
Duran, Vicenç	22	Gardó i Ferrer, Eladi	73, 99
Durruti Dumange, Buenaventura	123, 174, 175	Garriga i Aleu, Josep	68
Dutrem i Domínguez, Wenceslau	213	Gassol i Galofré, Abel	196
Elias i Bracons, Feliu	55	Gassol i Galofré, Albert	196
Erasme de Rotterdam	163	Gassol i Rovira, Ventura	16, 62, 64, 103, 104, 130, 140, 142, 143, 145, 149, 160, 164, 173, 175, 177, 199, 211
Escarpanter, Josep	95	Gatell, Bonaventura de	22
Escofet i Alsina, Frederic	171, 193	Geli i Maymí, Paulí	76, 173
Escofet i Andreu, Josep	120, 187, 213	Gibert i Perotti, Maria Teresa	146
Escofet i Mercè, Mercè	196, 203	Gil-Robles y Quiñones, José María	177
Escorza del Val, Manuel	55	Gilabert, Joan	211
Escrich	91	Gimbernat i Arbós, Antoni	203
Espanya i Sirat, Josep Maria	211	Giner de los Ríos García, Bernardo	173, 183, 186
Esparza García, Rafael	157, 159	Giral Pereira, José	173, 183, 186, 213
Esplà i Rizo, Carles	173, 213	Giralt i Bullich, Casimir	120, 123
Estelrich i Artigues, Joan	140	Giralt, Sebastià	22
Esteve i Guau, Martí	144, 157	Gispert i Vila, Josep	171, 205, 213
Fàbregas i Llauro, Joan Pau	170, 173, 175	Godàs i Vila, Enric	211
Fabregat i Arrufat, Ramon	68	Goded Llopis, Manuel	153
Fages, Carles	55	Gómez Hidalgo, Francisco	211
Falcón Gárfias, César	90, 101	Gómez Maganda, Alejandro	179
Farga i Pagès, Joan	19	González Calleja, Eduardo	95
Farga i Pellicer, Rafael	19	Gonzàlez i Vilalta, Arnau	121
Farreras i Duran, Francesc	144, 213	Gorga, Pedro	55
Fernández Osorio y Tafall, Bibiano	195, 211	Gracia Villarrubia, Anastasio de	173
Fernández Pellicer	105	Granier-Barrera, Emili	68, 99
Ferrer i Batlle, Pere	187, 202, 205, 213	Grau i Jassans, Josep	121, 213
Ferrer i Guàrdia, Francesc	26, 31	Grisó i Descàrrega, Joan	120
Ferrer i Sanxis, Miquel	64, 211	Gual i Queralt, Adrià	42
Ferrer i Torrens, Francesc	68	Guardiola, Conrad	99
Ferrer-Vidal i Soler, Lluís	23	Guarner i Vivanco, Vicenç	205
Ferrer, Joan	48	Güell i Güell, Hortensi	31
Folch i Folch, Josep	213	Güell i López, Joan Antoni	160
Font i Farran, Rafael	90	Güell i Mercader, Josep	31
Font, Antoni	55	Guimerà i Jorge, Àngel	25, 42
Franco Bahamonde, Francisco	153		
Fronjosà i Salomó, Joan	55, 99, 211		
Frontera i Bosch, Ramon	172, 205, 206, 211		

Guinart i Castellà, Miquel 75, 175, 182, 187
 Guitart 167
 Guitart, Jaume 187
 Heredia i Valls, Frederic 120
 Hernández Tomás, Jesús 173, 183, 186
 Herriot, Edouard 197
 Hitler, Adolf 147
 Hurtado i Martí, Ot 99
 Hurtado i Miró, Amadeu 130
 Ibárruri Gómez, Dolores 90
 Ibsen, Henrik 37
 Iglésias i Balart, Edmon 99, 103
 Iglésias i Pujadas, Ignasi 37
 Irla i Bosch, Josep 109, 140, 187, 193, 199, 209
 Irujo Ollo, Manuel de 173, 180, 186, 187
 Isern i Arnau, Antoni 31, 33, 36
 Izard i Llorens, Miquel 21
 Jáuregui Lasanta, Julio de 197, 206
 Jené i Aixelà, Francesc de Paula 187
 Jesucrist 163
 Jiménez 73
 Jiménez Jiménez, Antonio 121
 Jordi i Frigola, Martí 187
 Jové Brufau, Ramon 68
 Jové i Surroca, Josep 99, 120, 123
 Jufresa, Josep Maria 211
 Julià Díaz, Santos 99
 Julià i Padrol, Jaume 68
 Juncadella, Josep 22
 Juncosa i Sabaté, Nicolau 109
 Just i Gimeno, Juli 173
 Lamarca de Mier, Eugènia 92
 Largo Caballero, Francisco 173
 Layret i Foix, Eduard 99
 Layret i Foix, Francesc 11, 24, 37, 42, 62
 Lerroux García, Alejandro 101, 112, 143, 153
 Lewy Rodríguez, Irene 90
 Llàcer, Josep 64
 Llardent i Comas, Ferran 211
 Llistosella i Daltaubuit, Josep 211
 Lluelles i Carreter, Enric 175
 Lluhi i Vallescà, Joan 73, 91, 99, 109, 111, 123, 133, 135, 137, 140, 213

Llull 55
 Lluas i Pujals, Josep 43, 45
 Lombroso, Cesare 42
 Loperena i Romà, Joan 140, 206, 211, 213
 López Esteve, Manuel 153, 155
 López Ochoa y Portuondo, Eduardo 73, 105, 119
 López Sánchez, Juan 173
 López-Dóriga Meseguer, Luis 121
 Lorenzo Asperilla, Anselmo 17, 35
 Macià i Lamarca, Josefina 92
 Macià i Lamarca, Maria 92
 Macià i Llussà, Francesc 16, 24, 45, 48, 53, 54, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 74, 75, 92, 101, 107, 109, 110, 111, 116, 119, 121, 123, 133, 140, 143, 145, 146, 148, 149, 152, 154, 175, 176, 177, 178
 Magre i Ubach, Jaume 146
 Majó, Salvador 95
 Mallol i Bosch, Macià 99, 112
 Maluquer i Viladot, Joan 95
 Mantecón Navasal, José Ignacio 195
 Maragall i Gorina, Joan 37, 91
 Marat, Jean Paul 37
 Marco Miranda, Vicent 166
 Marfan, Antoine 83
 Marí 135
 Marial i Tey, Juli 24
 Marlés i Farrés, Ramon 135
 Marlés i Sans, Joaquim 175
 Marlés i Sans, Josep 175
 Marquina, Rafael 33
 Martí i Feced, Carles 179, 187, 211
 Martínez Barrio, Diego 112, 143, 157, 179, 183, 186, 197, 211
 Martínez Cuenca, Marià 211
 Martínez i Ventura, Montserrat 184
 Mas i Parera, [Pere?] 211
 Mascort i Ribot, Josep 187
 Maseras i Galtés, Alfons 33, 55
 Masjuan i Bracons, Eduard 50
 Massip i Izàbal, Josep Maria 99, 171
 Massoni i Rotger, Pere 67, 68, 73

Mateu, J.	99
Maura Gamazo, Miguel	101, 103, 119
Mauriac, François	197
Maurín i Julià, Joaquim	37, 48, 55, 62, 103
Maymí i Rich, Josep	209
Médico, Josep	33
Medrano Rivas, Eduardo	73, 105
Méndez Aspe, Francisco	197
Menéndez Pelayo, Marcelino	163
Mestre i Puig, Josep	51, 171
Mestres i Albet, Pere	146
Mestres i Capdevila, Lluís	187
Mestres i Oñós, Apel·les	37
Miaja Menant, José	211
Mias	171
Mies, J.	99
Mije García, Antonio	197
Mira i López, Emili	55
Miravittles i Navarra, Jaume	53, 171, 173, 211
Miró i Castells, Rosa	29, 31, 76, 208
Miró, Pau	29
Mitchell	167
Moix i Regàs, Josep	213
Moles i Caubet, Antoni	99, 103
Moles i Marquina, Joan	185, 205
Montaner i Castaño, Antoni	99
Montanyà	68
Montejo, Juan	64
Montoliu de Togores, Manuel de	89
Montoriol i Puig, Carme	150
Montseny i Mañé, Frederica	62, 173, 197, 201
Monzón y Ortiz de Urruela, Telesforo de	206, 213
Morera i Franco, Maria	160
Morera i Ribas, Samuel	213
Mori i Ballester, Benet	142, 213
Muntanyà	55
Muntanyà i Guasch, Francesc	95, 99
Muñoz i Hernández, Pere	214
Murtra, J.	73, 99
Musoles, Isidor	99
Mussolini, Benito	147
Navarro i Costabella, Josep	187
Negrín López, Juan	173, 179, 183, 185, 186, 190, 193, 195, 197, 201

Neiva	171
Nel·lo i Ventosa, Francesc	141
Nicolau d'Olwer, Lluís	99, 112, 119, 197
Nin i Pérez, Andreu	15, 62
Nogués i Bizet, Ramon	187
Nogués i Comet, Ramon	103
Nonell i Monturiol, Isidre	36
Obiols, Armand	
(veure Prat i Esteve, Joan)	
Oliveras, Mercè	68
Ollé i Jové, Miquel	120, 131
Orfila i Rotger, Mateu	203
Ors, Joan	99
Ortega y Gasset, Eduardo	112
Ossorio y Gallardo, Ángel	121
Otero Fernández, Alejandro	197
Pagès i Massó, Josep	143
Pagès, Manuel	63
Palacín i Soldevila, Ricard	109, 110, 146
Pallarola	185
Pallerola i Munné, Domènec	99
Panadès, Pere	211
Paniello i Grau, Francesc	211
Papasseit	67
Pasqual-Leone i Forner, Àlvar	213
Pavía y Rodríguez de Alburquerque, Manuel	21
Peiró i Belis, Joan	17, 37, 48, 55, 62, 67, 68, 91, 99, 139, 165, 173, 175, 201
Pena i Costa, Joaquim	42
Perelló i Domingo, Marcel·lí	63, 68, 95
Pérez i Farràs, Enric	16, 73, 105, 157, 213
Pérez Salas, Jesús	73
Pérez-Jorba, Joan	31, 33
Perramon	211
Perramon i Barnadas, Sever	171
Perramon, Domènec	19
Pestaña Núñez, Ángel	37, 55, 62, 67, 70, 75, 91, 183
Petchamé i Tusell, Josep	109
Peypoch i Pich, Ramon	211
Peyrí i Macià, Teresa	196
Peyrí i Rocamora, Antoni	92
Pi i Margall, Francesc	95

Pi i Salella, Pere	196	Raguer i Suñer, Hilari	119
Pi i Sunyer, August	124	Rahola d'Espona, Frederic	203, 211, 215
Pi i Sunyer, Carles	129, 131, 143, 145, 153, 155, 156, 162, 165, 175, 177, 183, 187, 189, 193, 197, 209	Rahola i Aguadé, Frederic	203, 211, 215
Pi i Sunyer, Santiago	196	Rallo	171
Picasso, Pablo	197	Ramon	211
Pijoan de Beristain, Manuel	211	Recasens i Mercadé, Josep	15, 31
Pinilla i Campoamor, Josepa	196	Reinlein	73
Pinyol	103	Reparaz i Ruiz, Gonçal de	105
Pla i Blanc, Domènec	120, 128, 136, 160, 213	Rey, David	91
Pla i Casadevall, Josep	91	Ribé i Labarta, Manuel	124
Plandiura i Pou, Lluís	121, 131	Ricart i Sala, Josep	103
Planell i Riera, Francesc	156	Riera i Claramunt, Francesc	213
Planella i Rodríguez, Joan	18	Riera i Puntí, Josep	63, 140
Planellas-Witzsch, Mark	53	Ríos Urruti, Fernando de los	112, 119
Poblet i Guarro, Josep Maria	17, 39, 202, 213, 215	Robert i Yarzabal, Bartomeu	25
Pou	105	Robert, Lluís	31
Pous i Pagès, Josep	197, 199	Robespierre, Maximilien de	75
Prat de la Riba i Sarrà, Enric	24, 25, 27	Roca i Baltà, Xavier	131
Prat i Esteve, Joan	77	Roca i Galès, Josep	19
Prat i Gaballí, Pere	33	Roca, A.	99
Prieto Tuero, Indalecio	91, 101, 173, 183, 186, 197, 201, 207, 213	Rodríguez Méndez, Rafael	41, 42
Primo de Rivera y Orbaneja, Miguel	27, 56, 62, 73, 93, 97, 149, 161	Rodríguez Vázquez, Marià	197
Prunell, Eduard	195	Rofes i Cabré, Cosme	55, 99
Puig i Cadafalch, Josep	47	Roger, germans	67, 73
Puig i Ferreter, Joan	31, 33, 35, 36, 42, 76, 77, 83, 90, 103, 142, 145	Roig i Fransitorra, Montserrat	64
Puig i Munner, Lluís	128, 135	Rojo Lluch, Vicente	193
Puig i Sais, Hermenegild	51	Rosal Díaz, Amaro del	197
Puig i Torrents, Josep Maria	31	Rosquillas i Magrinyà, Jaume	103, 105
Puig Pujades, Josep	146	Roure, Josep	55
Pujol i Font, Josep Lluís	99, 109, 110	Rouret i Callol, Martí	146, 172, 187, 193, 197, 202, 206, 213
Pujol i Palau, Josep	167	Rovira i Canals, Josep	67
Pujol i Solà, Francesc	195	Rovira i Virgili, Antoni	37, 76, 84, 85, 91, 93, 99, 145, 183
Pujols i Morgades, Francesc	105, 159, 189, 203	Rubens, Peter Paul	83
Queipo de Llano y Sierra, Gonzalo	73	Rubió, Isidre	167
Queraltó i Ros, Jaume	41, 42, 43, 45, 49	Rubiralta i Cases, Fermí	95
Quero i Molares, Josep	187, 189	Ruiz i Ponsetí, Estanislau	213
Rabassa i Prat, Ricard de	173	Ruiz, Mateu	120
Ragasol i Sarrà, Eduard	195, 197	Rusiñol i Prats, Santiago	42
		Rusiñol, Albert	25
		Sabater i Garcia, Jordi	48
		Sala, Vicenç	55
		Salleres i Rocamora, Ròmul	31, 33, 36

Salmerón García, José	99	Soler Vidal, Josep	211
Salvadó i Castell, Hilari	11, 183, 187	Soriano Barroeta-Aldamar, Rodrigo	211
Salvat i Pié, Pere	120	Subirana i Subirana, Joan Baptista	154
Samblancat Salanova, Àngel	64, 73, 99, 103, 127	Sucre de Grau, Josep Maria de	31
Samblancat Salanova, José	73, 120	Sunyol i Garriga, Josep	91, 134, 140, 171
Samper Ibàñez, Ricard	153	Tapia Romero, Luis de	121
Sanahuja i Soler, Ramon	187	Tarradellas i Joan, Josep	137, 140, 175, 177, 179, 183, 187, 193, 211
Sánchez Guerra, José	68, 72, 73, 93, 103, 105, 112	Tarrida del Màrmol, Fernando	75
Sánchez i Silva, Francesc	120	Tauler i Palomeras, Joan	140, 146, 177, 182
Sánchez, Antoni	22	Taylor, Frederick Winslow	87
Sancho Gallel, Elías	50	Termes i Ardèvol, Josep	62
Santaló i Parvorell, Miquel	109, 110, 140, 187, 189, 193, 197, 199, 206, 213	Tomás Álvarez, Belarmino	213
Santamaría	171	Tomàs i Piera, Josep	103, 173, 187, 206, 213
Santamaría, Manuel	120	Tona i Nadalmal, Abelard	63, 67, 68
Sardà i Ferran, Jaume	31	Torner i Arquer, Amadeu	131, 133, 135
Sasiaín Brau, Fernando	112	Torras i Bages, Josep	107
Sastre i Torruella, Josep	187	Torres i Campañà, Manuel	197
Sauret i Garcia, Joan	187, 193	Torres i Clvé, Josep	154
Sbert i Massanet, Antoni Maria	121, 177, 179, 183, 187, 193, 197, 199, 206, 213	Torres, Sebastià	25
Sèculi i Bastida, Enriqueta	150	Trabal i Sans, Josep Antoni	140, 186
Segarra i Bosch, Rosa	182	Trilles i Mariné, Desideri	67, 73, 99
Seguí i Rubinat, Salvador	11, 17, 39, 43, 47, 48, 53, 55, 62	Tussó i Temprado, Tomàs	62, 68, 73, 91, 99, 171
Selves i Carner, Joan	140	Ucelay Da-Cal, Enric	109
Sender Garcés, Ramón José	90	Ullé Altemir, Jesús	120, 123
Serra	187	Uribe Galdeano, Vicente	173, 186, 187
Serra i Badell, Marià	202	Vàchier i Pallé, Jaume	109, 120, 131, 133, 140, 152
Serra i Company, Víctor	167	Valentí i Camps, J.	99
Serra i Hunter, Jaume	173, 187, 202, 211	Valentí i Vivó, Ignasi	42
Serra i Moret, Manuel	47, 53, 62, 99	Vallès	167
Serra, Josefa	29	Valls i Taberner, Ferran	124
Sert i López, Josep Lluís	154	Vallverdú i Parxachs, Salvador	103, 120
Servet, Miquel	77, 159, 161, 163, 192, 203, 207	Velilla Sarasola, Abel	99, 120
Silvela y de Le Villeuze, Francisco	21	Ventalló i Vergés, Joaquim	99, 120, 127, 136
Simó i Bofarull, Jaume	36, 42, 213	Ventós i Casadevall, Ernest	73, 103, 109, 110, 120, 123, 135, 146
Solà i Cañizares, Felip	103, 105, 120	Ventosa i Calvell, Joan	24
Soldevila i Zubiburu, Carles	99	Ventosa i Roig, Joan	109, 110, 140, 187, 196, 205, 211
Soldevila i Zubiburu, Ferran	74	Ventura i Balanyà, Miquel	31
Soler i Bru, Joan Baptista	164, 211	Verdura, Agustí	36
Soler i Torner, Antoni	202, 206, 211	Via, Ferran	36
		Viadiu i Valls, Josep	99

Vidal	103
Vidal i Llobatera, Pelai	103
Vidal i Rosich, Cosme	31, 33, 142
Vidal i Rosich, Plàcid	31, 33, 36
Vidal, S.	99
Vidiella i Franch, Rafael	64, 68, 187
Vila i Comaposada, Marc-Aureli	67, 69
Vila i Franquesa, Alfons	60, 64
Viladomat i Massanas, Josep	179
Viladomat i Morales, Francesc	99, 135
Vilalta i Vidal, Antoni	99, 103, 109, 110, 120, 213
Villaverde	21
Vinyals i Garrich, Jaume	120, 135
Vinyerta i Cuartero, Elionor	128
Vinyes i Cluet, Ramon	145, 175
Viure, Xavier	33
Vives, J.B.	99
Xammar i Sala, Josep Maria	211
Xirau i Palau, Antoni	155, 157, 213
Xirau i Palau, Joaquim	53, 55
Xirau i Palau, Josep	53, 55, 99, 119, 135, 137
Xirgu i Subirà, Margarida	160
Xuriguera i Parramona, Joan Baptista	95
Xuriguera i Parramona, Ramon	109
Yagüe Blanco, Juan	153
Zengotita i Bayona, Xavier de	33
Zugazagoitia Mendieta, Julián	183, 186, 197
Zulueta i Giberga, Ferran	187, 202, 206, 211, 213

Jaume Aiguader i Miró (Reus, 1882 - Ciutat de Mèxic, 1943) manifestà des de ben jove un gran compromís social, que el portà a participar en multitud d'iniciatives cíviques i culturals.

Llicenciat en Medicina i conscient dels problemes de salut de la classe treballadora fou un capdavanter de l'higienisme a casa nostra, maldant per millorar les condicions laborals i sanitàries del món obrer.

Sota la Dictadura de Primo de Rivera intensificà el seu compromís polític esdevenint un ferm opositor, militant alhora a Estat Català i la Unió Socialista de Catalunya i prenent part al Pacte de Sant Sebastià.

El 1931 participà en la fundació d'Esquerra Republicana, fou elegit el primer alcalde republicà de Barcelona i diputat a les Corts Constituents.

Ministre de la República durant la Guerra Civil, a la seva fi s'exilià primer a França i més tard a Mèxic on morí poc temps després, sense haver abandonat mai un intens compromís polític.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

**Ajuntament
de Barcelona**

Manuel Pérez Nespereira (Barcelona, 1961)

Doctor en Història Contemporània de Catalunya, especialista en la figura d'Enric Prat de la Riba, el primer terç del segle XX a Catalunya i el catalanisme d'aquest període.

Autor de més de mitja dotzena d'obres, entre les quals *Prat de la Riba, nacionalisme i formació d'un estat català*, *La secessió catalana* o *La Ciutadella*. La darrera publicació ha estat

Martí Barrera. sindicalista, impressor, polític. Ha publicat en revistes especialitzades i genèriques, i al costat de l'obra individual ha col·laborat en un bon nombre d'obres col·lectives.